

Proeve over de voornamste langduurige gezwellen / [David van Gesscher].

Contributors

Gesscher, David van, 1736-1810

Publication/Creation

Amsterdam : J. Morterre, 1767.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/hav7whcw>

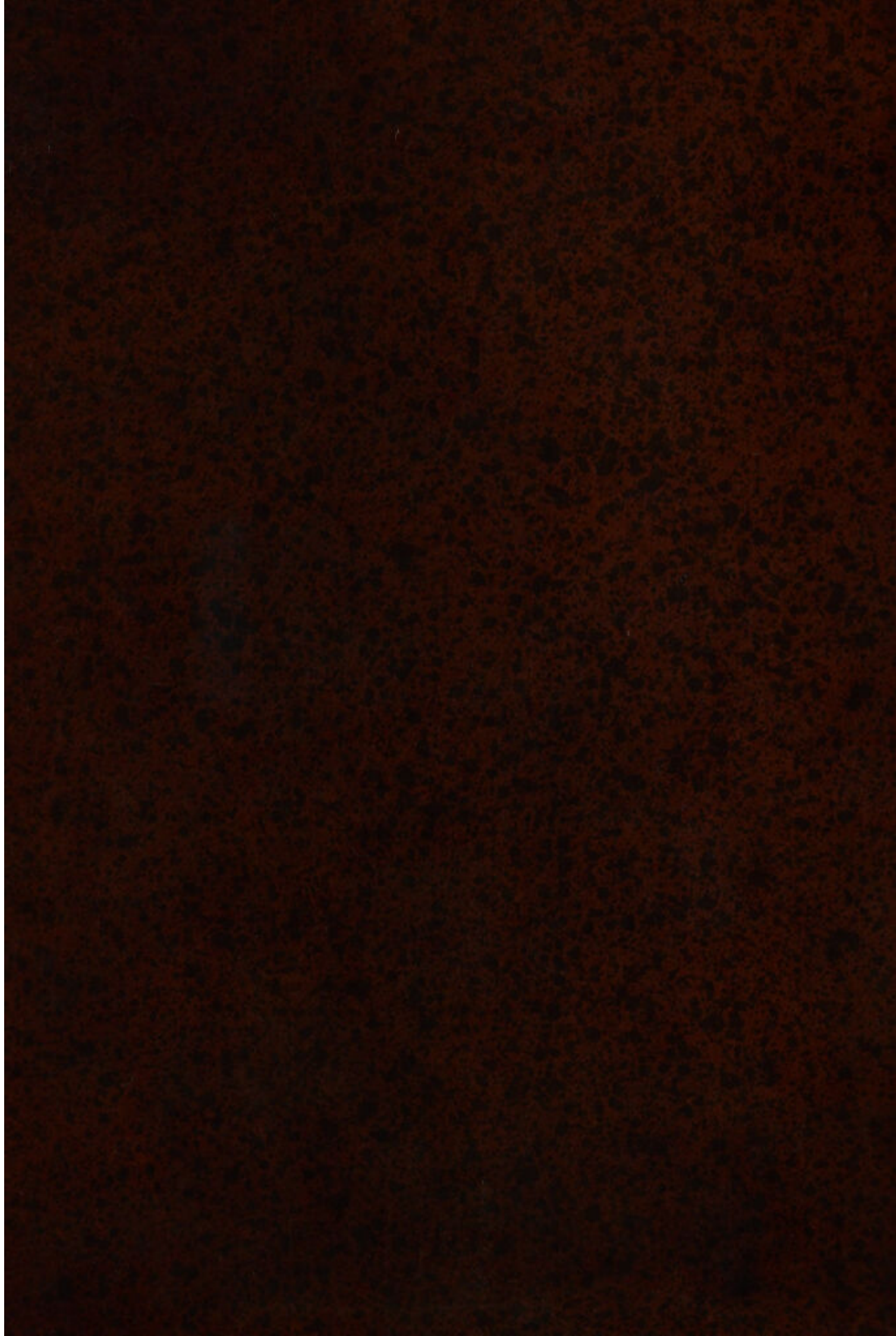
License and attribution

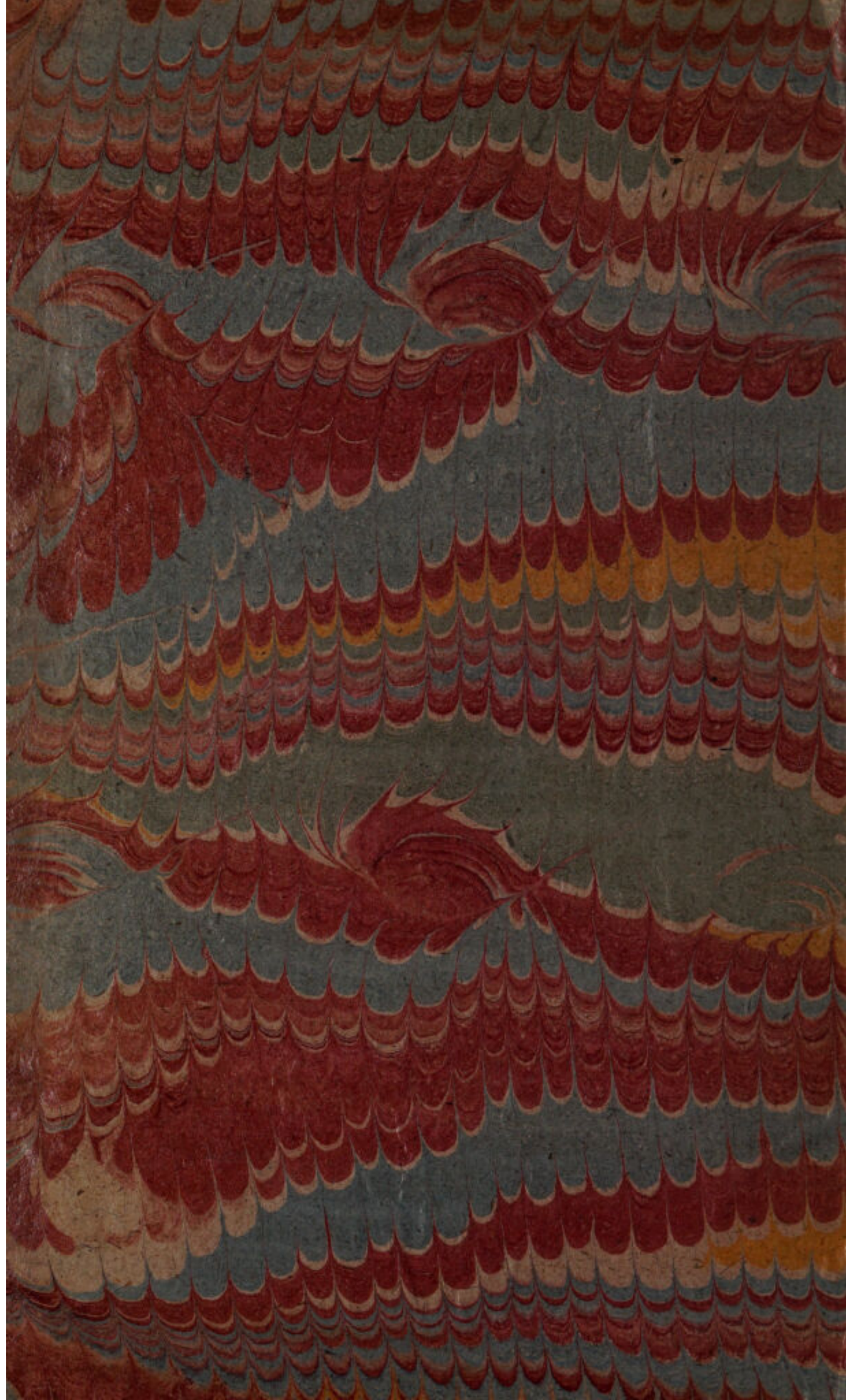
This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

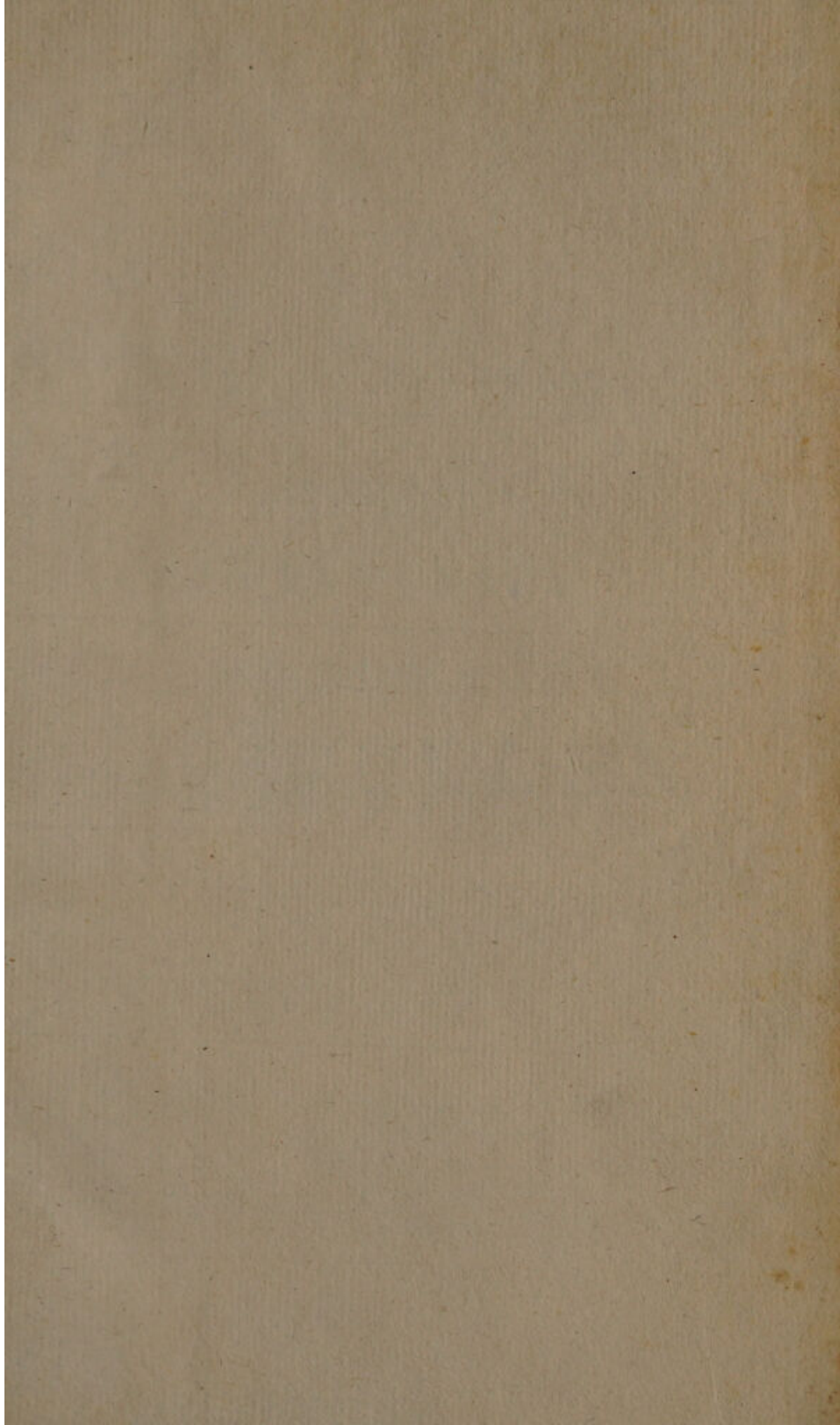

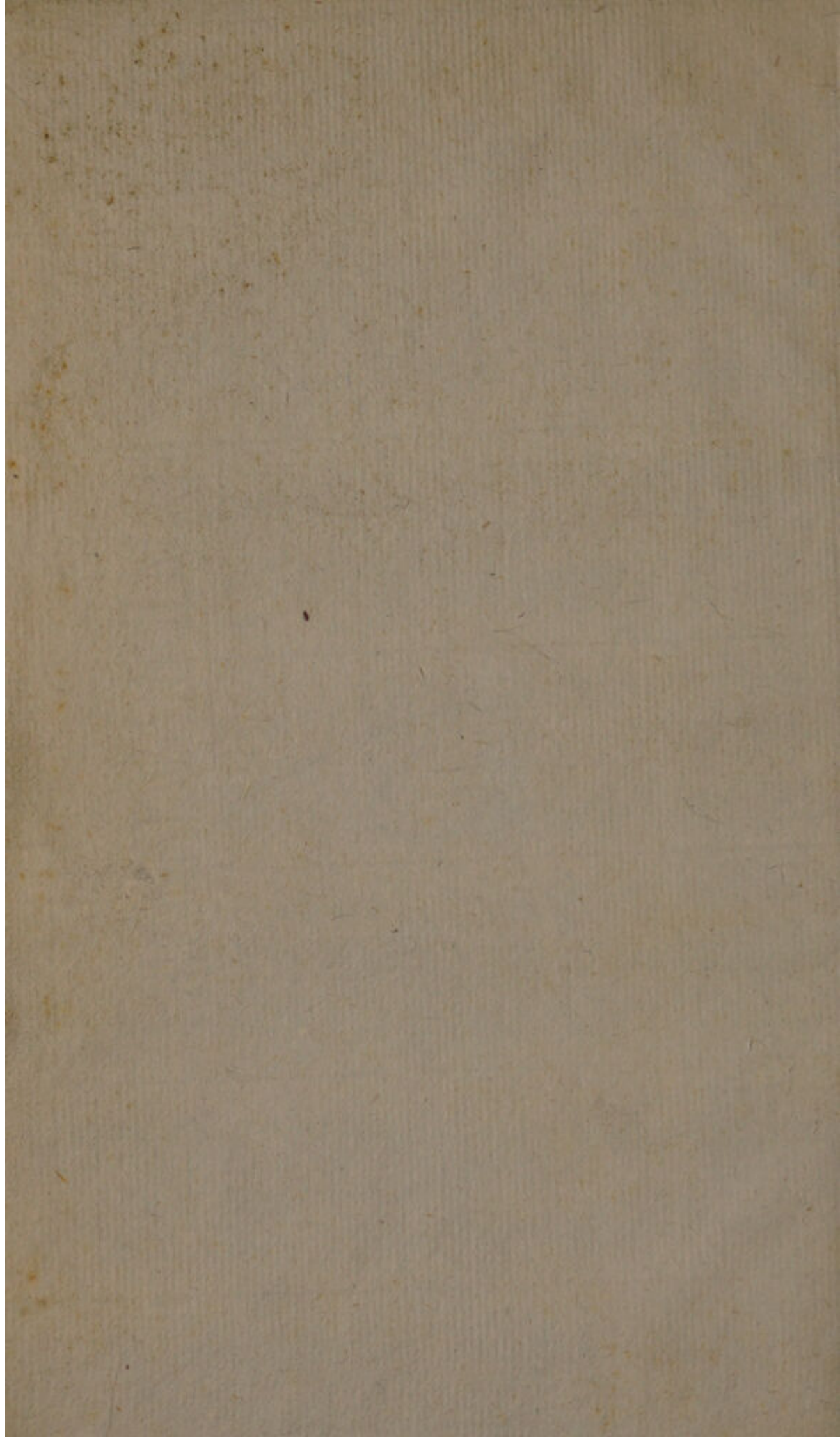

24, 48 7/8

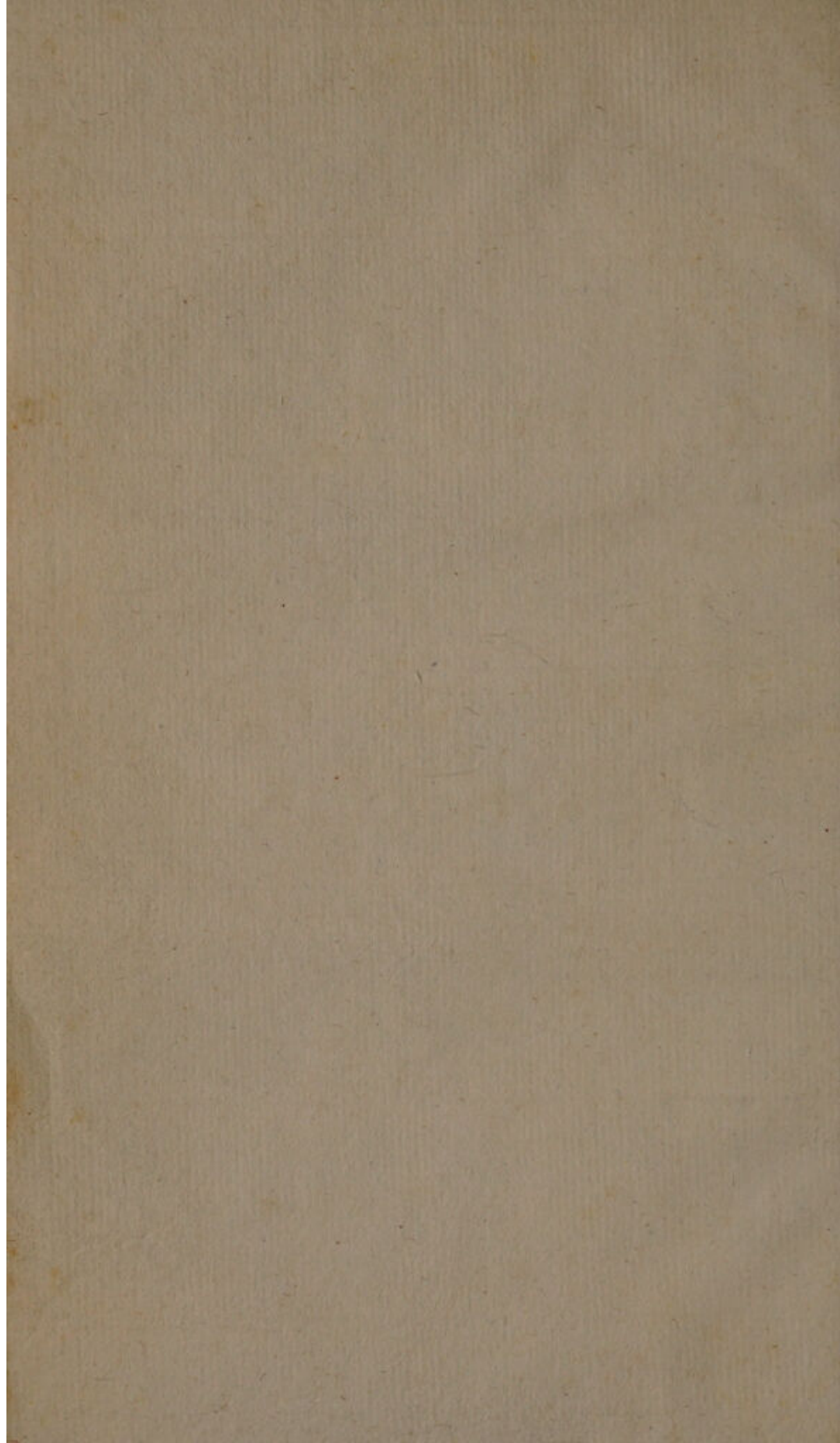
11. 2.8

PROEVE
VOORNAAMSTED
LANGDURENIG
GEZWELLEN.

Unable to display this page

Unable to display this page

42600

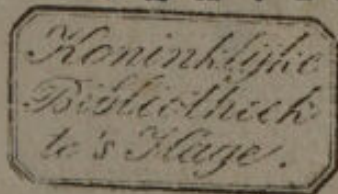
P R O E V E
O V E R D E
V O O R N A A M S T E
L A N G D U U R I G E
G E Z W E L L E N ,

D O O R
DAVID VAN GESSCHER,
CHIRURGTN TE AMSTERDAM.

Te AMSTERDAM,
By J A N M O R T E R R E ,

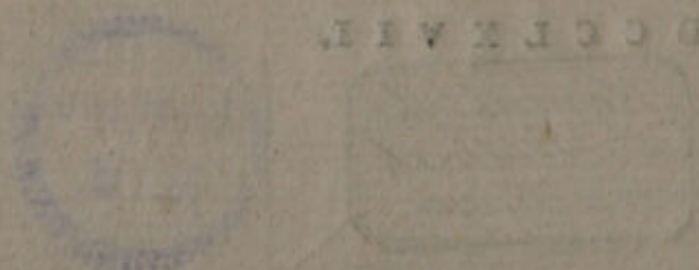
M D C C L X V I I .

GEZWELLEN
LANGDURIG
VOORNAAMTE
OVER DE
P R O E V E
D O R
DAVID VAN GESSCHER,
CHIRURGUS TE AMSTERDAM.

AMSTERDAM,
JANUARIJ,
MDCCCLVII.

Unable to display this page

als een gewrogt van uwen eigen arbeid, en een onmiddelyk gevolg uwer zeer geleerde Onderwyzingen, met den mogelyksten eerbied aan UED. HOOGGELEERDE te moogen opdraagen.

AL het goede immers, welk in deeze Bladen mogte bevat zyn, alleen aan UED. HOOGGELEERDE verschuldigt zynde, is het niet meer dan billyk, dat ik hetzelve wederom aan uw, als aan deszelfs Oorsprong toewyde; en, geen en anderen Lof begeere voor my zelve, dan dien, van UED. HOOGGE-

LEERDENS uitmuntende Voorleezingen,
 zoo veel in myn vermoogen ware, in
 agt genoomen te hebben.

GEVOELIG voor de menigvuldige en
 onverdiende gunstbewyzen, welken ik
 altoos van UED. HOOGGELEERDE ge-
 nooten hebbe; zoude ik my van dee-
 ze gelegenheid kunnen bedienen, om
 door eene openbaare Lofreede, van de
 Dankbaarheid zelve my ingeboezemd,
 uwe uitmuntende Verdienften, en al-
 les overtreffende Hoedanigheden, hul-
 de te doen. Uwe afkeerigheid egter,

van dergelyke pligtplegingen, aan de eene, de algemeene toestemming, en myn onvermoogen ten dien opzichte, aan de andere zyde; zyn zoo veele biezondere beweegredenen, welken my liever doen verkiezen, daar geheel niets van te zeggen, dan my te behelpen met uitdrukkingen, welken, op zyn meest genoomen, niet dan eene zeer flauwe schets myner waare Gevoelens zouden open leggen.

Is het mogelyk, ED. HOOGGELEERDE HEER! dat ik u, die my op zulk

eene Edelmoedige wyze, en met ter
zyden stelling van uwe Grootheid, als
ik my zoo mag uitdrukken, met uwe
Vriendschap vereerd hebt, eene vol-
doende Dankbaarheid betuige? Is het
mogelyk, dat ik zoo veele onwaar-
deerbaare onderrigtingen, als UED.
HOOGGELEERDE my in het stuk der
Weetenschappen, tot de Heelkonst
behoorende, en in de Heelkunde zel-
ve gegeven hebt: zoo veele belang-
looze deelneemingen in myn geluk,
met eene evenreedige erkentenis be-

antwoorde? Konnen zoo veele doorflaande blyken eener voorbeeldige Edelmoedigheid, als ik in alle opzigten in UED. HOOGGELEERDE ontmoet hebbe, door iemand, welks verftandelyke vermoogens zoo bepaald zyn als de myne, in overeenkomt met hunne weezenlyke waarde, befchouwd worden? Neen MYN HEER: alle deeze grootze uitwerkzelen eener waare Verhevenheid, moogen myne Eerbied, zoo wel als de Verwondering van anderen tot zig trekken; maar, nimmer

zal ik in staat zyn, om, of door gepaste dankbetuigingen, of, door een met dezelve overeenstemmend gedrag van erkentenis, my van mynen pligt te kwyten.

INDERDAAD : alles wat ik ter gedeeltelyke voldoening aan myne veelvuldige Verplichtingen hebbe kunnen uitdenken, was, deeze geringe Vrugt myner Letteroeffeningen, het gewrogt van eenige leedige oogenblikken, UED.

HOOGGELEERDE met eene ongeveinsde hoogagting, aan te bieden. Myn ge-

luk

luk waarlyk, agte ik gevestigd, indien
 UED. HOOGGELEERDE, een geschenk, van
 zoo weinig waarde als dit, met deszelfs
 goedkeuring gelieve te verwaardigen:
 en, niets zal my immer zoo aange-
 naam zyn, dan, dat hetzelfde strekken
 mooge, om den band eener Vriend-
 schap (vergeef my dat ik deeze uit-
 drukking gebruike) welke my in alle
 opzigten dierbaar is, onverbreekbaar te
 doen stand houden.

Voor het overige ED. HOOGGE-
 LEERDE HEER, leef! Leef gelukkig in
 den

den gewigtigen post, welke de Voor-
 ZIENIGHEID aan UED. HOOGGELEERDE
 heeft toevertrouwd: gelukkig, in den
 meest wenschlyken toestand te beschou-
 wen van uwe zeer Aanzienlyke Fa-
 mille: gelukkig, in de Verwondering
 zoo wel, als eerbied derzulken, wel-
 ken het genoeg hebben, uwe groo-
 te Hoedanigheden te kennen, en der-
 zelve uitwerkzelen te genieten: ge-
 lukkig, in het aanwenden uwer on-
 navolglyke poogingen, om den Luis-
 ter eener Academie, welke zig in uw
 Licht

Unable to display this page

VOORREDE.

Het Leerstuk der Langduurige Gezwellen, is een zeer voornaam gedeelte der Heelkunde. Onder zulk een aantal van Gebreken immers, aan dewelken ons Lighaam onderworpen is, zyn 'er byna geene welken meermaalen voorkomen; en, in 't algemeen, met zoo weinig naaukeurigheid beschreeven zyn, dan deezen.

*Deeze Aanmerking, welkers wet-
tigheid ik onderstelle, dat door nie-
mand, die kundig is, zal in twyffel
getrokken worden; heeft my aanlei-
ding gegeven, tot het saamenstellen
der Proeve, welke ik de eer hebbe,*

* *

aan

V O O R R E D E.

aan het Oordeel der Heelkundigen, te onderwerpen. Gelukkig inderdaad zal ik zyn, indien dezelve, al was het slegts voor een gedeelte, de gene- gen goedkeuring van Verstandigen, verdienen mooge: dubbel gelukkig, wanneer deeze mynen arbeid, nevens de Werken van zoo veele uitmuntende en vermaarde Mannen, als deeze gewigtige Stof behandeld hebben; een niet geheel onwaardig Voorwerp mooge zyn, van hunne Bespiegelingen.

Ik vleije my geenzints, dat ik eenig nieuw Licht, over de Stof, welke het Onderwerp deezer Verhandeling is, verspreid hebbe. Overtuigd zynde, dat

V O O R R E D E.

dat dusdanig eene uitvoering , alleen het werk is van verheevener Verstand , zullen dergelyke Gevoelens , nimmer by my plaats grypen. Misschien zelfs is het waar , dat ik niet gedaan hebbe , dan de Denkbeelden van anderen , verspreid in een oneindig getal van verschillende Saamenstelzels , in een kort bestek by een brengen , en te verzaamelen in eene Orde , welke het Verstand der eerstbeginnende , in het onderzoek van deeze voornaame Tak der Heelkundige Weetenschap , eenigermaten konde te gemoete komen.

Myn Oogmerk ware , om ten einde deezer Proeve , by wyze van Aan-
* * 2 *hang-*

V O O R R E D E.

hangzel te voegen , eene Verhandeling over de Natuur en Behandeling van die Ziekten des Piswegs , welken voornaamlyk door het gebruik van zoogenaamde Ettermakende Kaarsjes , moeten geneezen worden. Gelyk de Verklaaring deezer Ziekten , zoo als dezelve by de meeste Schryvers voorkomt , vry oppervlakkig is : de Kaarsjes , van dewelken men zig gewoonlyk bediend , in verscheiden Omstandigheden derzelve , uit hoofde van hunne noodwendige dikte , by geene mogelykheid kunnen worden ingebracht : en het my gelukt zy , eene Soort van dergelyke Werktuigen saamen

men

V O O R R E D E.

men te stellen, welken, schoon niet dikker zynde, dan eene dunne Braai-naalde, egter stevigheid genoeg hebben, om eenen aanmerkelyken tegenstand te overwinnen, en daarenboven, door eene ligte uitzetting, de vernaauwde Holte deezer Buis, op eene zachte wyze verwyden; scheen het my toe, dat dusdanig eene Verhandeling, niet van alle nut zoude versteeken zyn, en mogelyk met genoegen ontvangen worden. Andere bezigheden egter, hebben my voor als nog, van dit voorneemen doen afzien; en eene gunstiger tyd en gelegenheid zal beslissen moeten, of, en in hoe verre, ik aan dit Ontwerp voldoen konne.

V O O R R E D E.

Welk een Lot, voor het overige, deeze Bladen ook wedervaaaren mooge; altoos zal ik het genoegen hebben, dat derzelver saamenstelling, my verscheiden, anderzints leedige Uuren, met vermaak, zoo wel, als met een weezenlyk nut voor my zelven, heeft doen doorbrengen. Of dit slegts de uitwerkkzels geweest zyn eener bedrieglyke Eigeliefde, die ons niet zelden in dergelyke Omstandigheden het Verstand beneveld, is inzonderheid de zaak van anderen, om te beoordeelen. Zeeker ondertusschen, is het, dat ik alles wat in myn vermoogen ware, hebbe toegebracht, om dezelve niet geheel nutteloos te doen zyn, voor allen.

I N H O U D

D E R

AFDEELINGEN.

Bladz.

Algemeene Verdeeling van het Werk. 1

EERSTE AFDEELING.

*Bebelzende eenige Voorbereidende Aanmerkingen, betrek-
lyk tot de Leer der Gezwollen, in het algemeen.* 2

TWEDE AFDEELING.

<i>Bevattende de Kliergezwollen.</i>	12
§. 1. <i>De Kropgezwollen.</i>	13
§. 2. <i>Het Knoestgezwel.</i>	22
§. 3. <i>Het Kreeftgezwel.</i>	34

DERDE AFDEELING.

<i>Bebelzende de Beursgezwollen.</i>	55
§. 1. <i>Het Papgezwel.</i>	57
§. 2. <i>Het Boongezwel.</i>	69
§. 3. <i>De Peesknoop.</i>	77
§. 4. <i>Het Vorschgezwel.</i>	82

VIERDE AFDEELING.

<i>Bevattende het Vetgezwel.</i>	87
----------------------------------	----

VYFDE AFDEELING.

<i>Bebelzende de Gezwollen, uit eene vaste Zelfstandigheid bestaande,</i>	95
§. 1. <i>Het Vleeschgezwel.</i>	96
§. 2. <i>De Neusprop.</i>	106
§. 3. <i>De</i>	

Unable to display this page

Unable to display this page

EERSTE AFDEELING.

*Bebelzende eenige voorbereydende Aanmerkingen,
betreklyk tot de Leer der Gezwellen, in het
algemeen.*

ONDER den Naam van GEZWEL, begrype ik alle tegennatuurlyke vermeerdering van de eige uitgestrektheid eenes Deels; gepaard met vermindering, of geheele vernietiging van deszelfs natuurlyke Werkingen.

By de meeste Schryvers word het woord *Gezwel* in eene ruimer betekenis genoomen; en daar onder verstaan; *alle vermeerdering van de uitgestrektheid der Deelen*, zonder onderscheid. Dusdaanig eene Bepaaling egter, die inderdaad zeer algemeen is, schynd my toe, dat om die reeden behoord vermyd te worden, datze ons in de noodzaaklykheid brengt, tot het maaken van Onderdeelingen, alleenlyk dienende om het geheugen der Leerlingen te bezwaaren.

ALLE Gezwellen, tot welk een soort zy ook moogen betrokken worden, behooren of tot de Harde, of tot de Zagte Deelen; en, het is onmooglyk, eenig Gezwel te begrypen, dat niet in één deezer beiden, zyne zitplaats hebbe.

DE Gezwellen welken in de Harde Deelen stand grypen, behooren niet tot ons oogmerk. Deezen worden in de Verhandelingen van de Ziekten der Beenderen geleeraart; en het is daar in, dat men zig aangaande dezelven, onderrigten moete.

DE byna algemeene zitplaats van de Gezwellen der
Zag-

Zagte Deelen, is het Celwyze Weeffel: en, veelen dier Gezwellen zelve, welken doorgaans aan andere Deelen worden toegeëigent, zyn alleenlyk in dit Vlies gehuisvest. Ik zegge, dat byna alle Gezwellen der Zagte Deelen, in dit Weeffel haare zitplaats hebben; om dat 'er eenige, dog weinige gevonden worden, welken men hier van moet uitzonderen. Het Kropgezwel by voorbeeld, de Slagaderspat, en de Aderspatten, behooren niet dan oneigenlyk, tot hetzelfde. Dat alle overige Gezwellen ondertuffchen, inderdaad in dit Vlies geplaatst zyn, zal voor zoo veel de *Langduurige* betreft, uit het geheel beloop deezer Verhandeling blyken: en, wat de *Haastige Gezwellen* aangaat, hier van kan men zig, uit meest alle Heelkundige Saamenstelzels, verzeekeren. Men moet aanmerken, dat ik, spreekende van het Celwyze Weeffel, daar onder tevens de zoogenaamde Vetrok begrype, die van sommige Ontleedkundige, als iets, onderscheiden van dit Weeffel, word aangemerkt.

DE Gemeene Tekenē der Gezwellen, zyn uit de gegeven Bepaaling deezer Ziekte blykbaar. Geen Gezwel is 'er, dat zig niet door eene vermeerdering van de Natuurlyke grootte der Deelen; vergezeld van eene vermindering, of vernietiging van derzelver Werkingen, kenbaar maakt. Door *Gemeene Tekenē*, ziet men ligtelyk dat ik dezulken verstaā, welken onaffschydelyk behooren, tot allerley Gezwellen zonder onderscheid; en die niet meer het een, dan het ander soort derzelver, aanduiden. Deezen zyn gegrond, in het Denkbeeld des Gezwels zelve; en verschillen daar in van biezondere Tekenē; dat deeze laatsten, van anderen, en niet zelden toevallige Omstandigheden, ontleend zynde, ieder verschillend soort van Gezwellen, in het biezonder aanwyzen.

ONDER de Oorzaaken der Gezwellen, zyn eenige

Naaste, andere, *Afgelegenen*. *Naaste Oorzaak*, word die genaamt, welke eenigerhande Gezwel, op eene onmiddelyke wyze voortbrengt; en onaffchydelyk met hetzelfde verknogt is. Dus, by voorbeeld; is de overgang der roode Bloedbolletjes in de Weyvaten van het Bindvlies, de *Naaste Oorzaak* der Oogontsteking; en is zoo onaffchydelyk aan dezelve, dat, het eene gesteld zynde, het ander van gelyke moet plaats hebben. Eene *afgelegen Oorzaak* integendeel, is, die niet anders een Gezwel maakt, dan, door behulp eener *Naaste Oorzaak*, welke gelyktydig medewerkt. Van deezen aart, by voorbeeld, zyn alle die dingen, welken, om my tot het onderstelde geval te bepaalen, door eenigerhande prikkeling, het Bloed in de voorzegde Vaatjes doet overgaan.

SOMMIGE deezer Oorzaaken, zyn uitwendig; anderen Inwendig. De eersten moeten meestal als bepaa-lende worden aangemerkt; dat is te zeggen, niet anders doende, dan een Gezwel eerder op de eene plaats, dan op de ander, en meer in het een, dan in het ander Deel voortbrengen. De laatsten zyn weezenlyk; en men kan zelfs zeggen, dat zonder deezen, nimmer eenig Gezwel zal voortkomen.

ONDER de inwendige Oorzaaken, zyn eenige alleen betreklyk tot de Vaste, anderen tot de Vloeibaare Deelen, sommigen tot beiden te gelyk.

DIE der Vaste Deelen, behooren, of tot de vermeerdering, en vermindering van derzelver Veerkracht; of, tot de verbreeking van derzelver onderlingen Saamenhang. Alle deeze verschillende veranderingen, kunnen veelerhande Gezwellen voortbrengen.

Om te beter van het gene ik hier gezegt hebbe overtuigt

tuigt te zyn, zal ik my in eenige biezonderheden uitlaaten, welken de verscheidenenley uitwerkwzels van een ieder deezer Oorzaaken, aanwyzen. De vermeerderde Veerkragt der Vaste Deelen, niet veel verschillende van sterkte van Saamentrekking; veroorzaakt zeer dikmaalen, eene verstikte doorvloed der Vogten, door de Vaten; en, door middel van deeze, alle die Gezwellen, welken van eenen verhinderden Omloop afhanglyk zyn; de Ontstekingen, by voorbeeld, en de Verstervingen. Eene verminderde Veerkragt, ten naasten by gelyk, aan het gene Slapheid genaamt word; maakt eene gebreklyke werking der Vaste Deelen, op de Vloeibaare, en hier door eene Ophooping der Vogten, in de Vaten zelve; welke, naar den verschillenden aart derzelve, verscheiden Gezwellen, als Aderspatten, Zugtgezwellen, en dergelyken voortbrengen. De verbreeking eindelyk, van den onderlingen Saamenhang der Deelen, doet de Vogten, in de Vaten andersints bevat blyvende, in het Weeffel der Deelen zelve, of, in aanzienlyke Holten uitstorten; en veroorzaakt indervoegen, Gezwellen door uitstorting gemaakt; by voorbeeld onwaare Slagaderbreuken, biezondere soorten van Waterzugt, en wat dergelyken meer zyn.

DIE Oorzaaken, welken alleenlyk tot de Vloeibaare Deelen behorende, als zuivere Vogtoorzaaken moeten worden aangemerkt; zyn betreklyk, of, tot de veranderde Hoeveelheid, of, tot de gebreklyke Hoedanigheid derzelve, of, tot de verdwaaling van Plaats.

DE Hoeveelheid der Vogten, is aan eene tweevoudige verandering onderworpen: eene vermindering naamlyk, en vermeerdering. De eerste deezer veranderingen, komt ten opzigte der Gezwellen, zelden in aanmerking; als uit zig zelve meer geschikt zynde, om de natuurlyke grootte der Deelen, te doen afneemen, dan

te vermeerderen. De tweede, maakt door eene te groote opvulling der Vaten, eene belemmering in den Omloop; en is eene zeer gewoone Oorzaak der Gezwellen, vooral derzulken, welken onder de Haastige gereekent worden. Als ik zegge, dat eene verminderde Hoeveelheid der Vogten, niet zeer geschikt zy om een Gezwel te doen voortkomen, versta ik zulks alleen van eene vermindering der geheele Vogthoop; en niet van eenige biezondere Vogten: want, in dit laatste geval, komt de vermindering derzelve, ten opzichte deezer Ziekten, wel degelyk in aanmerking; en moet als eene zeer voorname Oorzaak zelve, worden aangemerkt. Dus, by voorbeeld, is eene te kleine Hoeveelheid van goed Bloed, eene zeer gemeene Oorzaak van Wateragtige Gezwellen.

DE gebrekige Hoedanigheid der Vogten, bestaat in derzelve Verdikking, Verdunning, Scherptheit van alleley aart, en dergelyken; die verschillende Gezwellen voortbrengen, agtervolgens de verscheiden Natuur der Vogten zelve, welken deeze veranderingen ondergaan hebben. De gebreken der Vogten, van dewelken hier gesproken word; en die men als één der voornaamste Oorzaaken der Gezwellen moet aanmerken; zyn ten opzichte van hunnen oorsprong, zoo wel, als ten aanzien hunner uitwerkzels, zeer bezwaarlyk te verklaren. Alles wat wy daar van weten, is tot nog toe bepaald aan deeze kundigheden. ; 1. Datze gebrekkig worden door bymenging van vreemde Zelfstandigheden. 2. Datze aan zig zelve overgelaaten zynde, aanmerkelyke veranderingen onderhevig zyn. 3. Datze door eene veranderde werking der Vaten, op dezelve, in verscheiden opzigten verandert worden. Maar, welk eene biezondere verandering, word 'er in dezelve, door ieder biezondere Oorzaak, daarop werkende, voortgebracht? En, welk eenen invloed, hebben de dus veranderde Vogten,

ten, op de Vaste Deelen? Dit, inderdaad, zyn biezonderheden, welkers Verklaaring, als men zig niet met enkele Onderstellingen behelpen wil, aan zeer veele moeilykheden onderworpen is.

DE Afdwaaling van Plaats, is eene zeer gewoone Oorzaak der Gezwellen. Alle Vogten immers, welker Deeltjes eene grooter Middenlyn hebben, dan de Middenlyn is van het Vat, in hetwelke zy by toeval indringen; kunnen niet nalaaten, daar in Verstoppingen te maaken, welken van Opzwellingen zullen agtervolgt worden. Men ziet een overtuigend bewys van de wezenlykheid deezer Oorzaak, in de Oogontsteking; waar in de doorschynende Vaatjes van het Bindvlies, dikmaalen zoo zeer met rood Bloed zyn opgevuld, dat het zig byna als eene enkele, en doorgaande Bloedvlek opdoet.

DAT de gebrekige Hoedanigheid, en tegennatuurlyke Hoeveelheid der Vloeibaare, gepaart, met eene veranderde gesteltheid der Vaste Deelen, zeer geschikt zy, om Gezwellen te doen voortkomen; is gemaklyk te begrypen, wanneer men aanmerkt dat in dit Geval de Oorzaaken vermenigvuldigt worden, en 'er derhalven, sterker uitwerkingen te verwagten zyn, dan wanneer slegts één deezer veranderingen, op zig zelve voorhanden is.

UIT het gene tot hier toe, over de inwendige Oorzaaken der Gezwellen gezegt is, kan men opmaaken, dat dezelve eenvoudiglyk tot drie Hoofdsoorten kunnen gebragt worden: tot de verandering naamlyk, der Vaste Deelen; tot die der Vogten; en tot den saamenloop van beiden. Onder deezen egter, is 'er geene zoo gemeen, dan de laatste; en, het is byna onmooglyk, dat ieder der twee voorigen, op zig zelve genoomen, plaats hebbe. Geene verandering waarlyk, geschied 'er in de Vaste

Deelen, welke niet onmiddelyk van eene verandering der Vogten gevolgt worde; en aan den anderen kant, word de Hoedanigheid der Vogten nimmer verandert; of, derzelver werking op de Vaste Deelen, doet daar in byna oogenbliklyk, veranderingen voortkomen, welken tot verschillende Ziekten den grondslag leggen.

ONDER de uitwendige Oorzaaken der Gezwellen, behooren voornaamlyk uiterlyke geweldige Aandoeningen; te sterk sluitende omgelegde Bindzels; de aandoening van kwaadaartige Zelfstandigheden; de beet van venynige Dieren; en het misbruik van de zoogenaamde niet natuurlyke dingen. Om de wezenlykheid deezer Oorzaaken, te blykbaarder te doen zyn, zie hier eenige Voorbeelden van een ieder derzelver in het biezonder. Geweldige Aandoeningen van buiten ons bestaande Lighaamen, maaken eene merkelyke vermindering, of geheele vernietiging van de Veerkracht des Deels, op hetwelke zy worden toegepast; en somwylen zelfs, eene geheele verbreeking van derzelver Saamenhang: welke noodzaaklyk, of van eene Ophooping der Vogten, of van eene Uitstorting derzelver, moet agtervolgt worden. Te sterk sluitende omgelegde Bindzels, vernauwen de Middenlynen der Vaten, en onderscheppen tegelyk de Omloop der Vogten: omstandigheden, welken by geene mooglykheid kunnen plaats grypen, zonder dat 'er Verstoppingen, Ophooping, en Uitstortingen der Vogten voortkomen. De aandoening van kwaadaartige Zelfstandigheden; van een besmette Lugt, by voorbeeld; en de aanraaking van iemand, aan eene besmettende Ziekte lydende, maakt verscheiden nadeelige veranderingen in de geesteltheden der Vogten, welken verschillende, en dikmaalen zelfs, zeer kwaadaartige Gezwellen, ten gevolge hebben. De beet van venynige Dieren, veroorzaakt eene prikkeling in de Vaste Deelen, en hier door eene vernauwing der Vaten: ook maaktze, door eene ver-

vermenging der giftige Stof met onze Vogten, Verdikkingen en Stollingen derzelver; welken beiden, Verstoppingen en Opzwellingen naar zig sleepen. Het misbruik, en de kwaade hoedanigheid der niet natuurlyke dingen; der Lugt, by voorbeeld, der Voedzelen, der Rust en Beweeging, der Gemoeds Beweegingen, en van de Uiterpelyke Stoffen, veroorzaaken zulke menigvuldige veranderingen, in de Vogten zoo wel, als in de Vaste Deelen, dat het niet te verwonderen zy, dat dezelve zoo dikmaalen, allerley soort van Gezwellen, doen stand grypen.

Ik zegge niets van de Tyden, Eindwyzen, Voorzegging, en Geneezing der Gezwellen, in het algemeen; om dat alle deeze Omstandigheden, met betrekking tot verschillende Gezwellen, verscheiden zyn; en niet gevoeglyk onder algemeene regelen kunnen gebragt worden. De meeste Schryvers, wel is waar, zyn ten opzichte van sommige deezer biezonderheden, van geheel tegenstrydige gedagten; en, het is hier aan, dat men de zoo gewoone Onderscheiding van de verschillende staaten eens Gezwels, in het Begin, Aanwas, Hoogte, en Afneeming; als ook van deszelfs verscheiden Uitgangen, door den weg van Oplossing, Verzweering, Verharding, en Versterking, moet toeschryven. Onderscheidingen waarlyk, welken met betrekking tot sommige Gezwellen kunnen gedult worden, maar die niet toepasselyk zyn op allen.

ALLE Gezwellen der Zagte Deelen, worden gemaakt, of door eene Verplaatsing der Deelen zelve; of, door Ophooping van eenigerhanden Vogten; of door eene ont-aarting van het Weeffel der Deelen. Die der eerste Soort, worden gemeenlyk onder den Naam van *Breuken*; die der twee laatsten integendeel, onder den naam van *Vogtgezwellen*, begreepen. In het laatste geval egter,

Unable to display this page

om dat 'er eenigen onder zyn, welken streng genoomen, tot de zoogenaamde Heete Gezwellen zouden moeten gebragt worden; als alleenlyk in derzelver begin tot de Koude behoorende, en vervolgens voldoende, aan alle kenmerken, welken men aan de zoogenaamde Heete Gezwellen heeft toegeëigend.

ALS ik zegge, dat deeze Gezwellen, of nimmer, of niet dan in eenen zeer uitgestrekten Tyd, hunne mooglyke veranderingen doorloopen; versta ik zulks alleen van dezulken, welken geheel aan de werking der Natuur overgelaaten zynde, niet door verkeerde Behandelingen getergd worden; nog, door bykomende Toevallen, van Hoedanigheid veranderen. Men begrypt derhalven ligtelyk, dat het in denzelfden zin moet verstaan worden, als of ik gezegt hadde, *datze uit kunnen eigen aart, niet tot eene schielyke voortgang geneigd waren*: Want, dat 'er gevallen zyn, waar in dezelve hunne mooglyke Hoogte, op eene schielyke wyze beryken kunnen, is onbetwiftelyk: maar, dit geschied niet, dan, gelyk ik gezegt hebbe, by Toeval; en behoord geenfints, tot den aart deezer Gezwellen.

VAN alle deeze Gezwellen is het waar, datze, of ten uitersten bezwaarlyk, of, geheel niet geneezen worden; en dit schynd meerendeels daar van af te hangen, dat, in 't algemeen genoomen, eene biezondere kwaade gesteltheid der Vogten, de overhand heeft; en de werking der Vaten van het lydend Deel, in deeze gevallen zoo gering is. Men kan hier nog byvoegen, dat de Stof welke verscheiden van dezelve maakt, geen de minste gemeenschap heeft met den Omloop; en dus geheel en al, aan de werking der Vaten onttrokken is.

TWEEDE AFDEELING.

Bevattende de Kliergezwellen.

KLIERGEZWELLEN, noeme ik dezulken, welken zoo wel de Enkele, als de Saamengestelde Klieren aantasten; derzelver Natuurlyke grootte vermeederen; en de Affchyding der Vogten, welken eigen zyn aan dezelve, verhinderen. Door deeze Bepaaling, ziet men ligtelyk, dat ik niet onder de Kliergezwellen begrype, dat foort van Langduurige Gezwellen, welken zoo dikmaalen in Holle Klieren, of Klierbeursjes gevormd worden. Deezen, schoon van de meeste Heelkundigen, tot de Kliergezwellen betrokken zynde, behooren eerder tot de Beursgezwellen gebragt te worden; en, het is onder het Opschrift van deezen, dat ik alle de verschillende Soorten derzelver, zal voordraagen.

IN 't algemeen genoomen, kunnen dezelve in twee Soorten onderschyden worden. In die der eerste Soort, zyn de eigen Vaten der Klieren aangedaan, en als opgevuld met eene Vloeistof, welke het geheele Lighaam der Klieren, doet uitzetten. In de tweede Soort, is het Gezwel oorspronglyk, uit het Celwyze Weeffel, welk de Vaten deezer Werktuigen met elkanderen verbind; en, het is niet dan in deszelfs voortgang, dat het Vaatagtig Weeffel zelve, daar in deel neemt. Deeze Verdeeling is gegrond, niet alleen op het Ontleedkundig Denkbeeld van het saamenstel eener Klier, dat niet meer dan eene omwinding van Vaten, door een Celwys Weeffel vereenigt, toelaat; maar ook, op de meest waarschyglyke Oorsprong van een ieder deezer Gezwellen; agtervolgens
het

het gevoelen van één der Oordeelkundigste Schryvers, welken dit Onderwerp behandelt hebben. (a).

HET Kropgezwel is het eenige, 't welk tot die der eerste Soort kan gebragt worden. Tot de tweede behoord voornaamlyk, het Knoestgezwel, en de Kanker.

DEEZE drieërlye Gezwellen, zullen de Stof van drie naastvolgende Onderdeelingen uitmaaken. Ik begin met de Kropgezwellen.

§. I.

DE KROPGEZWELLEN.

HET *Kropgezwel* is een hard, omschreeven, onpynlyk, en wederstreevend Gezwel; zyne zitplaats hebbende, of in de Enkele, of in de Saamengevoegde Klieren.

DE Grieken noemen deeze Gezwellen *Choirades*, en de Latynen *Scrofulæ*, à *Scrofâ*, omdat men in 't algemeen van gedagten is, dat de Varkens zeer aan dezelve onderhevig zyn. De laatsten, noemenze ook somwylen *Strumæ*: een Woord, dat waarschynlyk ontleendis van *Struo*, *Struere*, en eigentlyk niet anders beteekent, dan *Verzaamelingen*, *Opboopingingen*. ASTRUC, die voor den Schryver gehouden word van zekere Verhandeling over de Gezwellen en Zweeren, in den Jaare 1759. te Parys uitgegee-

(a) GRASHUIS. Verhand. van het Knoest en Kreeftgezw. 7. Hoofdd. §. 10. P. 179.

gegeeven (a) beweerd uit CELSUS, *De Re Medica. Lib. v. Cap. 28. No. 7.* dat het Woord *Strumæ* by de Romy-
nen eerder gebruikt werd, om de zoogenaamde *Bron-
chocele*, dan de Kropgezwellen, te betekenen: doch, wan-
neer men de gezegden van CELSUS ter dier plaatze,
vergelykt, met het gene hy zegt van de *Bronchocele*,
Lib. vii. Cap. 13. schynt het my geheel niet bewysbaar,
dat men daar uit dusdanig een gevolg kan afleiden.

NIMMER koomenze op andere plaatzen dan dezul-
ken, in dewelken eenige deezer beide Soorten van Klier-
ren gelegen zyn: aan den Hals by voorbeeld, de Oxels,
de Liefchen, in de Borsten der Vrouwen, en dergely-
ken. In het Darmschyl daarenboven, dat met zulk een
aanzienlyk getal van Klieragtige Lighaamtjes doorzaaid is,
wordenze somwylen in een groot aantal waargenoo-
men (b).

DÉ Kropgezwellen zyn zeer gemeen aan Kinderen;
en worden zeldzaamer by Volwassenen waargenoomen.
Enkele ryzen egter, gebeurd het, datze by de laatsten
zelve, in een groot aantal gevonden worden. By een
Man van 35 Jaaren, heb ik 'er één gezien, ter groote
van een Ganzen Ey; zittende aan de linker zyde van den
Hals, onmiddelyk boven het Sleutelbeen, langs den bui-
tenrand der *Musculus Clydo Mastoideus*; en nog twee an-
deren, welken kleiner, waaren, aan de tegenovergestelde
zyde.

IN het algemeen genoomen, kunnen de Kropgezwel-
len in twee Soorten, in goedaartige naamlyk, en kwaad-
aar=

(a) *Traité des Tum. & des Ulcer. Tom. ii. Pag. 96.*

(b) INGRASSIAS *De Tum. præter. nat. Tom. i. Lib. i. Cap. i.*
PARE *Liv. vii. Chap. 21.*

aartige, onderschyden worden. De eersten, voldoen in allen opzigte aan de gegeven Bepaaling: zy zyn wit, onpynlyk, en zonder Ontsteking: zy houden een geruimen Tyd aan, zonder Toevallen te veroorzaaken; en wyken somwylen zeer gemaklyk, voor de werking der aangewende Heelmiddelen. Die der tweede Soort integendeel, zyn rood, Ontsteken, loodverwig, en pynlyk: zy weerstreeven een geruimen Tyd, allen, en zelfs de meest vermoogende Hulpmiddelen. De veranderingen egter, welken in dit laatste geval plaats hebben, behooren niet tot den eigen aart des Gezwels. Zy zyn altoos afhanglyk van toevallige Omstandigheden: en het is niet zeldzaam, datze hetzelfde, anderzints van eenen oneindigen duur zynde, vaardig doen eindigen. Het Woord *Kwaadaartig* derhalven, dat men op de Gezwellen van dit soort heeft toegepast, moet alleen in dien zin verstaan worden, als of 'er gezegt ware, *datze meerder ongemak veroorzaaken aan den Lyder, dan de voorigen.*

UIT het gene tot hier toe gezegt is, konnen de eigenaartige kenmerken deezer Gezwellen, gemaklyk ontleent worden. De naaste Oorzaak derzelver, is eene Verstopping van de eigen Vaten der Klieren; en eene ontaarting der Vogten, anderzints door dezelve bewoogen wordende. De wezenlykheid deezer Oorzaak blykt onder anderen daar uit, dat dezelve in Kinderen, by dewelken eene raauwheid der Chyl in de eerste wegen de overhand heeft, zoo dikmaalen voorkomen. De vaardige Geneezing daarenboven van sommige deezer Gezwellen, door inwendige Hulpmiddelen, welken die raauwheid verbeteren; de gemaklyke verdryving derzelver, door uiterlyk aangelegde, verwarmende, en oplofende Geneesmiddelen; gelyk ook, de menigerhanden Stoffen welken zy, alsze geopent worden, uitleveren; zyn

zyn zoo veele overtuigende bewyzen, welken allen de daadelykheid daar van aantoonen. (a).

TOT de afgelegen Oorzaaken, behoort voornaamlyk eene raauwheid der Vogten, voortgebragt door kwaalyk verteerbaare Voedzelen, wateragtige Dranken, en natuurlyke Zwakheid des Lighaams; welkers werking op biezondere Deelen, door toevallige Omftandigheden bepaald worden. Somwylen is de Ziekte Erfelyk, en alsdan afhanglyk, van eene gebreklyke gesteltheit in de Vogten der Ouders.

HET is een zeer gewoon verschynzel in deeze Gezwellen, dat in den beginne, niet meer dan ééne enkele Klier word aangedaan: naderhand, wanneer de verandering der Vogten toeneemt, worden ook anderen, en dikmaalen zelfs, zeer verre van elkander afgelegen Klieren, aan eene zelfde ongesteltheit deelagtig: eindelyk gaat het somwylen zoo verre, dat verscheiden Klieren tevens, met eene gelyke Zwellling bezet zynde, by wyze van Druivetroffen van elkanderen afhangen. Ik heb gezien, dat in één en denzelfden Lyder, de Onderkaaksklieren, de Lieschklieren, de Klieren welken de Dyevaten aan het bovenste gedeelte der Dye vergezellen; gelyk ook die Klieragtige aaneenschakeling, als ik my zoo mag uitdrukken; welke nevens de Halsvaten, gelegen is, door eene gelyke Zwellling waren aangedaan. Gelukkig waarlyk voor den Lyder, een jongen van dertien Jaaren, dat de uitzetting deezer laatsten niet zeer groot ware: want, in dit geval was het ontwyffelbaar, dat de toevallige toedrukking der Halsvaten, zoo wel, als de vernaauwing en fluiting der Lugt.

PYP;

(a) GRASHUIS, Verh. van het Knoest en Kreeftgezwel
P. 180.

pyp, denzelven aan eene onmybaare Dood zouden onderworpen hebben.

IN 't algemeen genoomen, is de Geneezing aan zeer veele verdrietelykheden onderworpen. Het is eene zeer gemeene Waarneeming, dat een aanhoudend gebruik van de best uitgekoozen Geneesmiddelen, in veele gevallen niets uitwerkt, dan eene geringe verbetering. Jongens egter, worden 'er veelmaalen van ontheven, als zy de Jaaren van Huuwbaarheid berykt hebben: by Mysjes verdwynen zy dikmaalen, zoo dra zig de Natuur, door den weg der Maandstonden, eene geregelde Ontlasting bezorgt hebbe. Als zy doorbreeken, maakenze afschuwlyke Lidteekens; en zyn alsdan zeer verwyttende Gedenktekenen van het vermoogen der Heelkunde. „ Zy zyn gewoon (zegt CELSUS (a)) den „ Geneesmeester uitermaaten te vermoeijen; om dat ze „ veeltyds vergezeld zyn met Koorts, en niet dan zeer „ moeilyk, tot Verzweering komen. Dikmaalen, na „ datze, of met het Mes, of door Geneesmiddelen, „ zyn weggenoomen, komen zy weerom, op de plaats „ zelve van het Lidteken; en dit gebeurd te meermaalen, alsze alleen met Heelende Middelen behandelt „ worden. Voegt hier by, datze van eenen zeer langen duur zyn.”

OM in de Geneezing deezer Gezwellen op eene regemaatige wyze te werk te gaan, moeten derzelver bijzondere Omstandigheden, wel in agt genoomen worden. Zoo lang zy nog onpynlyk, niet miskleurig, en zonder Ontsteking zyn, kan de Oplossing beproeft worden: maar, wanneer het tegengestelde plaats heeft, moetenze, of met het Mes weggenoomen, of, door den weg van Verzweering gered worden.

TER

(a) CELSUS. Lib. V. Cap. 28. N. 7.

B

TER beryking van het eerste Oogmerk, de Oplossing naamlyk; onderwerpt men den Lyder, aan eene maatige tevens, en verdunnende Eetregel. Alle taaije Spyzen worden in dit geval veroordeeld; en, men moet geene andere verkiezen, dan die ligt te verteeren zyn, en een goed Voedzel aanbrengen. Eene meer dan gemeene Lighaamsbeweeging, is ten uitersten voordeelig. De inwendige Hulpmiddelen, welken altoos ter verbetering van de heerschende raauwheid der Vogten dienen moeten, laat men over ter verkiezing der Geneeskundigen. Uitwendig worden geene andere dan Oplofende Hulpmiddelen aangewend, onder dewelken het *Emplastrum à Cicuta*, *Ammoniacum*, *à Cumino*, en dergelyken, met het *Sal Ammoniac* vermengt, uitmunten. Smeeringen, uit Oplofende Zalven, met Kwikmiddelen bedeed, worden zeer dikmaalen aangepreezen. In het gebruik deezer laatsten, egter, moet men met de uiterste zorgvuldigheid te werk gaan: veele gevallen zyn 'er, waar in eene bestendige aanwendige derzelve, eene hardnekige Kwyling, veroorzaakt hebbe.

DE Moeilykheid der Oploffing, die in veelen deezer gevallen bespeurd word, heeft de Heelkundigen, niet alleen tot verschillende, maar zelfs tot ongerymde middelen doen den toevlugt neemen. CELSUS, pryft het herhaald gebruik van witte Nieswortel by uitstek; en voegt 'er by, dat verscheiden Landlieden, door het eeten van Slangen geneezen zyn (a). HERCULES SAXONIUS, en JOANNES PREVOTIUS, hebben het *Electuarium* van Haagdiffen, inwendig genoomen, als een onfylbaar middel, opgegeeven. (b). De Sponssteen, word van veelen als een Hulpmiddel, dat zelden verlegen

(a) Ibid.

(b) MUNNIKS. Heelk. Pag. 141.

gen laat, aangepreezen. BOYLE zegt, dat een Jongeling door de *Paronychea cum folio Rutaceo* (die by C. BAUHINUS, *Sedum tridactylites tectorum* genaamt word,) op Bier getrokken, op eene treflyke wyze geneezen zy (a). Ik zwyge van de zoogenaamde Koninglyke aanraaking, welke zoo beuzelagtig, als onvermoogend is.

KROPGEZWELLEN, welken of te veel veroudert zyn, dan dat derzelver Oploffing kan gehoopt worden; of, in dewelken het onvermoogen der aangepreezen Oplofende Middelen gebleeken zy; moeten door den weg van Verzweering geneezen, of, door behulp van het Mes worden weggenoomen. De langdraadigheid egter der behandeling, welke onvermydelyk is, verplicht ons in het eerste deezer gevallen, tot het aanleggen van Ettermakende Middelen, onder de gedaante van Pleisters. Men moet zig niet verhaasten met de opening deezer Gezwellen, ingevalle dezelve niet van zelfs doorbreeken. Hoe langer de Stof, welke het Gezwel maakt, beslooten blyft, hoe vaardiger geschied naderhand, de Geneezing der Verzweering. In sommige gevallen egter, kan het ongeduld des Lyders ons noodzaaken, om eenen uitgang te bezorgen voor het ingeslooten Vogt: en alsdan, wanneer het Gezwel klein is, doet men zulks door eene insnyding; maar groot zynde, door het aanleggen van eenig Vermoogend Brandmiddel. Het gestadig warm houden van het lydend Deel, is ter bevordering der Verzweering, ten uitersten noodzaaklyk. Als zy doorbreeken, verbind menze met Zuiverende, dog niet zeer scherpe Geneesmiddelen.

Ik hebbe gezegt, dat Gezwellen van dit Soort, als zy tot Verzweering neigen, niet sichielyk moeten geopent wor-

(a) BOYLE. Tract. de Util. Philos. Exper. Part. I. Sect. 4.

worden ; en men begrypt gemaklyk de reeden. Het faamenweeffel der Klieren, is zeer vaft in één gedrongen ; derzelver geheele Zelfftandigheid, is, in het geval waar van wy fpreken, gelykelyk bezet met eene Zwelling, welke door eene toevallige Ontfteking verandert zynde, tot Verzweering neigt: de werking der Vogten, die geen groote aanpersing van het van agteren aanvlietend Vogt ondergaan, op de verftopte Vaten der aangedaane Klier, is gering: en, alle deeze faamenloopende Omftandigheden, zyn zoo veele verfchillende Oorzaken, welken niet alleen, eene traage Verettering te wege brengen ; maar ook maaken, dat 'er geene zekere Geneezing kan verwacht worden, ten zy het geheele Lighaam der aangedaane Klier verteerd worde: eene Verteering waarlyk, welke volleediger gefchied, als de Stof die het Gezwel vormd, een geruimen tyd beflooten blyft ; dan ze gefchieden zoude, wanneer men eene te vroegtydige uitloozing voor dezelve bezorgt hadde.

DE wegneeming deezer Gezwellen door het Mes, die alleen te pas komt, als de befmetting der Vogten niet algemeen is, en 'er niet meer, dan één enkele, of ten minften, niet zeer veele dergelyke uitzettingen plaats hebben, verkort de Geneezing van dit Ongemak merkelyk. De befte wyze derzelver is, dat men de Huid welke het Gezwel dekt, tot op het Lighaam der Klier, in eene regtlynige ftrekking doorsnyde ; en alsdan eene kromme Naalde die in een handvat gezet is, door de Klier heen gefteken zynde, dezelve tot buiten de lippen der Schyding opligte, en met eene Biftourie tot aan den grond toe affnyde. In dit geval egter, als men op plaatzen werkt, alwaar eenige aanzienlyke Bloedvaten gelegen zyn, moeten dezelve zorgvuldiglyk gemyd, of afgebonden worden ; dewylze anders, by derzelver doorsnyding, zeer gevaarlyke Bloedftortingen zouden kunnen veroor-

zaa-

zaaken. Sommige Schryvers hebben voorgesteld, om de wegneeming der Klier te verrigten door Brandmiddelen; dog, dit is eene zeer verdrietige handelwys, en die ten opzichte van groote Gezwellen deezer Soort, zeer onzeker is.

UIT alles wat tot hier toe van de Kropgezwellen gezegt is, ziet men ligtelyk, dat ik alleen het Oog hebbe op dezulken, welken zig aan de uiterlyke Oppervlakte des Lighaams voordoen. Die genen, welken of het Darmschyl, of eenige andere innerlyke Deelen aandoen, behooren geheel tot de Geneeskunde; en eischen geenerhanden hulp van de zyde des Heelmeefters. Ik zegge niets van de zoogenaamde Knoest-en Kreeftagtige Kropgezwellen, welken by veele Heelkundige Schryvers voorkomen. Het schynd my toe, dat deeze allen geen ander bestaan hebben dan in de Inbeelding; en dat alle dusdanige onderscheidingen, alleen daar uit oorspronglyk zyn, dat men geen volleedig Denkbbeeld van de verschillende Natuur deezer gebreken gehad, en hier van den een met den anderen verward hebbe. Ik weet wel, dat veelen deezer Gezwellen, alsze doorbreken eene Verzweering uitleveren, welke oogschynlyk, en met zeer schielyke vorderingen toeneemt: welkers kanten zwellen, verdikken, en omkrullen: die zelfs Vleeschagtige uitspattingen maaken: en, met één Woord, vertoonzelen aanbieden, welken aan verscheiden verschynzelen van geopende Kreeftgezwellen schynen gelyk te zyn: maar, ik ben ook aan den anderen kant, uit verscheiden Waarneemingen verzeekert; dat zy alsdan zelve, nimmer van zulke beklaaglyke Omstandigheden agtervolgt worden, als men zoo bestendiglyk in het doorgebrooken Kreeftgezwel waarneemt.

§. II.

HET KNOESTGEZWEL.

HET Knoestgezwel is een Gezwel dat hard is; vast van Weezen; in een Klier voortkomende; van een klein beginzel langzaam grooter wordende; uit eigen aart Onoplosbaar; en zeer ligt overgaande tot een Kreeftgezwel.

DEEZE Bepaaling, die ik met eene geringe verandering uit het voortreflyk Werk van den Heer GRASHUIS (a) ontleend hebbe; schynd my toe, alle de soort onderscheidende Omstandigheden deezer Gezwellen, met de mooglykste netheid aan te wyzen. De Grieken, agt slaande op de alles overtreffende hardheid deezes Gezwels, hebben aan hetzelfde den Naam van *Skirrhos* toegeëigent: een Woord, dat in een engen Zin genomen zynde, niet anders dan een Stuk Marmer, *Fragmentum Marmoris*, te kennen geeft. De Arabieren noemen het om dezelfde reeden *Sephiros*, Steengezwel (b). En de Latynen, hebben de Grieksche benaaming van dit Ongemak overgenomen, dezelve alleenlyk veranderende, in die van *Scirrhomia* en *Scirrbus*.

IN de Werken van HIPPOCRATES, word het Knoestgezwel, onder deszelfs eigen benaaming niet gevonden. Deeze doorlugtige Schryver egter, spreekt niet zelden van verharde Gezwellen, op zulk eene wyze, dat het meer dan waarschyndlyk zy, dat hy geene anderen dan dit soort van Gezwellen daar mede beoogt hebben.

(a) GRASHUIS. Verh. van het Knoest en Kreeftgezw. P. 166.

(b) AVICENNA. Tom. II. Lib. IV. F. 3. Cap. 12.

Unable to display this page

maalen gebeurd het; dat eenige deezer Verschynzelen, en zelfs de meesten, ook in andere Gezwellen plaats hebben, welken door den weg van Oplossing, of van Verettering, kunnen geneezen worden: maar, wanneer zy allen, te gelyk voorhanden zyn, is 'er niets dan het Knoestgezwel, 't welk zy aanwyzen. Men werpe my niet tegen, dat de gewoone Verschynzelen der zoogenaamde Vleeschgezwellen; gebreken, welken door sommigen tot den rang der Kreeftgezwellen betrokken worden, zeer na, indien niet geheel, met de zoo even gemelde biezonderheden overeenkomen; want, wy zullen in het vervolg doen zien, dat 'er verscheiden ongelijkheden ten deezen opzigte, in dezelve gevonden worden. By deeze gelegenheid, kan ik niet voorby eene Aanmerking te maaken, welke ik denke, dat van zeer veel nut in de Praettyk zal kunnen zyn. Het gebeurt naamlyk, somwylen, vooral in de Borsten der Vrouwen, dat 'er zig een bepaald, en omschreeven Gezwel voordoet; welkers hardheid zoo naby komt aan die van het Knoestgezwel, dat het door de kundigste zelfs, niet dan met moeite daar van kan onderscheiden worden. Byna alle overige Verschynzelen deezer Verhardingen, zyn daarenboven dezelfde als die der Knoestgezwellen; en, ik weet geen ander onderscheidend Kenmerk ten deezen opzigte, dan, dat de Vastheid van hetzelfde minder is, dan die van het Knoestgezwel; 't welk alleen door een buitengemeen naaukeurig onderzoek kan ontdekt worden. Dit Gezwel, welk misschien al te dikmaalen voor een Knoestgezwel gehouden word; en waarschynlyk niet behoord, dan tot dat soort van Kropgezwellen, van dewelke CELSUS (a) aanmerkt, dat door den Heelmeeester MEGES zyn waargenoomen; is niet alleen vatbaar voor Oplossing, maar ook

(a) CELSUS. Lib. v. Cap. 28. No, 7.

ook voor eene goedaartige Verëtering: en, het is nog niet lang geleden, dat eene dergelyke Verharding, in de Borst eener Vrouw van middenmaatige Jaaren zittende, niettegenstaande ze reeds van verscheiden Heelkundigen veroordeelt ware; alleen door het inwendig gebruik van het *Verdikte Sap der dulle Kervel*, gedeeltelyk door Oplossing, gedeeltelyk door eene zeer goedaartige Verzweering, geneezen is.

DE naaste Oorzaak deezer Ziekte, is waarschynlyk eene biezondere ontaarting van het Celwyze Weeffel eener Klier: eene ontaarting, welke de dikte, vastheid, en uitgebreidheid van hetzelfde vermeerderd; de eigen Vaten der Klier saamendrukt; de Affcheiding, en Opneeming van de Vetsstof verhindert; en, zo wel dit Weeffel, als de Zelfstandigheid der Klier zelve, tot een vast en hard Lighaam saamen smelt.

IN dit opzigt voornaamlyk, verschild het Knoestgezwel, van de Kropgezwellen. By deezen immers hebbenwe gezien, dat oorspronglyk niet anders, dan de eigen Vaten der Klier, door eene raauwheid der Vogten verstopt werden: en, men kan hier uit by wyze van gevolgtrekking afleiden, dat de veranderingen welken het Celwyze Weeffel in het vervolg ondergaat, enkel toevallig zyn; en geheel verschillend, van het gene in de Knoestgezwellen plaats hebbe. Sommige Geneeskundigen wel is waar, en voor al ETTMULLER, HEISTER, BOERHAAVE en VAN ZWIETEN, zyn omtrent dit Onderwerp, van geheel tegenstrydige gedagten; en erkennen de Verstopping van de eigen Vaten der Klieren, alleenlyk, als de eenige en voornaame Oorzaak der Knoestgezwellen (a). De Fransche Akademi-

(a) ETTMULLER. Chir. Med. Art. III. No. 3. HEISTER.
B 5 Heelk.

misten, integendeel, welkers naaukeurige Proefneemingen, op de Vogten der Vet-Knoest- en Kreeftgezwellen, inderdaad ten uitersten pryswaardig zyn; stellen als Oorzaak der Knoestgezwellen, eene verdikking van de Lymphatieke en Geleyagtige Vogten, andersints door de Vaten van het lydend Deel omloopende (*b*). Van dezelfde gedagten, is ook ASTRUC; die 'er nog byvoegt, dat de veranderde, zoo Afgescheiden als Uitwerpelyke Vogten, in verscheiden Bewaarplaatzen, hetzelfde uitwerken (*c*). In weerwil van dit alles echter, schynd het my toe, dat te vooren onderstelde Ontaarting van de eigen Zelfstandigheid des Celwyze Weeffel eener Klier, het allerbest overeenkomt met de gewoone verschynzelen der Knoestgezwellen; en, het is hierom, dat ik dezelve, als de naaste Oorzaak deezer gebreken hebbe opgegeeven. Men moet ondertusschen niet begrypen, dat ik, schoon met den Heer GRASHUIS het Celwyze Weeffel als de zitplaats der Knoestgezwellen onderstellende; van gedagten ben, dat de Vetstof zelve, als de Stoffelyke Oorzaak daarvan moet worden aangemerkt. Ik ben al te wel overtuigd van de bepaaldheid onzer Kundigheden ten deezen opzigte, dan, dat ik de veranderingen welken het Celwyze Weeffel in deeze Gevallen ondergaat, aan eene voorafgaande ontaarting, of ophooping der Vetstof zoude toeschryven. Misschien is het waar, dat de veranderde hoedanigheid der meergemelde Vetstof, in alle deeze gevallen, enkel toevallig is, en een gevolg van de ontaarting des Celwyze Weeffel zelve. Misschien ook, moet het eerste beginzel der Knoest-

Heelk. Onderw. Ned. Vert. 1ste Deel. VAN ZWIETEN. Verklaar. der korte stell. van BOERHAAVE. 2de Deel. P. 589.

(*b*) Verhand. van de Koninkl. Akadem. der Heelk. 1. D. 1. St. P. 102—118.

(*c*) Traité des Tum. & des Ulcer. Tom. 11. Pag. 5.

Knoestgezwellen, niet zo zeer in eenige verbafterde, of opgehouden Vloeistof, als wel, in eenen vermeerderden aanwasch van de eigen Zelfstandigheid des Vetvlies, in-gevolge eener biezondere bepaaling van den Vloed der Vogten derwaarts, gezogt worden (a).

ONDER de afgelegen Oorzaaken deezer Gezwellen, voor zoo veel zulks uit getrouwe Waarneemingen blykbaar zy, behooren voornaamlyk allerley geweldige Aandoeningen, van welk eene Natuur dezelve ook zyn moogen: veranderde hoedanigheid der Vogten, door Kwaadfappigheid, en Droefgeestigheid te wege gebragt: verandering in de Omloopende Beweeging der Vogten door de Vaten: hevige Gemoedsbeweegingen: en ophouding van de Maandelyksche Ontlastingen. De Ontsteking, welke van verscheiden Schryvers, onder de afgelegen Oorzaaken der Knoestgezwellen gesteld word, behoord myns bedunkens, niet tot dezelve; en het is om die reeden, dat ik ze van het getal deezer Oorzaaken uitsluite. Sedert de Leeftyd van HIPPOCRATES egter, die, voor zoo verre ik heb kunnen naspooren, nimmer onder de Oorzaaken van het Knoestgezwel, de Ontsteking gesteld heeft; zyn 'er weinig Schryvers geweest, welken dezelve niet, als eene zeer vermoogende Oorzaak, aanmerken. ARETÆUS, om alleen van de voornaamsten te spreken, GALENUS, ÆTIUS, ÆGINETA, BOERHAAVE, HEISTER, VAN ZWIETEN, DE GORTER, en anderen, spreken daar van, als van eene Waarheid, in 't algemeen aangenoomen. CELSUS, die, gelyk ik reeds heb aangemerkt, van het Knoestgezwel, onder deszelfs eigen naam niets gemeld heeft; gebruikt in deszelfs Verklaaring van de Kanker, voor zoo veel deeze Oorzaak

aan-

(a) VAN DER HAAR. Verhand. van de Klier, Knoest, en Kreeftgezw. Pag. 8 en 9.

aangaat, een diep stilzwygen; en, om stilzwygen voor ontkennen te neemen, is het hier uit niet ongereimd te besluiten, dat hy dezelve met betrekking tot het Knoestgezwel, indien men aanneemt, dat hy dit, door het gene hy *Cacoëthes* noemt, verstaan heeft, niet erkend hebbe. CELSUS, derhalven, zoo wel als HIPPOCRATES, schynen van dusdanig eene Oorzaak niets geweten te hebben; en, het is misschien niet dan op het voorbeeld van ARETÆUS, dat men in 't vervolg zoo algemeen daar van gesproken heeft. Onder de Heden-daagschen, zyn 'er byna geene dan de Heeren GRASHUIS en SHARP (a), welken zig tegen deeze onderstelde Oorzaak der Knoestgezwellen, hebben aangekant; en, ik mag het waagen te zeggen, dat de vermenging deezes gebreks, met een zeker soort van goed-aartige Verhardingen, den eersten grondslag tot het onderstellen deezer Oorzaak zal gelegd hebben. Zeeker is het ten minsten, dat ik onder een oneindig getal van Waarneemingen, welken met betrekking tot de Knoestgezwellen, in verscheiden Schryvers verspreid zyn, maar zeer weinigen gevonden hebbe, welken als een gevolg der Ontsteking beschreeven worden. En, wanneer men deeze gevallen zelve, met genoegzaame naaukeurigheid nagaat, zal men altoos bevinden, dat 'er omstandigheden mede vergezeld gaan, welken, als zy al de wezenlykheid deezer Oorzaak niet regtstreeks tegenspreken, dezelve voor het minst, ten uitersten betwistbaar maaken. Een enkel Voorbeeld zal genoeg zyn, om de Waarheid van het gene ik hier gezegt hebbe, te doen blyken. HILDANUS, die onder zes Hondert Genees en Heelkundige Geschiedverhaalen, niet meer dan drie of vier gevallen opgeeft, in dewelken hy

het

(a) GRASHUIS. Verhand. van het Knoest, en Kreeftgezw. P. 169. SHARP. Oordeelk. Aanm. over de Heelk. P. 7.

het Knoestgezwel, als het gevolg eener Ontsteking aanmerkt; zegt in één derzelve (a); dat eene Edele Vrouw te *Bern*, ingevolge eener Kneūzing van den Hand, eene Ontsteking kreeg, welke na het vrugtloos gebruik van verscheiden Hulpmiddelen, een groot Knoestgezwel liet nablyven. Dit Gezwel, van hetwelke hy vervolgens zegt, dat omtrent de Voorhand geplaatst ware, werd van veele Geleerden voor ongeneeslyk gehouden; verhinderde de buiging der Vingeren; en werd door hem met een Brandmiddel geopent; gevende alstoen eene Stof uit, welke van een taaije en Lymagtige Aart was, een geelagtige Kleur hadde, en, aan de Lugt bloot gesteld zynde, eene steenagtige hardheid aannam. In hoe verre, en met welk regt, dit geval een Knoestgezwel moet genaamd worden, beken ik gaarne niet te kunnen begrypen: en, men mag met reeden hier uit besluiten, dat *HILDANUS*, zoo wel als veele anderen, het Woord *Knoestgezwel*, in eenen zeer uitgestrekten, en onbepaalden zin genoomen hebbe.

Ik zegge niets van de gewoone onderscheiding dezer Gezwellen, in Volkoomen, en Onvolkoomen, in Ontstekene, Zugtige en Kankeragtige, welken by de meeste Schryvers voorkomen. Ik ben verzeekerd, dat dit alles meerder dient om het Geheugen te bezwaaren, dan het Verstand te verlichten; en de wezenlyke Kennis, zoo wel als Behandeling dezer Ongemakken, in geen en deelen door hetzelfde verbeterd worde.

GELYK het Knoestgezwel in de Klieren, vooral in de Saamengevoegde zyne zitplaats hebbe; zyn 'er weinig Deelen, welken met zulke Werktuigen bedeed, of, geheel en al van eenen Klieragtigen aart zyn, welken

(a) *HILDANUS*. *Observ. Chir. Cent. III. Obs. 79.*

ken men niet, als voor hetzelfde vatbaar zynde, moet aanmerken. De gemeenste Zitplaatsen derzelve egter zyn de Borsten: dog dit sluit niet uit datze in den omtrek der Mond, alwaar zeer veele Klieren gelegen zyn, veelmaalen voorkomen. In dit Soort van Deelen verschynen zy somwylen in allerley Leefstyden: Kinderen ondertusschen zyn 'er veel minder aan onderworpen dan Bejaarden: en, het is eene doorgaande Waarneeming, datze het allermeeft gezien worden by Vrouwen, welkers Natuurlyke Zuiveringen gestremd zyn.

TEN opzichte van de laatste deezer biezonderheden, is aanmerkelyk het zeggen van HIPPOCRATES (a), „ Beslooten Lyfmoeders, doen de Maandston-
 „ den naar de Mammengaan: en, in de Borsten komen, (te
 „ weeten alsdan,) harde knobbeltjes, sommigen groo-
 „ te, anderen kleiner: deezen verzweeren niet, maar
 „ worden altyd harder; en daar komen eindelyk, be-
 „ slooten Kreeftgezwellen uit voort.” VESALIUS, heeft aangemerkt; dat Vrouwen, in een Klooster leevende, het Knoestgezwel meer onderworpen zyn dan anderen, om datze meerder aan eene opstopping der Stonden lyden (b). DIONIS, daarenboven, heeft uit zyne eigen Ondervindingen beslooten, dat van twintig Vrouwen die de Kanker hebben, vyftien met dezelve worden aangetast, tusschen haar vyf en veertigste, en vyftigste Jaar: en hy voegt 'er by, dat hy in zyne ryzen door de biezondere Provincien van Frankryk, in byna alle Steden, verscheiden met die Kwaal heeft aangetast gezien, in de Kloosters, omtrent den voorgemelden Leef-tyd: of, indien dit gebrek in Jonger Maagden voor-
 kwam,

(a) HIPPOCRATES. De Morb. Mulier. L. II. Cap. 20. Character. Tom. VII. Pag. 807. 808.

(b) VESALIUS. Chir. Magn. Lib. v. Cap. XVI.

kwam, dat 'er alsdan, altoos eene opstopping der Maandelyksche Ontlastingen mede vergezeld ging (c). Hetzelfde nu, welk hier gezegt word van de Kanker, moet men ook begrypen dat waar is, omtrent het Knoestgezwel; dat in de meeste deezer gevallen immers, de voorlooper is van het Kreeftgezwel.

Wanneer men agt geeft, op alles wat ik tot hier toe, aangaande de Natuur der Knoestgezwellen gezegt hebbe; begrypt men ligtelyk hoe ongunstig de Voorzegging, in de meeste omstandigheden derzelve zyn moete. Zeeker is het ondertuffchen, dat dezelve zeer verscheiden is, naar den vershillenden Ouderdom des Lyders; vershillende toestand, en duuring van het Knoestgezwel; als ook, naar de verscheidenheid der Oorzaaken, van dewelken zy voortkomen. In 't algemeen, kan men zeggen; dat alle Knoestgezwellen, welken onlangs voortgekomen, en derhalven nog versch zyn; gemaklyker dan de reeds verouderde, *Geneezen* worden. Dezulken die los, dat is te zeggen, niet aan de naafliggende Deelen zyn aangehegt, worden met meerder hoop behandelt, dan, daar het tegengestelde plaats hebbe. Zy, die van uitwendige Oorzaaken, van een slag, by voorbeeld, een stoot, en dergelyken, afhangen; zyn minder zorgelyk, dan die door eenigerhande innerlyke Oorzaak zyn voortgebracht. Die in een andersints gezond Onderwerp voorkomen, zyn op verre na zo hooploos niet, dan die in een Kwaadsappig, Droefgeestig, of in een Scheurbuikig gestel voorvallen.

HET Woord *Geneezen*, van hetwelke ik my zoo even bediend hebbe, wil ik niet, dat in eenen engen Zin, zal verstaan worden. Menigvuldige Voorbeelden hebben my

(c) DIONIS. Cours d'Oper. de Chir. Dem. ix. Pag. 314.

my geleerd, dat dusdanig eene Geneezing; in allerley trappen en Omftandigheden der Knoeftgezwellen, onmooglyk zy. Ik verfta ter deezer plaatze door *Geneezen*, niets anders dan de Uitsnyding; die men ligt begrypt, dat alleen in een oneigen *Zin*, eene Geneezing kan genaamt worden.

HET Knoeftgezwel, zelfs het allerkleinste, is niet vatbaar, nog voor Oploffing, nog voor eene goedaartige Verërtering. Hulpmiddelen derhalven, welken van eenen Oploffenden, of Ettermaakenden aart zyn, moeten in dit geval geensints gebruikt worden. De eenige toevlugt ter geneezing, in deeze Ziekte, is de wegneeming: en, al wat 'er door sommige Schryvers om het tegendeel te beweeran, is bygebragt; verdient niet, dat daar op eenige agt geflaagen worde.

OM de wegneeming deezer Gezwellen, met eenigen hoop van goeden uitflag te werk te ftellen; moet het Knoeftgezwel enkel, en afhanglyk zyn van eene uitwendige Oorzaak: het moet, of geheel niet, of ten minsten zeer weinig gehegt zyn, aan de naafliggende Deelen: de Zieke, als het eene Vrouw is, moeten haare Maandelykfche Zuiveringen niet gestremd; en, in 't algemeen, moet dezelve niet aan eene heblyke Ongefteltheid onderworpen zyn: het Knoeftgezwel zelve daarenboven, moet geensints van Natuur reeds verandert, maar volftrekt vry zyn, van alle kwaadaartigheid. Met opzigt ondertuffchen, tot de laafte deezer biezonderheden, ware het te wenfchen, dat men een vast, en ontwyffelbaar Kenmerk konde opgeeven. In deeze omftandigheid, welke het wel of kwaalyk flaagen der Bewerking, tot een onmiddelyk gevolg heeft, is het juist, datwe door de grootfte duifterheid omringd worden. Meermaalen, zyde my eens den zeer Beroemden CAMPER, heeft men gestemd tot het wegneemen eener Borst,

Rorst, welke men onderstelde, dat niet anders, dan met een waar Knoestgezwel bezet ware; terwyl het onderzoek van het afgezette Deel leeraarde, dat het Knoestgezwel, of in deszelfs middenpunt, of aan de agterkant Verzweering gemaakt, en reeds eene Kankeragtige Natuur hadde aangenoomen.

ALS het tegengestelde van alle deeze biezonderheden plaats heeft, behoord 'er nimmer tot de wegneeming gestemd te worden. Het eenige dat 'er als dan in aanmerking komt, is de afwending en verzagting der Toevallen: en, op welk eene wyze, aan deeze Oogmerken best voldaan word, zal in de behandeling van het Kreeftgezwel zelve, worden aangewezen. In gevallen waarlyk. als ik hier ondersteld hebbe, tot de wegneeming te besluiten; is niet alleen de eer der Heelkonst, maar het leeven zelve van den Lyder, in de waagschaal stellen. Bilyk mag men zeggen van deezen, het gene CELSUS met zoo veel nadruk gezegt heeft van zekere Kreeftgezwellen (a): „ Zy woeden te meerder, hoe „ geweldiger de Middelen zyn, welken men ter hunner „ geneezinge aanwent.

Ik zegge niets van de wyze, op dewelke de wegneeming der Knoestgezwellen geschieden moete. Deeze is, niet betrekking tot verscheiden Deelen, verschillend; en kan derhalven niet onder algemeene Regelen begreepen worden. Alles wat ik hier omtrent zal aanmerken, is, dat Knoestgezwellen, welken klein zyn, op zig zelve moeten uitgesneden; maar, groot zynde, en de meeste uitgestrektheid van een Deel beslaande, met het aangedaane Deel zelve, indien zulks mooglyk zy; moeten weggenoomen worden. De overige omstandigheden

dee-

(a) CELSUS. Lib. v. Cap. xxviii: N. 2.

deezzer Bewerkingen, worden in de meeste Heelkundige Saamenftelzels aangewezen; en het is daar in, dat men zig aangaande dezelve onderrigten konne.

§. III.

HET KREEFTGEZWEL.

DE Woorden *Kanker*, en *Kreeftgezwel*, welken thans weerkceerig ter benoeming van een zelfde gebrek, gebeezeit worden; zyn waarschynlyk ontleend, van het Grieksch *Carcinos*, en *Carcinoma*, of wel van het Woord *Cancer*, 't welk de Latynen, in eene zelfde betekenis genoomen hebben. GALENUS, die meer dan alle zyne voorgangers, en misschien niet minder dan alle die hem gevolgd zyn, daar van gezegt heeft; is van gedagten, dat men dien Naam daar aan gegeven hebbe, uit kragt der uiterlyke gelykheid, die 'er tusschen dit Gezwel, en een Kreeft is (a). ÆGINETA, die hier omtrent van een zelfde gevoelen is, en met GALENUS, de gelykheid der uitgespatte Bloedvaten, aan de Oppervlakte deezzer Gezwellen, met de Schaaren der Rivierkreeften, als de Oorsprong van den Naam derzelve, aanmerkt; voegt 'er daarenboven by; dat de zeer vaste hegting der Kanker, aan de naastliggende Deelen, als eene andere reede dier benaaming moet beschouwd worden (b). CELSUS, in tegenstelling van alle andere Latynsche Schryvers, heeft zoo het my toefchynd, het Woord *Kanker* en *Heetvuur*, in eenen zelfden Zin genoomen; en *Kreeftgezwel*, alleen dat gene genaamt, op hetwelke thans deeze beide benaamingen tevens, worden toegepast. Zie hier de aanmerkelyke plaats, van dee-

(a) GALENUS. Method. Med. ad Glaucon. Lib. 11. Cap. 12.

(b) ÆGINETA. Lib. IV. Cap. 26. Pag. 66.

deezen voortreflyken Schryver. „ Somwylen ook, (hy
 spreekt van Verzweeringen welken by de Wonden
 komen), doet de hevigheid der Ontfteking, onmaati-
 „ ge Hette of Koude, een te vast fluitend Verband, te
 „ ver gevorderde Ouderdom, en de kwaade gesteltheid
 „ des Lyders, het gebrek in *Kanker* veranderen. Alle
 „ *Kanker*, verwoest niet alleen het Weeffel des Deels,
 „ 't welk zy aangrypt; maar strekt zig ook uit, tot de
 „ naaftgelegenen. Verscheiden tekenen doen dezelve
 „ kennen: want, somwylen zyn de randen der Zweer,
 „ zeer rood, Ontfteken, en Pynlyk, het gene de Grie-
 „ ken *Erysipelas* noemen: somwylen, is de grond der
 „ Zweer zwart, om dat het Vleesch zelve bedorven is:
 „ deeze Kwaal is erger dan de eerste, en verkrygt een
 „ grooten trap van Kwaadaartigheid, als de Wond vog-
 „ tig is; als deszelfs grond, die Zwart is, een witagtige
 „ *Sanies* uitgeeft; en, als het Vleesch van binnen be-
 „ dorven, en kwaalyk riekend is. Dikmaalen zelfs,
 „ worden de Zenuwen, en Ledemaaten verlamd; en,
 „ als men een Onderzoek yzer in de Zweer brengt,
 „ wend zig hetzelfde gemaklyk, of ter zyden, of naar
 „ agteren: 'er zyn ook gevallen, waar in de Kwaal tot
 „ op het Been toe doorgaat; en 'er zyn anderen, waar
 „ in zy van *Versterving* agtervolgt word. De eerste
 „ Ziekten van dewelken wy gesproken hebben, belee-
 „ digen onverschillig alle Deelen van het Lighaam: de
 „ *Versterving* daarentegen, tast gewoonlyk de uiterste
 „ Deelen aan; dat is te zeggen, tusschen de Nagelen,
 „ de Oxels, en de Lieschen, en zulks geschied vooral
 „ by Bejaarden, en in dezulken welken van eene
 „ kwaade Gesteltheid zyn (a).” Deeze Omschry-
 „ ving dunkt my, doet klaarblyklyk zien, dat CEL-
 „ SUS, een en hetzelfde Ongemak, dan eens *Kanker*,
 en

(a) CELSUS, Lib. V. Cap. 26. N. 31.

en dan eens *Versterving*, genoemd heeft; en dat het niet is, dan de verschydenheid van Plaats, welke hem tot één dezer beiden bepaald hebbe. Dit blykt nog klaarder, als men het geheel beloop zyner Beschryving nagaat; op welkers einde hy zegt: „Het gebeurd somwylen dat alle aangewende Hulpmiddelen vrugtloos zyn, en de Kanker niet ophoud, zig uit te bryden. In dit geval schiet 'er een Hulpmiddel over, beklaglyk in waarheid, maar eenig: dit is de Afzetting van het verstorven Deel, om het overige des Lighaams te behouden (a).” Want, men ziet ligtelyk, dat de Schryver hier spreekt van de afzetting der uiterste Deelen, door Versterving aangegrepen; en, dat het nogtans in dit geval is, waar in hy zig van het Woord *Kanker* bediend hebbe. Dat dezelfde CELSUS egter, onder het Woord *Carcinoma*, naderhand het gene wy *Kanker* noemen, beschreeven heeft; zal vervolgens, uit verscheiden aanhaalingen van dien voortreflyken Schryver blyken. Wy kunnen 'er by voorraad uit opmaken, dat hy de Woorden *Kanker*, en *Kreeftgezwel*, of, laat ik liever zeggen, *Cancer*, en *Carcinoma*, wel degeelyk van elkanderen onderscheiden hebbe.

WANNEER het *Knoestgezwel*, eenen geruimen Tyd geduurd hebbende, gevolgd word van Jeuking, Pyn, die somtyds doof, somtyds kloppend, en dikmaalen als met scheuten steekend is; wanneer het zyne ronde gedaante verliest, eene onregelmaatige aanneemt, en de Huid die hetzelfde dekt, vervuld word met Aderspatten, welken de gedaante van Kreeftenpooten nabootsen; alsdan zegge ik, verandert hetzelfde, gelyk van hoedaanigheid, zoo ook van Naam, en word somwylen *Kanker*, somwylen *Kreeftgezwel*, geheeten.

Zoo

(a) CELSUS. Lib. v. Cap. 26. N. 34.

Zoo lang dit Gezwel by de gemelde Kenmerken bepaald blyft, word het of een *Beslooten*, of een *Verborgene Kanker* genaamd. Zoo haast het daarentegen, van vertoonzelen verandert, met doode Korsten bezet raakt, open breekt, by wyze van een Uitwas, boven de natuurlyke Oppervlakte des Deels uitspat; en eene voortknaagende Zweer maakt, welke door openbarfting der Bloedvaten, fomwylen doodelyke Bloedftortingen veroorzaakt; en naar geene Geneesmiddelen luifterd; verandert deezen Naam, in dien van *Geopende* en *Verzwoorene Kanker*: en deeze allereiffelykfte Verzweering, is het mooglykfte toppunt van kwaadaartigheid, welke deeze Ziekte immer verkrygen konne.

DEEZE Verdeeling van het Kreeftgezwel, is gewettigd door het algemeen gebruik by meest alle Heelkundige Schryvers. HIPPOCRATES zelve, heeft het Woord *Beslooten*, in eenen zelfden Zin genoomen: en het is hierom dat hy, spreekende van het Knoeftgezwel dat in de Borften der Vrouwen, ingevolge eener opstopping der Maandftonden voortkomt, zegt; „daar uit komen ver-“, volgens *Beslooten Kreeftgezwellen* (a). Dit niet-tegenstaande leeft men by ÆTIUS, dat PHILOXENUS, die *Kanker* alleen, *Beslooten* genaamd heeft, welke in verhoolen Deelen des Lighaams; in de Lyfmoeder by voorbeeld, in de Darmen, en dergelyken, zyne zitplaats hadde (b).

NA alles wat ik tot hier toe van het Kreeftgezwel gezegt hebbe, behoef ik my met geene biezondere op-telling van deszelfs eigenaartige Kentekenen op te houden. Ik zal alleenlyk aanmerken, dat men geenerhanden

(a) HIPPOCRATES. De Morb. Mulier. Lib. 11. Cap. 29.

(b) ÆTIUS. Tetrab. IV. Serim. IV. Cap. 43.

den Gezwel, schoon met alle deeze Omftandigheden vergezeld, voor een Kreeftgezwel moet aanzien, ten zy men verzeekerd zy, dat het uit een voorafgaand Knoeftgezwel oorspronglyk, en derhalven in een Klieragtig Deel geplaatst zy.

HET is eene algemeene Waarheid, dat het Kreeftgezwel, in deszelfs eerste Beginzelen bezwaarlyk gekend worde. De grootfte Heelkundigen zelve, zyn ten deezen opzigte, dikmaalen misleid geweest in hun Oordeel; en, het is in veele gevallen, niet dan te laat, dat men van deszelfs daadelyk bestaan overtuigd worde. De uitdrukkingen van GALENUS, zyn met betrekking tot deeze biezonderheid, ten uiterften aanmerklyk. „ Als „ alles (zegt hy) groot is, twyffeld niemand aan den „ Naam; maar allen noemen dergelyk Ongemak, met „ gemeene toefstemming, Kanker: maar, dat een be- „ ginnende, veelen onbekend zy, is niet meer onvoeg- „ zaam, dan van uit de Aarde fpruitende Kruitjes; „ want ook deezen, worden maar alleen van zeer kundige Boeren gekend (a).”

Ik hebbe gezegd, dat men geenerhande Gezwel voor een Kreeftgezwel moet aanzien; dan alleen dat, welk uit een voorafgaand Knoeftgezwel oorspronglyk, en derhalven in een Klieragtig Deel, geplaatst zy. Dit ftemd overeen, niet alleen met het zeggen van HIPPOCRATES, die het Kreeftgezwel altoos uit een voorafgaand Knoeftgezwel, van dewelke hy zulks naaukeurig onderscheid, fteeld voort te komen: maar, het fchynd my toe, dat ook CELSUS, om van anderen niet te fpreken, van een zelfde gevoelen geweest zy als HIPPOCRATES. Het is wel waar, dat de laaftgemelde Schryver, aangaande dit onder-

(a) GALENUS. Method. Med. Lib. xiv. Cap. 9.

derwerp, by ongeluk wat duister is : dog, ditniettenstaande komt het my uit het gene ik by gelegenheid van het Knoestgezwel, Pag. 23. van denzelven ontleend hebbe, niet onwaarschynlyk voor, dat hy inderdaad het Kreeftgezwel, als een enkel gevolg van het Knoestgezwel hebbe aangemerkt. Ik weet wel, dat sommige der latere Schryvers, niet slegts, het Knoest en Kreeftgezwel, als twee op zig zelfs bestaande Ongemakken, onder biezondere Opschriften verhandelt hebben; maar, dat 'er ook gevonden worden, die zeggen, (vergeef my het aanhaalen van zulke spoorlooze Stellingen) dat duizende Kreeftgezwellen, zonder dat 'er een Knoestgezwel is voorafgegaan, gezien worden. In weerwil egter, van dusdanige Verzeekeringsen, welken ik denke, dat, als zy alleen op Ondervindingen, gelyk zulks wel behoorde, gegrond waren, nimmer zouden plaats hebben; verklaare ik het Kreeftgezwel, altoos, en in alle Opzigten, als een gevolg der Knoestgezwellen; en, ik meene reeden genoeg te hebben om te onderstellen, dat Schryvers, welken zoo volmondig van het tegendeel spreken, in veele gevallen een Vleeschgezwel, voor een Kreeftgezwel gehouden hebben. Gaarne voor het overige, wil ik toestaan, dat 'er dikmaalen kwaadaartige Verzweeringen voortkomen, zonder dat 'er eenig Kenmerk van Knoestgezwel, is voorafgegaan. Ik voege 'er zelfs by, dat deezen zoo naby kunnen komen in kwaadaartigheid, aan die van een doorgebrooken Kreeftgezwel, datze niet, dan door zeer kundige lieden, van hetzelfde kunnen onderscheiden worden: dog, dit betwift geenzints de Waarheid, van het gene, welk ik hier zoo aanstonds gezegt hebbe; en, de allerkwaadaartigste zelve van deezen, moeten niet dan ten meesten Kankeragtig, en geenzints Kanker zelve, geheeten worden.

DEZELFDE Oorzaaken, welken het Knoestgezwel

C 4

voort-

voortbrengen, zyn ook betreklyk tot de Kanker. In dit geval egter, moet de Werking derzelver zoo vermoogend zyn, datze de Stof des Knoestgezwels tot bederving brenge; en eene allerkwaadaartigste scherpte doet aanneemen. Knoestgezwellen, welken Jaaren zelve gedraagen zyn, zonder eenig schynbaar Ongemak te veroorzaaken; ontaarten dikmaalen schielyk in Kanker, alsze door de hevige Werking van eenige uiterlyke Oorzaak getergd, door eene haastige toevloed van Bloed, ten tyde als de Natuurlyke Ontlastingen agterblyven, opgespannen; of, door eene opgekomen Kwaade gesteltheid en Scherpte der Vogten, tot het lydend Deel beaald, ontfteeken worden.

DE Ontaarting der Stof, welke het Knoestgezwel maakt; en die, zoo lang hetzelve een Knoestgezwel moet genaamd worden, aan geenerhande Scherpte deelagtig is; hebbe ik, op het voorbeeld der meest beroemdste Heelkundigen, als de onmiddelyke Oorzaak van den overgang der Knoestgezwellen, in het Kreeftgezwel, opgegeeven. Men begrypt ligt, dat dit ondersteld, dat het bestaan van zulk eene Scherpte, met opzigt tot de Stof der Kreeftgezwellen, weezenlyk zy; en niet slegts op betwiftbaare Grondbeginzelen word aangenoomen. Zie hier derhalven, twee Waarneemingen, welken, gelykze door twee Schryvers van eene beproefde trouw worden voorgedraagen; genoeg zullen zyn om dezulken, welken hier nog aan twyffelen mogten, te overtuigen. De zeer beroemde VAN ZWIETEN naamlyk, spreekende over de hoedaanigheid van het Vogt, 't welk uit een verzworeen Kreeftgezwel uitvloeid; zegt (a) „Ik heb gezien dat Linnen, op eene Kankeragtige plaats gelegd, „ met

(a) VAN ZWIETEN. Verklaar. der korte stell. van BOERHAAVE. 2de Deel. P. 671.

„ met dit Stinkyogt bevoogtigt, ten eenenmaale verteerd
 „ was, even of het door Sterkwater ware aangedaan.
 LE DRAN, welkers Waarneeming ten deezen Opzigte,
 niet minder beslissend is; zegt (a): „ Wylen myn Va-
 „ der, goeder gedagtenis; uit de Borst van eene Juffrouw
 „ een Kankeragtig Gezwel hebbende weggenoomen, in
 „ welks midden een Zak was met Vogt vervuld, open-
 „ de ik dien Zak, en een Deel van het Vogt daar in be-
 „ vat, sprong op myn Kleed. De kleur werd daar van
 „ verbeeten, gelyk of dit Vogt sterkwater was geweest:
 „ een ander Deel sprong my in het Aangezigt, waar in
 „ ik eenige Uuren lang onophoudelyke schryningen
 „ voelde, of schoon ik het terstond had afgewasschen.”
 De Waarneemingen daarenboven van den onvergelyken
 CAMPER, wiens naaukeurigheid in alle zaaken, de Heel-
 kunde betreffende, uitmunt; zyn met betrekking tot
 deeze omstandigheid, immer zoo overtuigend als de
 voorgaanden. „ Alle Beslooten Kankers (zegt hy) heb-
 „ ben my gebleeken, in haar Middenpunt eene daade-
 „ lyke Verzweering, of eene zeer scherpe Ichor te be-
 „ vatten, omvangen van een zeer sterk, en byna Kraak-
 „ beenig Bekleedzel. — Ik hebbe dikmaalen Ver-
 „ zweeringen gezien in de Ballen, door eene Vleesch-
 „ breuk ontaart; en ik bewaare 'er zelfs eenige in myn
 „ Cabinet (b).” Het verwondert my hierom ten
 hoogsten, dat ASTRUC, die zeekerlyk van alle deeze
 Waarneemingen, zoo wel als van veele anderen, in ver-
 scheiden Werken bevat, niet onkundig geweest zy, tot
 zulk een uiterste heeft kunnen vervallen, dat hy het be-
 staan van een Scherp en knaagend Vogt, in de Kreeftge-
 zwellen, ontkend; en, als eene Onderstelling, die hy
 zelfs

(a) LE DRAN. Handw. der Heelk. Ned. Vert. P. 275.

(b) CAMPER. Dem. Anat. Pathol. Lib. I. Cap. 2.

zelfs *Valsch* noemd, aangemerkt hebbe (a). Ik zal my niet inlaaten, met het onderzoek der Beginzelen, welken door deezen zelfden Schryver, ter verklaring van de Oorzaak der verandering van de Knoestgezwellen in het Kreeftgezwel gesteld worden; en die alleenlyk dienen om te bewyzen, dat de Veerkracht der Stof welke het Knoestgezwel maakt, en die in hetzelfde, zoo als hy zig uitdrukt, opgehoopt, en zeer vast in een gedrongen is, op de wyze eener Spons, of van een hairen Bal, welke gedrukt, en weder los gelaaten is, de uitgestrektheid des Gezwels doet toeneemen; en alle die verschynzelen vormd, welken men zoo bestendiglyk, by de Kreeftgezwellen waarneemt. Onderstellingen immers, van natuur als deezen, en die tegen alle Ondervindingen regtstreeks aanloopen, verdienen niet zeer dat men dezelve wederlegge: en, het is misschien niet dan te veel, dat ik reeds tot hier toe, daar van gezegt hebbe.

DE gewoone Zitplaats deezer Gezwellen, is dezelfde als die van het Knoestgezwel. Allerhande kwaadaartige Gezwellen, onder de Huid, of op plaatzen zittende, alwaar geene Vaste Klieren gelegen zyn, Kankers te noemen; is, het Leerstuk der Gezwellen te verwarren, en niet bestaanbaar met de Wetten eener gezonde Oordeelkunde.

DE gemeenste Zitplaatzen van het Kreeftgezwel, zegt HIPPOCRATES, zyn de Borsten (b). Hy spreekt egter ook van Verhardingen der Milt, en Lever; en van Kreeftgezwellen in den Mond, en de Lyfmoeder, op eene

(a) *Traité des Tum. & des Ulcer.* Tom. II. Chap. 2. Pag. 76.

(b) HIPPOCRATES. *De Morb. Mul.* Lib. II.

eene wyze, die geen twyffel overlaat, of hy heeft alle deeze Deelen, als daar voor vatbaar zynde, aangemerkt. CELSUS zegt, „deeze Ziekte tast voornaamlyk de bovenste Deelen aan; het Aangezicht, de Neus, de Lippen, en de Borsten der Vrouwen (a).” Van het Kreeftgezwel der Lyfmoeder; gelyk ook, van het gene op andere plaatzen zoude voortkomen, word by hem niets gevonden. CELSUS derhalven, heeft de Zitplaats deezes Gezwels, naauwer bepaald dan HIPPOCRATES, en, mag ik 'er by voegen, veel meer overeenkomende met de Waarheid, dan de meesten welken na hem geschreeven hebben.

DE gevolgen van het Kreeftgezwel, zyn verschillend; dog kunnen in het algemeen genoomen, tot deezen gebragt worden. Somwylen naamlyk, en dit is wel het gemeenst, breidenze zig uit, als ze doorgebrooken zyn, by wyze van een Uitwas; verwoesten de naastliggende Deelen, door verscheiden voortknaagende Zweeren; en eindigen het Leeven van den Lyder, door eene zeer heevige Bloedstorting. Dikmaalen ook, word het Vogt, in dezelve beslooten, gedeelteyk door terugvoerende Vaten opgenoomen; en, of uitgeworpen door de natuurlyke Ontlastplaatzen; of, gebragt naar Deelen, welkers ongeschondenheid voltrekt noodzaaklyk is, tot het Leeven: in het eerste geval, kunnen het de Zieken eenen geruimen Tyd uithouden; in het laatste daarentegen, is niet zelden eenen zeer schielyken Dood, het gevolg dier verplaatzing. Zeldzaamer gebeurd het, dat het geheele Lichaam des Gezwels, als ik my dus mag uitdrukken, veranderd in eene bloedige *Lympha*; welke, na datze het gantsche aangedaane Deel heeft ingenoomen, zig van zelve eenen weg baand, door de Bekleedzelen; en het Lee-

(a) CELSUS. Lib. v. Cap. 23. N. 2.

Leeven des Lyders, op eene onverwagte wyze doet eindigen. Deeze verandering zegge ik, gebeurd zeer zeldzaam; en, ik zoude naauylks hebben kunnen gelooven datze immer plaats hadde; indien niet de Waarneemingen van den zeer beroemden MONRO (a) zulks op eene onbetwiftbaare wyze aantoonen. Eenige Kreeftgezwellen eindelyk, als zy in de Borst plaats grypen, hebben de hardheid van een Steen; zyn onbeweeglyk; vastgehegt aan de saamenstellende Deelen der Borstholte; en deezzen, behalven de gewoone Toevallen aan alle Kankers zonder onderscheid eigen, hebben dit biezonder; datze, zig uitstreckende tot onder den Oxel, de Armvaten, zoo wel, als de Zenuwen, welken door de bovenste Ledemaaten zig uitspreiden, toedrukken: en dezelve dreigen met eene onverwinlyke Versterking (b).

UIT het gene wy zoo even, aangaande de verschillende gevolgen der Kreeftgezwellen gezegt hebben; kan men afleiden, hoe ongunstig de Voorzegging in alle verscheiden Trappen en Omstandigheden deezer Gebreken zyn moete. Dit egter, is vooral waar, wanneer dezelve van eenigerhande inwendige Oorzaak afhanglyk zyn, en op plaatsen voortkomen, welken geene geheele uitroeijing toelaaten. Zoo lang zy nog beslooten zyn, niet zeer pynlyk, en de stof derzelver geene bovenmatige scherpte heeft aangenoomen, konnenze een geruimen tyd dikmaalen gedraagen worden, zonder het beginzel des Leevens merkelyk te benadeelen. Als ze doorbreeken, maakenze in korten Tyd aanmerkelyke vorderingen: en het is biezonder in dit geval, dat het Leeven des Lyders, op eene zichtbaare wyze gevaar loopt.

HET

(a) Medical. Essays. Vol. v.

(b) CAMPER. Demonstr. Anatom. Pathol. Lib. 1. Cap. 3.

HET is waarschynlyk het slegte gevolg der Kreeftgezwollen, onder alle soorten van Behandelingen; welken HIPPOCRATES, zelfs ten opzichte der Besloottenen dit verschrikkend vonnis heeft doen uitspreken. „Het is best dezulken, welken beslooten Kankers hebben, niet te geneezen: want, alsze onder de geneezing gebragt worden, stervenze haastig; maar, zoo zy niet worden aangeraakt, kunnen zy het een geruimen Tyd uithouden (a).” CELSUS, is naar zyne gewoonte, in dit opzigt nadruklyk. „Men vind Geneeskundigen (zegt hy) (b) welken den toevlugt genoomen hebben tot Brandmiddelen; eenigen hebben zig gewend tot het Vuur; anderen hebben de uitsnyding beproeft: maar, nog de een nog de ander deezer Geneeswyzen, heeft ooit voordeel toegebracht: want, als men de Kanker brand, verschyndze wel haast op nieuws, en houd niet op met voort te gaan, voor datze hem die daar van aangetast is, heeft doen sterven. Als menze met het Mes uitsnyd, komt ze byna zoo haast weerom, als het Lidteken gemaakt is, en eindigt alsdan het Leeven van den Zieken. Wanneer men integendeel, geenerhanden sterk werkend Hulpmiddel aanwend; en 'er niets op de Kanker gelegd word, dan Verzagende Middelen, die het Gebrek op zekere wyze streelen, verhindert het geensints, dat men eenen zeer hoogen Ouderdom beryke.” Dusdanige uitdrukkingen, hoe sterk dezelve ook moogen toeschynen, worden maar al te veel door de dagelyksche Ondervinding bewaarheid. Men kan 'er met reeden uit opmaaken, dat de Kundigheden, welken de Ouden bezaten van dit Ongemak, in geen en deele minder waren dan die der Hedendaagschen: en, mag ik het waagen te zeggen, het ware te wenschen,

(a) HIPPOCRATES. Aphor. 38. Sect. VI.

(b) CELSUS, Lib. V. Cap. 2. N. 28.

schen, dat men dezelve in veel gevallen, wat meerder in het Oog gehouden hadde.

GEENERHANDE Geneezing moet 'er in eene Ziekte, zoo wanhoopend als deeze beproeft worden, welke niet tot deszelfs geheele uitroeijing, betreklyk zy. Deeze egter, schoon de eenige toevlugt, waar op men eenigermaten vertrouwen konne, is nog maar alleen geoorlooft, in beslooten Kankers; die niet aan de naastliggende Deelen zyn aangehegt; van geene anderen vergezeld worden; een bepaald bestek hebben; van uiterlyke Oorzaaken afhanglyk zyn; en in een Onderwerp voorvallen, dat voor het overige, van eene gezonde gesteldheid is.

W y hebben zoo even, uit HIPPOCRATES en CELSUS gezien, welke slegte gevolgen het Kreeftgezwel, onder alle soorten van Behandelingen gehad hebbe: en, men zoude dit nog nader kunnen aantoonen, uit eene menigte van Geschiedverhaalen, welken in de Werken der bekwaamste Waarneemers gevonden worden. Dit niet-tegenstaande moet men toestemmen, en byna alle Heelkundige Schryvers hebben zulks verzeekert, dat 'er aan den anderen kant veele Voorbeelden te vinden zyn, waar in de wegneeming des Gezwels door het Mes, een allergewenst gevolg gehad hebbe. In alle deeze gevallen egter, was de Ziekte vergezeld met Omstandigheden, welken ik, als zoo veele vereischten, om de wegneeming wel te doen slaagen, hebbe voorgesteld: en, niet meer dan een Voorbeeld weete ik, waar uit blykt, dat de Bewerking in een verdergevorderden trap van Kwaadaartigheid, immer met een goeden uitslag beproeft is. Het geval waar van ik spreek, betreft een zeer groot, door bytende middelen getergd, en verzworen Kreeftgezwel; zittende in de Borst eener Juffrouw, welke reeds den Ouderdom van Vyf en Sestig Jaaren berykt had-

hadde. De Oxel Klieren, de geheele Schyf der Borst, een gedeelte van de onderliggende Spieren, als mede een gedeelte eener Rib, waren gelykelyk door het Kankeragtig Gif aangegrepen; en, men was in 't algemeen van gedagten, dat, de Zaak volstrekt hooploos zynde, niets, dan eene onderhoudende Behandeling in aanmerking kwaame. De Heer LE CAT ondertusschen, ziende, dat het Gezwel aan de onderliggende Deelen, niet zeer vast gehegt ware, bediende zig van de onvergelykelyke Moed der Lyderes, die nu aan zyne zorg werd toevertrouwd, om hetzelve in alle zyne Schuilhoeken, met het Mes aan te tasten: en deed inderdaad de Bewerking, met zulk een voortreflyken uitslag, dat, na verloop van omtrent Vier Maanden, de Wonde niet alleen met een Lidteken gedekt werd, maar de Zieke naderhand, eene allergewenschte Gezondheid genooten hebbe. (a). Eene gebeurtenis waarlyk, waar in Natuur en Konst, saamen tot een zelfde Oogmerk medewerkende, wonderen gedaan hebben. Het ware te wenschen, dat men veele dergelyke Voorbeelden konde aantoonen. Maar, gelyk de meeste Bewerkingen, op Kreeftgezwellen, welken eenige aanmerkelyke vorderingen gemaakt hadden, van eenen beklaaglyken uitslag agtervolgt zyn, word door dit enkele geval, de Waarheid niet tegengesproken van dien Zetregel, welke leerd: *dat eene Operatie, gedaan in een Kreeftgezwel, 't welk veroudert, verzworen, of aan eenige schadelyke boedanigheid van eene andere Natuur, deelagtig is; in 't algemeen genoomen, doodelyk zy.*

IN alle andere gevallen, als ik ondersteld hebbe, moet den Lyder van Tyd tot Tyd zagtelyk den Buik gezuiverd,

(a) Journal de Medicin. Chir. & Mars, 1761. Tom. xiv. P. 257.

verd, en, als denzelven Bloedryk is, nu en dan eene Ader geopend worden. Uiterlyk beschermd men het lydend Deel voor allerley geweldige Aandoeningen. Als de Pynen zeer groot zyn, geeft men somwylen, eene kleine Gift van *Opiata*, en bedekt het Gezwel zelve met zachte Pynstillende Middelen. Verzwooren Kankers, worden, of alleen met droog Plukzel, of met daar over heen gelegde Verkoelende, en zagtelyk Saa-menttrekkende Stoovingen en Pleisters, verbonden; onder welken laatsten, dezulken, die uit Loodstoffen zyn toebereid, de voorkeur hebben. Om de Vleeschagtige uitspattingen, in verzwooren Kankers voortspruitende, te beteugelen, en het Kankeragtige Gif te bestryden, is 'er misschien niets zoo vermoogend, dan het in - en uitwendig gebruik der *Alluminosa* (a): zeker is het ten minsten, dat de Waarneeming van den Heer QUESNAY met betrekking tot het gebruik der *Sedum vermiculare flore albo*, niet verre af is van te bewyzen, dat dit middel van een uitstekend nut zy, in rotte Veretteringen; en zelfs niet ongeschikt schynd, om de scherpte van het Kankeragtig Gif, te verzagten. De Levenswys, in dit geval, moet ten uitersten verzagtend, en verkoelend zyn; en alle scherpe, heete, spezeryagtige en geefstryke dingen, gelyk ook overmaatige Lighaams en Gemoedsbeweelingen, moeten met de grootste zorgvuldigheid vermyd worden. Eene algemeene Waarneeming in dit soort van gevallen, is, dat de Hulpmiddelen, welken men ter verzagting der Toevallen, uiterlyk aanlegt, dikmaalen met andere soortgelyken moeten verwisseld worden, indien men wil, datze eenige hulp zullen toebrengen.

M E N

(a) LOUIS. Observ. & Remarq. sur les effets du virus Cancer. &c.

MEN heeft voorgesteld, om het Kreeftgezwel, of door Oplossing, of, door den weg van Verzweering, tot geneezing te brengen. Dikmaalen ook, heeft men getragt, om hetzelfde door vermoogende Brandmiddelen uit te roeijen: en, men leeft zelfs by LE DRAN, (a) dat door het aanleggen van Bytmiddelen, werkzaam genoeg, om het Gezwel in ééne rys weg te knaagen, verscheiden kleine Kankers, in het Aangezigt plaats grypende, geneezen zyn. Zeeker is het ondertusschen, en denzelfden Schryver heeft zulks met ronde Woorden te kennen gegeven; dat, als de uitgestrektheid dier Kankers niet toelaat, dat dezelve door eene enkele aanleg daar van, worden weggenoomen; die zelfde Hulpmiddelen niets anders uitwerken, dan het Gebrek te doen toeneemen, en deszelfs kwaadaartigheid te vermeerderen. Het eenige derhalven, en allerzeekerste Geneesmiddel, is het Mes; en, zoo lang men nog geene andere Specifieke Hulpmiddelen voor die Kwaal ontdekt hebbe, waar aan ik met reeden twyffele dat immer geschieden zal; agte ik het niet geoorlooft, eenige dergelyke Behandelingen te beproeven.

TERWYL ik hier spreek van zoogenaamde Soortelyke hulpmiddelen; en daar van zegge, dat men die met opzigt tot de Kreeftgezwellen, waarschyndlyk nimmer ontdekken zal; schynd het my toe, niet onnut te zullen zyn, als ik met weinig Woorden voordraage, welke vrugtlooze Proeven men ten deezen opzichte reeds genoomen hebbe. Ik zal my egter, in dit onderzoek alleenlyk bepaalen tot dezulken, welken, gelykze het meeste gerugt gemaakt hebben, zoo ook de meeste aanmerking verdienen: en niet spreken van de overigen, welkers aantal byna oneindig is.

IN

(a) Mem. de l'Acad. Roy. de Chir. Tom. vii. P. 227. &c.

D

IN den Jaare 1739. werd door den Heer OETINGER te Halle, eene Verhandeling verdedigt van den Hoogleeraar ALBERTI (a); waar in de *Dolmaakende Nagtschade*, inwendig gebruikt, ter geneezing van het Kreeftgezwel, by uitstek gepreezen werd. Schoon de Schryver deezer Verhandeling, het bovengemelde Middel, zoo het schynd, zelve niet gebruikt, maar deszelfs onderfelde kragten van den Heer JUNCKER gehoord, en op het gezag van deeze verbreid hebbe; werden de verscheiden berydingen deezes Kruids, byna door geheel *Duitschland* herhaalde ryzen beproeft; dog; ziende dat men 'er bykans niets, of ten minsten niets goeds mede konde uitregten; naderhand met eene vry algemeene toestemming wederom verworpen. De Heer LAMBERGEN ondertuffchen, ondersteunde de Kragten der *Nagtschade*, naderhand, in het Dagverhaal eener Geneezing van een dusdanig Kreeftgezwel, zoo men zyde, door het inwendig gebruik deezes Hulpmiddels, verkreegen (b). Het geval, waar van in deeze Verhandeling gesproken werd, was in het Jaar 1754. toen dezelve het Licht zag, reeds tien Jaaren geleeden; en, niettegenstaande in al dien tyd, geen één nadere Proefneeming, nog door den Schryver, nog, door iemand anders, ter meerder bevestiging van de vermoogens der *Nagtschade*, ware bygebragt; verkreeg dezelve hier te Lande wel haast zulk eene agting, dat men besloot om ze in menigvuldige gevallen ter proeve te brengen: en, uit Waarneemingen zelve te besluiten, wat men van de Werking deezes Middels, in de opgegeeven Ziekte te denken hadde. Jammer inderdaad ware het, dat de uitflag daar van, in dit Land,

ZOO

(a) De Belladonn. tanq. specif. in Cancr. in Prim. Oc-
cult.

(b) LAMBERGEN. Lect. in augur. fist. ephem. persan. Car-
cinom.

zoo min als in *Duitschland*, in geenen deele beantwoorde, aan de hoop en verwagting der Proefneemers; en, dat dit Middel, hoe ook door zyne begunstigers verheeven; byna terzelfder tyd geroemd, en verworpen werd. Uit *Holland*, scheen de *Nagtschade* overgebracht te zyn, naar *Engeland*; en GATAKER, gaf in den Jaare 1757, een Werkje-dienaangaande in het Licht, waar in niet zoo zeer de *Belladonna* alleen, als wel alle biezondere Soorten van *Nagtschade* tevens, op eenen gelyken prys gesteld werden (a). Naderhand zyn 'er door de Heeren AMOREUX, COLLIGNON, VAN DEN BLOCK, MARTEAU, en anderen in biezondere Fransche Nieuwspapieren; verscheiden Waarneemingen, betreffende het nuttig gebruik der *Belladonna* opgegeeven; en, het is niet dan allengskens, dat men het vertrouwen op dit middel, in *Frankryk* zoo wel, als elders, verloren hebbe. In den Jaare 1760, toen men door geheel *Duitschland*, het gebruik der *Belladonna* byna vergeeten hadde, werd in *Oostenryk* en elders, het Uit en Inwendig gebruik der *Dulle Kervel*, als iets dat op eene onfylbare wyze werkte, ter geneezing van het Knoest en Kreeftgezwel, aangepreezen. Dit, 't welk ten opzigte van ons, in den eersten opslag, niet dan een enkel gerugt ware; werd wel haast bevestigd door een klein Latynsch Werkje, van den Heer STORCK, onder den Tytel van *Libellus quo demonstratur Cicutam, usu interno tutissime adbibere &c.* uitgegeeven. Een Werkje, 't welk byna onmiddelyk daar op, in het Nederduitsch vertaald werd; en eene aaneenschakeling behelst van Waarneemingen, in dewelken men zegt dat de goede diensfen, welken de *Cicuta* in de Knoest en Kreeftgezwelen doet, gebleeken zy. Wel haast, werd de aandagt der

(a) GATAKER. Observ. on the internal use of the Solanum.

Unable to display this page

en kunnen in de meeste gevallen niet, dan op eene stree-
lende wyze behandelt worden.

Ik hebbe my in deeze geheele Verhandeling der Kreeftgezwellen, niet uitgelaaten in het onderzoek van verscheiden biezondere Verschynzelen deezer Gebreken, welkers Verklaaring aan tegenzeglykheden onderworpen is. Ik hebbe dus by voorbeeld, niets gezegt van de reedenen, waarom een Kreeftgezwel, in een bepaald Deel plaats grypende, zig, by wyze van gemeenmaaking, eerder tot het eene, dan tot het andere Deel uitstrekt: nog ook, waarom in sommige soorten van Kreeftgezwellen, het Kankeragtig Gif, de gesteltheid der Beenderen doet veranderen; terwyl deszelfs invloed op de overige Zagte Deelen naauyls kenbaar zy. Omstandigheden waarlyk, van Natuur als deezen, schynen my toe, niet zeer gemaklyk te kunnen begreepen worden: en, ik verkieze liever daar geheel niet van te zeggen, dan my te behelpen met Onderstellingen, welken op zyn best genoomen, eenen zeer geringen trap van Waarschynlykheid hebben. Gaarne wil ik ondertusschen bekennen, dat, indien ik ten opzigte van de eerste deezer biezonderheden, genoodzaakt ware eene zyde te kiezen, ik my liever tot het Gevoelen van den Heer CAMPER, dan tot eenig ander bepaalen zoude; en, dat derhalven de Stelling; dat deeze gemeenmaaking door middel der Zenuwen geschiede, my waarschynlyker voorkomt dan alle andere Stellingen, welken men tot hier toe dien-
aangaande hebbe voorgedraagen (a). De beste Oplos-
sing misschien van de tweede deezer Zwaarigheden,
vind men in deeze Woorden van SEVERINUS: „wan-
„ neer de Vogten bedorven zyn, konnenze haare On-
„ ge-

(a) CAMPER. Dem. Anatom. Pathol. Lib. 1. Cap. 2.

„ gesteltheid, aan de Deelen welken zy voeden, mede
 „ deelen; maar, de Zagte Deelen zyn het meest daar
 „ voor beschermd, om datze geduurig werken op de
 „ ontaarte Vogten, en deezen, niet alleen daar door
 „ verdund en omwonden, maar zelfs uitgedreeven wor-
 „ den. Dus is het niet gelegen met de Beenderen, die,
 „ als de minst Bloedige, Zwakste en Stevigste van al-
 „ len, door haare Werkeloosheid, dat gene ophouden,
 „ van hetwelke de Zagte Deelen zig door uitwerping
 „ ontheffen (a).”

(a) SEVERINUS. De Recondit. Abscess. natur. Libr. de
 Pædarthrocace. Cap. 9.

DERDE AFDEELING.

Behelzende de Beursgezwellen.

BEURSGEZWELLEN, noeme ik dezulken, welkers Stof, in een biezonder vliesagtig Zakje beslooten zynde, geheel geene, of ten minften weinig gemeenschap heeft, met den Omloop.

DE Grieken noemen deeze Gezwellen *Kustikoi*; van *Kustis*, een Blaasje, of Beursje. De Latynen, op hetzelfde zinspeelende, hebbenze *Tumores Tunicati*, Rokgezwellen genaamd. De Franschen integendeel, die wel somwylen het Woord *Enkisté*, in navolging der Grieken gebruiken; noemen dezelve meermaalen met den Naam van *Loupes*: en, weinigen inderdaad zyn 'er, welken dit laatste Woord, allcenlyk op de zoogenaamde Vetgezwellen, willen hebben toegepast (a). De Hoogduitschen, gelyk blykt uit HEISTER, PLATNER, en anderen, noemenze *Balgleins Geschwulste*, dat vry wel overeenkomt met het Neerduitsch Woord *Beursgezwel*; en eigentlyk *Dop*, *Zak*, of *Beursgezwellen*, moet vertaald worden. Sommige onzer Heelmeefters, noemenze *Blaasgezwellen*; andere *Omkleede*; en eenigen, *Gezwellen, in hun eigen Vlies beslooten*. Ik hebbe my bediend van het Woord *Beursgezwel*, om dat de uitdrukking kort is; en zoo het my toefchynd, zeer wel overeenkomt met de gegeven Bepaaling deezer Gezwellen.

GE-

(a) Zie onder anderen, de aankondiging van de Fransche Akademie der Heelk. met betrekking tot het Vraagstuk, door dezelve voor den Jaare 1767. opgegeeven; in de Genees- en Heelk. Biblioth. 1. D. 3 St. Pag. 539.

GEMEENLYK onderscheid men dezelve in drie Soorten: in het *Papgezwel* naamlyk; het *Hooniggezwel*; en het *Vetgezwel*. Dog, ik verkieze liever, dezelve te brengen tot vier; tot het *Papgezwel*, by voorbeeld; het *Boongezwel*; de *Peesknoop*; en het *Vorscbgezwel*: welk laatste ik egter toesta, dat niet dan in eenen ruimen zin, tot dezelve kan betrokken worden.

DUSDAANIG eene Verdeeling ondertusschen; twyffele ik geenzints, of zal aan veelen, niet alleen vreemd; maar mischien zelfs, ongereimd toeschynen. Zie hier derhalven de reede, welke my daar toe bepaald hebbe. Het Pap en Hoonig gezwel, gelyk in het vervolg nader zal blyken; zyn niet anders, dan verschillende trappen van een zelfde Gebrek: hebben eenen gelyken Oorsprong: zyn voor het meeste gedeelte van dezelfde Omstandigheden vergezeld; eischen eene gelyke Behandeling: en kunnen dus, in geenen deele, als biezondere Gezwellen worden aangemerkt. Het Vetgezwel, verschild oneindig van het soort onderscheidend Kenmerk der Beursgezwellen. In deezen immers, is de Stof, welke het Gezwel maakt, in een affonderlyk vliesagtig Beursje, als in eene biezondere holte beslooten: en, in het Vetgezwel, welkers Stof daarenboven van eene geheel andere Natuur is, ligt dezelve verspreid, in verscheiden Celletjes van het Vetvlies. Meer andere wezenlyke verscheidenheden, welken ten opzichte van het Vetgezwel, en een eigenlyk dus genaamd Beursgezwel plaats hebben, zal ik hier met stilzwygen voorby gaan; om datze uit de biezondere Beschryving van een ieder deezer Gebreken, wanneer men dezelve naamlyk, met elkanderen vergelykt, gemaklyk zullen kunnen begrepen worden.

Ik zal de Verklaaring van alle de zoo evengemelde
Ge-

Gezwellen, in dezelfde Orde als zy hier zyn opgeteld, in even zoo veele Onderdeelingen begrypen.

§. I.

HET PAPGEZWEL.

HET *Papgezwel*, dus genaamd naar de gelykheid van deszelfs ingehouden Stof met een Bryagtig Saamenmengzel, hebben de Grieken beschreeven onder den Naam van *Atheroma*: een Woord, afgeleid van *Atbara*, door hetwelke zy gewoon waren, dat gene uit te drukken, welk by ons onder de benaaming van Pap, Bry, en dergelyken, bekend is.

DRIE Soorten van Papgezwellen zyn 'er, welken, gelykze in biezondere Deelen plaats grypen, zig met verschillende Merktekenen kenbaar maaken.

DIE der eerste Soort, welken altoos aan de uiterlyke Oppervlakte des Lighaams zig opdoen, hebben hunne Zitplaats in dat Soort van *Huidkliertjes*, welken met hunne grootste Oppervlakte, in zekere maazen van het Weeffel der Huid, zyn ingekast (a). Deezen zyn rond, meestendeels niet zeer groot, aan de Huid zelve aangehegt, en konnen zonder deeze, by geene mooglykheid, door drukking verplaatst worden.

DIE van het tweede Soort, welken een weinig dieper liggen dan de voorigen; zyn oorspronglyk uit eene veranderde gesteltheid dier *Huidkliertjes*, welken niet zoo zeer aan de Zelfstandigheid der Huid zyn vastgehegt, als de voorgaanden; maar, met hunne geheele uitgestrekt-

(a) DU VERNEI. Oeuvres. Anat. Tom. I. Pag. 293.

strektheid, in de Vakjes van het Celwyze Weeffel beflooten zyn (a). Deezen, op welk eene plaats zy ook voortkomen, zyn gemeenlyk grooter dan die der eerste Soort; en, niet dan toevallig aan de bedekkende Huid zynde vastgehegt, konnenze zonder deeze, vryelyk naar alle kanten verschooven worden.

HET derde Soort van Papegzwellen eindelyk, heeft zyne zitplaats in de *Waterklieren*. De uitgestrektheid van deezen, die in de meeste gevallen zeer aanzienlyk is; de diepe ligging derzelver in de tusschenruimten der Spieren; gelyk ook de zeer groote verschuifbaarheid, voor dewelkeze vatbaar zyn; doen dezelve vry duideelyk, van alle andere Soorten deezer Gezwellen onderscheiden.

EENE Verdeeling ondertusschen als deeze; gelykze geheel niet overeenkomt, met de gemeene Gevoelens der Heelkundigen; die de zitplaats dier Gezwellen altoos tot één enkel Soort van Deelen bepaalen; twyflele ik met reede of zal aangenoomen worden, zonder dat derzelver wettigheid, door zeer zekere Waarneemingen betoogd worde. Zie hier derhalven eenigen, welken, dewylze byna dagelyks voorkomen, onder het beryk zyn van alle Oeffenaars der Heelkunde; en, aan hunne eigen Ondervindingen konnen getoetst worden.

I. MEN heeft aan het onderste Ooglid een witagtig Gezwel gezien, welks meest uitpuilende gedeelte, met eene kleine, dog natuurlyke Opening voorzien ware. Dit Gezwel, met eenige kragt gedrukt zynde, werd 'er eene zeer dikke Stof uitgeperst; en, na dat deeze geheel ontlast ware, ontdekte men door het onderzoek met

(a) Ibid.

met een Sondeer Yzer, in de voorgemelde Opening zelve ingebragt, eene rondagtige Holte, welkers Zyden uitermaaten verhard waren (a).

2. Een dergelyk Gezwel, aan den top der Neus voortkomende; werd, na dat al de Stof daar was uitgedrukt, op nieuws vervuld; en vertoonde zig veel harder dan te vooren. Deeze Stof was beslooten in eene gelyke vliesagtige Holte, welkers uitloozende Opening men zeer duidelyk onderscheiden konde (b).

3. IN het zoogenaamde *Molgezwel*, heeft men een vliesagtig Beursje gevonden, dat met eene dikke Stof vervuld ware; en in deszelfs midden eene Opening hadde, in alle opzigten gelyk, aan een natuurlyk Ontlast buisje (c).

4. EEN ander Papezwel, even voor den ingang der uiterlyke Gehoorweg zittende, had in deszelfs midden eene kleine dog natuurlyke Opening, vervuld met eene gelyke Stof als door het Gemeen met den naam van *Worm* bestempeld word. Het Gezwel toeneemende, verwydde zig deeze Opening allengskens: en ik ontlaste door drukking, een aanzienlyk gedeelte van eene bryagtige Stof, welke in een vliezig Zakje behouden ware. Het overige, hebbe ik door een aangelegd Bytmiddel verteerd.

5. AAN het Hoofd van een Geestelyke, werd door den zeer ervaarene LA MOTTE, een Gezwel, by wyze van uit-

(a) SENAC. l'Anatom. d'HEISTER Tom. III. Pag. 257.

(b) Ibid.

(c) Ibid. Pag. 256.

uitpelling weggenoomen, 't welk de grootte hadde van een Hoender Ey. Dit bevatte eene Stof in zig, welke de gedaante hadde van Wyn Moer (a).

6. By een ander Geestelyke, werd door denzelfden Heelmceester, een Gezwel, dat de grootte hadde van een Ganzen Ey, van het middenste des Borstbeens, op gelyke wyze weggenoomen; niettegenstaande een gedeelte der Stof daar in beslooten, en welke, als van eenen kaasagtigen aart ware, zig reeds eenen weg had beginnen te baanen door de Bekleedzelen (b).

7. In eene Jonge Dogter, die aan het onderste gedeelte van de linker zyde des Hals, een onpynlyk, diep liggend, en vry groot Gezwel hadde; heeft men ontdekt, dat de Stof welke het Gezwel maakte, en een geelagtig Vogt was, dat op het Vuur gezet zynde stolde, beslooten ware in eene vliesagtige Zak, welke de dikte van zes Lynen hadde (c).

8. In het doode Lighaam van een uitermaaten vermagerd Man, vond ik voor omtrent drie Jaaren, een Gezwel, zittende in het Celwyze Weeffel dat den Slokdarm omvangt, aan de linkerzyde, ter plaats alwaar dezelve langs den eersten Rugwervel naar beneden gaat. Dit Gezwel, door hetwelke de Slokdarm merkelyk gedrukt werd, had de uitgestrektheid van een groot Hoender Ey; en was omvangen van een zeer dun, en byna onhandelbaar Bekleedzel: zynde deszelfs geheele Holte vervuld met eene Stof, welke zeer veel overeenkomt met

(a) LA MOTTE. *Traité Comp. de Chir.* Tom. II. Pag. 19. Obs. 90.

(b) Ibid. Pag. 21. Observ. 91.

(c) SENAC. *L'Anat. d'HEISTER.* Tom. III. Pag. 258.

met verdunde bruine Hoonig hadde. Afgescheiden zyn-
de van alles, 't welk het in zynen Omtrek aanraakte,
konde ik 'er niets in ontdekken, dat naar eene Ontlast
Opening geleeke: en, in weerwil van de zoo groote te-
derheid des omvangende Bekleedzel, geschiede deeze af-
scheiding, uit hoofde van de losse hegting des Gezwels,
aan de nabuurige Deelen, zeer gemaklyk.

Ik bedriege my ten uitersten, of de vier eersten dee-
zer Waarneemingen, doen op eene overtuigende wyze
zien, dat het niet anders dan het eerst beschreeven soort
van Huidkliertjes waren, welken in deeze gevallen, de
voornaame Zitplaats dier Gebreken uitmaakten. De
Opening immers, die men in het midden dier Gezwel-
len waarnam, de eigen Ontlast opening zynde van het
Klierbeursje; gelyk ook de zakwyze Holte, in dewel-
ke de Stof deezer Gezwellen beslooten ware; zyn zoo
veele spreekende bewyzen, welken gezaamentlyk het
bestaan van het eerste Soort der Papegezwellen aantoo-
nen. Door de vyfde en zesde deezer Waarneemingen
daarentegen, gelyk de Gezwellen welken het Onder-
werp daar van uitmaaken, langs den weg van Uitpel-
ling zyn weg genoomen; word vry duidelyk bewee-
zen, dat niet anders dan het tweede Soort van Huid-
kliertjes, in beide deeze gevallen waren aangedaan;
want, indien ze in die van het eerste Soort hunne zit-
plaats gehad hadden, zoude ontwyffelbaar, de zeer vas-
te hegting derzelver aan de binnenste Oppervlakte der
Huid, dusdanig eene Uitpelling volstrekt ondoenlyk ge-
maakt hebben. Door de zevende eindelyk, zoo wel
als door de laatste deezer Waarneemingen; vermits de
Gezwellen, daar in beschreeven, grooter, dieper gele-
gen, en, met geene Onlastopening voorzien waren; zal
men ligtelyk overtuigd zyn, dat in die gevallen geene ei-
gentlyk dus genaamde Klierbeursjes, waren aangedaan;
en, wanneer men hier byvoegt, dat in het zevende
ge-

geval, de Stof, welke het Gezwel maakte, aan alle Kenmerken van een Lymphatiek, dog verandert Vogt, beantwoorde; is het besluit zeer natuurlyk, dat men geene anderen dan de Waterklieren, als de eigen zitplaats deezer beide Beursgezwellen moet aanmerken.

DE naafte Oorzaak der Papegzwellen, is zoo wel, als de Zitplaats derzelver verschillend. Die der eerste, en tweede Soort, by voorbeeld; is eene ophooping der Stof welke natuurlyker wyze in één der meergemelde Beurskliertjes word afgescheiden; in gevolge eener bellette uitloozing derzelver, door het Ontlastbuisje. Die der derde Soort integendeel, bestaat in eene byeenzaameling, en ontaarting van het Vogt in de zoogenaamde Waterklieren bevat: en hier toe kan, zoo wel door eene ongesteltheit van het *Lympha* zelve, als door eenigerhande Verstopping van de daar uit voortspruitende *Watervaten*, gelegenheid gegeven worden.

SOMMIGEN der Hedendaagsche, onderstellende dat alle Papegzwellen uit een zelfde beginzel voortspruiten; beschouwen als naafte Oorzaak derzelver, eene Verstopping der Watervaten; en zyn van gedagten, dat de Stof welke zy bevatten, niet anders is dan een veranderd *Lympha*, dat te vooren door deeze zelfde Vaten bewoogen werd. ASTRUC egter, die misschien meer dan iemand, ter bevestiging van dit gevoelen, zig in nutlooze Onderzoekingen heeft uitgelaaten; is ten deezen opzigte, zoo ontstandvastig, en wankelbaar in zyne uitdrukkingen, dat, het gene hy op de eene plaats daar van gezegt heeft, volstrekt word om verre geworpen, door dat, welk hy op eene andere plaats, daar omtrent aanmerkt (a). ULHOORN, die zoo het my toefchynd, de

(a) Men vergelyke in deszelfs Trait. des Tum. & des Ulcer. Tom. II. P. 129. met P. 153.

de Papegzwellen, en het Vetgezwel, als gelykfoortige Gebreken aanmerkt; ondersteld als naaste Oorzaak derzelve, eene ophooping en ontaarting van de Vetstof, in één of meer Celletjes van het Vetsvlies (*a*). Een der Schryvers daarenboven, van zeker Periodiek Werkje; daar in overeenkomende met de voorigen, dat hy niet meer dan ééne enkele Zitplaats deezer Gezwellen toestaat; verschild nogtans hier in van deezen, dat hy de onmiddelyke Oorzaak derzelve niet toeschryft, dan aan eene Ophooping der Stof, welke natuurlykerwyze in de zoogenaamde Klierbeursjes der Huid word afgescheiden; en geen ander Soort van Papegzwellen wil hebben aangenoomen, dan alleen die, welken in deeze meergemelde Beursjes huisvesten (*b*). Uit het gene wy zoo even, aangaande de verschillende Zitplaatsen deezer Gezwellen gezegt hebbe, kan men afleiden wat men van ieder deezer Stellingen te denken hebbe.

DE biezondere Kentekenen der Papegzwellen, zyn voor het meeste gedeelte uit de bovenstaande Beschryving derzelve blykbaar. Men kan hier nog byvoegen, datze meest altoos, eene naaukeurig bepaalde Omschryving hebben; en, met zeer langzaame vorderingen, agtervolgens de verscheidenheid hunner Zitplaats, van een byna onmerkbaar beginzel, tot eene verschillende grootte aanwassen.

GELYK het Papegezwel, eene verandering, en ophooping der Stof, in de Klierbeursjes zoo wel, als in de Waterklieren, tot oorsprong hebbe: en deeze Stof, met opzigt tot verscheiden deezer Beursjes, en Klieren, in den staat der Natuur zelfs, verschillend zy; is het
niet

(*a*) HEISTER. Heelk. Onderw. 2. Deel. Pag. 557.

(*b*) Vaderl. Letteroeff. 1. D. N°. 10. P. 761.

niet te verwonderen, dat 'er by het openen deezer Gezwellen, zoo veele verscheiden Soorten van Stoffen, ontlapt worden. In 't algemeen egter, genoomen zynde, kunnen dezelve tot twee Soorten gebragt worden; tot een Papagtige naamlyk, en een Hoonigagtige: en, het is waarschynlyk hierom, dat verscheiden Schryvers, een Pap en een Hooniggezwel, als twee affonderlyke en van elkander verschillende Gezwellen hebben aangemerkt. Van het laatste deezer Gezwellen ondertusschen, hebben wy reeds in het voorbygaan aangemerkt, dat het inderdaad niet anders, dan als een Soort van Papgezwel, en geenzints, als een Gezwel op zig zelve moest beschouwd worden. Ik behoeve my derhalven, ter deezer plaats niet verder daar over uit te bryden: en, het zal genoeg zyn als ik aanmerke, dat al de verscheidenheid welke in de Stof deezes Gezwels, vergeleeken met die van het Papgezwel, plaats hebbe; alleenlyk schynd af te hangen van de verschillende Natuur van het Vogt, in het aangedaane Klierdeel begreepen; en, van de meer of minder ontaarting derzelve, in verscheiden Omstandigheden.

DE Gevolgen deezer Gezwellen, zyn zeer ongelyk. Somwylen wordenze het geheele Leeven door gedraagen, zonder eenig merkelyk Ongemak te veroorzaaken: of, aan eenigerhande Verandering, anders dan eene meer of min aanzienlyke vergrooting onderworpen te zyn. Veelmaalen egter gebeurd het, datze door eene toevallige Oorzaak, ontfteken geraakt zynde, van zelfs doorbreeken; en eene Verzweering maaken, welke, als de Zelfstandigheid van het omvangend Bekleedzel tevens daar in deel neemt, dezelve geheel doen eindigen.

HET is eene Aanmerking van CELSUS (a), dat men

(a) CELSUS. Lib. VII. Cap. 6.

voor de opening deezer Gezwellen, wel gissen konne, welk eene Stof daar in huisveste; maar, dat men daar van nimmer volkoomen zeker zy, dan na dat menze werkelyk geopent hebbe. De meer of minder zagtheid ondertuffchen, welke men daar in waarneemt; gelyk ook, de bekende Natuur van het Vogt 't welk gewoonlyk in het aangedaane Klierdeel bevat zy; stellen ons vry zeeker in staat, om daar omtrent een meer dan waarschylyk besluit te kunnen opmaaken. Dus by voorbeeld, zal het zelden missen, of een Papgezwel, 't welk zeer zagt op het gevoel is, zal een Hoonigagtige; en dat vaster is, eene Papagtige Stof uitleveren: ondersteld naamlyk zynde, dat de uitgestrektheid van beiden gelyk zy. Een dergelyk Gezwel, daarenboven, aan den rand der Oogleden voortkomende, bevat meest altoos eene zeer vaste Zelfstandigheid: die van het Hoofd, integendeel, zyn den meesten tyd van de Natuur der zoogenaamde Hooniggezwellen. Het Papgezwel, in één der Waterklieren plaats grypende, bevat somwylen eene geelagtige Wey; somwylen eene dunne Hoonigagtige Stof; en dikmaalen, als een Soort van Eywit, door eenen zekeren trap van Warmte verdikt zynde.

EENE vry algemeene Waarneeming ten opzigte der Papgezwellen, is deeze: dat, naar maate het Gezwel ouder is, en deszelfs grootte toeneemt, de dikte van de Zelfstandigheid des Klierbeursje, of van het Waterklier-tje, dat alleen het eigen Bekleedzel van het Gezwel uitmaakt, vermeedert word; en, dat het niet is, dan by een allergrootste trap van uitspanning, dat dezelfde dikte zoo afneeme, dat het zig niet meerder tegen de werking van het ingeslooten Vogt kan aankanten.

DE behandeling deezer Gezwellen, in 't algemeen genomen, is verschildend; agtervolgens de verscheiden-

heid van derzelver Zitplaatzen, en de verschillende Omstandigheden in dewelken dezelve zich bevinden. Het is niet onmooglyk dat een beginnend Papegzwel, oppervlakkig gelegen zynde, door den weg van Oplosling geneezen worde: maar, zulks te verwagten van een diepliggend, of van een reeds veroudert Papegzwel, betekend even hetzelfde, als onkundig te zyn van het genezer in dusdanig een geval plaats grypt.

ONDERSTELD derhalven zynde, dat het Papegzwel uit een veranderd Beurskliertje der Huid van het eerste Soort oorspronglyk zy; en de zooeven gemelde vereischten ter Oplossing plaats hebben: alsdan kan men dezelve beproeven door het aanleggen van Gomagtige Pleisters, of alleen, of bedeed met eene taamlyke hoeveelheid van *Ammoniak Zout*. De *Ammoniak Gom* daarenboven, de *Galbanum*, de *Bdellium*, en dergelyken, uit de *Ferula* genoomen, door Wyn Azyn verzagt, en op Leder gestreeken, onder de gedaante van een Pleister aangelegt, kunnen tot dit Oogmerk gebruikt worden.

INDIEN een dergelyk Papegzwel, te veel veroudert is dan dat men deszelfs Oplossinge verwagten konne, moet het, of in den staat waar in het is gelaaten, of, deszelfs bedekzelen moeten door eene enkele insnyding geopent, de ingehouden Stof uitgedrukt, en het Klierbeursje zelve, door bytende Middelen vernield worden. De laatste deezer biezonderheden, niet behoorlyk in agt genoomen zynde, verkrygt men niets dan eene slegts schynbaare Geneezing; en het Gezwel zal niet nalaaten, om, binnen eenen zeer korten Tyd, wederom te komen. Men kan ook de Opening deezer Gezwellen verrigten door een Brandmiddel; maar dit is eene verdrietige handelwys, en men moet altoos de insnyding de voorkeur geven.

HET

HET Handwerk 't welk ik hier ter wegneeming van het zoo even bepaalde Soort van Papegzwel hebbe voorgesteld, is hetzelfde als waar van CELSUS gesproken heeft in deeze uitdrukkingen (a) „Om deeze Gezwellen weg te neemen, begint men met het wegscheeren der Hairen welken dezelve bedekken, als zy niet van zelve reeds zyn uitgevallen” (men moet naamlyk aanmerken, dat hy het Papegzwel, zoo wel als het Hooniggezwel, ondersteld, meestendeels op het gehairde deel des Hoofds gezeeten te zyn) „vervolgens opent men dezelve in hun midden, om de Stof die daar in is opgehouden, te ontlasten.” Laatere Schryvers, schoon niet meer dan dit eene Soort van Papegzwellen toestaande, hebben deeze Bewerking voorgesteld te doen by wyze van Uitpelling: en, veele Heelkundigen zelfs, hebben die Bewerkingen ongelukkig genoemd, in dewelken zy tegen hunne verwagting, aan dit Oogmerk niet voldoen konden. Het schynd my om deeze reeden zeer bewyslyk, dat CELSUS, wat men ook van de bepaalde Kundigheden der Ouden zeggen mooge, de waare Natuur deezer Ongemakken, beter begreepen heeft dan veelen der Hedendaagschen: en, het zy my geoorloofd te zeggen, dat ASTRUC, als hy dit Hoofdstuk van CELSUS, wat meer in het oog gehouden hadde, niet zoude gezegt hebben, „dat de aanhegting van de Huid, aan de Oppervlakte des Gezwels,” (’t welk nogtans het eenige is dat in dit geval de uitpelling ondoenlyk maakt,) „een zeldzaam geval zy (b).” De dagelyksche Voorbeelden immers, van mislukte Uitpellingen; zoo wel, als het Ontleedkundig Denkbeeld aangaande de plaatzing deezer Klierbeursjes in het Weeffel van de Huid zelve, zyn beide overtuig-

(a) CELSUS. Lib. VII. Cap. 6.

(b) Traité des Tum. & des Ulcer. Tom. II. Pag. 150.

tuigende bewyzen, dat de Hegting der Papegzwellen, in 't geval waarvan wy nu spreken, iets wezenlyks is, en geenzints als eene toevallige gebeurtenis moet aangemerkt worden.

PAPGEZWELLEN; in één der Huidkliertjes van het tweede Soort, of, in de Waterklieren voorkomende, gelykze meest al dieper gelegen zyn, kunnen niet wel door Oplosfing geneezen worden. Deeze egter, niet dan zeer zelden aan de Huid zynde aangehegt, laten de Uitpelling toe: en, ten deezen opzigte, is derzelver Geneezing gemaklyker dan die der voorige. Gevallen ondertuffchen, als waar van ik hier voor in de agtste Waarneeming, Pag. 60. een Voorbeeld hebbe opgegeeven; dewylze buiten het beryk zyn der Handen, moeten geheel aan het bestier der Natuur worden overgelaaten, en geenerhanden Hulpmiddelen, kunnen daar ingebruikt worden.

DE Papegzwellen, schoon overal van dezelfde Natuur zynde, krygen verscheiden Naamen, naar de vershillende gedaante welke zy hebben; gelyk ook naar de verscheidenheid der Plaatzten, welken dezelvev be-
 slaan: en dit is de laatste aanmerking, welke ik, ten op-
 zigte derzelver, te maaken hebbe. Deeze benaamin-
 gen, welken den aart dier Gezwellen, even zoo min,
 als derzelver Geneeswyze doen veranderen, zal ik op
 het voorbeeld van CELSUS, met stilzwygen voorby-
 gaan; en, ik raade zelfs de Leerlingen, hun geheugen
 nimmer met dergelyke overtollige en niets beteke-
 nende onderscheidingen, te vermoeijen. Een Papegzwel
 immers, op het Hoofd, of in een ander Deel, is de-
 zelfde Ziekte, en moet op dezelfde wyze behandelt wor-
 den. De vergezogte gedaante te hebben, van een *Mol*,
 of van een *Schildpad*; wat vaster of zagter te zyn op het
 aanraaken; en hierom of *Talpa*, of *Testudo*, of *Grando*,
 ge-

genaamd te worden, doet niets het minste tot de zaak zelve; en de kennis van alle deeze nutlooze bijzonderheden, kan even zoo wel ontbeerd als bezeeten worden. Niets is 'er met één Woord, 't welk ons tot het kennen dier Naamen noodzaakt, dan de begeerte om Schryvers te kunnen verstaan, welken dezelve gebruikt hebben; en voor zoo verre, is dezelve inderdaad niet geheel verwerpelyk.

§. II.

HET BOONGEZWEL.

HET *Boongezwel*, dat ook, en misschien beter *Wolfgezwel* genaamt word; is een wit, eenigermaten veerkragtig, en uit zyn eigen aart onpynlyk Gezwel; hebbende den meestentyd eene lensvormige gedaante, en voornaamlyk zittende in de nabyheid van zekere Gewrigten.

HET Woord *Boongezwel*, van hetwelke wy ons, ter benoeming van het zoo even bepaalde Gezwel bediend hebben, meend men dat overeenstemd met het Latynsch Woord *Lupia*, welks voornaame betekenis, met geen de minste zekerheid kan gesteld worden.

VAN *Lupinus*, (Boksboon) zegt den Heer GRASHUIS, of van *Lupulus* (Hoppe), schynd het niet gemaklyk te kunnen worden afgeleid; om dat men geen de minste overeenkomst, tusschen een cenige dier Gezwellen, en de zoo evengemelde dingen kan aanwyzzen (a).

NIET

(a) GRASHUIS. Verh. van het Knoest en Kreeftgezw. P. 175. in Nota.

NIET waarschynlyker is het, dat hetzelfde afkomstig zy van *Lupus*, (een Wolf, of *Lupa*, (eene Wolvin): want, welk eene overeenkomst is 'er, tusschen de gedaante, en hoedaanigheid deezer Dieren; en die van de Gezwellen, welken het Onderwerp des geschils zyn?

AFLEIDINGEN ondertusschen, van natuur als deezen, hoe onbestaanbaar dezelve ook zyn moogen; zyn de eenige welken men in de Schriften der beroemdste Heelkundigen zal aantreffen. De eerste bron van Dwaaling waarlyk, door dewelke de Theorie deezer Gezwellen verduisterd is.

DIT egter, is niet de eenige misgreep, aan dewelke men zig, ten opzichte van dit Woord schuldig gemaakt hebbe. Zoo verschillend als de gevoelens zyn omtrent den oorsprong van hetzelfde, zoo verscheiden zyn ook de biezondere beteekenissen, welken men daar aan gegeven heeft. In 't algemeen wel is waar, stemd men daar in over een, dat het niet anders is, dan een Soort onderscheidend Naamwoord, tot zekere biezondere Gezwellen, by uitstek betreklyk. Maar, wanneer het 'er op aan komt, om de juiste hoeveelheid, zoo wel, als hoedaanigheid derzelve, voor zoo verreze hier toe behooren, aan te wyzen, zyn 'er naauwlyks twee, welken in alles met elkanderen overeenkomen,

SOMMIGEN inderdaad, hetzelfde neemende in eenen zelfden Zin, als men de Woorden *Tumores Tunicati* gebruikt hebbe; bepaalen het geheel, tot dat Soort van Langduurige Gezwellen, welkers ingehouden Stof, in eene affonderlyke vliesagtige Beurs begreepen zy; zonder uitzondering zelfs, van één eenige derzelve (a).

An-

(a) PARE'. Liv. VII. Char. 20. ASTRUC. Trait. des Tum. & des Ulcer. Tom. II. Pag. 126.

Anderen daarentegen, van geheel verschillende gedagten zynde, strekken het uit tot verre de meeste Langduurige Gezwellen zonder onderscheid; en betrekken daar onder zelfs, de Papegzwellen, het Vetgezwel, de Vleeschgezwellen, en dergelyken (a) SISMUS, GUIDO en RUFFIUS, hebben onder dien Naam een soort van Kliergezwel beschreeven, 't welk of in de Wenkbraauwen, of in eenig ander by de Ouden dus genaamd Zenuwagtig Deel, zyne zitplaats hebbende, de grootte van eene gemeene Turksche Boon, evenaarde (b). HEISTER, naderhand, gelyk ook veele anderen, hebben denzelfden naam toegepast op het zoogenaamde *Schildpad*-of *Molgezwel*, dat niet anders zyn dan Soorten van Papegzwellen, aan den Omtrek des Bekkeneels voorkomende (c) DE GORTER, geeft den naam van *Lupia*, aan een zeker onder de Huid beweeglyk Kliergezwel, 't welk hy wil dat in alle Deelen des Lighaams, zonder onderscheid kan plaats grypen (d). Jammer is het dat CELSUS, die met betrekking tot andere Heelkundige Ziekten by uitstek naauwkeurig is, niets het allerminste van het Boongezwel gezegt hebbe; en deeze nalaatigheid mischien, is oorzaak, dat men in vervolg van Tyd, zig biezonderlyk aan de Kundigheden van deezen voortreflyken Schryver bepaelende, in het onzekere heeft omgezworven; en dan eens het een, dan eens het ander, agtervolgens de verscheidenheid van Denkbeelden, voor eene *Lupia* genomen hebbe.

DE eigen Zitplaats deezer Gezwellen, is een zeker soort van Slymbeurzen, welken aan het voorste gedeelte

(a) E. C. DE VILLARS. Cours de Chir. Tom 11. Pag. 323.

(b) VAN WYK. Verh. van de Spier-Band-en Peesgezw. P. 80.

(c) HEISTER. Heelk. Onderw. 2. Deel. P. 552.

(d) DE GORTER. N. Gez. Heelk. P. 667.

te van het Kniegewrigt, aan het bovenste en zyde-lyke deel der Dye, aan het begin van den Voorvoet, aan het bovenste des Schouders, en aan het uitstekende gedeelte van den Elleboog, geplaatst zyn. Buiten ALBINUS, heeft geene der Ontleedkundigen, voor zoo veel my bekend is, van deeze Slymbeurzen gesproken: en, het is niet onwaarschynlyk, dat men hierom tot heden toe, aangaande de waare Zitplaats van het Boongezwel zoo algemeen gedwaald hebbe. Het zy my derhalven geoorloofd, dat gene aan te wyzen, 't welk my herhaalde Ontleedingen, met betrekking tot de Zitplaats deezer Beurzen geleerd hebbe; en men zal hier nit kunnen afleiden, in hoe verre door dergelyke Ontleedkundige navorschingen het Leerstuk der Gezwellen zelve opgeheldert worde.

AAN de Knie, ligt dergelyk eene Beurs, onmiddelyk onder de Huid; dat is te zeggen, tusschen deeze en de voorste Oppervlakte van de Knieschyf. Aan het bovenste gedeelte van den Dye, vind men 'er een onder de groote Bilspeer, ter plaatze alwaar dezelve over den grooten draaijer van het Dyebeen heen gaat. Aan den Voorvoet word 'er een gevonden, aan het voorste gedeelte van het Hielbeen; ter plaatze, alwaar hetzelfde, tegen de buitenste Oppervlakte van het Kootbeen aan ligt; dat is, onmiddelyk beneden de buitenste Enklaauw, een weinig naar vooren. Aan den Schouder, ontdekt men dergelyk eene Beurs, onder het Lighaam der Driepuntige Armspier, tusschen deeze, en het bovenste gedeelte van den Beursband des Gewrigts: en, aan den Elleboog eindelyk, word 'er een gevonden, liggende op het *Olecranon*, onmiddelyk onder de Algerneene Bekleedselen. Alle deeze Beurzen, welkers weeffel op verscheiden plaatzen van eene verschillende Natuur is, zyn voorzien met eene taamlyke hoeveelheid van Slymklieren, gelyk aan die der Gewrigten; welken in derzelver Holte eene dergelyke Stof als het zoogenaamde Lidvogt is, uitsortten.

Het

Het overige welk tot deeze Slymbeurzen behoort, en niet volstrekt tot ons Onderwerp betreklyk is, zal ik met stilzwygen voorbygaan: ik hebbe genoeg daarvan gemeld, om te doen begrypen, dat alles wat ik tot dus verre van het Boongezwel gezegt hebbe, en, in 't vervolg nog zal zeggen, met het grootste regt op deeze meergemelde Beurzen kan worden toegepast.

DE naaste Oorzaak van het Boongezwel, is eene ophooping van een Slymagtig Vogt, in de Beurzen zelve, van dewelken ik zoo aanstonds gesprooken hebbe. Tot de afgelegenen kan men brengen, alle die dingen, welken door eene geweldige werking op plaatzen alwaar dergelyken Slymbeurzen gelegen zyn, de Veerkracht derzelve vernietigen. Hevige Slagen derhalven, Vallen, en andere dergelyke Aandoeningen, moeten als zoo veel vermoogende Oorzaaken deezer Gezwellen worden aangemerkt. De gemeenste Oorzaak van het Boongezwel, dat aan de Knie voorkomt, is het menigvuldig knielen: hierom is hetzelfde zoo gemeen aan Menschen, welken, of uit hoofde van hunne biezondere Godsdienst pligten, of, uit aanmerking hunner Tydelyke bezigheden, tot eene dusdanige houding genoodzaakt zyn. WOUTER SCHOUTEN, (a) die de Zitplaats deezer Gezwellen, tot alle Gewrigten zonder onderscheid uitsprekt; beschouwd als naaste Oorzaak derzelve, de Ophooping van eenig Lymphatiek Vogt, in de Pees en Bandagtige Bedekzelen der Gewrigten zelve. MUNNIKS is van dezelfde gedagten; en deeze houd het Boongezwel en de Peesknoop, niettegenstaande dezelve in verscheiden opzigten van elkanderen verschillen, voor gelykfoortige Gezwellen (b).

Ge-

(a) SCHOUTEN. Verh. der Tegennat. Gezwellen 2. Deel, Pag. 551.

(b) MUNNIKS. Heelk. 1. Boek, x. Hoofddeel.

GELYK het Kniegewrigt, onder alle Deelen het meest aan deeze Ziekte onderworpen is, zal ik voornaamlyk de Kenmerken van deeze voordragen; en hier uit zal men al de overigen, op andere plaatsen voorkomende, gemaklyk onderscheiden kunnen. In dit geval naamlyk, bespeurd men benevens de algemeene hoedanigheden deezer Gezwellen, in de Bepaaling derzelve gemeld; eene meer of min groote Zwelling op het midden der Knieschyf, welke van een gering beginzel, allengskens toegenoomen zynde, en, tot eene zekere hoogte gekomen, of by toeval Ontfteken geraakt, pynlyk word; een duister gevoel van Vogtgolving aanbied; en de Beweeging van het Been, vooral deszelfs buiging, op eene zeer merkbaare wyze verhindert.

IN het Boongezwel, dat aan het bovenste gedeelte van den Dye plaats grypt, zyn de Kentekenen duister: de plaatsing van hetzelfde onder de groote Bilspeer, welkers Vezelen zeer dik zyn, maakt dat we niet volstrekt zeker, op het Gevoel alleen, daar van kunnen Oordeelen. De nette kennis ondertusschen, van de ligging der meergemelde Slymbeurs; de diepe plaatsing en Omschryving van het Gezwel; gelyk ook het in agt neemen van de voorafgaande Oorzaaken; kunnen ons in de meeste gevallen, een meer dan waarschyndlyk besluit doen opmaaken. Aan den Voet, is het zeergemaklyk te kennen; alle Kenmerken van hetzelfde, zyn in dit geval duideelyk; en, wanneer men de juiste plaatsing daar van, te vooren opgegeeven, wel in agt neemt, zal men niet ligt gevaar loopen, van hetzelfde met eene ophooping van Vogt, in de Banden des Gewrigts, het gevolg eener Verstuiking, te verwarren. Aan den Schouder, is het zeer bezwaarlyk te kennen: de verhinderde Opligting van den Arm; de traage toeneeming der Uitzetting; het afzyn van de Tekenen eener Ontwrigting; en de duistere vertoonzelen van de algemeene hoedanigheden deezer Ge-

Gezwellen; zyn de eenige biezonderheden, naar dewelken wy ons Oordeel in dit geval moeten inrigten. Het Boongezwel dat aan den Elleboog zig opdoet, tekent niet minder duidelyk dan dat van den Voet, en het Kniegewrigt. Het is geplaatst juist op het *Olecranon*, dat, gelyk men weet, niet dan met de Huid overdekt is; en het is derhalven vry gemaklyk, om hetzelfde van alle andere Gezwellen te onderscheiden.

HET Boongezwel, in 't algemeen genoomen, maakt zeer langzaame vorderingen. Maanden niet alleen, maar Jaaren verloop en 'er dikmaalen, eer het tot eenige aanzienlyke grootte gekomen zy. Het Ongemak dat het aan den Lyder in deeze gevallen veroorzaakt, is gering; en bestaat meestentyds alleen, in eene minder gemaklyke beweging van het aangedaane Deel, nu en dan verzeld met een ligt gevoel van Pyn, als het Lid by uitspek bewoogen word. In sommige gevallen egter, vooral wanneer de voortbrengende Oorzaak uitermaaten hevig, of het Gezwel by toeval ontstekt en is, zyn deszelfs voortgangen haastiger; en alsdan word het aangedaane Deel zeer pynlyk, het Gezwel zelve verzweerd, en ontlast, doorgebrooken zynde, eene Stof, welke niet alleen zeer taai en Slymig is, maar welkers geduurige uitloozing daarenboven, niet dan met zeer veel moeite overwonnen word. Enkele gevallen wat meer is, zyn 'er, waarin de grootte deezes Gezwels, aan de Dye zoo wel, als aan het Kniegewrigt, aan de uitgestrektheid eener Vrouwen Borst, en zelfs aan het Hoofd eenes tien jaarig Kind, heeft geëvenaard (a). Aan den Voet egter, komt het zelden tot eene aanzienlyke hoogte.

DE

(a) W. SCHOUTEN. Verh. der tegennat. Gezwellen. 2. Deel. P. 561. & 565.

DE Geneezing in alle deeze gevallen, is ten uiterften verdrietig. Het geduld der Lyders word daar in meer dan te veel op de proef gesteld. Men kan dezelve in den beginne bezoeken door den weg van Oplossing: maar, als het gebrek reeds veroudert is, schiet 'er niets anders over dan de Opfnyding, of het uitpellen. Zoolang het geval egter draaglyk is, en 'er geene dringende Toevallen by zyn, zoude ik nimmer raaden tot de Opfnyding te besluiten; en, wanneer men agt geeft op het gene ik te vooren aangaande het doorbreeken gezegt hebbe, begrypt men gemaklyk de reede.

OM aan het eerste Oogmerk, de Oplossing naamlyk, te voldoen; moeten alle verslappende dingen gemyd, en geene anderen, dan die van eenen Verdeelenden aart zyn, gemengd met Versterkende, gebruikt worden. Gommen, van aart als de *Ammoniak Gom*, de *Galbanum*, en dergelyken, door Wyn Azyn verzagt, en onder de gedaante van Pleisters aangelegt, zyn in dit geval by uitstek voordeelig. Van denzelfden dienst zyn ook, het *Emplastrum à Cumino*, *Gummatum*, de *Melilote*, en de *Chavonne*; vooral, wanneer dezelve, met eene ruime hoeveelheid van *Ammoniak Zout* bedeed zyn. Een Hulpmiddel, dat zelden nalaat van een goeden uitslag te zyn, is een Pap, saamengesteld uit *Lynmeel*, *Wyn Azyn*, en *Ammoniak Zout*: als alle andere Hulpmiddelen vrugtloos waren, hebbe ik gezien, dat deeze eene vry schielijke Oplossing uitwerkte.

WANNEER de Oplossing, op geenerhande wyze kan bewerkt worden; of, als 'er Omstandigheden by zyn, welken eene onmybaare Verzweering aanwyzen, moet men den toevlugt neemen tot Pappen, welken Verslappend, en Prikkelend tevens zyn; om de dreigende doorbraak des Gezwels, zoo veel mooglyk zy, te verhaasten. Men kan ook in dit geval, de Stof eenen uitgang bezor-

bezorgen door eene insnyding; welke, tot de grootte des Gezwels evenreedig zynde, verkieslyk is voor eene van zelfs komende doorbraak, die niet dan op eene zeer traage wyze zyn beslag krygt. In het doen deezer insnyding egter, moet men niet te voorbaarig zyn; maar dezelve tot zoo lange uitstellen, dat, de Huid reeds gevoelig verdund zynde, de Stof zig door eene duidelyke Golving aanbied. Op welk eene wyze het Gezwel ook geopend worde; dat is te zeggen, of van zelfs, of door eene insnyding, altoos verbindt men hetzelve, met Versterkende en Saamentrekkende Hulpmiddelen; onder dewelken Stovingen, saamengesteld uit *Witte* of *Roode Wyn*, waar in *Eykenbast*, en *Granaat Schellen* gekookt zyn, uitmunten. Een welsluitend Verband, en de Rust van het lydend Deel, zyn in dit geval, zoo wel als by de Oplossing, ten uitersten noodzaaklyk. Door eene behandeling, zoo eenvoudig als deeze, heb ik onder meer anderen, eene *Lupia*, welke ruim zes Jaaren oud was; eene aanmerkelyke grootte hadde; en, door eene toevallige Oorzaak Ontsteken geraakt zynde van zelfs doorbrak; aan de Knie eener Dienstmaagd, in den tyd van vier Weeken geneezen; in weerwil zelfs der geduurige Beweegingen, tot dewelken zy by aanhoudenheid verplicht ware.

§. III.

DE PEESKNOOP.

GAGGLION, *Gaggia*, en *Ganglion*, gelyk blykt uit ÆTIUS en ÆGINETA, betekende by de Grieken eene saamengroeijing der Zenuwen, zoo als zy zig uitdrukten, *spruitende uit een Slag, of uit zwaaren Arbeid* (a). In weer-

(a) ÆTIUS. De Re Med. Lib. xv. Cap. 15. ÆGINETA Lib. VII. Cap. 15.

weerwil egter, van dusdanig eene Beschryving, is het waarschynlyk, datze geen ander gebrek daar mede bedoelde, dan het gene thans onder den Naam van *Peesknoop*, by meest alle Heelkundige Schryvers voorkomt. Want het is eene bekende waarheid, dat het Woord *Neuron*, (Zenuw) by hun even zoo wel gebruikt werd, om een *Pees*, *Band*, en *Peesagtig uitbreidzel*, dan eene eigenlyk dusgenaamde *Zenuw* te beteekenen; en dat het niet dan zeer zelden ware, dat zy zig van de Woorden *Tendon* en *Syndesmos* (*Tendo* en *Ligamentum*) bediende. Het Woord *Aponeurosis* wat meer is, dat by hun zoo wel als by ons, een *Peesagtig uitbreidzel* te kennen gave, is van hetzelfde Woord *Neuron* ontleend; en *Galenus* zelve heeft aangemerkt, dat by zyne voorgangers, de woorden *Zenuw*, *Band*, *Pees*, en dergelyken, Woorden waren van een en dezelfde beteekenis; en dat zy, schoon deeze drie Deelen naaukeurig van elkander onderscheidende, meestentyds het Woord *Zenuw* alleen gebruikte, om zoo wel het een, als het ander deezer Deelen uit te drukken (a).

Ik zal onder den Naam van *Ganglion*, tweederley Gebreken bevatten, welken niet alleen ten opzichte van hunne Zitplaats, Kenmerken en Gevolgen, maar ook met betrekking tot derzelve Behandeling verschillend zyn, en niet dan in Naam overeenkomen.

HET eerste deezer Gebreken, is eene Ziekte der Huid Zenuwen, en bestaat in een klein hard Gezwelletje, 't welk zelden de grootte van een Erwt te boven gaat, en door zeer scherpe Pynen, die Nagt en Dag aanhouden, den Lyder afmat. Dit, aan hetwelke alleen den Naam van *Ganglion* toekomt, word in het Neêrduitsch

(a) GALENUS. De Ossib Lib. III. De Art.

duitsch *Zenuw Knoop* genoemd; en moet wel onderscheiden worden van zekere vaste, vleeschkleurige, en Eironde Lighaamen, welken, zelfs in den staat der Natuur, aan verscheiden Zenuwen eigen zynde, onder eene zelfde Benaaming voorkomen.

DE zeer Beroemde CAMPER, die verscheiden deezer Gezwellen zegt weggenoomen te hebben; heeft waargenoomen, dat dezelve van binnen bestonden uit eene zeer witte Zelfstandigheid: en datze, eene Kraakbeenige hardheid hebbende, ten uitersten weërstreevig op het Gevoel, en tusschen de Bekleedzels der Zenuwen gezeten waren (a). Men begrypt hier uit ligtelyk, welk de Oorzaak zy der Pynen, door dewelken de Lyders, aan dit Gebrek onderworpen, zoo onophoudelyk gekweld worden; als ook, hoe moeilyk, om niet te zeggen onmooglyk het zyn moete, om dezelve anders, dan door den weg van Uitsnyding, ter Geneezinge te brengen.

DE gewoone Verschynzelen deezer Gezwellen, en die dezelve van alle anderen doen onderscheiden, zyn deezē: Pyn, naamlyk, Slaaploosheid, Koorts, Onvermoogen in de Beweeging van het Deel, daar de lydende Zenuw naar toe gaat; gepaard met alle die plaatselyke veranderingen, welken wy zoo even in de Bepaaling deezes Gebreks, hebben aangewezen.

GEENERHANDEN Plaatzelyke Geneesmiddelen, van welk eene Natuur dezelve ook zyn moogen, verdienen in dit geval eenige de minste aanmerking. Niets, dat van eenen Oplossenden aart is, kan men hier aanwenden, zonder eene vermeerdering van Toevallen te ver-

(a) CAMPER. Dem. Anat. Pathol. Lib. Prim. Cap. 2.

Unable to display this page

DE Kentekenen van hetzelfde, zyn in de gegeven Bepaaling aangewezen; en konnen daar uit gemaklyk ontleend worden. Haare gemeenste Zitplaats is het bovenste gedeelte van den Hand; in de Peezen naamlyk, van de gemeene uitsrekker der Vingeren. Op andere Plaatzen, worden zy niet dan zeer zeldzaam waargenoomen. CELSUS beschryft een *Ganglion*, onder de Gezwellen welken hy voornaamlyk aan het Hoofd toecigend: en, alles wat hy daar van zegt, is, *dat het byna altoos zeer hard zy* (a). Het is derhalven by my zeer onzeeker, welk een Gezwel dien uitmuntenden Schryver hier door verstaan hebbe; en het schynd my zelfs niet bewyslyk dat hy, onder dien Naam, ter deezer plaatze, eene *Peesknoop* bedoeld hebbe. PLATERUS spreekt van een *Peesknoop* op beide de Kniën, welke de grootte van een Vuist hadden (b); dog het is niet waarschynlyk, dat dezelve iets anders dan *Boon-gezwellen* geweest zyn. PLATNER beschryft onder den naam van *Peesknoop*, een Gezwel onder de Pees van *Achilles*, 't welk, van eene ongemeene grootte zynde, den Lyder de Dood veroorzaakte (c). Wanneer men egter, de Omstandigheden van hetzelfde nagaat, is het myns bedunkens bezwaarlyk te begrypen dat het onder den Rang der Peesknoopen, tot dewelken het geheel geene betrekking schynd te hebben, gebragt worde.

GEENE deezer Gezwellen is gevaarlyk. Zy konnen het geheele Leeven door gedraagen worden, zonder eenig merkelyk Ongemak, anders dan eene geringe vertraaging in de schuiyende Beweeging der aangedaane Pees,

(a) CELSUS. Lib. VII. Cap. 6.

(b) PLATERUS. Observ. Lib. III.

(c) PLATNER. Heelk. Ned. Vert. 2. Deel. Pag. 36. in Nota.

Pees, te veroorzaaken. Als zy egter, tot eene meer dan gemeene grootte gekomen zyn, verwekken zy eene wanfstalligheid, die den Lyder aanzet, om de noodige hulp daar aan te laten toebrengen; en het is juist in dit geval, wanneer deszelfs Geneezing het allerbezwaarlykst is.

IN den beginne zegt men, konnenze door het aanleggen van Oplofende Pleisters, met het *Sal Ammoniac* bedeed, worden weggenoomen. Zeeker ondertusschen is het, dat deezen zeer zelden aan de verwagting beantwoorden. De verbryzeling derzelve door een Vuistslag, of met een Looden of Houten Hamertje, en het gestadig drukken met een Looden Plaatje, zyn in dit geval veel meer vermoogende Hulpmiddelen. Als zy zeer verouderd, hard, en by uitstek groot zyn; en de werking des Deels, uitermaaten door dezelve verhindert worde; is 'er geen ander middel dan de Afscheiding: eene Bewerking ondertusschen, die, hoe gemaklyk ze ook kan gedaan worden, eene nog grootere wangestalte veroorzaakt, dan het Ongemak zelve. Eenige Voorbeelden zyn 'er, dat de enkele Opsnyding des Gezwels; en het uitperffen der Stof in hetzelfde bevat, een allergewenst gevolg gehad hebbe. In beide deeze gevallen egter, dat is te zeggen, by de Afscheiding zoo wel, als in de Opsnyding, moet de Wonde met Droogende, en Balsmagtige Middelen verbonden, en het Deel zelve, met een welsluitend Verband omvangen worden.

§. IV.

HET VORSCHGEZWEL.

VORSCHGEZWEL, noemt men een zagt, slap, meer of min groot, en in 't algemeen, niet zeer pynlyk Gezwel; zyne Zitplaats hebbende, onder, en aan het
voor-

voorstede gedeelte van de Tong, aan de een of ander, of wel aan beide Zyden van het Tongriemtje.

DE Grieken gaven aan hetzelfde den Naam van *Batrachos*: de Latynen noemen het *Ranula*: en het is niet ten vollen zeker, of men deeze benaamingen, die volstrekt gelykformig zyn, daar aan gegeven hebbe om dat het in de nabyheid der zoogenaamde Kikvorsch Aderen gelegen zy; dan wel om dat dezulken, welken daar aan onderhevig zyn, hunne gedagten eerder door een soort van gekwaak, als ik my zoo mag uitdrukken, dan wel, door eene geregelde Spreektrant, te kennen geeven. CELSUS, beschryft hetzelfde onder den Naam van *Abscessus sub Lingua*, en, misschien is het waar, dat men eerst na den Leeftyd van deezen voortreflyken Schryver, den Naam van *Ranula*, daar aan gegeven hebbe (a).

KINDEREN zyn aan dit Gebrek het meest onderworpen. Het word somwylen gemaakt, door eene Ophooping van Kwyl in de Ontlastbuis van de Ondertongsche somwylen, door eene dergelyke ophooping in de uitloozende Buis van de Onderkaak-klier. In het eerste geval, zit het Gezwel juist onder de Tong, en is rond. In het laatste is het meer langwerpig, en zit eenigermaten ter zyden dezelve (b). Wanneer het niet veroudert is, schynd de Stof daar in beslooten, en die niet anders dan veranderd Speekzel is, zeer gelyk te zyn aan de Natuur van het Eywit. Zy is dikker, als ze een geruimen Tyd is opgehouden: en, niet zelden gebeurd het in dit geval, datze niet alleen Plysteragtig, maar zelfs Steenagtig worde (c).

HEIS-

(a) CELSUS. Lib. VII. Cap. XII. N. 5.

(b) LA FAYE. Princip. de Chir. Tom. II. P. 261.

(c) LOUIS. Mem. de l'Acad. Royal. de Chir. Tom. III. Pag. 463.

HEISTER schynd niet onduidelijk te kennen te geven, dat het Gezwel waar van wy spreken, eene Kankeragtige Natuur kan aanneemen (a). Het zy my geoorloofd, aan de daadelykheid van dusdanig eene Verandering te twyffelen; om dat ik, in weerwil van alle aangewende moeite, geen één enkel Voorbeeld van zulk eene Ontaarting heb kunnen aantreffen; en de Natuur van het Gezwel zelve, daarenboven, niet toelaat, dat het voor eene Verandering, zoo kwaadaartig als deeze, vatbaar zy. HEISTER zelve, wat meer is, heeft in eene Verzaameling van Zes Honderd en Tagtig Genees en Heelkundige Waarneemingen, niet één eenig Voorbeeld van een Kankeragtig Vorschgezwel opgegeeven (b): en, mag men hier uit niet met reeden besluiten, dat zyne gezegden aangaande dit Onderwerp, op niet anders dan bloote Onderstellingen, en misschien op het gezag van MUNNIKS, die ten naaften by dezelfde Woorden gebruikt (c); gegrond zyn?

SCHOON het niet zeer gemeen zy, dat het Kikvorsch Gezwel, tot eene zeer groote uitgestrektheid aanwasse, vind men egter Voorbeelden, waar uit blykt, dat dit somwylen geschieden konne (d). Het is derhalven noodzaaklyk, dat men hetzelfde in zyne eerste Beginzelen aantaste, en niet uitstelle met deszelfs Geneezing te beproeven, tot het zyne mooglyke grootte verkreegen hebbe.

DE

(a) HEISTER. Heelk. Onderwyz. 2. Deel. Pag. 801. Ned. Vert.

(b) Ibid. Medicin. Chir. und. Anatom. Wahrnehm.

(c) MUNNIKS. Heelk. Pag. mihi. 141.

(d) MARCHETTE. Observ. Med. Chir. xxxi. P. 73.

TULP. Geneesk. Waarn. LII. Hoofdd. 1. Boek. Pag. 136.

PALFYN. Anat. Chir. Paris. 1753. Tom. II. Pag.

DE Oorzaak deezer Ziekte, die ten onregte in eene verdikking van het Speekzel zoude kunnen gezogt worden, als men niet in agt nam dat dit Vogt niet verdikt, dan door stilstand, is waarschynlyk, gelyk den Heer LOUIS wel aanmerkt (a), eene kwaade gesteltheid der Vaste Deelen; eene Verstopping der Ontlastbuis, door dewelke het afgescheiden Vogt moet worden uitgeworpen.

HET eenige Geneesmiddel in alle Trappen en Omstandigheden van het Kikvorsch Gezwel, is het Staal. Men kan het openen door eene enkele insnyding, welke aan de grootte des Gezwels evenreedig is. Men kan het ook doen door middel van een Dadelyk Brand Yzer, op het verst van het voorste des Mondes afstandig gedeelte des Gezwels, toegepast; en misschien is dit wel de vyligste handelwys van allen. Het eenige Oogmerk immers der Behandeling van dit Ongemak is, dat de Stof welke daar in is opgehouden, eenen vryen uitgang bezorgd worde; en aan dit Oogmerk, voldoet men beter, en met meer gemak voor den Lyder, door de laatste, dan door de eerste deezer Handelwyzen.

CELSUS, heeft ten opzigte van het Kikvorsch Gezwel, eene Bewerking voorgesteld, welke naderhand, onder de Handen van verscheiden volgende Genees- en Heelkundigen, aanmerkelyke veranderingen ondergaan heeft.

„ Als het Gezwel klein is, (zegt hy), is het genoeg
 „ eene insnyding daar in te doen met het Lancet: maar,
 „ als het groot is, moet men alle de Bekleedzelen tot op
 „ de Beurs toe, doorsnyden; de beide randen der insnyding met Haakjes vast houden; en de Beurs zelve,
 „ die

(a) Mem. de l'Acad. Royal. de Chir. Tom. 111. Pag. 464.

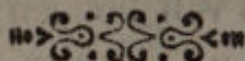
„die over al is aangehegt, afscheiden.” (a). Bewerkingen ondertuffchen van Natuur als deezen, zyn in dit geval niet alleen zeer moeilyk; maar ook geheel niet overeenkomstig met den aart des Gebreks; dat, schoon eenigermaten tot de Beursgezwellen behorende, daar in egter verschild van deezen, dat men, met het wegneemen der Beurs welke het Gezwel maakt, niet, dan een Gedeelte der aangedaane Klier, dat is te zeggen, deszelfs Ontlast buis wegneemt; terwyl de Klier zelve overblyft, en, door eene geduurige Afscheiding van hetzelfde Vogt, eene tegenwillige uitvloeijing des Speekzels veroorzaakt, welke zeer hinderlyk is aan den Lyder. Ik hebbe hierom de Branding, als waarschyglyk, de gemaklykste tevens, en vylygste manier, op het voorbeeld van PARE (b) aangepreezen: en, het is ook deeze; welke den zeer Beroemden LOUIS, een der eerste Heelmeesters van Frankryk, de voorkeur geeft (c).

Ik zegge niets van de wyze van Behandelen, welke, als de laatste deezer Operatien voltrokken is, moet plaats hebben. Deeze is volmaakt gelyk aan die, welke byna alle Schryvers ten opzigte der Doorsnyding hebben aanbevoelen; en, het is genoeg, den Mond nu en dan met een weinig Witte Wyn, waar mede wat Hoonig van Roozen vermengt is, te doen uitspoelen.

(a) CELSUS. Lib. VII. Cap. XII. N. 5.

(b) PARE'. Liv. VIII. Chap. 5.

(c) Mem. de l'Acad. Roy. de Chir. Tom. III. Pag. 467.

VIERDE AFDEELING.

Bevattende het Vetgezwel.

HET *Vetgezwel*, van hetwelke wy te vooren hebben aangemerkt, dat zeer dikmaalen met een *Beursgezwel* verward werd; is een Gezwel, dat meer of min groot, eenigermaten platagtig, in de lengte en breedte uitgebreid, Onpynlyk, harder dan een Papegezwel, weerstandbiedend, en Veerkragtig is. Men kan hier nog byvoegen, dat de Kleur der Huid, die hetzelfde dekt, onverandert is; en het Gezwel zelve, zoo los onder het weeffel van dit Bekleedzel ligt, dat men hetzelfde zeer gemaklyk, naar alle kanten verschuiven konne.

DE Grieken hebben dit Gebrek *Steatoma* (Smeergezwel) genaamt, van *Steas*, *Steatos* (Smeer), en *Steatoo*, waar mede zy eene verandering in Smeer, te kennen gaven. Wanneer men agt geeft op het gene ik hier zoo aanstonds omtrent het Vetgezwel hebbe aangemerkt; en hetzelfde vergelykt, met dat, 't welk door CELSUS, en de meeste latere Schryvers, daar van gezegt is; zal men gereedelyk besluiten, dat de waare Natuur van dit Ongemak, hem immer zoo goed bekend geweest zy, dan zyne Navolgers; en dat men, in 't algemeen genomen, hetzelfde op verre na zoo naaukeurig niet dan hy, van alle andere foortgelyke Gezwellen onderscheiden hebbe (a).

ALLE de zoo even gemelde hoedanigheden zyn onafschheidelyk aan het Vetgezwel, 't welk aan de uiterlyke

(a) CELSUS. Lib. VII. Cap. 6.

lyke Oppervlakte des Lighaams, zig opdoet: en, wanneer men deezen vergelykt, met de te vooren beschreeven Kenmerken van een ieder der zoogenaamde Beursgezwellen in het biezonder, zal men ligtelyk overtuigd zyn, dat hetzelfde van dat soort van Gezwellen, in verscheiden opzigten onderscheiden is, en niet dan zeer on-eigen, tot dezelve kan gebragt worden.

DE waare Zitplaats van dit Gezwel, is het Celwyze Weeffel: en, gelyk dit gemeen is, aan de innerlyke Deelen, zoo wel, als aan de uiterlyke; kunnen ook de Vetgezwellen, niet alleen aan de uiterlyke Oppervlakte des Lighaams, maar, in de inwendige Deelen van hetzelfde plaats grypen. Dit laatste waarlyk, word door zeer zeekere Waarneemingen beweezen. BONETUS (a) spreekt van een Vetgezwel ter grootte van een Vuist, dat tusschen de grootte en kleine Hersenen geplaatst ware, en eerst Blindheid, daar na de Dood veroorzaakte. BOERHAAVE haalde uit de Borst van den Markgraaf DE S. AUBAN, een Vetgezwel, 't welk omtrent de Zwaarte hadde van Zeven Ponden; en dat, na een groot aantal van allerley Toevallen veroorzaakt te hebben, van eenen verstikkenden Dood agtervolgt werd (b). In den Buik van een overleeden Soldaat, omtrent Vyftig Jaaren Oud, heeft men een dergelyk Gezwel gevonden, welkers Zwaarte byna Veertig Ponden evenaarde (c).

DE naaste Oorzaak van hetzelfde, is niet anders dan eene verzaameling, opeenpakking, en verharding der Vetsstof, in de Vakjes zelve van het Celwyze Weeffel. Tot de

(a) BONETUS. Sepulchret. Anat. Pag. 422.

(b) BOERHAAVE. Atrocis & Rarissim. Morb. Hist. Alter.

(c) Nov. Act. Phis. Med. Ephem. Natur. Curios. Tom. I. Pag. 366.

de afgelegene worden betrokken, alle die door saamen-drukking, en Kneuzing, de Natuurlyke Veerkracht deezes Weeffels, die uit zig zelfs niet zeer groot is, vermindere; gelyk ook eene Ziekelyke gesteltheit der Afvoerende Vaten.

WANNEER men in agt neemt, 't gene ik hier, aangaande de eerste Oorzaak van het Vetgezwel gezegt hebbe; en daar by aanmerkt, op welk eene wyze, het Celwyze Weeffel gemaakt zy; zal men gemaklyk kunnen begrypen, dat de Stof dezer Gezwellen, in verscheiden Vakjes tevens van dit Weeffel verspreid zynde, niet kan gezegt worden in eene afsonderlyke Beurs, op de wyze der Beursgezwellen bevat te zyn; ten zy men het allerbuitenste dezer Vakjes, of, laat ik liever zeggen, het Vlies, dat het buitenste dezer Vakjes saamensteld, voor dat gene wil aanneemen, 't welk als de omvangende Beurs derzelver, moet worden aangemerkt.

DE Kentekenen dezer Gezwellen, kunnen uit de gegeven Beschryving derzelver ontleend worden. Als zy in eenig Deel geplaatst zyn, 't welk voor een Zintuiglyk Onderzoek niet vatbaar zy, begrypt men gemaklyk, dat derzelver Kennis zeer bezwaarlyk is; en, in dit geval is het voornaamlyk, dat men uit de veranderde Werking van het aangedaane Deel zelve; vergeleeken met deszelfs Natuurlyk Saamenstel, en de traage vermeerdering der byzynde Toevallen, een gissend, en derhalven zeer ligt misleidend besluit, kan opmaaken.

HET Vetgezwel, dat gewoonlyk met een zeer klein beginzel een aanvang neemt, kan tot eene onbepaalde, en dikwyls zeer aanzienlyke grootte aanwasfen. Zelden egter gebeurd het, dat deszelfs voortgangen haastig zyn; en het is niet ongewoon Vetgezwellen te ontmoeten, welken Jaaren zelve van nooden hebben, eer zy

door hunne uitgestrektheid, eenig merkelyk Ongemak veroorzaaken. Zoo langze klein, of ten minsten, niet zeer groot zyn, ziet men naaulyks Voorbeelden, datze uit zig zelve tot verandering neigen: maar, alsze door eenig bykomend Toeval, Ontsteken worden, of, door eene buitengemeene uitrekking der bedekkende Huid, ingevolge hunner bovenmaatige vergrooting, eene Ontsteking daar in veroorzaaken, kan het gebeuren datze doorbreken; en in dit geval verwekkenze niet zelden eene Verzweering, die ten naaften by aan soortgelyke kwaadaartigheid deelagtig is, als eene Kankeragtige. Vetgezwellen, welken door hunne zwaarte, de omloop der vogten door het Beenvlies van eenig ondergelegen beendeel verhinderen; geeven niet zelden gelegenheid, tot de voortkomst van Beenbederf.

HET is inderdaad te verwonderen, als men geen agt slaat op de zeer groote rekbaarheid van het Celwyze Weeffel, dat het Vetgezwel tot zulk eene yffelyke grootte kan aanwassen, als de te vooren bygebragte Voorbeelden leeraaren. Zie hier ondertusschen nog eenige anderen, waar door de mooglykheid van dusdanig eene bovenmaatige vergrooting, niet minder beweezen word. Op den Rug van een Man van Sestig Jaaren, zat een Vetgezwel, 't welk toen het was weggenoomen, de Zwaarte hadde van Zeven Ponden (*a*). In het Darmfchyl van een Jongeling, was een dergelyk Gezwel, binnen den Tyd van Twee Jaaren, tot die grootte gekomen, dat het denzelven den Dood veroorzaakte, en, op de Schaal gelegte zynde, het Gewigt van ruim Agttien Ponden evenaarde (*b*). Van een Vetgezwel van Twintig Ponden, dat aan het onderste van den Rug

ge-

(*a*) HILDANUS. Cent. VI. Observ. 16.

(*b*) TULP. Observat. Med. Lib. II. Cap. 32.

gegroeid ware, vind men de Beschryving by HALLER (a). In een Jongen van Zestien Jaaren, werd 'er een gevonden aan het Schouderblad, 't welk, door verkeerde Behandelingen getergt, den Dood veroorzaakte; en, van het Lighaam afgescheiden, en al het Vogt daar uit gedrukt zynde, aan de Zwaarte van Elf Ponden, gelyk ware (b).

DE eenige Geneeswys in deeze Ziekte, is de Wegneeming. Deeze egter, verschild daar in van die der eerste Soort van Papezwellen, dat men in dit geval, de Huid alleen doorsnyde; het Gezwel zelve van de doorsneden Bekleedzelen, waar aan het niet dan oppervlakkig, en met eenige geringe afzettels van het Celwyze Weeffel gehegt is, zoo wel, als van de onderliggende Deelen, voorzigtiglyk afscheide; en geenerhande Bytmiddelen behoeven gebruikt te worden, om het eigen Bekleedzel van het Gezwel, dat hier niet anders is, dan de Zelfstandigheid van het Vetvlies, te vernietigen.

VETGEZWELLEN, die op Plaatzen liggen, welken de Wegneeming verbieden, moeten met alle omzigtigheid voor doorbraak bevyligt worden. Gebeurd het by Toeval, datze zig geopend hebben; en men, om de voorgemelde reeden, de geheele uitroeijing niet beproeven konne, alsdan behoorenze alleen met Droogende en Verkoelende Middelen verbonden te worden; en men moet alles wat Vet, Prikkelend, of van eenen heeten Aart is, vermyden.

Ik eindige deeze Verhandeling van het Vetgezwel;
met

(a) HALLER. Disp. Chir. Tom. v. Pag. 383.

(b) PLATNER. Heelk. 2. Deel. Pag. 31. Ned. Vert.

met het verhaal eener Gebeurtenis, in allen opzigte aanmerkelyk.

EEN Man van aanzien, overleed den 20 September van den Jaare 1762, aan de gevolgen van een Vetgezwel, zoo men meende, voor omtrent Twintig Jaaren, door een val van een Paard veroorzaakt. Gelyk dit Gezwel, in den beginne zeer gering in uitgestrektheid, onpynlyk, en uit hoofde van deszelfs plaatzing omtrent den bovenrand van het Voorhoofdsbeen, buiten het beryk van het Gezigt ware, heeft den Lyder het der moeite niet waardig geagt, om door eene kundige hand, de noodige hulp daar aan te laten toebrengen. Na verloop van eenige Jaaren egter, door deszelfs meer en meer aanwinnende grootte, daar toe genoodzaakt zynde, heeft hy den raad ingenoomen van verscheiden Genees- en Heelkundigen, zoo hier, als in andere Steden. Eene ongelukkige verschydenheid ondertusschen, in de gevoelens van deezen, bragten den Lyder in eene tweestryd, welke oorzaak was, dat 'er geheel niets ter herstelling werde aangewend. In den Jaare 1761. toen alles reeds van gedaante verandert, en ten uitersten kwaadaartig ware, verzocht hy op nieuws den bystand van verscheiden vermaarde Mannen; dog keerde weder, met de zoo weinig voldoende voorspelling van een doodelyk uiteinde. En inderdaad; het Gezwel was nu indervoegen toegenoomen, dat niet alleen het gantsche Voorhoofdsbeen, maar ook het linker Slaapbeen, en het meeste gedeelte der beide Opperhoofdsbeenderen, door hetzelfde beslaagen werd. Deszelfs uitstrekking naar vooren over de bovenranden der Oogkuilen, belettede niet slegts het gezigt der uiterlyke Voorwerpen, als het gezwel met de hand niet wat opgeligt werd, maar drukte ook by aanhoudenheid het Hoofd zoo verre voor over, als hetzelfde by mooglykheid konde toelaaten. Verscheiden Kramp-trekkende Beweegingen, aan de Regterzyde des Lighaams,

haams, deden hem fomwylen op eene verschriklyke wyze lyden. Agter het voornaame Gezwel zelve, naar de zyde van het Agterhoofdsbeen, openbaarde zig vervolgens in den Winter van het Jaar 1762. een ander; dat, na eene ligte Ontvelling, en ontlasting, eerst van een dun en Wateragtig Vogt; en naderhand van eenen welgestelden Etter, binnen korten tyd geneezen is, zonder egter, eenige de minste verandering in het eerste geval te veroorzaaken. In deezen toestand bleef alles, onder eene geduurige toeneeming van de grootte des Gezwels, gepaard met vermeerdering van Pyn, Kramp-trekkingen, geheel verlies van Eetlust, Koorts, Slaaploosheid, Uidrooging, en verlies van het Gezicht niet alleen maar ook van den Reuk, tot op den bovengemelden Dag van September deezes zelfde Jaars, als wanneer het Leeven deezes elendige, door eenen voor hem zeer gewenschten Dood werd afgewisseld.

KORT na het overlyden, werd het geval Ontleedkundig onderzocht door de Heeren F. . . S. en W. de gewoone Geneesheeren, en Heelmeeester van den Lyder. Zie hier, wat men by dit Onderzoek heeft waargenoomen.

HET Gezwel, met deszelfs omvangend Bekleedzel, dat voor een gedeelte aan de onderkant versmolten ware, van de Bekkeneelsbeenderen zynde afgescheiden, had de zwaarte van omtrent zes Ponden. Deszelfs geheele Zelfstandigheid, bestond uit eene Stof, welke zeer vast, wit, en over het geheel gelyk was aan Vet, welk na eene voorafgaande Smelting, door Koude gestold ware. Deeze Stof, was op verscheiden plaatsen doormengt met een oneindig getal kleine Beenschilfers, welken van het Voorhoofdsbeen waren afgescheiden. Dit Been, welkers dikte aan één en een vierde Duim gelyk ware, had

had geen het minste bewys van eenig Taaffelscheidzel. Omtrent twee Duimen boven het linker Ooghol, vond men in hetzelfde een rond Gat, van omtrent een Duim middenlyn. De Hersenen waren ter deezer plaatze van verrotting aangegreepen; en tot op eene aanmerkelijke diepte, bedorven. De Gezigtzenuwen niet alleen, maar ook de Reukzenuwen, en die van het vyfde Paar, bevond men uitermaaten verdroogt, en vermindert te zyn in Zelfstandigheid: de waarschylyke Oorzaak der vernietiging van het gebruik der te vooren gemelde Zintuigen. Het overige gedeelte der Groote, zoo wel als de kleine Hersenen, waren onbeschaadigt: maar de middenlyn van de inwendige Kropslagaderen, was meer dans ééns zoo groot, als natuurlyk.

VYFDE AFDEELING.

Behelzende de Gezwellen uit eene Vaste Zelfstandigheid bestaande.

GEZWELLEN, uit eene Vaste Zelfstandigheid bestaande, noeme ik dezulken, welken, gemaakt zynde door eene Ontaarting van het Weeffel der Zagte Deelen zelve, geen de allerminste Holte hebben, in dewelke eenige aanmerkelyke Verzaameling van Vogten, zoude kunnen plaats grypen. Onder den Rang van deezen, begrype ik het *Vleeschgezwel*, de *Neusprop*, de *Vleezige Uitgroeiingen aan het Tandvleesch*, de *Vleeschbreuk*, de *Vleeschproppen der Vrouwelyke Teeldeelen*; en de *Sponsagtige uitzetting der Gewrigten*. Alle deezen, zal ik in dezelfde Orde, als zy hier zyn opgenoemd, in even zoo veele Onderdeelingen verhandelen.

ALS ik zegge, dat deeze Gezwellen geene Holte hebben, in dewelke eenigerhande Vogten bevat zy, wil ik niet, dat zulks indervoegen zal verstaan worden, als of dusdanig eene verzaameling, met opzigt tot dezelve volstrekt onmooglyk ware. Menigvuldige gevallen waarlyk, daaglyks voorkomende, toonen het tegendeel: en, niet zelden gebeurd het, dat toevallige Omstandigheden, door derzelver hoedanigheid te veranderen, Verzaamelingen daar in veroorzaaken, welken tot aanmerkelyke Omkeeringen den weg baanen. Dit egter, behoord niet tot den eigen aart deezer Gezwellen: en zulk eene toevallige Verzaameling van Vogt derhalven, moet uit de Algemeene Omschryving deezer Gezwellen, worden uitgellooten.

§. I.

HET VLEESCHGEZWEL.

HET Vleeschgezwel, dat zeer dikmaalen, met verscheiden andere Soorten van Gezwellen verward word, is een vast en hard Gezwel, in het Celwyze Weeffel plaats grypende, niet ten eenemaal zonder Gevoel, maar onpynlyk. De Grieken, die den waaren aart deezer Gezwellen, zeckerlyk niet gekend hebben, naamen dezelve voor eene *uitgroeiing van Vleesch*, en gaven daar aan den Naam van *Sarcomata*. De Franschen hedendaags, gelyk blykt uit ASTRUC (a) en anderen, noemenze *Tumeurs Graisseuses*, en *Tumeurs de la Graisse*, (Vetgezwellen): eene Benaaming zeeker, die taamelyk Dubbelzinnig is, of ten minsten beter geschikt, om een eigentlyk zoogenaamde *Steatoma*, dan wel een *Vleeschgezwel* uit te drukken. Sommigen verwisselen het Woord *Sarcoma*, met het Latynsch *Fungus*, dat een *Kampernoelje* betekend, en door *Uitwas* vertaald word: dog ik zoude liever verkiezen, dit laatste Woord alleen te gebruiken, ter benoeming van een bijzonder Soort van Uitgroeiing, welke, of uit eene kwaadaartige Verzweering voortspruit, of in de Gewrigten plaats grypt, of als een gevolg van een hevig Beenbederf moet beschouwd worden.

HIPPOCRATES spreekt van dit Ongemak niet; maar, over de Neusprop, dat somwylen een soort derzelve is, handeld hy uitvoerig (b). CELSUS, spreekt voornaamlyk alleen van het Uitwas des Endeldarms; van het Vyggezwel, in Deelen die met Hair gedekt zyn; en van de Vleesch-

(a) *Traité des Tum. & des Ulcer. Tom. II. Pag. 217.*

(b) HIPPOCRATES. *De Morb. Lib. 11.*

Vleeschagtige uitgroeijingen aan het Tandvleesch (*a*): GALENUS; ORIBASIVS, ÆTIUS, en ÆGINETA, zyn allen, aangaande dit Onderwerp, zeer onvolkoomen; en het Woord *Vleeschgezwel*, word naauwlyks in de Werken van deezen gevonden. PARÉ egter (*b*) PIGRÆUS (*c*), HILDANUS (*d*), HEISTER (*e*), en TITSINGH (*f*); geeven daar van, meer of min goede Beschryvingen; welken allen nogtans, overtroffen worden, door de zeer fraaije Verhandeling van den Beroemden GRASHUIS, (*g*) die wy in verscheiden Opzigten zullen navolgen.

DE eigen Kentekenen van het Vleeschgezwel, zyn deezen. Men verneemt eene vaste, weërstreevende, in den beginne onpynlyke Zwellings; welkers hardheid minder is dan die van het Knoestgezwel, maar meerder, dan van alle andere Gezwellen. De kleur der Huid, die hetzelfde dekt, is onverandert; het heeft niet zelden een dunnen Hals, en groeit onverschillig in alle Deelen des Lighaams, niet bepaald zynde aan de Klieren, gelyk het Knoestgezwel. Deszelfs aangroei daarenboven, die wel traaglyk voortgaat, geschied egter vaardiger dan die der Knoestgezwellen; en, het is veel meer, dan alle andere Gezwellen; van eene ongelyke gedaan-

(*a*) CELSUS. Lib. VI. Cap. 3. 13 & 18.

(*b*) PARÉ. Liv. VII. Chap. 23.

(*c*) PIGRÆUS. Van de Gezwellen. 1. Boek. 23. Hoofddeeł.

(*d*) HILDANUS. Cent. III. Obs. 36. Cent. II. Observ. 37. & 89.

(*e*) HEISTER. Heelk. Onderw. 2. Deel. 1. Afd. 27. Hoofddeeł &c.

(*f*) TITSINGH. Heelk. Pag. 536.

(*g*) GRASHUIS. Verh. van het Knoest en Kreeftgezw. Hoofddeeł. V. & VI.

daante, maakende hier en daar verscheiden uitbultingen. Deeze Kentekenen, dunkt my, dat het Vleeschgezwel vry duidelyk van alle andere Gezwellen, met dewelken hetzelfde dikmaalen verward word, doen onderscheiden. Men zal hier te beter van overtuigt zyn, wanneer men de moeite gelieft te neemen, van dezelve met de aangewezen Kenmerken dier Gezwellen, vooral, van het Knoestgezwel, te vergelyken: en, ik ben zelfs van gedagten, dat dusdanig eene Vergelyking, die veel Licht, aan dit Onderwerp kan byzetten, volstrekt noodzaaklyk zy, om ons in een geval van zoo veel gewigt als dit, niet te doen mistaften.

Dus verre, hebbe ik het Vleeschgezwel alleen aangemerkt, in zyne beginzelen, en zoo lang het niet, tot eenen grooten trap van kwaadaartigheid, gekomen zy. Een verouderd Vleeschgezwel, daar wy nu van spreken moeten, ondergaat dezelfde veranderingen, en word gevolgt van even dezelfde toevallen, als het veranderd Knoestgezwel. Doorgebrooken zynde, is het niet minder kwaadaartig, dan het geopend Kreeftgezwel; en doet de Lyders, even gelyk deeze, na het doorstaan van de allergruuwlykste Pynen, geheel uitgeteerd, en vermaagerd sterven. Meer dan waarschyglyk is het, dat deeze laatste vertoonzelen, daar men nog de verandering van de Natuurlyke Kleur der Huid, in een loodverwige; en het verschynen van Aderspatten op de oppervlakte des Gezwels kan byvoegen, de reede geweest zy, welke hetzelfde zoo dikmaalen, als een waar Kreeftgezwel, heeft doen aanmerken.

In 't algemeen genoomen, kunnen de Vleeschgezwellen, in twee soorten, in *aangebooren*, naamlyk, en *verkreegen*, onderscheiden worden. Dikmaalen hebbe ik gedagt; en, uit de uitdrukkingen van verscheiden Schryvers daaromtrent, schein zulks niet geheel oneigen, dat

dat men aan die der eerste Soort alleen, den naam van *Sarcomata* moest toevoegen; en de laatste daarentegen, onder het Soort der Kreeftgezwellen behoorde gebragt te worden. Maar, wanneer ik alle Verschyngelen deezer Gezwellen, met wat meerder Oplettenheid hadde nagegaan; en dezelve vergeleeken, met elkanderen niet alleen, maar ook met die van het Kreeftgezwel, veranderde ik wel haast van gedagten; en, het schynd my nu meer dan klaarblyklyk, dat een eighlyk dus genaamd, en *aangebooren Vleeschgezwel*, niet dan in Oorsprong verschild, van een *verkreegen*, en dat dit laatste, als men naaukeurig wil spreken, geenzints onder het getal der Kreeftgezwellen, moet gerekend worden. Ik behoeve niet te zeggen, wat men door de Woorden *aangebooren* en *verkreegen* te verstaan hebbe; vermits ik onderstelle, dat uitdrukkingen van natuur als deezen, wanneerze tegen over elkanderen gesteld worden, hunne Verklaaring zelve medebrengen, en aan geen de minste duisterheid onderworpen zyn.

BEIDE deeze Soorten van *Vleeschgezwellen*, komen daar in overeen, datze in hetzelfde Celwyze Weefsel geplaatst, van eene zelfde Oorzaak afhanglyk zyn, en van gelyke Toevallen gevolgd worden. Het voornaamste verschil 't welk 'er in dezelve gevonden word, is betreklyk tot de wyze van voortkomst, die men ligtelyk begrypt, dat niet als eene wezenlyke verscheidenheid kan beschouwd worden. In het *aangebooren Vleeschgezwel* naamlyk, bespeurt men in den eersten opslag, niets, dan eene roode, Paarsche, of andere Vlek, die gemeenlyk *Moedervlek* genaamd, en ten onregte, aan de grillige Verbeelding der Zwangeren toegeschreeven word. Deeze Vlek verheft zig vervolgens meer en meer boven de oppervlakte der Huid; neemt dezelfde vertoonzelen aan, als wy onder de gemeene kenmerken van het Vleeschgezwel beschreeven hebben, en

kan ook alleen, op de wyze van deeze, geneezen worden. Het *verkreegen Vleeschgezwel*, daarentegen, vertoond zig van den beginne af, met eene meer of min groote uitzetting, welkers hardheid daarenboven, altoos eenigermaten grooter is, dan die van een aangebooren.

DE naaste Oorzaak deezer Ziekte, is eene ontarting, en uitbreiding van de Zelfstandigheid des Celwyze Weeffel, afhanglyk misschien, van eene uitrekking der Vaten zelve, welken door deeze Zelfstandigheid, zyn uitgespreid. Tot de afgelegene, behooren alle die genen gebragt te worden, welken wy te vooren als Oorzaaken van het Knoestgezwel hebben opgegeeven: en, deezen derhalven, behoeven hier niet herhaald te worden. Ik zegge niets omtrent het vermoogen van de inbeelding der Zwangeren, nog, van de ongemaklyke ligging der Vrugt in de Lyfmoeder, welke door sommigen, als de Oorzaak van het aangebooren Vleeschgezwel, word aangemerkt. Het schynd my toe, dat onze kundigheden in dit stuk, tot nog toe, al te bepaald zyn, om dien aangaande, iets met zekerheid te kunnen vast stellen. Misschien egter is het waar, dat de werking van eenigerhande toevallige Oorzaak, welke ons voor als nog onbekend, en mooglyk van eenen zeer verschillenden aart is, op de zeer tedere Beginzelen van de Vrugt, voor het oogenblik der Bevrugting, of, onmiddelyk na dezelve, dat is te zeggen, zoo lang ze nog in het Ey beslooten is, eene plaatselyke wanorde in het één of ander Deel te wege brengt, welke als den eersten grondslag tot de voortkomst van dusdanig een gebrek, moet beschouwd worden. Zeeker ten minsten is het, dat in dit Tydstip, waar in alles bykans gelyagtig is, en de allerminste indruk aanneemt, veel gemaklyker eene dusdanige verandering kan verwekt worden, dan in het ver-
volg,

volg, wanneer de vastheid der Deelen grooter zynde, dezelve meerder tegenstand kunnen bieden aan de daar op werkende Oorzaaken. Is het ook daarenboven onmogelyk, dat werktuigige Ziekten zelve, by eene Vrucht zoo wel als in alle verscheiden Leeftyden, eene verandering in het Celwyze Weeffel doen plaats grypen, overeenkomstig met den biezonderen aart van dit Ongemak? Waarom eindelyk, zoekt men in dit geval meerder naar verborgen Oorzaaken, dan in alle andere dergelyke wanstalligheden, welken na de Geboorte eerst te voorschyn komen? Indien het Kind, van hetwelke in de *Transaëtions Philosophiques* (a) gezegt word, dat omtrend den Ouderdom van drie Jaaren, op verscheiden Plaatzen des Lighaams, biezonder omtrent de Gewrigten, met Hoornagtige Uitwassen bedekt werd, dus ter Wereld gekomen ware, zoude dan ook de Oorzaak derzelve, van eene andere Natuur geweest zyn dan nu, en, of in eene beleedigende werking van de Hartstogten der zwangere, of, in eene kwaade plaatzing der Vrucht in de Lyfmoeder, moeten gezogt worden?

HET Vleeschgezwel, schoon van een klein beginzel, allengskens toeneemende, kan tot eene bovenmaatige grootte aanwassen. By HILDANUS (b) leeft men, dat een dergelyk Gezwel, boven de uitwendige Enklaauw zittende, toen het van de afgezette Voet was afgescheiden, de zwaarte van omtrent vier Ponden evenaarde. Het komt somwylen, zoo wel in een Klieragtig Deel als de Knoestgezwellen; en in dit geval, zyn deszelfs beginzelen, zeer bezwaarlyk van dezelve te onder-

(a) Année 1685. Observ. Curieuf. sur toutes les Parties de la Phys. Tom. 1. Pag. 330.

(b) HILDANUS, Cent. II. Observ. 35.

derscheiden. Derzelver gemeenste zitplaatzen egter, zyn de Schouders, de Wangen, en de Schaamdeelen. Die aan het Aangezicht voorkomen, beginnen gemeenlyk met een Wrat; en dit is iets, waar op wel moet get worden.

WY hebben zoo even gezien, dat de naaste Oorzaak van het Vleeschgezwel, in eene ontaarting van het Celwyze Weeffel moet gesteld worden: eene Ontaarting, welke misschien afhanglyk is, van eene uitbreiding der vaten zelve van dit Weeffel. Men begrypt hier uit ligtelyk, dat de veranderingen, welken de Vetstof zelve, in deeze gevallen ondergaat, door my als een enkel gevolg van de ontaarting des Celwyze Weeffel, beschouwd worde; en dat het Vleeschgezwel, derhalven, in Natuur zeer onderscheiden is van het Vetgezwel, in hetwelke deeze Vetstof zelve, als de Stoffelyke en voorname Oorzaak, moet ondersteld worden.

HET gene ik hier gezegd hebbe, word zoo het my toefchynd, door het Ontleedkundig onderzoek der Vleeschgezwellen, bevestigd. In deezen immers, vind men niet anders, dan eene vaste Zelfstandigheid, zonder Holte, en welke gemaakt is, door eene inwikkeling van Pees- en Vliesagtige Vezelen, welkers tusschenruimten wel vervuld zyn met eene vetagtige Stof, maar die veel vaster, vezelagtiger, en, op verre na, in zulk eene groote veelheid niet is, als in een Vetgezwel; ondersteld zelfs zynde, dat de uitgestrektheid van beiden, gelyk zy. Alle de Vaten daarenboven, welken door een Vleeschgezwel zyn uitgespreid, zyn veel grooter van Middenlyn, en meer verlengd, dan in het Vetgezwel; en het Vliesagtige zelfs, dat in een Vleeschgezwel plaats heeft, is zoo uitgebreid, niet alleen, maar ook zoo sponsagtig, dat men van de schynbaare uitgestrektheid deezer Gezwellen, niet dan met zeer veel onzekerheid

heid, tot derzelver wezenlyke Zwaarte besluiten konne (a).

DE gevolgen deezer Gezwellen, tot welk eene soort zy ook moogen betrokken worden, zyn den meesten tyd zoo ongunstig, dat men niet te bedagtzaam kan zyn, in zyne voorzegging. Dezulken, welken aan de Oogleden, den Neus, in den grooten Ooghoek, en andere naastliggende Deelen van het Aangezicht plaats grypen, worden wel in het algemeen voor ongeneeslyk gehouden; dog kunnen volgens de Waarneemingen van de Heeren LE DRAN (b) en DAVIEL (c), zelfs, als zy reeds merkelyk verzworeen zyn, door uitsnyding geneezen worden.

IN de Geneesaanwyzing der Vleeschgezwellen, moeten de verscheiden Staaten derzelver, wel in agt genomen worden. Als een Verkreegen Vleeschgezwel, in zyn begin, onpynlyk, en derhalven nog goedaartig is, gebruikt men de algemeene Ontlastende Middelen, gepaard met het aanleggen van Oplossende, Verdryvende, en maatiglyk Saamentrekkende. In een verouderd Vleeschgezwel, moet de doorbraak, door het aanwenden van Saamentrekkende Middelen, en een behoorlyke dekking, verhoed worden: en, als het beryds doorgebrooken is, komen zulke dingen alleen te pas, welken uit de lyft der Verrotting wederstaande, Verdroogen-

(a) Vergelyk hier mede TULP. Observ. Med. Lib. III. Cap. 51. SCHLIGTING. Wond Heelk. Pag. 260. &c. ASTRUC. Traité des Tum. & des Ulcer. Tom. II. Pag. 216.

(b) Mem. de l'Academ. Roy. de Chir. Tom. VII. P. 236. &c.

(c) Philosoph. Transact. Vol. XLIX. Part. I. Pag. 186.

gende, en Pynstillende, genoomen zyn. De eenige nogtans, en vyligste Geneezing, is de Wegneeming; die altoos, zoo spoedig als mooglyk zy, moet gedaan worden; om dat anders, door het bykomen van Toevalen, welken meer of min gevaarlyk zyn, dezelve in 't vervolg ondoenlyk gemaakt worde.

DE Wegneeming geschied, of door het Mes, of 't gene dikmaalen moet voorgetrokken worden, door Daadelyke Brandmiddelen. Nimmer moet dezelve gedaan worden, als 'er bezettingen van Klieren, in naby gelegen Deelen plaats hebben. De nabyheid daarenboven van groote Vaten, welken niet kunnen gemyd, of welkers Bloedvliet, indien ze by Toeval geopend werden, niet gemaklyk zoude kunnen gestuit worden; zeer diepe Verzweeringen; Kwaadsappigheid; en dergelyken, zyn alle zoo veele biezondere Omstandigheden, welken de Wegneeming verbieden.

SCHOON wy gezegt hebben, dat eene der zeekerste Geneeswyzen in deeze Ziekte, de uitsnyding ware; gebeurd het egter meer dan te dikmaalen, dat dezelve niet in staat zy, om eene geheele uitroeiing te wege te brengen. Hierom neemt men, na de Affnyding, voor al indien de grond van het Gezwel, niet zeer uitgestrekt is, gemeenlyk den toevlugt, tot Daadelyke Brandmiddelen; door dewelken den Oorsprong derzelver, zoo veel mooglyk zy verteerd worde. Jammer ondertusschen is het, dat dit middel zelve, schoon het vermoogendst van allen zynde, in sommige gevallen, de wederkomst des Gebreks niet verhoeden konne; en, dat de uitgestrektheid der Ontaarting van het Celwyze Weeffel, dikmaalen zoo verre gaat, dat in een meer of min nabyliggend Deel, of, op eene plaats, niet verre van de eerste, wederom een nieuw Vleeschgezwel te voorschyn kome.

MEN heeft voorgesteld, om een Vleeschgezwel, dat met een Smallen Voet aan de onderliggende Deelen gehegt ware, door afbindinge te geneezen. Deeze behandeling kan plaats hebben, wanneer het beginzel des Gezwels zoo dun is, dat 'er in het doen der afbinding, volstrekt geen geweld behoeft gebruikt te worden; maar, in gevallen waar in de dikte derzelver eenigermaaten aanzienlyk is, ben ik met ULHOORN (a) van gedagten, dat men nimmer tot dezelve besluiten moete, en altoos aan de uitsnyding de voorkeur behoord gegeven te worden. In omstandigheden immers, als ik hier ondersteld hebbe, veroorzaakt een omgelegd Bindzel, eer het Gezwel genoegzaam verstikt zy, dikmaalen afgryffelyke Pynen: en, het is daarenboven, zoo weinig in staat, om hetzelve tot den grond toe weg te neemen, dat men altoos zig verplicht vinde, om het overblyvende, door het Mes uit te snyden, of, met een Brandyzer uit te roeijen; in welk geval men ligtelyk begrypt, dat het getal der Bewerkingen vermeerdert zynde, de Pynen zelve, ook verdubbeld worden.

IN het aangebooren Vleeschgezwel, dat uit een enkel beginzel van onkunde, veeltysd voor volstrekt ongeneeslyk word opgegeeven, moeten alle die dingen worden aangewend, en alle dezelfde Omstandigheden in agt genomen, als ik ten opzigte van het verkreegen hebbe aangemerkt. Geene biezondere behandeling word 'er in dit geval vereischt, en, niets anders ook dan deeze, is in staat, om daar aan eenige hulp te kunnen toebrengen.

(4) ULHOORN. by HEISTER. Heelk. Onderw. 2. Deel, P. 550. in Nota.

§. II.

DE NEUSPROP.

ONDER den Naam van *Neusprop*, bevat men alle uitwassende verhevenheden der Neusholten, welken, uit deszelfs binnenste Bekleedzel voortspruitende, of enkel, of, in verscheiden afzonderlyke verlengzelen verdeeld zyn.

HET Gezwel waar van wy hier spreken, en dat wy onder den Naam van *Neusprop* omschreeven hebben; word van sommigen, naar het Latynsch Woord *Polypus*, (Veelvoet) geheeten. GALENUS, over den Oorsprong van de zoo evengemelde Naam spreekende, zegt (a): „daar is eene tegennatuurlyke vermeerdering van „Vleesch, in den Neus; en de Veelvoetige Prop, is „ook een zeker Vleeschgezwel. De Veelvoetige Prop, „is dus genaamd naar de Visschen met veele Voeten; „want, gelyk die veele Afzetsels hebben, zegt zyn, „en grooter worden, zoo ook dit Gezwel.” GALENUS derhalven, steld de Oorsprong dier benaaming in de overeenkomst deezer gebreks, met de zagtheid, afzetsels, en aanwas, eener *Polypus*. De Heer LEVRET, ondertusschen, wiens uitmuntende Verhandeling over alle Soorten van *Polypi*, eene algemeene agting verworven heeft, maakt omtrent deeze vergelyking der Ouden, eene Aanmerking, die derzelver ongerymdheid zeer wel aanwyft. „Hunne dwaaling (zegt hy (b)) in dit opzigt, was zeer groot: want, als het Gezwel enkel „is, heeft het nooit meer dan één eenig beginzel; en, „als

(a) GALENUS. Definit. Med.

(b) LEVRET. Observ. sur la Cure Radical. de plus Polyp. de la Matric. de la Gorge, & du Nez. Pag. 3,

„ als 'er verscheiden tevens plaats hebben, die naaukeu-
 „ rig van elkander onderscheiden zyn, hebbenze ieder
 „ op zig zelfs één beginzel, en niet meer. Het is niet-
 „ temin waar, en de Ondervinding bevestigt zulks, dat
 „ een eenig dergelyk Gezwel, somwylen verscheiden
 „ aanhangzels heeft: maar, wanneer men geduurig dee-
 „ ze Waarneeming vervolgt, zullen wy altoos zien, dat
 „ die aanhangzels, alle uit één zelfde beginzel voort-
 „ spruiten; dat zy voor hun allen, niet meer dan een
 „ zelfden Oorsprong hebben; en dat zy gemeenlyk eene
 „ gedaante aanneemen, overeenkomstig met die der
 „ Holte, in dewelke zy begreepen zyn.”

ZEER waarschynlyk is het, dat het Woord *Polypus*, by de Ouden eene veel meer bepaalde betekenis hadde dan by de Hedendaagschen. Dezelfde uitdrukkingen van GALENUS, welken ik zoo even hebbe aangehaald, schynen niet duister te kennen te geeven, dat ten zynen tyde, dien Naam alleen werd toegepast op dat biezonder Soort van Neusprop, 't welk met verscheiden affonderlyke verlengzelen, zig door de Holten der Neus uitspreiden. CELSUS, wat meer is, die zulk een geruimen tyd voor GALENUS geleefd heeft, komt ten deezen opzigte, zoo wel met denzelven overeen, dat ik my verplicht agte, om de gezegden van deezen, welken by uitspek nadruklyk zyn, hier by te voegen.

„ Somwylen, zegt hy, (a), komen 'er in de Neushol-
 „ ten, zekere Vleeschheuveltjes, (*Carunculæ*) welken
 „ aan de Tepels der Vrouwen gelykvormig zyn: deeze
 „ zyn gehegt aan het onderste der Neusgaten, dat Kraak-
 „ beenig is. — De Veelvoet, (*Polypus*), is een
 „ Vleesch heuvel, die somtyds wit, somwylen rood is,
 „ en aan de Beenderen zelve van den Neus, vast zit”.

CEL-

(a) CELSUS. Lib. VI. Cap. 8. N. 2.

CELSUS derhalven, zoo wel als GALENUS, stellen een duidelyk verschil ten opzichte der benaaming van de onderscheiden Soorten van Neusproppen. Dit blykt nog klaarder, als men agt geeft op het gene door GALENUS, onmiddelyk na de hier voorgemelde uitdrukkingen gezegt word: te weeten: „Het Vleeschgezwel, verschild „van een veelvoetige Prop, in grootte, en Maakzel.” HIPPOCRATES, egter, heeft alle verschillende Soorten van Neusproppen, onder den gemeenen Naam van *Polypi*, begreepen: en, het is misschien op het Voorbeeld van deeze, dat de meeste latere Schryvers, eenen zelfden weg zyn ingeslaagen. Het zy my geoorloofd, de zeer aanmerkelyke plaats deezes doorlugtige Genceeskundige hier nevens te voegen, om de waarheid van het gene ik daar van gezegt hebbe, te bevestigen. „Als „'er, zegt hy (a), een *Polypus* in den Neus groeid, „vertoond het zig, als of 'er uit het midden van de „Kraakbeenderen, een Lel afhing: als de Lugt uitge- „ademt word, gaat hy naar buiten, en is zagt; maar, „als dezelve word ingehaald, keert hy te rug. De „Sprak word onverstaanbaar, en onder het Slaapen, „een geronk gehoord. — Een ander beschryft hy dus. „De Neus, is vervuld met Vleesch, 't welk op „het aanraaken hard bevonden word; en daar kan geen „Adem, door den Neus gehaald worden.” — Een ander. „Van binnen uit het Kraakbeen, puild een „rond stuk Vleesch uit, dat zagt is op het Gevoel.” — Een vierde is, „Als 'er van binnen, uit zekere „Oorzaak, omtrent het Kraakbeen, iets dat hard is „aangroeid, 't welk Vleesch schynd te weezen, maar, „als men het aanraakt, een Geluid maakt als een „Steen.” — Eindelyk van een vyfde Soort sprekende, voegt hy 'er by. „Aan het bovenste gedeelte „van

(a) HIPPOCRATES. De Morb. Lib. II. Cap. II;

„ van het Kraakbeen, groeijen ſchuins als het ware, kleine Kankers uit.” JOB VAN MEKEREN, geeft aan deeze Ziekte den Naam van *Slymprop*: eene benaaming zeeker, welke zeer wel met de gewoone Omſtandigheden derzelve, overeenkomt; vermits zy, en de *Slym* in de Holten der Neus, doet ophoopen; en niet zelden daarenboven, eene zeer ſlymige gedaante hebbe (a).

DE gewoone Kenmerken der Neusprop, zyn deezē. Uit het Vlies, waar mede de Neusholten van binnen bekleed zyn, en dat in den ſtaat der Natuur zelve, niet alleen vry dik, maar ook ſponsagtig is; aan de een of ander zyde van het Neusſchot, of, aan beide zyden tegelyk, groeid een ſponsagtig, meeftentyds zagt, ſomwylen hard, roodagtig, wit, pynlyk, of onpynlyk Gezwel; dat dan eens klein, dan eens groot, ſomwylen aan het voorſte, meermaalen diep in den Neus vaſtgehegt is; en, of binnen de bevatting van dit Deel zelve, bepaald blyft, of, niet alleen voor, maar ook agter, uit dezelve, tot eene meer of min aanzienlyke grootte uitſpat.

SCHOON de Neusprop, den meeftentyd van de Natuur is, [der Vleefchgezwellen; en niet onvoegzaam, door verſcheiden Heelkundigen, met den Naam van *Vleefchprop*, beſtempeld word; moet men egter niet begrypen, datze altoos tot deezē, moet betrokken worden. Somwylen waarlyk, is dezelve van den aart der *Uitwaſſen*, uit Beenbederf oorspronglyk. Meermaalen, zyn zy niet dan een ſoort van *Slymgezwellen*, uit eene ophooping van het natuurlyk *Slym*, dat de Neusholten beſmeerd, in de *Slymbeursjes* zelve voortſprui-

(a) J. VAN MEKEREN. Heelk. Aanmerk. Hoofdd. 10, 11. & 13.

spruitende. In enkele gevallen, hebbenze de vastheid zelve, van Kraakbeen, en schynen als eene enkele verlenging van een der Kraakbeenige stukken van den Neus, te moeten beschouwd worden. Men begrypt ligt, dat dit alles een merkelyk verschil maakt, in derzelve Kentekenen niet alleen, maar ook in derzelve beoordeeling, en Geneezing; en, dat het gene, welk van den een deezer Gebreken gezegt word, niet toepaslyk kan gemaakt worden, op allen. Deeze Aanmerking, welkers wettigheid niemand in twyffel zal trekken, verpligt my tot eene meer biezondere beschouwing van een ieder deezer gevallen, op zig zelve.

EEN *Vleeschagtige Neusprop*, die de ergste van allen is, vertoond zig onder de gedaante van een rood, hard, en sponsagtig Uitwas; dat somwylen onpynlyk is, vooral in den beginne; maar vervolgens door toeneeming in uitgestrektheid, pynlyk word, loodverwig, en aan deszelfs Oppervlakte bezet raakt met Aderspatten, welken eene zeer groote kwaadaartigheid te kennen geeven. Deeze Soort, is minder gemeen dan de overigen: en van deezen is het waar, datze niet zelden eene Kankeragtige gesteltheid hebben.

DIE Neuspropfen, welken behooren tot den aart der *Uitwassen*, grypen meest plaats, by Menschen, in dewelken eene Pokkige, Scheurbuikige, of Kropzeerige ongesteltheid der Vogten, de overhand heeft; en is het enkel gevolg van een Beenbederf, dat het Zeefbeen, de Neusbeenderen, de Sponsbeentjes, het Opperkaaksbeen, het Wiggebeen, of de Verheemeltens Beenderen heeft aangegrepen. De gewoone kenmerken, aan deeze Ziekten eigen; het voorafgaan somwylen, eener *Neuszweer*; gepaard met de zagtheid, ligt roode kleur, en schielyke toeneeming der uitzetting; doen dit Soort van Neusprop, van alle andere onderscheiden.

De

De zagtheid egter, welke wy aan deeze toeëigenen, heeft alleen plaats, als het geval enkel is, en niet met eene *Beenuitgroeiing*, gelyk somwylen gebeurd, vergezeld gaat; want in dit geval, kan de hardheid van een groot gedeelte derzelven, vry aanmerkelyk zyn.

SLYMAGTIGE Neusproppen, bezetten somwylen, een klein, somwylen, een zeer uitgestrekt gedeelte van het Snotvlies. Deezen, gelykze uit eene ophooping van een Slymagtig Vogt, in de Klierbeursjes, en Sponsholletjes zelve, van dit Vlies, oorspronglyk zyn; vertoonen zig in den beginne, onder eene zeer zagte en slappe gedaante. In 't vervolg egter, wanneer de Stof door eene langduurige ophouding verandert, en meer of min vast geworden zy, verkrygen zy niet zelden eene zeer aanmerkelyke hardheid; en, het is biezonderlyk in dit geval, datze de vastheid van Kraakbeen, dikmaalen, zeer naby komen. Een Neusprop van dit soort, welkers vastheid naauylks toeliet, dat ik dezelve zonder verbreeking met een onderzoek Yzer aanraakte, hebbe ik voor weinig Maanden, in een Man van Vier en Zeventig Jaaren, waargenoomen.

DE *Kraakbeenige Neusprop*, schynd my toe onder de Speelingen der Natuur, te moeten gesteld worden. Niemand, als SEVERINUS, (a) heeft voor zoo veel my bekend is, van deeze gesproken. Voor omtrend vyf Jaaren, heb ik 'er één gezien in de linker Neusholte van een bejaard Man, die de grootte van eene gemeene witte Boon hadde. Deeze was gehegt, of liever, was een verlenging, van het voorste Kraakbeen, dat de linker zyde der Neus van onderen bepaald. Zy was eenigermaten platagtig, en bedeed met eene zeer groote Veerkragt.

(a) M. A. SEVERINUS. de efficac. Medicin. Part. II. Cap. 37.

kragt. Het binnenste Bekleedzel der Neus, voor zoo verre het deeze uitgroeiing bedekte, scheen zeer dun; en de witheid van het Kraakbeen, konde men zeer duidelyk door hetzelfde waarneemen. Pyn, miskleurigheid, en wat dies meer is, waren geheel niet met hetzelfde vergezeld; en den Lyder getuigde, dat, zoo lang hem heugde, geen de minste verandering daar aan bespeurd ware, en hetzelfde reeds, van zyne Geboorte af aan, gedraagen hadde.

DE naaste Oorzaak van de eerste deezer gebreken, is daar in gelyk aan die der Vleeschgezwellen in 't algemeen, datze bestaat in eene zelfde ontaarting van het Celwyze Weeffel, 't welk zoo wel een gedeelte van de eigen Zelfstandigheid van het Snotvlies saamensteld, als het dit Vlies vereenigd, met de Beenderen niet alleen, maar ook met de verscheiden Kraakbeenige stukken, welken den geheelen Omtrek der Neusholten bepaalen. Die der tweede Soort, verschild niets van deeze; en moet van gelyke in eene verandering van hetzelfde Celwyze Weeffel gesteld worden. Die der derde Soort eindelyk, hebben wy reeds in het voorbygaan gezegt te bestaan, in eene ophooping van een slymagtig Vogt, in de Klierbeursjes zoo wel, als in de Sponsholletjes van het Snotvlies. Onder de afgelegen Oorzaken van deeze drie soorten van Neusproppen in 't algemeen, moet alles gerekend worden, wat in staat is, eene verstopping, in de Klierbeursjes en Vaten van het Snotvlies zelve of van het Celwyze Weeffel dat deszelfs agterste Oppervlakte bekleed, te verwekken; gelyk ook, dat door eenigerhande Kwetsing, eene verbreeking, of wegneeming van den tegenstand veroorzaakende, de te vooren bepaalde Deelen, buiten haare natuurlyke Oppervlakte, doet uitspatten. De Wonden der Neus, by voorbeeld, zoo wel als de Breuken der Neusbeenderen, geeven 'er aanleiding toe. Somwylen heeft het Neuspeuteren, de
door-

Unable to display this page

DE Voorzegging, in alle verschillende Soorten van Neusproppen, word uit derzelver verscheiden Natuur, veel of weinig veranderde kleur, grootte, ouderdom, trap van vastheid, byzynde Toevallen, de plaats hunner oorsprong, als mede uit de Jaaren, en biezondere gesteltheit des Lyders, afgeleid. De gemaklykste Neusproppen, by voorbeeld, zyn, die een slymagtigen aart hebben, en uit de Holten van den Neus zelve, oorspronglyk zyn. Moeilyker zynze, wanneerze, gelyk dikmaalen gebeurd, van den aart zyn der Uitwasslen; en van de Haakjes der Vleugelwyze Uitsteekzels haaren Oorsprong neemen. Allermoeilykst, alsze van de Natuur zyn der Vleeschgezwellen; en uit één der Holten van de Bovenkaak voortkomen. Voeg hier by, dat de verouderde, die zeer hard van Zelfstandigheid zyn, de loodverwige, die met Aderspatten bezet zyn, en dezulken, die van eene scherpe Pyn vergezeld worden, den meestentyd zoo gevaarlyk zyn, dat men het voorzigtigst doet, met 'er geheel niet aan te raaken. Die Neusproppen zelve, welken zig aan het Oog, als zeer goedaartig voordeeden, zyn somwylen, uit kragt eener biezondere en verhoolen ontaarting, van zulke slegte gevolgen geweest, dat men nooit te omzigtig kan zyn, in zyne Voorzegging (a).

EEN Vraagstuk van zeer veel gewigt, ten opzigte van de behandeling der Neusproppen, is deeze. *Of ze altoos met niet meer dan één Pedunculus, aan de plaats hunner Oorsprong zyn aangebegt; dan of 'er gevallen voorkomen, in dewelken het getal dier Pedunculi vermenigvuldigt worde?* Verscheiden Schryvers, schynen in hunne Bepaalingen, aangaande de Neusproppen, niet onduidelyk te kennen te geeven, datze de veelheid deezer *Pedunculi*, als iets 't welk

(a) TULP. Observ. Med. Lib. 1. Cap. 26.

't welk zeer gemeen is in deeze Ziekte, aanmerken. PAULUS ÆGINETA zegt (a), „gelyk de *Polypus* de Handen „ der Visschers met zyne Pooten aangrypt; dus hegt zig „ dit Uitwas, met één of meer Pooten, als met zoo veel „ le Wortelen, in de Holten der Neus.” HEISTER, is omtrent deeze biezonderheid kort, en merkt alleenlyk aan „ dat veele niet meer dan één, maar andere verscheiden Wortelen hebben (b).” PLATNER zegt, „ Het voerd den Naam van *Polypus*, als 't ware wegens „ de menigte van Takken of Wortelen met dewelken „ het is vastgehegt (c).” In 't vervolg daarenboven, spreekende van het onderscheid welk 'er is, tusschen een *Polypus*, uit een verharde Klier onrstaande, die hy *Sarcoma* noemd; en een ander, welke van den aart is der Uitwassen, voegt hy 'er nog by: „ de laatste heeft veel „ le kleine, dog dunnere Wortelen, of Takken (d).” Soortgelyke uitdrukkingen als deezen, zal men in de Werken van meer andere Heelkundigen aantreffen. DIONIS egter (e), zoo wel, als deszelfs voortreflyke verklaarder, den Heer DE LA FAYE (f), GAREN-GEOT (g), LE DRAN (h), DE GORTER, (i) SHARP. enz. (k) spreken of geheel niet van dusdanig eene veelheid van Oorsprongen, of ontkennen dezelve. In

(a) ÆGINETA. Lib. vi. Cap. 8.

(b) HEISTER. Heelk. Onderw. 2. Deel. Pag. 742. Ned. Vert.

(c) PLATNER. Heelk. 2. Deel. Pag. 40. Ned. Vert.

(d) Ibid. Pag. 41.

(e) DIONIS. Trait. d'Operat. de Chir. Quat. Edit. Pag. 582.

(f) Ibid.

(g) GARENGEOT. Trait. d'Oper. de Chir. 2. Vol. Chap. 35.

(h) LE DRAN. Handw. der Heelk. Pag. 331.

(i) DE GORTER. Nieuwe Gezuiv. Heelk. Pag. 389. §. 886.

(k) SHARP. Oordeelkund. Aanm. Hoofdd. 33. Pag. 447.

In verscheiden verzaamelingen daarenboven van Heelkundige Waarneemingen, vind men wel Voorbeelden, dat eene enkele Neusprop, in verscheiden afzettels verdeeld ware; maar, in geene derzelver word zoo veel my bekend is gezegt, datze met meer dan één derzelver, aan de saamenstellende Deelen der Neusholten, gehegt ware (a). De veelheid derhalven van de zoogenaamde *Pedunculi* der Neusproppen, schynd meer te beruften op enkele Onderstellingen, dan wezenlyke Waarneemingen; en, indien het ooit waar zy, dat één en dezelfde Neusprop, verscheiden beginzelen tevens gehad hebbe, zal het misschien betreklyk zyn geweest, tot dat biezonder Soort derzelver, welken van den aart zynde der Uitwassen, uit een zeer verspreid Beenbederf, zynen oorsprong genoomen hebbe. In dit geval waarlyk, beschouw ik de vermenigvuldiging deezer *Pedunculi* als zeer mooglyk; en, gelyk men uit deeze oorzaak, verscheiden afzonderlyke, en op zig zelfs bestaande Neusproppen, in eene en dezelfde Holte gezien hebbe; zoude het ook kunnen zyn, dat verscheiden derzelver, door onderlinge aanraaking, met elkander vereenigende, tot één Lighaam werden; en derhalven met even zo veele beginzelen, als het getal der te vooren gescheiden Neusproppen, aan de omliggende Deelen gehegt ware.

DE Gencesaanwyzing, ten opzigte der Neusproppen, in 't algemeen, moet geschikt zyn naar de verschillende Oorzaaken van dewelken dezelve afhangen; de verscheiden Natuur, aan dewelke ze deelagtig zyn; gelyk ook, naar de verschillende Omstandigheden, waar in de Ziek-

(a) TULP. Observ. Med. Lib. I. Cap. 26. LE DRAN. Recueil. d'Observat. Tom. I. Pag. 55. LEVRET. Observ. sur la Cure Radicale de plus. Polyp. &c. Pag. 244. 288. &c.

Ziekte zelve zig bevind. Indien de Venusziekte, of het Scheurbuik, de oorzaak derzelve zyn mogte, moet men op geenerhanden plaatselyke Hulpmiddelen denken, voor en aleer die Ziekten zelve, of geheel weggenoomen, of genoegzaam verbeterd zyn. Wanneer een Neusprop voorkomt, by Menschen, in dewelken eene Kropzeerige ongesteltheit der Vogten, de overhand heeft, moeten die Hulpmiddelen worden aangewend, welken de Geneeskunde, in dit geval aanbied. Dikmaalen, heeft men in deeze omstandigheid eene goede uitwerking gezien van *Halsdragten*, *Fontenellen*, en meer andere ontlastende Middelen. Indien het Bederf der Sponsbeenderen, of van eenig ander Beendeel, 't welk tot de saamenstelling der Neusholten medewerkt, aanleiding tot de voortkomst deezes Gebreks gegeven hebbe, begint men met het wegneemen der Neusprop; en alsdan behooren 'er zulke Middelen te worden aangelegt, welken de afscheiding van het bedorven gedeelte des Beens kunnen verhaasten. Zeer kwaadaartige Neusproppen, moeten alleen met zagtelyk droogende, verkoelende, en Pynstillende Middelen behandelt worden: men moet den Lyder, van tyd tot tyd open lyf bezorgen, en met de grootste zorgvuldigheid, allerley prikkelende, en heete dingen vermyden.

IN de Slymagtige Neusprop, kan men de geneezing beproeven, door het gebruik van Saamentrekkende en zachte Korstmaakende Hulpmiddelen. Dikmaalen egter, voldoen dezelve niet aan de verwagting des Heelmeesters; en in dit geval, is 'er geen anderen toevlugt dan het Handwerk. In alle andere Soorten van Neusproppen, ondersteld zynde dat 'er geene Omstandigheden by zyn, welken zulks verbieden, moet niets dan het Handwerk alleen, ondernoomen worden.

Ik zal my niet uitlaaten, in eene omstandige Beschryving

ving der Konstbewerking, welke ten opzichte der Neusprop, moet verkooren worden. Dit immers, behoort tot de Verhandeling der Heelkundige Operatien: en men kan in verscheiden Heelkundige Saamenstelsels, hier omtrent, zeer goede onderrigtingen bekomen. Alles wat ik dienaangaande zal aanmerken, is, dat het afknaagen der Neusprop, door Bytmiddelen; het vernielen derzelver, door daadelyke Brandyzers; de uitsnyding met het Mes; het uittrekken derzelver door staale Haaken en Tangen of alleen, of, ondersteund met een Seton; en de verstikking der Neusprop, door een omgelegd Bindzel; zoo veele biezondere Handelwyzen zyn, welken door de meest beroemde Genees- en Heelkundigen, worden aangepreezen (*a*). Eene Aanmerking egter, zy het my geoorlooft hier by te voegen; te weten: dat de verschillende Natuur, Plaatzing, grootte, en oorzaak der Neusprop, ons tot de keuze van den een of ander dezer behandelingen bepaalen moete; en, dat eene Bewerking die goed is, in eenige gevallen, niet toepaslyk moet gemaakt worden op allen.

§. III.

HET UITWAS DES TANDVLEESCH.

DE Uitwassen aan het Tandvleesch komen zeer dikmaalen voor. Het zyn meer of min groote, vaste, niet onstekene, dog somwylen pynlyke Gezwellen, uit de Zelfstandigheid van het Tandvleesch voortspruitende.

DEE-

(*a*) HIPPOCRATES. Lib. De Affectib. CELSUS. Lib. VII. Cap. 10. P. AEGINETA. Lib. VII. Cap. 25. AQUAPENDENTE. Oper. Chir. Cap. 24. LE DRAN. Handw. Pag. 335. SHARP. Oordeelk. Aanm. Hoofdd. 33. LEVRET. Observ. sur les Polyp. P. 244. &c.

DEEZE Bepaaling stemd over een met de gewoone Natuur en Verschynzelen deezer Uitwassen, op zig zelve aangemerkt. Ik weet wel, dat 'er gevallen voorkomen, waar in dezelve aan de hardheid van Been evenaaren; en dus, van de gegeven Beschryving eenigermaten verschillen: maar, alsdan behooren zy niet tot de eigenlyk zoogenaamde *Uitwassen van het Tandvleesch*, en moeten als eene *Uitgroeiing van Been* zelve, beschouwd worden. De Grieken noemen het Gebrek waar van wy spreken, *Epulis*, van *Epi* (op) en *Oulon* (Tandvleesch); bewoordingen, welken niet onduidelijk te kennen geeven, dat zy hetzelfde als iets, dat tot de Zelfstandigheid des Tandvleesch word toegevoegd, beschouwd hebben. CELSUS, beschryft het, zoo het my toefchynd, onder den Naam van *Parulis* (a): een Gezwel, 't welk door ÆTIUS (b) en ÆGINETA (c), van hetzelfde zeer wel onderscheiden is; maar van CELSUS, in één dat tot Verettering overgaat, en een ander 't welk uitgesneeden moet worden, verdeeld word.

SOMMIGE deezer Uitwassen, zyn pynlyk, anderen niet: de pynlyke hebben een kenmerk van kwaadaardigheid, en verhinderen niet zelden, de werking der naaft by gelegen Deelen. In 't algemeen, wordenze daar uit gekend, datze byna altoos, by één der Maaltanden zig opdoen, en van eenen Sponsagtigen aart zyn.

HET Tandvleesch, welkers eigen Zelfstandigheid eene biezondere vastheid heeft, is, zoo wel als alle andere Deelen, voorzien met een Celwys Weeffel, door hetwel-

(a) CELSUS. Lib. vi. Cap. 13.

(b) ÆTIUS. Tetrab. ii. Serm. iv. Cap. xxv.

(c) ÆGINETA, Lib. iii. Cap. 26. &c. Lib. vi. Cap. 27.

welke de Vaten, die een voornaam gedeelte deezer Zelfstandigheid uitmaaken, met elkanderen verbonden worden. Wanneer in dit Weeffel, door eene Scheurbuikige, of andere fcherpte, eene Ontaarting plaats grypt; of, dat zulks gebeurd door een Beenbederf, aan één der Tandkaffen, geschied 'er eene ontwikkeling en uitspatting van derzelver faamenftellende Vezelen; eene verandering der Vaten; en eene ophooping der Vogten in dezelve, welken dikmaalen tot eenen zeer grooten trap van hoogte aanwaft, en een Gezwel vormd, welkers geneezing in veele gevallen, aan geene geringe verdrietenlykheden, onderworpen is.

UIT het gene wy zoo aanftonds gezegt hebben, kan men affeiden, dat de Uitwaffen welken aan het Tandvleefch voorkomen, fomtyds van den aart zyn der *Vleefchgezwellen*; en fomwylen, tot de eigenlyk zoogenaamde *Uitwaffen*, moeten betrokken worden. Onder de eerften, begrype ik dezulken, welken van het Scheurbuik, of van eenige andere ongeftheit der Vogten voortkomende, niet dan toevallig van Beenbederf vergezeld zyn. Tot de laaften moeten die genen gebragt worden, welken uit het Bederf der Tandkaffen, als uit eene Oorzaak voortspruiten, en in de meeste gevallen, zagter en grooter zyn dan de voorigen.

DEEZE uitwaffen, als zy verouderen, verkrygen fomwylen eene zeer aanzienlyke grootte. In eene Vrouw van Vyftig Jaaren, is 'er een gezien ter grootte van een Granaat Appel (*a*). By eene andere Vrouw, die van een zeer droefgeeftigen Aart was, groeide 'er een in den tyd van een Jaar, tot de uitgestrektheid van een klein Hoender Ey (*b*). In zeker Periodiek Werkje, vind men de

(*a*) RONSSEUS. Epist. Med. 7. Pag. 19.

(*b*) LUCITANUS. in Pr. Med. Admir. Lib. 1. Observ. 87. P. 70.

de Beschryving van een derde, 't welk de dikte van twee, de breedte van drie en een half, en, buiten den Mond gerekend, de lengte van zes Duimen hadde (*a*). Het is derhalven de pligt van den Heelmeeſter, om, zoo haast immer mooglyk zy de noodige hulp daar aan toe te brengen.

SOMWYLEN worden dezelve door den tyd Kraakbeenig: en, het is zelfs niet onmooglyk, datze zulks van den beginne af aan, zyn kunnen (*b*). De zeer grootte vaſtheid van het Tandvleefch, dat uit zyn eigen aart zeer naby komt aan die van een Peesagtig Saamenweefſel maakt de reede deezer veranderingen ten uiterſten bevatbaar.

Zoo lang deeze Gezwellen nog niet uitgeſtrekt zyn; en vooral als zy zyn van de Natuur der Vleefchgezwellen; konnenze dikmaalen door een omgelegd Bindzel, zoo wel als door enkele afſnyding, gevolgd van het gebruik van ſterk ſaamentrekkende Middelen, gered worden. Een veroudert Uitwas egter, van dit Soort; en dat van een toevallig Beenbederf vergezeld gaat, word zelden, indien ooit, door een deezer handelwyzen geneezen; en moet in de meeste gevallen, door een daadelyk Brandmiddel worden uitgeroeid. Die Uitwasfen, welken het gevolg zyn van een Beenbederf, dat de Tandkaſſen heeft aangegreepen, worden zonder Branding, nimmer geneezen. Als deezen, door afbinding, of uitsnyding alleen, zyn weggenoomen, komenze wel haast weerom, op de plaats zelve der uitsny-

(*a*) Uitgeleezen Heelk. Verhandel. en Waarn. No. 111. Pag. 369.

(*b*) STALP. VAN DER WIEL. Zeldzaam. Aanmerk. 1. Deel. xvii. Aanm. Pag. 2. PARE'. Liv. vii. Chap. 4.

snyding; en, niet zelden gebeurd het in dit geval, datze nog meerder uitspatten, dan te vooren (a).

VERSCHIEDEN Schryvers, stellen de Geneezing deezzer Uitwassen, vry gemaklyk. ORIBASIUS pryft daar toe alleenlyk aan, een mengzel van *Schoenmaakers Inkt*, *Myrrhe*, en *Splytbaare Aluin* (b). ÆTIUS wil, dat eerst de Ontsteking, als eene Oorzaak derzelver, weggenoomen, en alsdan het Uitwas moet behandelt worden met een Middel, uit natuurlyk *Kooper rood*, of *Kalmyn Steen* bereid. Als het Vleesch egter, hier door te langzaam verteerd word, pryft hy het *Spaans groen*, of alleen, of vermengd met een gelyk gedeelte *Galnooten*: dog, indien het ook hier na niet luiftd, gebied hy, dat het met een dun Mesje, of Zwaardje afgesneed, en de nablyvende Zweer met opdroogende Middelen, behandelt worde (c). ÆGINETA egter (d), ALBUCASIS (e), PARE (f), en anderen, schynen het onvermoogen van dusdanige Behandelingen, wel gekend te hebben; want, het is buiten twyffel om deeze reeden, dat zy de Branding, als het uiterste en zeekerste Hulpmiddel aanpryzen. Veele, en wel de allerberoemdste Schryvers van volgende Eeuwen, zyn de zoo even gemelde, in dit opzigt, nagevolgd; en, het is inderdaad ook de Branding, welke ons in de minste gevallen, verlegen laat.

Ik zegge niets, van dat Soort van Uitwassen, welken
by

(a) Uitgelezen Heelk. Verhand. en Waarn. No. III. Pag. 369.

(b) ORIBASIUS. De Loc. Affect. Cur. Lib. IV. Cap. 66.

(c) ÆTIUS. Tetrab. II. Sermon. IV. Cap. 25.

(d) P. ÆGINETA. Lib. VI. Cap. 27.

(e) ALBUCASIS. Lib. II. Cap. 28.

(f) PARE. Liv. VII. Chap. 4.

by sommige Heelkundigen, onder den Naam van Kankeragtige voorkomen. Ik ben overtuigd, dat men deezen Naam daar aan zeer oneigen gegeven hebbe; en, dat geene deezer Uitwassen, hoe kwaadaartig zy ook zyn moogen, om datze in geen vaste Klieren hunne zitplaats hebben, immer in een strekten Zin, tot den Rang der Kreeftgezwellen, kunnen gebragt worden.

§. IV.

DE VLEESCHBREUK.

DE *Vleeschbreuk*, die de Grieken *Sarcocoele*, de Latynen, *Hernia Carnosa* noemen, is somwylen eene Ziekte der *Epididymis*, en somwylen, eene ontaarting van de Zelfstandigheid der Ballen zelve. In het eerste geval, is ze van dezelfde Natuur als de Vleeschgezwellen; in het laatste daarentegen, is ze in allen opzichte gelyk aan het Knoestgezwel; en moet tot den rang van deezen gebragt worden.

DE Vleeschbreuk, aangemerkt als eene Ziekte der *Epididymis*, begint gemeenlyk, met eene ligte verharding van dat gedeelte derzelve, 't welk het naaste is, aan de gemeene streng der Zaadvaten. Deeze Omstandigheid, misschien is het, welke de Heer FREIND heeft doen zeggen: „datze den meesten tyd zynen Oorsprong neemt, van het uiteinde der Zaadvaten zelve (a).” Dusdanig eene verharding, die allengskens veld wind, neemt wel haast de gantsche uitgestrektheid der *Epididymis* in; breid zig uit over den geheelen Omtrek des Bals zelve; en vergroot somwylen tot zoo verre, datze het Hoofd eens volwasschen Mensch, niet alleen evenaard, maar zelfs overtreft (b). Deeze beschreeven Oorsprong

(a) FREIND. Hist. Med. ad G. DE SALICET.

(b) Ibid.

sprong van dit Soort van Vleeschbreuk, is byna het eenige kenmerk, door hetwelke dezelve van een Knoestgezwel des Bals onderscheiden word: de vaardiger aangroei, nogtans, minder hardheid, en meerder ongelykheid van oppervlakte, kunnen ook eenig licht geeven, om dezelve van het zoo even gemelde Knoestgezwel te onderscheiden.

DE *Epididymis*, weet men, is niet anders dan een saamenstel van vaten, door een slap Celwys Weeffel met elkanderen vereenigt. Wanneer derhalven, in de Zelfstandigheid van dit Weeffel; of, laat ik liever zeggen, in de Vaten, welken door hetzelfde zyn uitgespreid, eene dergelyke verandering stand grypt, als wy te vooren, by gelegenheid van het Vleeschgezwel hebben aangemerkt, worden de Vogten opgehoopt, de Vaten verlengd, de vastheid zoo wel, als de uitgebreidheid deezer Weeffel vermeerdert; en, dit alles saamengenoomen, moet als de naaste Oorzaak deezer Vleeschbreuk worden aangemerkt. De afgelegen Oorzaaken derzelve, kunnen uit die van het Vleeschgezwel ontleend worden: zy zyn volmaakt dezelfden, en behoeven dus, hier ter plaatze niet herhaald te worden. Ik zal alleenlyk aanmerken, dat zwaare Kneuzingen, en de belette uitschieting des Zaads in een teder Oogenblik, somwylen gelegenheid, tot de voortkomst deezer Ziekte gegeven hebben (a).

In den beginne, is dit Soort van Vleeschbreuk meereendeels onpynlyk; en vry van alle aanhegting, ten opzichte der naastliggende Deelen. In 't vervolg egter, en vooral wanneer dezelve zeer veroudert, en uitermaaten groot geworden is, hegtze zig somwylen aan de omliggende Bekleedzelen, en aan het Balzakje. De Scheederok

(a) HILDANUS. Cent. IV. Observ. 64.

rok der Zaadvaten, word van eene gelyke ongesteltheit aangedaan, die zig in eenige gevallen tot binnen de Ringen der Buikspieren, en tot aan de Lendenen zelve, uitstrekt. De eigen Zelfstandigheid des Bals, word door de onophoudelyke drukking van het omvangend Gezwel, van Natuur verandert, en ontaart. Het Gezwel zelve, nu pynlyk geworden zynde, word geopend, en maakt eene zeer kwaadaartige Verzweering. Met één Woord, de Lyder is in eene haglyke Omstandigheid, en kan door geenerhanden Hulpmiddelen gered worden. Enkele ryzen ondertusschen gebeurd het, en wel bijzonder, als den Zieke eene zeer gezonde Lighaamsgesteltheit hebbe, dat het Gebrek, zonder veel nadeel te veroorzaaken, Jaaren gedraagen word; maar meermaalen, dat alle de zo evengemelde gevolgen stand gryp-

DIE Vleeschbreuk, welke als eene Knoefstagtige ont-aarting van het Celwyze Weeffel des Bals zelve, moet aangemerkt worden, is veelmaalen mocilyker te kennen, dan die der *Epididymis*. Het beginzel dier ont-aarting, somwylen in het Middenpunt des Bals plaats grypende, zonder dat deszelfs buitenste gedeelte verandert is (a), belet ons niet zelden, om over deszelfs bestaan te kunnen oordeelen. Gemaklyker is het, wanneer de gantsche Zelfstandigheid des Bals, te gelyk word aangedaan; of, dat de verandering welke 'er gebeurd, van de uitwendige Oppervlakte derzelve een aanvang neemt; vermits alsdan, alle kenmerken van het Knoefstgezwel, te vooren beschreeven, hier blykbaar zyn; en men dus ligtelyk aangaande deszelfs aanzyn besluiten konne.

IN

(a) H. F. AB AQUAPEND. Oper. Chir. Pag. 275. CAMPER. Dem. Anat. Pathol. Lib. Prim. Cap. 2.

IN deeze ongesteltheit der Zaadballen , die niet dan ten onregte , een *Vleeschbreuk* genaamd word , geschieden alle dezelfde veranderingen , als in het Knoestgezwel , dat op andere plaatzen voortkomt. De hardheid egter , welke zoo uitermaaten groot is , in een Knoestgezwel dat eenig ander Deel beleedigt ; is in dit geval minder , en komt naader aan die van een Vleeschgezwel : Dit is afhankelijk van de minder vastheid der Ballen zelve , in vergelyking van andere afscheidende Werktuigen. Eene zelfde verspreiding der Ziekte , langs de strekking der Zaadvaten , als wy in het voorgaande geval hebben aangemerkt , gebeurd ook hier , en is even zoo gevaarlyk als by deeze. Veroudert , of door eenigerhande toevallige Oorzaak 'getergd zynde , ontaartze in een Kreeftgezwel , dat ten uitersten gevaarlyk is. Heevige Pynen , miskleurigheid , Aderspatten , en opzetting der Liefchklieren , zyn de gewoone Toevallen , en Kenmerken , deezer beklaaglyke verandering. Doorbreekende maaktze eene zeer afschuwlyke Verzweering : en , in deeze Omftandigheid daarenboven , is al de hulp welke de Heelkunde kan aanbieden , vrugtloos ; ftervende den Lyder niet zelden , in eene alleruiterste elende.

BEIDE deeze Soorten van Vleeschbreuken , zyn niet vatbaar , nog voor Oplossing , nog , voor eene goedaartige Verzweering. Het is derhalven de pligt van den Heelmeester , om , zoo haast immer mooglyk zy , door het Handwerk den Lyder te ontheffen van zulk eene aaneenschaakeling van Toevallen , als waar door deszelfs Leeven alle Oogenblikken met eenen gewissen ondergang gedreigd worde. Deeze nogtans , schoon de eenige toevlugt zynde , op dewelke men iets met zekerheid vertrouwen kan , moet niet gedaan worden , als de Ziekte van eene innerlyke Oorzaak afhankelijk is , en van hevige Pynen , groote miskleurigheid , opzetting der Liefchklieren , kwaadaartige Verzweeringen , of geheele ont-

aar-

aarting van den Streng der Zaadvaten, vergezeld worde: want, in alle deeze gevallen, verhaast dezelve den Dood des Lyders onvermydelyk.

HET Handwerk, dat in de beginzelen van het eerste Soort van Vleeschbreuk, te pas komt, is verschillend van dat, 't welk moet plaats grypen als die Ziekte tot eenen vergevorderden trap van grootte gekomen zy; gelijk ook van dat gene, welke in het Knoestgezwel der Ballen, moet te werk gesteld worden. In het eerste geval naamlyk, kan men volstaan met het afscheiden der ontaarte *Epididymis*, zonder de Bal zelve, in de Operatie te betrekken. In de twee laatste gevallen daarentegen, moet de Bal worden weggenoomen; en als een gedeelte der Zaadstreng Deel genoomen heeft in de ongesteltheit dier Werktuigen, behoord deeze tevens, zoo hoog immer mooglyk zy, te worden afgesneden.

VERSCHEIDEN Schryvers, niet meer dan één eenige Soort van Vleeschbreuk aanneemende, hebben de Konstbewerking die daar toe betreklyk ware, overeenkomstig met het biezonder Denkbeeld dat zy van de Ziekte zelve hadden, dan eens bepaald, tot het wegneemen des Uitwas alleenlyk; dan eens tot de geheele uitsnyding der Zaadballen; en, men vind 'er waarlyk weinigen, welken dit stuk met eene genoegzaame naaukeurigheid behandelt hebben. SHARP, die de verschillende Natuur deezer Gebreken, beter begreepen heeft dan iemand zyner Voorgangers, schynd zoo overtuigd te zyn van het weinige gevaar dat 'er in de ontaarting der *Epididymis* gelegen is, dat hy dezelve altoos met lydzzaamheid wil behandelt hebben, en niet spreekt van het Handwerk, dan, voor zoo verre dezelve, door anderen word voorgeschreeven (a). Ik zal my niet inlaaten,

(a) SHARP. Oordeelk. Aanmerk Pag. 172.

Unable to display this page

Unable to display this page

§. v.

DE VLEESCHPROP DER VROUWELY-
KE TEELDEELEN.

DE Teeldeelen der Vrouwen, zyn onderworpen aan een Soort van Vleeschgezwel, dat door sommigen *Cercofts* (a), door LEVRET (b), en anderen, *Polypus* genaamd word.

DIT Gezwel, dat dan eens binnen de bepaaling der Scheede beslooten blyft; dan eens tot buiten de Lippen der Schaamelheid zig uitstrekt; is somwylen oorspronglyk van den grond der Lyfmoeder; somwylen uit de binnenste Oppervlakte van derzelver Hals; somwylen van den Omtrek der Moedermond; en dikmaalen van de binnenste Oppervlakte der Scheede. Dit maakt derhalven, vier biezondere Soorten van *Polypi*; welken, gelykze van verscheiden Plaatzen hunnen Oorsprong nemen, zig ook door verschillende Kenmerken aanwyzen.

IN het eerste geval naamlyk, is de Ziekte, zoo langze nog geene groote vorderingen gemaakt heeft, en binnen de Holte der Lyfmoeder beslooten blyft, zeer bezwaarlyk te kennen. De overeenkomst der Toevallen, indien 'er al eenige plaats hebben, met verscheiden andere Ongesteltheden deezes Werktuigs, neemt alle zekerheid ten deezen opzigte weg. Gemaklyker is het, wanneer dezelve, door de eenigzints verwyde Mond der Lyfmoeder in de Scheede dringende, een zintuiglyk on-

(a) ÆTIUS. Lib. iv. Serm. 4. Cap. 114. P. ÆGINETA. Lib. vi. Cap. 7.

(b) LEVRET. Observ. sur les Polyp. Pag. 9.

onderzoek toelaat; en men door het onderflaan met één of meer Vingeren, zig van derzelver aanzyn verzeeken konne. Dit egter, van welk eene nuttigheid hetzelfde ook zyn mooge; is geenzints voldoende, om dezelve van de overige Soorten deezer Ziekten te onderscheiden. Alles wat men kan zeggen dat dusdanig een onderzoek ons aanwyft, is alleen bepaald tot het bestaan eener uitzetting in de Holte der Scheede; hebbende men nog geen de minste zekerheid, of die uitzetting aan den grond der Lyfmoeder zelve, of, aan de binnenste Oppervlakte van derzelver Hals, is aangehegt. De Bloedstorting alleenlyk, welke altoos met dit Soort gepaard gaat, is het voornaame Kenmerk, naar hetwelke wy ons Oordeel moeten inrigten.

IN het tweede Geval, zyn de Kentekenen van den beginne af aan, duidelyker. Het gevoel van een meer of min vast, vleeschagtig Uitwas, in de Holte der Scheede, langs welkers geheelen Omtrek men den Vinger vryelyk beweegen kan; de tegenstand welke men gewaar word een weinig hooger dan den rand is van den Mond der Lyfmoeder; het afzyn der Bloedvliet, aan die der voorgaande Soort eigen; gelyk ook eene merkbaare omvouwing van den zoo evengemelden rand der Moedermond naar agteren; zyn zoo veele biezondere Omstandigheden, welken derzelver bestaan op eene onbetwistbare wyze aantoonen.

DE kennis van het derde Soort deezer gebreken, is niet minder gemaklyk, dan die der voorige. Niets dan het Gezigt en Gevoel zyn noodig, om ons te verzeeken van derzelver aanwezen. Het Gezwel naamlyk, is geheel geplaatst in de Scheede; of hangt voor een gedeelte buiten de Lippen der Schaamelheid: het is langs deszelfs geheelen Omtrek volstrekt vry van alle aanhegting ten opzigte der Scheede: de Mond der Lyfmoeder,

is of niet, of niet dan zeer weinig verwyd, en derzelver plaatzing is eenigermaten schuinser dan natuurlyk; hier komt nog by, dat men de oorspronglyke hegting des Uitwas, aan den rand van den Mond der Lyfmoeder, zeer wel met den Vinger onderscheiden konne; en de plaats deezer aanhegting, altoos iets laager is, dan het overige dier Omtrek.

IN het laatste geval, eindelyk; dat is te zeggen, als het Gezwel uit de Scheede zelve oorspronglyk zy; is het naauwlyks mooglyk, zig aangaande derzelver bestaan, te vergiffen. Het onderzoek met den Vinger, die men rondom de plaats der aanhegting met veel vryheid beweegen kan, zoo wel, als de natuurlyke gesteldheid van den Mond der Lyfmoeder: zyn alleen genoeg, om ons in een geval als dit, niet te doen mistaften.

ALLES wat ik tot dus verre, aangaande de Kentekenen deezer Vleeschproppen gezegt hebbe, hoe overeenkomstig hetzelfde met de gewoone verschynzelen dier Gebreken, ook zyn mooge; is niet genoeg om dezelve te onderscheiden van zekere andere Ongefteltheden, welken in de Lyfmoeder niet alleen, maar ook in de Scheede plaats grypen. Beide deeze Deelen naamlyk, zyn onderworpen aan eene Uitzakking, welke, zig dikmaalen tot buiten de opening der Scheede uitstreckende, in verscheiden opzigten gelyk is aan de zoo evengemelde Uitwassen; en, by gebrek van genoegzaame Kundigheid, voor de zoodaanige zoude kunnen gehouden worden. Het is derhalven noodzaaklyk, dat ik de soort onderscheidende verschynzelen van een ieder deezer Ongefteltheden, in Aanmerking neeme; en niet spreek van het gene verder betreklyk is tot de meergemelde Vleeschproppen, dan, na dat men dezelve, van de

Uit-

Uitzakkingen der innerlyke Teeldelen, met genoegzaame zekerheid heeft leeren onderscheiden.

DE Uitzakkingen der Lyfmoeder, zyn fomtyds met, fomtyds zonder omkeering van derzelve Bodem. In het eerfte geval, is die omkeering of gedeeltelyk of geheel; en dikmaalen zelfs is de Hals van dit Werktuig gelyktydig op eene zelfde wyze verandert. Men begrypt ligtelyk, dat dit alles eene zeer groote verandering maakt, in de uiterlyke vertoonzelen deczer Ongefteltheden. Wanneer de Lyfmoeder met eene gedeeltelyke Omkeering van deszelfs Bodem, in de Holte der Scheede is neêrgezakt, word die uitzakking daar door van een Vleefchprop der Lyfmoeder onderscheiden, datze aan deszelfs benedenfte gedeelte merkelyk fmaller is dan ter plaatze van de opening der Lyfmoeder: dat, de vaftheid van beiden gelyk zynde, de Moedermond veel meer verwyd is by eene Uitzakking, dan in gevalle zelfs van eene zeer groote Vleefchprop deezes Werktuigs: de Uitzakking daarenboven, met de Vinger gedrukt wordende, is meer of min vatbaar voor inbrenging, de Vleefchprop niet: en, de laafte vertoond altoos een bepaald beginzel ten opzigte van deszelfs Omtrek, daar de Uitzakking integendeel geheel van verftooken is. Als de Bodem der Lyfmoeder, te gelyk met deszelfs Hals omgekeerd zynde, de uitzakking vergezeld, laat zy niet toe, dat men den Vinger of eene Sonde op de wyze der Vleefchproppen, rondom dezelve beweege; en het bovenfte gedeelte des Gezwels, dat voor het overige vry gelyk is aan de gedaante der Vleefchproppen, word omboord als ik my zoo mag uitdrukken, door eene zeer merkbaare Wrong, die niet anders is, dan den omtrek van den Mond der Lyfmoeder. In de Uitzakking der Lyfmoeder eindelyk, zonder Omkeering van derzelve Bodem, is de Mond van dit Ingewand zeer

zichtbaar, en men kan geen de minste vreemde Zelfstandigheid daar in waarneemen: ondersteld daarenboven zynde, dat het Gezwel tot aan of buiten de Lippen der Schaamelheid zig uitstrekt, schynd het zoo naauw vereenigt te zyn met de binnenste Oppervlakte van den ingang der Scheede, dat men by geene mooglykheid, iets tusschen dezelve kan inbrengen. Omstandigheden waarlyk, welken by geene der verschillende Soorten van Vleeschproppen, stand grypen.

DE Uitzakking der Scheede, dat het tweede geval is, van hetwelke ik te vooren zyde, dat van de Vleeschproppen der Teeldeelen naauwkeurig moest onderscheiden worden; is somtyds niet anders, dan eene afwyking van deszelfs binnenste Bekleedzel; somwylen egter eene Uitzakking van derzelver gantsche Zelfstandigheid ingevolge eener verplaatzing, van het een of ander Ingewand des Onderbuiks. Zie hier de Kenmerken door dewelken men dezelve, van de meergenoemde vleeschagtige Uitwassen, onderscheiden konne. In de enkele uitzakking van het binnenste Bekleedzel der Scheede, word het Gezwel gemaakt door verscheiden plooijen of wrongen, die in geene der Vleeschproppen gezien worden; en, aan deszelfs onderste gedeelte is eene Opening, door dewelke men den Mond der Lyfmoeder met het uiteinde des Vingers kan waarneemen. De Uitzakking der Scheede, gemaakt door verplaatzing der Ingewanden van den Onderbuik, wykt den meestentyd voor het drukken der Vingeren; en is in 't algemeen genomen, pynlyker dan de Vleeschproppen. Deeze twee bijzonderheden derhalven, zyn genoeg, om ons Oordeel in het onderscheiden dier Gebreken te bestieren,

ALLE deeze Gezwellen, zyn oorspronglyk uit de eigen zelfstandigheid der Deelen, indewelken zy voortko-

komen. Men weet naamlyk, dat de Lyfmoeder, zoo wel als de Scheede, behalven de twee vliesagtige Be-
kleedzelen, met dewelken zy uit en inwendig over-
trokken zyn, bestaan uit een Sponsagtig Saamenweef-
fel, dat in de Scheede bedeeft is met eenige Spierve-
zelen, en in beiden, met eene ontallyke menigte Bloed-
vaten besproeid word. Deeze Sponsagtige Zelfftandig-
heid derhalven, even gelyk het Celwyze Weeffel in
andere Deelen, door eenigerhande Oorzaak, plaatslyk
daar op werkende, beleedigt zynde, is onderworpen
aan eene dergelyke ontaarting, als wy ten opzichte van
het Vleeschgezwel hebben aangemerkt; en, het is in-
derdaad, niet dan deeze, welke, als de naaste Oor-
zaak deezer Ziekten moet beschouwd worden. Tot
de afgelegene behooren, allerley uiterlyke Beleedigin-
gen; eene onmaatige vloeijing der Maandftonden; moei-
lyke Verlossingen; Venus Ziekte; en dergelyken.

Schoon alle deeze Uitwassen, voor zoo verre der-
zelver innerlyk saamenstel en oorsprong aangaat, van
denzelfden aart zyn als de Vleeschgezwellen; zynze eg-
ter, in 't algemeen genoomen, minder kwaadaartig dan
deezen. Die van het eerste Soort ondertuffchen, voor
zoo veel zy zig, door het toestoppen van den Mond der
Lyfmoeder, tegen de ontlasting der Maandelykfche Zui-
veringen aankanten, baaren verscheiden wanordes in
de natuurlyke werkingen des Lighaams. De Bloedstor-
ting, daarenboven, aan dewelke deezen, zoo draa zy
zig tot in de Scheede uitstrekken, ingevolge eener lig-
te wurging, ter plaatze van de opening der Lyfmoeder,
onderworpen zyn, kan verscheiden nadeelige gevolgen
veroorzaaken: en, niet zelden gebeurd het in dit ge-
val, dat de Lyderes, door alle deeze Ontlastingen zyn-
de afgemat, na het doorstaan van de alleruiterste elen-
den, word weggerukt. De overigen, gelyk ze min-

der den Mond der Lyfmoeder toefluiten; en niet zoo zeer aan dergelyk eene wurging zyn bloot gefeld, zyn minder gevaarlyk; en kunnen dikmaalen een geruimen tyd gedraagen worden, zonder veel ongemak te veroorzaaken.

HET is eene niet zeer zeldzaame Waarneeming, dat de Vleefchproppen van het eerste Soort, wanneer dezelve, zig tot in de Scheede uitftrekkende, eene aanzienlyke grootte gekreegen hebben, van zelfs afvallen. De drukking naamlyk, welke zy in dit geval, van den Mond der Lyfmoeder ondergaan, verhindert de terugkeering der Vogten door de aderlyke Vaten des Gezwels; en veroorzaakt eene verftikking in hetzelve, die zig wel haast tot het punt alwaar de drukking gefchied, uitftrekt, en aldaar het verftorvene van het levende doet afzonderen. Gelukkig inderdaad, zoude het zyn, indien deeze Verfterving, zig tot den Oorsprong van het Uitwas zelve uitspreidende, in alle gevallen de geheele affcheiding daar van bewerkte. Maar, gelyk dit laafte, niet dan zeer zeldzaam plaats hebbe; de verftikking, zig zelden verder dan tot aan den Mond der Lyfmoeder uitftrekke; en, in de meeste gevallen, alleen dat gedeelte 't welk in de Scheede bevat is, affcheide; is de uitkomst byna altoos onzeeker; de Geneezing bedrieglyk; en den meefte tyd gebeurd het, dat uit het overblyvende gedeelte, wederom eene nieuwe Uitspatting te voorfchyn kome. Dusdanig eene verandering derhalven, doet in 't algemeen genoomen, niets, dan het geval voor eenigen Tyd draaglyk maaken.

ALLE Vleefchproppen der Lyfmoeder, hebben dit met elkanderen gemeen, datze, hoe uitgebreid ook de omtrek van derzelver voornaamfte gedeelte zyn mooge, met een taamelyk dun Beginzel, uit de Zelfftandig-

digheid van dit Werktuig voortspruiten. Die der Scheede integendeel, hoewel zeer dikmaalen, zyn niet altoos hier in gelyk aan deezen. Somwylen immers, gebeurd het, dat derzelver beginzel zoo uitgestrekt zy, dat het een voornaam gedeelte deezer Buis inneemt; en het overige van derzelver Lighaam, in omtrek niet alleen evenaard, maar zelfs overtreft. Deeze aanmerking is van zeer veel invloed ten opzichte der Konstbewerking, welke in alle deeze gevallen moet te werk gesteld worden.

MET betrekking tot een ieder deezer Gebreken zonder onderscheid, is het waar, datze volstrekt ongeneeslyk zyn door eenigerhanden zoogenaamde Plaatzelyke Heelmiddelen. Het Handwerk alleen, is de eenige toevlugt, op dewelke men met zekerheid vertrouwen kan. Deeze egter, in deszelfs lotgevallen gelyk aan meest alle andere Heelkundige Konstbewerkingen, is in verscheiden tyden, onder verschillende gedaanten voorgeschreeven; en dan eens verrigt door afbinding; dan eens door uitsnyding; en somwylen door uittrekking, op de wyze der Neusproppen. Die egter, welke altoos de meeste toejuiching verworven heeft, is de afbinding: en, het is inderdaad ook deeze, die, alsze te werk gesteld word, agtervolgens de verbeteringen door den Heer LEVRET daar aan toe gebragt, voor alle anderen moet worden voorgetrokken. Myn Oogmerk niet zynde, om in de Beschryving der Operatien uit te weiden, gaa ik met stilzwygen voorby, hoe en op welk eene wyze dezelve gedaan worde; wyzende dezulken die hier van begeeren onderrigt te zyn, naar het Werk zelve van dien uitmuntenden Heelmeeester; in hetwelke men zeer veele voortreflyke Leerregelen dien aangaande, zal aantreffen (a).

(a) LEVRET. Observ. sur la Cure Radicale des Polypes.

§. VI.

HET UITWAS DER GEWRIGTEN.

UITZETTING, *Uitwas*, *Sponsgezwel*, en *Witte zwelling* der Gewrigten; zyn zoo veele biezondere Benamingen, welken, agtervolgens de verschillende Denkbeelden der Schryvers, op een en dezelfde Ziekte zyn toegepast. Men verstaat 'er naamlyk door, zulk een Gezwel, 't welk, uit het binnenste der Gewrigten zelve zynen oorsprong neemende, den tegenstand van alle omvangende Deelen des Gewrigts overwind; de beweging van hetzelfde verhindert; en zig uiterlyk, naar deszelfs biezondere Omstandigheden, met verschillende vertoonzelen voordoet.

IN den beginne, is de kleur der Huid die het Gezwel dekt onverandert; de Zwelling is zagt, onpynlyk, dog een weinig veerkragtig, zig onmiddelyk na dat men het gedrukt heeft, herstellende: de beweging egter, van het Gewrigt, is meer of min verhindert. Naderhand, als de Ziekte toeneemd, vermeederen ook de Toevallen. De Zwelling word van tyd tot tyd grooter, vaster, en pynlyker. De Beweging gaat geheel verloren. 'Er koomen meer dergelyke Gezwellen, in andere nabyliggende Geleedingen. Het Gezwel zelve, breekt door, en ontlast eene zeer kwaadaartige stinkvogt. Vleeschagtige uitspattingen, verheffen zig allengskens uit de opening der Verzweering. Den Lyder word van eene uitteerende Koorts overvallen: en sterft eindelyk, na eene geheele vermaagering des Lighaams, in de alleruiterste elenden.

DE natuur deezer Ziekte, derhalven, gelyk blykt
uit

Unable to display this page

en maakt den meestentyd vleeschagtige uitspattingen, welken van allerverderflykste Toevallen agtervolgd worden. Met één Woord; de afzetting van het aangedaane Deel, is het eenige Hulpmiddel, op hetwelke men eenigermaten vertrouwen kan. Als de Ziekte egter, tot eene alleruiterste kwaadaartigheid gekomen zy; de ingehouden Stof, zig een weg gebaand heeft door de Bekleedzelen; en naby gelegen, of zelfs afftandige Gewrigten tevens zyn aangedaan, is het geval wanhoopend; en alsdan behoord 'er niets gedaan te worden, dat naar eene Operatie gelykt; maar het gebrek moet alleen met droogende, verkoelende, en pynstillende Midelen behandelt, en den Lyder aan eene strenge Levenswys onderworpen worden.

VAN dit beschreeven Gebrek, moet wel onderscheiden worden, eene andere witte, zagte, en onpynlyke Zwelling der Gewrigten, welke ik te vooren onder den Naam van *Boongezwel*, verklaard hebbe. De Waterzugt der Gewrigten, daarenboven, die maar al te dikwyls met het *Uitwas* derzelve verward worde, is in verscheiden opzigten van hetzelfde onderscheiden; en, het is in veele gevallen, niet dan ten nadeele geweest des Lyders, dat men het eene deezer gebreken, niet zorgvuldig genoeg onderscheiden heeft van het ander. Wy zullen in het vervolg aantoonen, welke weezenlyke verscheidenheden, 'er tusschen deeze beide ongesteltheden der Gewrigten, plaats hebbe.

EENE soortgelyke Ziekte der Gewrigten, als deeze, is somwylen het uitwerkzel van een Beenbederf, 't welk de einden der gewrigte Beenderen heeft aangegreepen. Deeze, in deszelfs vertoonzelen byna volmaakt gelyk aan de voorige; moet, zoo wel als alle andere *Uitwas-*
sen,

fen, uit Beenbederf oorspronglyk, in de Verhandeling van de eigen Ziekten der Beenderen, worden aangewezen: en, het is voornaamlyk om deeze reede, dat ik my in deszelfs biezondere beschouwing niet zal inlaaten.

WEINIG Schryvers zyn 'er, welken dit Onderwerp met genoegzaame naaukeurigheid behandelt hebben. HEISTER verward hetzelfde met de Waterzugt der Gewrigten, en is daarenboven, aangaande deszelfs waaren oorsprong zeer onvolkoomen (*a*). Anderen spreken of geheel niet van hetzelfde, of geeven 'er Beschryvingen van, welken met deszelfs eigenaartige hoedaanigheden geene minste overeenkomst hebben. Niemand met één Woord, heeft deeze Ziekte met zoo veel naaukeurigheid beschreeven dan den Heer GRASHUIS (*b*); en het is ook deeze, welke wy in de meeste omstandigheden hebben nagevolgd. De zeer beroemde MONRO daarenboven, heeft eene Waarneeming van een dergelyk gebrek in de *Edenburger Handelingen* opgegeeven, uit dewelke deszelfs verwoestende gevolgen, meer dan uit eenige andere blykbaar zyn (*c*).

NA alles wat ik tot hier toe, aangaande het Uitwas der Gewrigten gezegt hebbe, zal men my misschien tegenwerpen, dat hetzelfde in zoo weinig opzigten voldoet aan de hoedaanigheden der Gezwellen uit eene Vaste Zelfstandigheid bestaande, dat men naauelyks reeden schynen te hebben, omze onder het algemeene opschrift van dee-

(*a*) HEISTER. Heelk. Onderw. 1. Deel. 4. Boek. XIX. Hoofddeel.

(*b*) GRASHUIS. Verhand. van het Knoeft- en Kreeftgezw. Pag. 155.

(*c*) Geneesk. Proev. van Edenb. 4. Deel. P. 186.

deezzen te begrypen. De oorspronglyke verbaftering echter, van het Kliergeftel der Gewrigten, die zoo naauw overeenkomt met de verandering van het Celwyze Weeffel, in de Knoeft en Vleefchgezwellen; zoo wel, als de verwoeftende gevolgen van dit Uitwas, in alle opzigten gelyk aan die der zoo evengemelde gebreken; zyn zoo veele biezondere omftandigheden, welken niet toelaaften datze onder eene andere Claffe van Gezwellen gebragt worden.

ZESDE AFDEELING.

Bevattende de Wateragtige Gezwellen.

TOT den rang der *Wateragtige Gezwellen*, betrekke ik alle die verzaamelingen van Water, welken, in het Celwyze Weeffel plaats grypende, een bepaald gedeelte van den Omtrek eenes Deels doen uitzetten; gelyk ook, die in eene der voornaamste Holten van het Lighaam voortkomende, niet zoo zeer de gantsche uitgestrektheid dier Holte, als wel een meer of min aanzienlyk gedeelte derzelver, inneemende, niet anders dan door eenigerhanden Heelkundige hulpmiddelen kunnen gered worden.

ONDER deezen derhalven, behooren het *Zugtgezwel*, de *Watergezwellen*, zoo van het *Hoofd*, als van de *Ruggegraad*; de *Waterzugt in een beslooten Zak*; de *Waterbreuk*; en de *Waterzugt der Gewrigten*.

ALLE andere verzaamelingen van Water, in afzonderlyke Holten van het Lighaam; gelyk ook dat Soort van *Waterzugt* door hetwelke den geheelen Omtrek van hetzelfde vermeerderd word, zyn voornaamlyk het Onderwerp der Geneeskunde, en moeten niet tot den rang der Gezwellen gebragt worden.

IK gaa over tot ieder der bovengemelde Gebreken in het biezonder.

§. I.

HET ZUGTGEZWEL

ZUGTGEZWEL en *Zwelling*, beteekende by de Ouden, volgens de aanmerking van GALENUS (a) hetzelfde. „Alle tegennatuurlyke Gezwellen, (zegt hy) „werden van HIPPOCRATES *Oedemata* genaamd”, en hy voegt ’er by (b), dat de nieuwer Schryvers in dit opzigt van de Ouden zyn afgeweeken, en alle verschillende Soorten van Gezwellen, met onderscheiden Naamen genoemd hebben; wordende het Woord *Zugtgezwel*, alleen toegepast, op dat biezonder Soort derzelve, welke, gelykze zagt op het gevoel zyn, zoo ook, van geen de minste pyn, vergezeld ware. De zeer Be-roemde VAN ZWIETEN ondertusschen, heeft hier tegen aangemerkt; dat die zagte, pynlooze Gezwellen, welken by GALENUS gemeld worden, van HIPPOCRATES niet enkel *Oedemata* genaamd werden; maar dat ’er door denzelven, altoos eenig ander Woord werd bygevoegd, omze van alle andere Gezwellen te onderscheiden (c). Voor het tegenwoordige word dien Naam alleen gegeven, aan een zagt, slap, wit, onpynlyk Gezwel; dat zelden vergezeld is met Ontsteking; toegeeft aan de drukking der vingeren; en, weik het kenmerk dier indrukking, een geruimen tyd beboud. In deezen laatste zin derhalven, is het, dat ik het Woord *Zugtgezwel*, ter deezer plaatze wil verstaan hebben.

(a) GALENUS. Comm. iv. Aphor. 34. Chart. Tom. ix. Pag. 155.

(b) Comm. v. Aphor. 65. Chart. Tom. ix. P. 239.

(c) VAN ZWIETEN. Verkl. der Korte Stell. van BOERHAAVE. Ned. Vert. 1. D. Pag. 306.

DE kenmerken deezer Ziekte zyn voor het meeste gedeelte, uit de zoo even gedaane Omschryving blykbaar. Men kan 'er nog byvoegen, dat het meestentyds de uiterste Deelen zyn, welken daar van aangedaan worden: gelyk ook, dat, wanneer men het lydend Deel aanraakt, hetzelve zig voordoet, als ten uitersten koud zynde, niettegenstaande den Lyder zelve, somwylen, geen het minste gevoel van Koude daar in waarneemt.

IN de opgaave deezer Kenmerken egter, onderstelle ik, dat het Gebrek enkel, en niet met Ontsteking, Roos, en andere dergelyke Ziekten vergezeld zy. In deeze gevallen immers, doen 'er zig gemengde Kentekenen op, welken gedeeltelyk het Zugtgezwel, gedeeltelyk, de nevensgaande Ziekte aanwyzen.

DE naaste Oorzaak van het Zugtgezwel, is eenen verhinderden Omloop der Vogten, door de Watervoerende Vaten van het aangedaane Deel. Somwylen ook, bestaat dezelve, in eene uitstorting van hetzelfde Vogt, in de vakjes van het Celwyze Weeffel: en, in dit geval, is de Ziekte van eene erger Natuur, dan in het eerste. Tot de afgelegene behooren, eene algemeene, of biezondere verslapping der Vezelen: overvloed der Vogten: derzelver tegennatuurlyke gesteltheid: verhinderding van de Omloopende Beweeging der Vogten, door Gezwellen in de nabyheid der groote Vaten: té lang aanhoudende uiterlyke drukking: en wat dergelyken meer zyn.

MENSCHEN, die van een Slymagtig Gestel zyn, zyn zeer aan deeze Ziekte onderworpen. Vrouwen daarenboven, welkers maandelyksche Zuiveringen zyn opgestopt, of, die Zwanger zyn, ondergaan dezelve meer dan anderen. Ouden, toringagtige, en door het Scheur-

buik uitgemergelde Menschen, worden zeer dikmaalen daar van overvallen.

DE behandeling van het Zugtgezwel, op zig zelve genoomen, is naar de verschydenheid der Oorzaaken verschillend. Als het door eenigerhande inwendige Ziekte, of, door eene ongesteltheit der Vogten, de verandering van sommige natuurlyke Ontlastingen, en dergelyken, is voortgebracht, moet het door een Geneeskundig bestier geholpen worden. Door Zwangerheid veroorzaakt, is de Verlossing het voornaame hulpmiddel. Als 'er Gezwellen liggen, in de nabyheid der grooten Vaten, welken door de toedrukking van deezen, de Ziekte veroorzaaken, is de geneezing derzelve, het eenige geneesmiddel tevens van het Zugtgezwel: en, deeze onmogelyk zynde, kan ook de geneezing van dit, niet bewerkt worden. Door Ouderdom, Teering, en eene allerzwaarste trap van Scheurbuikige ontbinding der Vogten, veroorzaakt zynde, is het ongeneeslyk.

IN 't algemeen egter, kan men de inwendige behandeling van het Zugtgezwel, door uiterlyk aangelegde Heelmiddelen te hulp komen. Dit doet men by voorbeeld, door het wryven der Deelen, met warme Doeken: berookingen met Speseryagtige dingen: en Oplossende, zoo wel, als Versterkende Stoovingen. Rygkouffen, als het aan de Beenen is; en maatig sluitende windzels, om het Deel gelegd, moeten als zoo veele, niet onvermoogende Hulpmiddelen beschouwd worden.

ALS het Zugtgezwel met Roos, Ontsteking, en andere soortgelyke Heelkundige Ziekten vergezeld zy; komen voornaamlyk te pas, die Hulpmiddelen, welken in de gewoone Beschryvingen dier Gebreken worden aangewezen.

SOM-

SOMWYLEN gebeurt het, dat het Zugtgezwel, alle Hulpmiddelen der Konst weërstreevende, tot Versterking neigt, en het beleedigde Deel derhalven, met eenen gewissen ondergang gedreigt worde. Het opscheuren der Huid, met barsten, welken in korten tyd zwart worden: opkomende Blaaren, met een geelverwig Water gevuld; welkers grond, als het ingehouden Vogt ontlafst is, zwart word: gelyk ook het verschynen van Vlekken of Streepen, die eerst rood, vervolgens loodverwig, en eindelyk zwart worden, aan de Oppervlakte van het lydend Deel: zyn de allereerste verschynzelen deezer beklaglyke verandering. In deeze omstandigheid, schiet 'er niet anders over, dan het gebruik dier Hulpmiddelen, welken tegen de Versterkingen in het algemeen, worden aangepreezen. Jammer ondertusschen is het, dat dezelve in dit geval, zelden van eenen goeden uitslag agtervolgt worden.

§. II.

DE WATERGEZWELLEN VAN HET
HOOFD, EN DER RUGGEGRAAD.

WATERGEZWELLEN *van het Hoofd*, noeme ik de-
zulken; welken, door eene verzaameling van een Wey-
agtig Vogt gemaakt zynde, een bepaald gedeelte van
den Omtrek deezer Deels, doen uitzetten; en derhalven
daar in onderscheiden zyn van het Waterhoofd, dat in
deeze, de geheele Omtrek van hetzelfde Deel, op eene
tegnatuurlyke wyze, vergroot word.

Door het *Watergezwel der Ruggegraad* integendeel,
dat altoos van eene gelyke verzaameling, als het voor-
ge afhanglyk is, word of het eene, of het ander gedeel-
te, van de uitgestrektheid der Ruggegraad, van agteren;

onder de gedaante van eene zagte Zwelling opgeheeven; welke, wel is waar, in de meeste gevallen kleiner is dan de voorgaande; maar daar in egter overeenkomt met deezē, datze, van dezelfde Oorzaaken afhanglyk, en volstrekt van dezelfde Natuur zynde; ook van gelyke toevallen gevolgd worde.

HET eerste deezer Gezwellen, is door sommigen onder den Naam van *Herffenbreuk* beschreeven (*a*). Anderen hebben ze beiden betrokken tot den Rang der Beursgezwellen (*b*). De meesten egter, geeven aan het laatste, den Naam van *gespleeten Ruggegraad*: waarschylyk, om datze dat gene voor eene Oorzaak gehouden hebben, 't welk niet anders is, dan een Uitwerkzel.

VAN beide deeze Gezwellen is het waar, datze nimmer gezien worden dan by Kinderen, onmiddelyk na de geboorte: want, wat het geval van KOENIGIUS betreft; door hetwelke men beweeren wil, datze ook by Volwassenen kunnen plaats grypen (*c*): dit behoord geenzints tot dezelve.

DE gewoone Kenmerken van het eerst beschreeven Soort deezer Ziekten, zyn deezē. Eene omschreeven, en van alle kanten bepaalde Zwelling, verheft zig, aan het een of ander gedeelte van den omtrek des Hoofds; en wel biezonderlyk, omtrent het Agterhoofd. Deeze Zwelling, welkers uitgestrektheid meer of min aanzienlyk, en, naar de verschillende plaatsingen van het Hoofd,

(*a*) Zie de Dissertat. van CORVINUS, de Hernia Cerebri, in HALLER. Disp. Chir. Tom. 11.

(*b*) G. F. ORTH. Dissert. de quib. Tum. Tunic. ext. HALLER. Disp. Chir. tom. v.

(*c*) CORVINUS. Loc. Cit. Pag. 117.

Hoofd, veel of weinig gespannen is; heeft in de meeste gevallen eenen zekeren trap van doorschynendheid en maakt geen de minste verandering in de natuurlyke kleur der omvangende Bekleedzelen. Eene ligte ontveiling egter, welke dikmaalen hier bykomt, kan ten opzichte van de laatste deezer Omstandigheden, eenige veranderingen maaken. Aan den Omtrek van den schynbaaren grond des Gezwels, welkers afmetingen in verscheiden gevallen verschillend zyn, voelt men somwylen eene beenagtige Cirkel, door dewelke eene gebreklyke Beenwording ter dier plaatze, word aangewezen. De uitgestrektheid der Zwelling, die aanstonds na de geboorte, byna zyn volkomen beslag heeft, en in 't vervolg weinig toeneemd, word eenigermaten verminderd door drukking. En, deeze twee laatste Omstandigheden inzonderheid, zyn het, door dewelken dezelve, van alle andere Gezwellen, onderscheiden worden.

IN de Watergezwellen, welken aan de Ruggegraad voorkomen, verschillen de gemeene Verschynzelen niets van de voorgaanden. In dit geval egter, vooral, wanneer de uitgestrektheid van het Gebrek eenigermaten aanzienlyk is, word hetzelfde ter weërzyden bepaald door eene beenige Lyn; gemaakt door de zydelyke Deelen, van de afgeweeken Uitsteekzels der Wervelen.

WEINIGE Waarneemingen inderdaad, zyn 'er, door dewelken het bestaan van het eerste Soort deezer Ziekten beweezen word. 't Geval immers, door LE DRAN, onder den tytel van Herffenbreuk beschreeven (a); gelijk ook dat gene, van het welke door TREW, gesproken word; schynd geenzints tot den Rang van deezē, te kunnen gebragt worden. De gevallen egter, by
RUISCH,

(a) LE DRAN. Observ. de Chir. Tom. I. Observ. I.

RUISCH, onder den Naam van *Gezwollen van het Agterhoofd der Kinderen afhangende* (a) gemeld: dat van JOB VAN MEKEREN (b); en vooral die van REISELIUS (c) CORVINUS (d) en LECHELIUS (e) behooren zee-kerlyk tot dezelve.

VAN het Watergezwel der Ruggegraad integendeel, zyn menigvuldige Voorbeelden. SCHENKIUS, immers, TULP, RUISCH, FORESTUS, VAN DER WIEL, MORGAGNI, SKOEKIUS, WALTHERUS, BURGIIUS, BRUNNERUS, HOFMAN, APINUS, MAUCHART, TREW, BIDLO, HENKEL, GRASHUIS. MUIS, SALTZMAN, ULHOORN, SWAGERMAN, en anderen, hebben 'er verscheiden waargenoomen (f).

VEELMAALEN, indien niet altoos, gaat het Water-

(a) RUISCH. Ontl. en Heelk. Waarn. de 52 Aanmerk.

(b) VAN MEKEREN. Gen. en Heelk. Aanm. 7. Hoofdst.

(c) Ephem. natur. cur. Dec. 11. Ann. 2. Observ. 115. Pag. 272.

(d) HALLER. Disp. Chir. Tom. III.

(e) Ephem. German. Dec. II. a. 2. Observ. 158. P. 368.

(f) SCHENKIUS. Obs. Med. Lib. 5. TULP. Obs. Lib. 3. RUISCH. Aanm. 34. 5 & 6. FORESTUS. Obs. Chyr. 3. 7. MORGAGNI. de Sed. Morb. ep. 12. An. 16. &c. S. VAN DER WIEL. Zeldzaame Aanm. 2. Deel. 34. Aanm. Pag. 346. SKOEKIUS. Ephem. nat. cur. Dec. 11. Ann. 2. WALTHERUS. Thes. Med. Chir. BURGIIUS. Ephem. nat. cur. An. 6. Observ. 58. BRUNNERUS. Ephem. Dec. 3. An. 1. HOFMAN. Ephem. Dec. 2. An. 5. APINUS. Ephem. Dec. An. 9. MAUCHART. ibid. TREW. Comm. Litt. An. 1741. Hebd. 20. N. 1. Pag. 154. BIDLO. Exerc. Anat. HENKEL. 4. Sammel. en 8. GRASHUIS. Gen. en Heelk. Verhand. van het Knoest en Kreefgezw. Pag. 203. MUIS. Red. Heelk. Pag. 313. SALTZMAN. by HALLER. Disp. Chir. Tom. V. ULHOORN. Verhand. van de Spina Bifida. SWAGERMAN. Verh. van het Waterh. Watergezw. enz.

tergezwel der Ruggegraad, gepaard met eene algemeene Waterzugt van het Ruggemerg; of met het Waterhoofd. Somwylen ook, vergezellen beide de te vooren beschreeven Watergezwellen, elkanderen. In het geval van LECHLIUS immers, werden ze beiden tegelyk waargenoomen.

IN het een zoo wel, als in het ander deezer Gezwellen, is het verzaamelde Vogt begreepen in eene vliesagtige Zak, welke niet anders is, dan een verlengd gedeelte van het Harde Herflenvlies: deeze Zak egter, word in het laatste dier Gezwellen, van buiten omvangen, door het Bandagtig Beenvlies der Wervelbeenderen; en in het eerste, door het Panvlies.

IN sommige gevallen, is of een gedeelte der Herflenen, of een deel des Ruggemergs, tevens met het by een verzaamelde Vogt, in de holte der gemelde Zak begreepen, en overschryd derhalven de bepaaling der bygelegen Beendeelen. In anderen daarentegen, is de natuurlyke ligging dier Deelen, onverandert. In het Watergezwel der Lenden, en van het Hyligbeen, vind men buiten het ingehouden Vogt, zeldzaam iets anders, dan de verspreide draaden van de zoogenaamde Paarde Staart.

DE naaste Oorzaak van de Watergezwellen welken aan het Hoofd plaats grypen, is waarschynlyk niet anders, dan eene ophooping van dat Vogt, welk in den staat der Natuur, onder de gedaante van eene zeer fyne Waasssem, in de zoogenaamde eerste of zydelyke Holten der Herflenen word afgescheiden. Eene ophooping, die misschien afhanglyk is, zoo wel, van eene vermeerderde Doorwaasseming in die Deelen, als, van eene betlette terugvoering, door de opneemende Vaten. In alle Waarneemingen immers, tot dit Soort van Gezwellen betreklyk, heeft men niet alleen, eene gemeenschap

ontdekt, tuffchen het Gezwel zelve, en deeze Holligheden; maar men heeft van gelyken, eene verzaameling van Water daar in aangetroffen, groot genoeg, om dezelve, op eene aanmerkelyke wyze te doen uitbryden.

IN de Watergezwellen der Ruggegraad integendeel; gelyk dezelve fomwylen vergezeld zyn met een Waterhoofd; en fomwylen, als een plaatselyk gebrek moeten worden aangemerkt; kan deeze Oorzaak tweeledig zyn. In het eerfte geval naamlyk, fchynd men met reede te moogen vast ftellen, datze inderdaad gelyk is, aan die der voorgaanden, en niet beftaat, dan in eene dergelyke verzaameling van Vogt, in de Holligheden der Herffenen. Niets inderdaad is 'er, 't welk dusdaanig eene afgelegen oorsprong, betwiften konne. In het tweede geval egter, moet deeze Oorzaak gezogt worden, in eene afzonderlyke verzaameling van een dergelyk Vogt, in de Buis zelve van het Ruggemerg: eene verzaameling, alleen afhanglyk van dezelfde omftandigheden, als wy zoo even hebben aangemerkt.

SOMMIGE Schryvers, hebben de onmiddelyke Oorzaak van de een zoo wel, als van de ander deezer Gezwellen; in niets anders gezogt, dan in eene gebreklyke Beenwording, van één of meer der faamenftellende Deelen van de Herffenpan, of der Ruggegraad. Dit egter, tegen hetwelke zig reeds de Heeren RUISCH en MUNNIKS hebben aangekant, is met zoo veel nadruk wederlegt door den Heer SWAGERMAN (a) dat ik met reede dugte, iets dat eenige aanmerking verdient, hier te kunnen byvoegen; en uit dien hoofde, zal ik dit ftuk met ftilzwygen voorby gaan.

AAN

(a) SWAGERMAN. Ontl. en Heelk. Verhand. van het Waterh. het Watergezw. enz. §. 256 en 257.

AAN niet minder mislagen als deeze, heeft men zig tot hier toe schuldig gemaakt, in de bepaaling der afgelegene Oorzaaken, tot deeze Gezwellen betreklyk. Zoo draa men had waargenoomen, datze standvastig gezien werden by Kinderen, onmiddelyk na de Geboorte, namen den toevlugt tot het onderstellen van Oorzaaken, welken in 't algemeen genoomen, zoo ongereimd, als verschillend waren. Sommige inderdaad, die aan de Hartstogten der Zwangeren, met opzigt tot de Vrugt een byna onbepaald vermoogen toeschreeven; wilden alle de veranderingen, welken zy in deeze gevallen waarnaamen, alleen van dusdanig eenen invloed afleiden. Anderen daarentegen, wel gezien hebbende, dat men zulk eene onderstelling, by geene mooglykheid, nog door middel van onbetwistbaare Waarneemingen, nog door de weg van redekavelinge konde voorplyten, verklaarden zulks door eene ongemaklyke ligging der Vrugt, tegen één der Beenige Deelen van het Bekken. Veelen eindelyk, hebben beide deeze voorgewende Oorzaaken te gelyk aangenoomen: en eenigen onder deezē voegen 'er nog by, dat eene lange en moeilyke Verlossing; zoo wel, als eene belediging welke het Kind staande deszelfs Geboorte, ondergaan mogte, hetzelfde kan uitwerken.

IN zulk eene verschydenheid van Gevoelens als deeze; en waarvan de waarschyndykste zelfs, aan oneindige betwistingen onderworpen is; zal het misschien niet onnut zyn, dat wy onze gedagten een oogenblik tot dit stuk bepaalen; en, door middel van zeer zeekere Waarneemingen, en wettig daar uit afgeleide gevolgen, trachten aan te toonen, wat men aangaande dit Onderwerp te denken hebbe.

1. DE Vrugt bestaat, voor de saamenkomst van twee Ondeeligen, in het Ey van de Vrouw. 2. Alle wezenlyke Deelen van dezelve, bestaan te gelyk. 3. Het

Zaadvogt van den Man, in het Eijerest gebragt zynde, werkt op eene zekere, dog voor ons onbekende wyze, op het Eytje. 4. Hier door, ontwikkeld zig waarschynlyk niet alleen het Spruitje; maar ondergaat ook verscheiden Wyzigingen, die zoo wel deszelfs binnenste, als het uitwendige betreffen: en altoos eene meer of min duidelyke overeenkomst hebben, met het Ondeelige, welk de Bevrugting uitwerkt. Het Zaadvogt derhalven, bevat zulke Deelen in zig, welken met de verscheiden Deelen, zoo Vaste als Vloeibaare van den Man, overeenkomen; want, het drukt in het Spruitje, trekken van gelykheid met de verscheiden Deelen van deeze. 5. Het Spruitje, zoo voor, als na de Bevrugting, is zeer teeder, byna geleyagtig; en, door eene ligte toegeeving, op den minsten indruk, verandert het zeer van gedaante. 6. De Vrugt, tot op het tydftip der Geboorte, word gevoed door het moederlyke Bloed; en ontleend alle deszelfs Vogten van deeze. 7. De Veerkragt der Deelen van het Lighaam der Vrugt, is zeer gering: en derhalven geenzints geschikt, om eene verbetering der Vogten, die dezelve van de Moeder ontvangt; ondersteld zynde, dat deezen van hunne Natuurlyke hoedaanigheden af wyken, uit te werken. 8. Eindelyk, de hoeveelheid der Vogten, vergeleeken met den inhoud der Vaste Deelen, is by eene Vrugt merkelyk meerder, dan na de geboorte: deszelfs Vogten, daarenboven, zyn zeer Weyagtig: en, de veranderingen in de Omloopen- de Beweëging van de Vogten der Moeder; kunnen met opzigt tot de Vrugt, aanmerkelyke Omkeeringen veroorzaaken.

UIT alle deeze Beginzelen derhalven, op zeer keurige Waarneemingen gegrondvest (a); kunnen door een wet-

(a) HALLER. Mem. sur la form. du Cœur, dans le Poulet &c,

wettig gevolg, deeze onbetwiftbaare Leerregelen worden afgeleid. 1. Dat door eenigerhanden toevallige Oorzaaken, voor de Bevrugting zelve, op het Ey, en daar in bevatte Spruitje werkende, de oorspronglyke Schikking van verscheiden Deelen van hetzelfde, indervoe-gen kan verandert worden; dat daar uit, de Beginze-len voortspruiten van Ziekten, welken zig in het ver-volg meer en meer kenbaar waaken. 2. Dat het Man-lyke Zaadvogt, na de vermenging op het Spruitje wer-kende, de ongefteltheden van deeze, tot hetzelfde kan overbrengen; en dus den grond leggen tot wanordes, welken niet, dan door een scheppend Vermoogen, kon-nen weggenoomen worden. 3. Dat, zoo wel voor, als na de Bevrugting, terwyl alle de Deelen van het Sprui-tje, nog ten uiterften teeder zyn, door eene ongeregel-de beweging van het moederlyke Bloed, hetzelfde on-derworpen is aan menigvuldige veranderingen, die naar derzelver verschillende hoedanigheden, verscheiden Ziekten doen te voorschyn komen. 4. Dat de schaade-lyke hoedanigheden van de Vogten der Moeder, de oor-spronglyke gesteltheit van de Deelen der Vrugt, op meer dan eene wyze, en met onderscheiden gevolgen, kan veranderen. 5. Dat de zeer groote hoeveelheid, van Wateragtige Vogten; welken altoos by eene Vrugt plaats hebben; dezelve noodwendig zeer onderworpen doet zyn, aan dergelyk soort van Verzaamelingen. Men kan hier nog byvoegen: 6. Dat werktuiglyke Ziekten zel-ve, by eene Vrugt zoo wel, als na de Geboorte, in verscheiden Deelen van het Lighaam, plaatselyke onge-fteltheden kunnen veroorzaaken: die vervolgens, met den aanwafch van deeze vermeederen.

ZIE

&c. Tom. II. Pag. 172. &c. BONNET. Confid. sur les Corps Organ. Tom. II.

ZIE daar derhalven, verscheiden algemeene Oorzaaken van Ziekten; welken voor de geboorte kunnen plaats hebben. Men behoeft de werking van deezen, slegts te onderstellen, dat tot eenige der ingehouden Deelen van het Hoofd, of der Ruggegraad, bepaald worde; en, men zal alsdan gemaklyk begrypen kunnen, op welk eene wyze alle de te vooren gemelde gebreken plaatsgrypen. Zoude ook, de zeer groote zagtheid van het Hersiengestel en des Ruggemergs; zoo wel, als de ineengewikkelde ligging der Vrucht in de Lyfmoeder; niet wel iets kunnen toebrengen, om de werking van eenigen der aangewezen Oorzaaken, eerder tot dit, dan tot eenig ander Deel, te bepaalen? Zeeker ten minsten, is het, dat men vry zeldsaam, aangebooren verzaamelingen van Water, in andere deelen, dan het hoofd, en de Ruggegraad, waarneemd: en, dat behalven de zoo even gemelde biezonderheden, niet wel eenige Natuurkundige reede, van de meerder gemeenheid der tot hier toe beschreeven gebreken, kan gegeven worden.

SCHOON de Watergezwellen, welken aan de Ruggegraad voortkomen, het allermeeft gezien worden, aan de Lenden en het Hyligbeen; is 'er nogtans geen der biezondere Deelen van dezelve, van uitgeslooten. Die van het Hoofd integendeel, schynen meestentyds bepaald te zyn binnen den Omtrek van het Agterhoofdsbeen.

DE gevolgen, zoo wel van het een als van het ander Soort derzelver, zyn by uitstek verderfelyk. Het is zeldsaam zegt RUISCH, spreekende van een dergelyk Gezwel aan de Lendenwervelen, dat Kinderen, daar aan onderheevig, vyftien Maanden oud worden (a). Sommige gevallen egter zyn 'er, waar in ze niet slegts den

Ou-

(a) RUISCH. Ontl. Gen. en Heelk. Aanm. de 36 Waarn.

Ouderdom van drie en meerder; maar zelfs, die van Zeventien en Twintig Jaaren, berykt hebben (a). Veelmaalen word de Dood deezer ongelukkigen vooraf gegaan, van eene algemeene vermaagering des Lighaams, Stuiptrekkingen, Buikloopen, verlies van Kennis, en Verlammingen der Ledemaaten. Somwylen egter, genieten dezelve alvorens eene vry bestendige gezondheid.

ALLE deeze Ziekten overschryden de paalen van het vermoogen der Heelkunde. RUISCH bekend openhartig, dat hy geene derzelver ooit heeft tot geneezing kunnen brengen. De opening derzelver door het Mes, of van zelve; de afbinding; het gebruik van Vermoogende Brandmiddelen; alle deeze, hebben niets anders uitgewerkt, dan het noodlottig tydstop in hetwelke de Lyder word weggerukt, te verhaasten. Dezulken derhalven, schynen de eer der Heelkonst, zoo wel, als hunne eigen agting het best bewaard te hebben; die in alle dergelyke gevallen, niets wilden aanwenden, dan het gene dezelve voor uiterlyke aandoeningen konde bevyligen.

VAN de beschreeven Gezwellen der Ruggegraad, moeten wel onderscheiden worden, zekere affonderlyke verzamelingen van Water, in het één of ander gedeelte van het Celwyze Weeffel, onder de Bekleedzelen, door hetwelken de Ruggegraad overdekt worden, plaats grypende. Dit Gezwel inderdaad; tot den Rang van welke het geval van HOFMAN (b) en misschien ook, dat van BOHMER (c) moet gebragt worden; schynd voor-

naam-

(a) Zie eene verzameling dier gevallen in het te vooren gemelde Werk van den Heer ZWAGERMAN.

(b) Ephem. nat. Cur. Dec. 2. Ann. 50.

(c) BOHMER. Obs. Rar. Fasc. 2. Pref. Obs. 18.

naamlyk te beginnen na de Geboorte; en kan, als 'er niet tevens eene verzaameling van Water in de Buis des Ruggemergs mede vergezeld gaat, door eene enkele ontlasting van het ingehouden Vogt, geneezen worden.

§. III.

DE WATERZUGT IN EEN BESLOOTEN ZAK.

ONDER deezen Naam bevatte ik alle verzaamelingen van Water, in één of meer vliesagtige Bekleedzelen, als in zoo veele afzonderlyke Beurzen begreepen; voor zoo veel dezelve naamlyk, in één der voornaamste Holligheden van het Lighaam plaats grypen. De *Hydatides* derhalven, de *Waterzugt des Buikkvlies*, gelyk ook die der *Vrouwlyke Eijernesten*, moeten allen hier toe gebragt worden.

HYDATIS, zegt VAN ZWIETEN (a) betekende oudstydts, de vermeerdering van Vet, in het buitenste gedeelte, liggende onder het bovenste Ooglid. En, in dien zin waarlyk, is dit Woord door GALENUS (b) en ÆGINETA (c) genoomen. Thans egter, word daar door verstaan *zekere vliesagtige Zakjes, met wateragtig Vogt opgevuld, in verscheiden bolten van het Lighaam voortkomende.*

ARETÆUS is de eerste, die van deeze Ziekte met eeni-

(a) VAN ZWIETEN. Verkl. der Korte Stell. van BOERHAAVE. I. D. P. 307.

(b) GALENUS. Def. Medic. & Method. Medend. Lib. XIV. Cap. 19.

(c) ÆGINETA. Lib. IV. Cap. 14.

eenige naaukeurigheid gesproken heeft; en, de wyze op welke hy zig dien aangaande uitdrukt, laat niet toe te twyffelen, of hem is eene *Ascitus*, door *Hydatides* veroorzaakt, voorgekomen. Hy spreekt egter van dezelve alleen onder den Naam van (*Kύστις*) *Vesiculae*, en bedient zig even zoo min als *ÆTIUS*, van het Woord *HYDATIS*, dat *FERNELIUS* vervolgens, en misschien als de eerste, daar op toegepast hebbe (a).

DEEZE Ziekte, gelyk ik reeds in het voorbygaan hebbe aangemerkt, is gemeen aan alle Holligheden van het Lighaam. In den Buik, heeft men dergelyke Blaasjes gevonden aan het Darmschyl (b); de Maag, (c); de Milt (d); het Alvleesch (e); het Net (f); de Lever (g); het Buikvlies (b); en de Nieren (i). In de Borst, aan de Longen; het Hartenzakje; en het Borstvlies (k). In het Hoofd, in de Holligheden der Herffenen; aan het Harde en aan het Zagte Herffenvlies (l). Somwylen ook, zyn dezelve door het Braaken en den Stoelgang uitgeworpen; 't gene bewyft, datze in den Maag en het Gedarmte, van gelyken gevormd worden (m).
Vrou-

(a) ASTRUC. Trait. des Tum. & des Ulcer. Tom. I. Pag. 464 & 465.

(b) TULP. Observ. Med. Lib. II. Cap. 34.

(c) RIVERIUS. Observ. Comm. P. 314.

(d) V. COITER. Observ. Anat. Chir. P. 117.

(e) Ibid.

(f) BONETUS. Sepulchr. Anat. Lib. III.

(g) ASTRUC. Trait. des Tum. &c. Tom. I. P. 468.

(b) T. BARTHOLINUS. in Act. Haffn. Tom. III. Hist. 64.

(i) WILLIS. Pathol. Cerebr. Cap. 9.

(k) ROLFINGIUS. Epith. Meth. Cognosc. & Cur. Lib. II. Cap. I. en anderen.

(l) WEPFER. Exercit. de Apoplex. P. 410 en 415.

(m) WHARTON. Adenogr. Cap. II. RIVERIUS. Cent. 4. P. 27.

Vrouwen hebben dergelyke Blaasjes, dikmaalen door de Scheede der Lyfmoeder ontlast (a); en in dit geval is het zeker, datze of in de Scheede zelve, of, in de Lyfmoeder, gehuisvest hebben. Zelden eindelyk, zyn 'er eenigen derzelver, door geweldig Hoesten uit den Mond uitgedreeven; die zeekerlyk, of in de Takken der Luchtpyp, of, in de Luchtpyp zelve gevormd waren.

HET is eene algemeene Waarneeming, dat deeze Blaasjes, welkers grootte in verscheiden gevallen verschillend is, dan eens aan de buitenste Oppervlakte der Bekleedzelen van alle de gemelde Deelen, met één of meer beginzelen zyn vastgehegt; en dan eens, zonder eenige de minste aanhegting, in de Holte waar in zy gevormd zyn, bevat worden. Somwylen, schoon 'er verscheiden tegelyk in eene zelfde Holte plaats hebben, zyn zy alle gescheiden van elkanderen; hebben ieder in het biezonder een afzonderlyk beginzel; en kunnen als zoo veele, op zig zelfs bestaande Gebreken, worden aangemerkt. Somwylen, daarentegen, zyn verscheiden deezer Blaasjes, op de wyze van druivetroffen met elkander vereenigt; en hangen alle tegelyk met één enkel Steeltje, aan de Oppervlakte des Deels, van hetwelke zy voortspruiten. In eenige gevallen, zyn dezelve ontbloot van een algemeen Bekleedzel, dat hun allen omvangt; en in anderen, worden zy gezaamentlyk beslooten in eene vliesagtige Zak, die doorgaans dikker is van Zelfstandigheid, dan het eigen Weeffel is deezer Blaasjes. Altoos zyn dezelve vervuld, met een helder, doorschynend, en inderdaad Weyagtig Vogt, maar welkers dikte in verscheiden Omstandigheden, verschillend is.

WEINIG Ziekten misschien, zyn 'er, welkers Kenmer-

(a) VAN DER WIEL. Zeld. Aanm. 1. D. 70 Waarn. P. 228.

merken zoo bezwaarlyk kunnen aangewezen worden, dan deeze. Alles waarlyk, is in dit geval bepaald tot enkele giffingen, welken maar al te dikmaalen, door de Ondervinding wederlegt worden. Somwylen heeft men veele deezer Waterblaasjes gevonden in de Lighaamen van Menschen welken zeer gezond geleefd hadden: en, men heeft dezelve ondersteld in Zieken, welkers geopende Lighaamen, het tegendeel aantoonen. Dit egter, is vooral waar, ten opzigte derzulken, welken, of in het Hoofd, of, in de Holte der Borst gevormd worden; en is minder toepaslyk op die van den Onderbuik; als welkers bestaan men met zeer veel waarschylykheid, uit verscheiden nevensgaande Toevallen, kan afleiden. In dit geval immers, is de Buik naar evenredigheid van de grootte en hoeveelheid deezer Blaasjes, door eene meer of min omschreeven Zwelling uitgezet; de Ademhaaling belemmerd; en, men gevoeld dikmaalen, niet alleen de schommeling van het ingehouden Vogt, maar ook verscheiden Verhardingen, welken door ontaarte Klieren gevormd worden. De Pisdaarenboven, is niet zelden bezet met steenagtige Lighaamtjes; en word niet geloofd, dan met moeite, en in eene kleine hoeveelheid. By dit alles voegt zig somwylen, eene hardnekkige Opstopping van den Afgang; Koorts; en eene zeer lastige verzaameling van Winden, in den Darmbuis. Het Spysverteerend vermoogen eindelyk, van de Ingewanden des Onderbuiks, word ten meesten deele vernietigd; de Lyder is veelmaalen onderworpen aan Braakingen, welken alleen uit deeze Oorzaak voortspuiten; en, niet zelden gebeurd het, dat by Vrouwen, de natuurlyke ontlasting der Maandstonden, of, geheel agterblyven; of, in de uiterste wanorde gebragt worden. Alle deeze veranderingen derhalven, kunnen als zoo veele, niet zeer bedrieglyke kenmerken deezer Ziekte, in het onderstelde geval, beschouwd worden.

DE naaste Oorzaak der *Hydatides* is zeer moeilyk te bepaalen. FERNELIUS, met betrekking tot die welken in den Onderbuik plaats grypen, was van gedagten, dat dezelve voortkwaamen van één of meer barsten in de Zelfstandigheid der Lever: „wanneer deeze barsten (zegt hy) (a) zig uitstrekken tot het Vlies waar mede dit Ingewand bekleed is, vloeid het Water door dezelve uit, en ontlast zig in de Holte van den Onderbuik: maar, wanneer dit Vlies geheel blyft, word het Vogt daar door wederhouden, en maakt als dan zekere Blaasjes, welken de Grieken *Hydatides* genaamd hebben: deeze zyn ten naasten by gelyk, aan die genen, welken de Slagters somwylen aan de Levers van Ossen en Schaapen waarneemen”. Anderen hebben dezelve toegeschreeven aan eene plaatselyke uitzetting der Watervaten, ingevolge eener verhinderde Omloop van het *Lympha* (b). De zeer beroemde GRASHUIS is van gedagten, dat zy niet anders dan door eene opvulling van één of meer Vakjes des Celwyze Weeffels gevormd worden (c). Terwyl sommigen, integendeel beweeren, dat de Zelfstandigheid deezer Blaasjes, volstrekt geen werktuiglyke Deelen zynde, alleen door de ontaarting van een uitgestort Wateragtig Vogt gemaakt worde. Misschien is het waar, dat verscheiden deezer Oorzaaken tegelyk kunnen plaats hebben, en dat dan eens, de uitzetting van een Watervat, dan eens, de opvulling van de Vakjes des Celwyze Weeffels, en somwylen de verdikking van een buitengevaat *Lympha*, de onmiddelyke Oorzaak is der *Hydatides*.

DE uitgestrektheid van sommigen deezer Waterblaazen

(a) FERNELIUS. Pathol. Lib. v. Cap. 8.

(b) ASTRUC. Traité des Tumeurs & des Ulcer. Tom. 3. Pag. 468.

(c) GRASHUIS. De Natur. Hydatid. Pars 23

zen is dikmaalen zeer groot: en men heeft 'er gevonden die verscheiden Pinten water, in haare Holte bevatteden (a). Dus is het ook gelegen met derzelve hoeveelheid, die in sommige gevallen, bykans alle geloof te boven gaat (b).

GELYK men nimmer een Hulpmiddel moet voorschryven, in eene Ziekte, van welkers Natuur men niet door onloochenbaare bewyzen verzeekerd zy; moet men nooit iets aanwenden in dat Soort van *Hydatides*, van welkers bestaan wy gezegt hebben, dat men zig alleen door den weg van zeer onzekere giffingen, overtuigt agte. In de *Hydatides* daarentegen, die in den Onderbuik huisvesten, en welkers kenmerken wy gezien hebben, dat aan minder duisterheid onderworpen waren, behoord hoe eer hoe liever de noodige hulp te worden toegebracht; en, het is niet dan ten koste van het leeven des Lyders, dat men nalaate, zig van de hulpmiddelen der Genees en Heelkunde te bedienen. Wy zullen in 't vervolg aantoonen, van welk eene Natuur deeze Hulpmiddelen zyn moete; en nu overgaan tot de andere Soorten van Waterzugt, welken tot den Rang der Beslootene gebragt worden.

DE *Waterzugt des Buikvlies*, word oneigentlyk dus genaamd, en is inderdaad niet anders dan eene verzameling van Water, in de Vakjes van het Celwyze Weefsel, dat dit Vlies verbind met de binnenste Oppervlakte der Buikspieren.

DIT Soort van Waterzugt, is afhanglyk van eene verstopping der Vaten van het Buikvlies; die, allengskens

(a) Mem. de l'Academ. Roy. de Chir. Tom. vi.

(b) RIVERIUS. Observ. Commun. ultim. Pag. 393. en anderen.

kens zynde uitgezet, de Vezelen van het Celwyze Weeffel door hetwelke zy verspreid zyn, van elkanderen doet wyken; en, zoo wel door deeze uitzetting, als door verbreeking van sommigen der Watervaten, eene uitstorting in dit Weeffel doet stand grypen, welken tot eene onbepaalde uitgestrektheid kan aanwaffen.

IN de meeste gevallen, maakt de verzaameling van dit Vogt, eene verbreeking van de vliesagtige tusschenscheidzels, die het eene Vakje deezer Weeffels afzondert van het ander: en alsdan is hetzelfde begreepen, in ééne, en van alle kanten bepaalde Holte. Somwylen egter gebeurt het, dat de geheelheid deezer tusschenscheidzels, in weerwil der uitstorting, ongeschonden blyve: en in dit geval is het Vogt verdeeld door alle Celletjes van het meergemelde Weeffel; maakende dus, eene soort van Waterzugt, welke zeer wel tot de *Hydatides* gebragt worde.

TEN opzichte van den een, zoo wel, als ander deezer omstandigheden, is het waar, dat de hoeveelheid van Vogt 't welk is uitgestort, de Buik tot eene allereisfelykste dikte kan doen uitzetten. In het geval by PALFYN gemeld, waren hondert en dertig potten Water, in de uitgerekte zak van het Buikvlies begreepen (a). Uit eene andere dergelyke Wateragtige Verzaameling; in de linker zyde van den Buik doorgebrooken, ontlaste zig meer dan Twee Hondert Blaazen, ter grootte ieder van een Hoenderei; welken allen met een zagt, dog rot en stinkend Water vervuld waren (b). Meer an-

(a) VAN MEKEREN. Genees en Heelk. Aanmerk. LII. Hoofddeel.

(b) PALFYN. Anat. Chir. Tom. I. Pag. 44.

andere foortgelyke Gefchiedverhaalen, vind men in de Werken der bekwaamfte Waarneemers (a).

DE kentekenen deezer Ziekte, zyn, in 't algemeen genomen, duidelyker dan die der voorige. De Buik, naamlyk, is naar evenreedigheid der uitstorting, door eene meer of min bepaalde zwelling meer of min uitgezet: de Navel, die natuurlyk een weinig is ingedrukt, verheft zig dikmaalen als de uitstorting algemeen is, tot eene aanzienlyke hoogte: fcherpe Pynen, in de meefte gevallen met Koorts vergezeld, doen de kragten des Lyders verlooren gaan: de Dyen niet alleen, maar ook de Beenen, zyn bezet met eene Zugtige opblaazing: de Ademhaaling is belemmerd: de Eetluft bykans vernietigd: de Dorft daarentegen, onlefehbaar: en, men gevoeld de Schommeling van het uitgestorte Vogt, wanneer de drukking der Handen, aan weërzyden van het gezwel, of van den Onderbuik gelegd, beurtelings verwiffeld worde. Deeze laafte omftandigheid, egter, is alleen betreklyk tot dat biezonder foort deezer Ziekte, in dewelke het uitgevaate Vogt, in niet meer dan ééne zakswyze Holte begreepen zy; want, wanneer dezelve, als in zoo veele affonderlyke Blaasjes, door de Celletjes van het Vetvlies gemaakt, behouden word, kan men dergelyk eene golving van Vogt, niet waarneemen; en, het is in dit geval voornaamlyk, dat men uit de ongelykheid der Opzwellling; vergeleeken met de overige toevallen welken wy zoo even gemeld hebben; tot het bestaan deezer Ziekte, befluiten moete.

DE

(a) SOLENANDER. Sect. v. Confil. 15. Pag. 489. RHODIUS. Observ. Pag. 132.

(b) BLASIUS. Observ. Med. rar. Part. 1. Observ. 18. HELWIGIUS. Obs. Phys. Med. 82. Pag. 255. Mem. de l'Acad. Roy. de Chir. Tom. vi. TITSINGH Heelk. Pag. 330.

DE gevolgen van beide deeze foorten van Waterzugt, zyn ten uiterften verderfelyk. In den beginne egter, is het mooglyk, datze door een Heelkundig Handwerk geneezen worden. Het is niet even eens gelegen, als de Ziekte aanmerkelyke vorderingen gemaakt hebbe; en de zeer groote uitgestrektheid, zoo wel als menigvuldige aanhegtingen van den Zak des Buikvlies aan de Deelen des Onderbuiks, niet toelaat, dat derzelver Holte, door inkrumping, vernietigd worde. In dit geval waarlyk, is dezelve vroeg of laat, doodelyk.

DE *Waterzugt der Vrouwlyke Eijernesten*, de derde Ziekte, welke wy onder den Rang der *beslooten Waterzugt* hebben opgeteld, is gemeener dan de voorige, en maar al te dikmaalen verward met deeze. Men verstaat door dezelve eene *tegennatuurlyke uitbreiding van het Eijernest*, ingevolge eener meer of min groote *Verzaameling van een Wateragtig Vogt* in dezelve; 't zy dat zulks *afhanglyk is*, van eene *ontaarting der Eijeren*, daar in bevat; of wel, van eene *vermeerderde opvulling der Waterblaasjes*, welken somwylen tusschen dezelve verspreid liggen; of, eindelyk, van eene *opbooping in het Sponsagtig Weeffel* zelve deezer *Eijernesten*.

DEEZE Ziekte, is in alle haare omftandigheden, door den Heer VAN DER HAAR met zoo veel netheid beschreeven (a) dat ik met reeden twyffele, of men iets dat aanmerking verdiene, daar zal kunnen byvoegen. Zeeker is het ten minsten, dat ik my hier door ontheft vinde van de moeite, om het gebreklyke dat in andere Schriften daaromtrent gevonden word, door eene uitgebreide Verhandeling te vergoeden: en, misfchien mag ik

(a) Verhandel. van de Hollandf. Maatsch. der Weetensch. VI. Deel. 2, Stuk. Pag. 543.

ik 'er byvoegen, dat eene andere dan zeer korte ontvouwing van derzelver voornaamste biezonderheden, niet van overtolligheid zoude kunnen vry gesproken worden. Ik bepaale my derhalven, tot de enkele aanwyzing der Kentekenen, Gevolgen, en Behandeling deezer zoo beklaglyke Ziekte; en zal my niet uitlaaten in eenige dier biezonderheden, welken, gelykze aan veele zwaa- righeden onderworpen zyn, niet zoo zeer geschikt schynen, om het Geneeskundig Deel derzelve te verbeteren, dan wel, om de verbeeldingskracht des Onderzoekers, met meer of min bedrieglyke Voorstellen te vermoeijen.

INDIEN in eenige, zoo is het in deeze Ziekte, dat de Kenmerken welken het begin derzelve zouden moeten aanwyzen, by uitstek twyffelagtig zyn. De Ziekte zelve, gevoeld in deeze eerste tyd, zoo weinig ongemak; en alle de biezondere Werkingen van het Lighaam worden met zoo veel vryheid voltrokken, dat het naau- lyks mooglyk is, eenige de minste ongesteltheit van dien aart te vermoeden. In 't vervolg egter, dat is te zeg- gen, wanneer de Ziekte eenige vorderingen gemaakt hebbe, verschynen 'er eene groote menigte van ver- schillende Toevallen, van dewelken de eene minder, de andere meerder, het daadelyk bestaan derzelve aan- toonen. Het eerste schynbaare teken dat zig opdoet, is eene harde en bepaalde Zwellling aan de een of ander zy- de van den Onderbuik, onmiddelyk boven de Schaam- beenderen: deeze Zwellling is in sommige gevallen ver- gezeld met Pyn, die zig niet alleen in het Bekken, maar ook in de Heup, en langs de uitgestrektheid der Dye doet gevoelen; en in andere gevallen, gaat dezelve ge- paard met eene bezwaarlyke ontlasting der Uitwerpzelen. De dagelyksche toeneeming vervolgens der uitzetting, vermeerdert op eene langzaame wyze den omtrek des Buiks; en wel somtyds tot zoo verre, datze de maat van drie, vier, en meer Ellen te boven gaat. In deezen

toestand, worden somwylen de Maandstonden in wanorde gebragt, of derzelve gezette ontlasting vernietigt: de Verteering der Spyzen word bedorven: en, ingevolge hier van, gaat de Eetluft verlooren; en de Zieke vervalde wel haast in eene volstrekte uitdrooging: de Ademhaaling, die tot hier toe, onbelemmerd voltrokken werd, geschied niet dan met eene alleruiterste bezwaardheid: de Dorst word onleschbaar: de Pis weinig, dik, troebel, en als met roode geklopte Steenen gemengd: het ingenoomen Voedzel, word zonder eenige verandering, door den weg van Braaking uitgeworpen: de Puls is klein en ras: de kleur des Aangezigts word bedorven: en de Lyfmoeder eindelyk, maakt niet zelden eene aanmerkelyke uitzakking in de Scheede.

IN de beginzelen deezer Ziekte, is het Vogt doorgaans in afzonderlyke bewaarplaatzen, als in zoo veele Blaasjes begreepen. Naderhand egter, wanneer door de zeer groote uitspanning welke deeze blaasjes ondergaan, dezelve verbrooken worden, is hetzelfde verzaameld in niet meer dan ééne Holte, gemaakt door de Zelfstandigheid zelve, van het Eijerest. De Zak, welke in dit geval, door het vergroote Eijerest gemaakt word, is in de meeste omstandigheden zeer dik; en, het is niet, dan in eenen vergevorderden trap van uitzetting, dat dezelve zoo dun worde, datze zig niet meerder tegen de onophoudelyke persing van het ingeslooten Vogt kan aankanten.

WEINIGE gevallen zyn 'er, waar in dit Soort van Waterzugt, schoon met de vermoogendste Geneesmiddelen te keer gegaan, geen doodelyk uiteinde gehad hebbe. Het is derhalven de pligt van een Heelmeeester, indien hy anders zyne eigen agting, zoo wel, als die der Konst wil handhaven, dat hy de beklaglyke uitkomst derzelve, voorspelle; en geenzints door te losse beloften,

ten, de Zieke streele met eene hoop, die in alle opzigten bedrieglyk is.

ALLE de verschillende Soorten van Waterzugt, in deeze Onderdeeling beschreeven, hebben dit met elkan-deren gemeen, datze niet anders, dan door een zelfde Heelkundig Handwerk kunnen geholpen worden. Deeze egter, schoon het eenige hulpmiddel zynde, van hetwelke men zig met eenige verwagting bedienen konne, doet in de meeste gevallen niets, dan de toevallen der Ziekte, voor eenen meer of min bepaalden tyd verzagten; en moet derhalven niet zoo zeer als Geneezend, dan wel als Onderhoudend worden aangemerkt.

MEN heeft voorgesteld, om dezelve, even als in het Buikwater, door middel der Driekante Priem in het werk te stellen: en, menigvuldige gevallen zyn 'er, waar in men by een en dezelfde Zieke, het ingeslooten Vogt, tot verscheiden ryzen heeft afgetapt. In alle deeze gevallen ondertusschen, is het Water binnen eenen zeer korten tyd, in eene gelyke, en somwylen nog grooter hoeveelheid, wederom by een vergadert; en, het is niet zonder voorbeeld, dat deeze dikmaalen herhaalde Aftappingen, van eenen zeer schielijken Dood agtervolgt zyn. Deeze zoo slegte uitlagen der Aftapping, door den weg van Doorbooring, hebben naderhand doen denken, dat het openen der Zak door eene ruime insnyding, misschien van meer vermoogen zyn zoude, dan deeze: en inderdaad is het waar, dat dezelve in sommige gevallen, van eene meer dan gemeene uitwerking geweest zyn (a). Om deeze Bewerking wel te doen, is het zeekerlyk noodig dat men het voorschrift van

(a) Mem. de l'Acad. Roy. de Chir. Tom. vi.

van LE DRAN (a) in agt neem. Men doorfnyd naamlyk, de Huid zoo wel als de Buikspieren, en de Zelfstandigheid van den Zak zelve, met eene ruime opening. Ten dien einde, brengt men eene *Troisquart* in den Zak, welkers Pypje voorzien is met eene Sleuf, langs welke men dezelve door middel van een stomp-puntig Mesje indervoegen opent, dat men de Vinger in de gemaakte opening kan inbrengen. Op het geleide van deeze, die alsze in den Zak gebragt is, de punt van het Mesje bedekken moete, word eene insnyding gedaan van drie of vier vingeren breed lengte; door dewelke men tweemaal daags inspuitingen doet, die van eene zachte en zuiverende Natuur zyn moeten. Gelyk ondertusschen, de zyden der Zak, na deeze Bewerking zelden saamenhegten, en 'er meestentyds eene opening overblyft, welke dagelyks eenige droppelen Etter laat uitvloeijen, moet men de Zieke een geruimen tyd een pypje laten draagen, om de gemelde ontlasting te begunstigen. Ik zegge niets van het uitsnyden der Eijernesten, welke in de biezondere Waterzugt dier Deelen, als een Heelkundig *Problema*, door sommigen is voorgedraagen (b). Niemand voor zoo veel my bekend is, heeft tot heeden toe, deeze Bewerking ondernoomen. Men zal derhalven moeten afwagten, wat de Ondervinding ten dien opzigte, indienze ooit maar beproefd worde, zal aanwyzen.

(a) LE DRAN. Consult. sur la plusp. des Malad. qui sont du ressort de la Chir.

(b) Mem. de l'Acad. Roy. de Chir. Tom. vi.

§. IV.

DE WATERBREUK.

HYDROCELE, zegt ÆTIUS, betekende by ASPASIA, eene wateragtige opzwellling van de Lippen der Vrouwlyke Teelleeden. In 't algemeen egter, word dit woord toegepast op eene verzaameling van Water in sommige der Teeldeelen by Mannen: en, het is biezonder onder den rang der Zugtgezwellen, dat men de eerste deezer ongesteltheden, wil betrokken hebben.

SOMMIGE der Ouden, stelden vier biezondere Soorten van Waterbreuken, agtervolgens de verschillende zitplaatsen van het Vogt, welkers verzaameling dezelve uitmaakte. Die der eerste soort by voorbeeld, meenden zy dat plaats hadde, tusschen de gemeene Bekleedzellen van den Balzak en het *Dartos*: de tweede, tusschen het *Dartos*, en de *opstortende Spier der Ballen*: de derde, tusschen deeze laatste, en den *Schedenrok der Zaadvaten*: de vierde eindelyk, in de eigen Zelfstandigheid der Ballen zelve. Onder de latere Schryvers, zyn 'er eenigen, welken verscheiden deezer Soorten, met stilzwygen zyn voorby gegaan: en, 'er zyn anderen, die het bestaan van sommige derzelve, volstrektelyk ontkend hebben. Men kan hier by voorraad uit opmaaken, hoe weinig grond, alle deeze Soorten van Waterbreuken, in de Natuur hebben: en, deeze verschillende gevoelens zelve doen denken, dat dezelve eerder als vrugten eener levendige Verbeeldingskragt, dan wel, als zoo veele gevolgen eener standvastige bevinding, moeten beschouwd worden.

INDERDAAD, de twee eerste Soorten deezer ondersfelde Waterbreuken, zyn beide van dien aart, dat, met
het

het ontkennen der eene, het verwerpen der andere tevens, op eene onafscheidelyke wyze verbonden is. Het *Dartos* immers, 't welk men gemeenlyk begrypt, een vry sterk spieragtig Vlies te zyn, weezenlyk niet anders, dan een soort van Celagtig Weeffel zynde, is het naauwlyks betoogbaar, dat hetzelfde zoude kunnen strekken ter bepaaling van eene merkelyke veelheid Vogt in afzonderlyke Holten, op eene wyze, welke of de een, of de ander deezer Soorten, deed stand grypen. In gevallen daarenboven, waar in eene verzaameling van Water onder de Huid des Balzaks, zoo als men het noemd, plaats hebbe, zal men altoos bevinden, dat hetzelfde indervoegen naar alle zyden, en tot de Ballen zelve, is uitgespreid, als of het geheele Celwyze Weeffel, gelykelyk uitgebreid, en in deszelfs gantsche uitgestrektheid vervuld ware. Het derde Soort van Waterbreuk, is niet meerder mooglyk, dan de voorigen, en moet myns bedunkens, zoo wel verworpen worden, als deezen. De zeer groote dunheid waarlyk van de Opschortende Spier der Ballen, gelyk ook, het losse saamenweeffel van derzelver Spieragtige Vezelen, laten niet toe, dat 'er eene affonderlyke verzaameling van Water, tusschen deeze, en den Schederok der Zaadvaten kan huisvesten, zonder zig onmiddelyk uit te storten in het Celwyze Weeffel van den Balzak. De vierde Soort eindelyk, dat is te zeggen, die in de Zelfstandigheid der Ballen zelve zoude gevormd worden, is tot heden toe door zoo weinig besliffende Waarneemingen beweezen; en derzelver onderscheiding daarenboven van andere ongesteltheden, aan zoo veele zwaarigheden onderworpen; dat men aangaande het bestaan derzelver, op eene gelyke wyze mag oordeelen als omtrent dat der drie voorige.

INDIEN het derhalven beweezen zy, dat alle de zoovevengemelde Soorten van Waterbreuken, inderdaad niet
an-

anders dan een denkbeeldig bestaan hebben; is het natuurlyk, te vraagen: *hoe veele Soorten deezer Ziekte zyn mooglyk: en, in welke gedeelten van den Balzak, kan het verzaameide Vogt huisvesten.* Ik erkenne niet meer dan drie biezondere Soorten van Waterbreuken; in ieder van dewelken, het buitengevatte Vogt, in even zoo veele verschillende Deelen huisvest. In de eerste naamlyk, is hetzelfde bevat in het Celwyze Weeffel van den Balzak, onmiddelyk onder de Huid: in de tweede, in den Scheederok der Zaadvaten: en in de derde, in den Scheederok der Ballen zelve. Deeze drie soorten van Waterbreuken, worden door zeer zekere Waarneemingen bekragtigd: en het is niet dan door den weg van redekaveling, dat men het bestaan van sommige derzelve geloochend hebbe.

HET eerste Soort van Waterbreuk, word door sommigen onder den Naam van *Waterzugt des Balzaks* beschreeven. Het is vry gemeen aan Kinderen; en word zeldzaamer by Volwassenen waargenoomen. In de laatste ook, gaat dezelve gemeenlyk gepaard met eene algemeene Waterzugt des Lighaams, en behoord in dit geval, eerder als een toevallig, dan wel als een eigenlydig gebrek beschouwd te worden. Somwylen egter, is de Ziekte plaatselyk, en afhanglyk van eene biezondere verandering in de Vaten zelve van het Celwyze Weeffel des Balzaks. In dit geval is het voornaamlyk, dat dezelve onder het getal der Waterbreuken moet gerekend worden.

DE Waterbreuk in den Scheederok der Zaadvaten dat het tweede Soort is der genen, welken wy aanneemen; is aan veele betwistingen onderworpen. De Natuur, zegt men, heeft geene affonderlyke Holte aan den Scheederok der Zaadvaten gegeven: deeze is niet anders dan een voortbrengzel van het Celwyze Weeffel

fel des Buikvlies, 't welk, tegelyk met de Zaadvaten, door de Ringen der Buikspieren heen gaande, in twee biezondere platen onderscheiden word; waar van de binnenste, welke de Streng deezer Vaten van alle kanten onmiddelyk aanraakt, verscheiden vliesagtige tussenscheidfels, op de wyze van zoo veele kleine Celltjes, tusschen dezelve afgeeft, en op de hoogte der *Epididymis* door eene zeer naauwe heging een einde neemt: terwyl de buitenste deezer Platen, integendeel, tot de *Epididymis* genaadert zynde, van de binnenste afwykt, en eene vry ruime Zak maakt, in dewelke de Bal zoo wel, als deeze zelfde *Epididymis*, begrepen is: het is derhalven bezwaarlyk te begrypen, dat in dit Deel eene verzaameling van Water zoude kunnen plaats grypen, groot genoeg, om vatbaar te zyn voor het onderzoek der Zintuigen. Inderdaad, indien de Natuur, de Scheederok der Zaadvaten op die wyze gemaakt hadde, als hier word voorgegeeven; en dat dezelve altoos, en in alle gevallen, met zulk eene gezette naaukeurigheid, de Zaadvaten omringden; zoude men noodzaaklyk moeten toestemmen, dat de Waterbreuk van dit Deel, was 't niet geheel, ten minsten voor het meeste gedeelte, als eene enkele hersfenschim moest beschouwd worden. Maar, dit is iets, 't welk door zeer naaukeurige Ontleedkundige Waarneemingen word tegengesproken, en, waar van het tegendeel, door den zeer Beroemden CAMPER, op zulk eene onwederleglyke wyze is aangetoond (a), dat ik geen de minste zwaarigheid maake, om hetzelfde, als eene algemeene Dwaaling aan te merken. De Waterbreuk derhalven van den Scheederok der Zaadvaten, word niet wederlegt door het saamenstel deezes Deels zelve, maar is,

van

(a) Verhandel. van de Hollandsche Maatsch. der Weetenschappen. vi. Deel. 1. Stuk Pag. 235. enz.

van dien kant beschouwd zynde, mooglyk. Het komt 'er biezonderlyk op aan, of derzelver daadelyk bestaan, door de Ondervinding ook beweezen worde; en dit is een Vraagstuk, welkers oplossing zoo het my toefchynd, op eene bevestigende wyze begreepen is in de volgende Waarneeming. J. D. R . . . oud Vyfen Dertig Jaaren, vertoonde my den 19 November des Jaars 1761. eene zeer aanzienlyke Zwelling, aan de linker zyde van den Balzak, welke, gelyk hy my zyde, voor omtrent anderhalf Jaar, met een klein beginzel, een aanvang genoomen hadde. Het Gezwel, dat eene langronde gedaante hadde, en door de veelheid van het ingehouden Vogt, zeer gespannen ware, ftrekte zig uit, van den Ring der Buikfpiere tot aan het *Epididymis*. De Bal van die zyde, welke men beneden de Zwelling zeer onderscheiden zien en voelen konde, hing omtrent anderhalf Duim laager dan de regter. De Roede was eenigermaten gedrongen naar de regter zyde; en zoo terug getrokken, dat men niet dan een zeer klein gedeelte derzelve zien konde. Den Lyder had geen Pyn, dan by het begin der uitzetting, dat is te zeggen, ter plaatze van den Ring; en klaagde niet dan over eene zekere zwaarmoedigheid, gemeen aan allen, welken aan eenige hymelyke ongeftheden onderworpen zyn. Alle deeze verfchynzelen derhalven deden my niet twyffelen, of de Ziekte bestond in eene verzaaming van Water, in den Scheederok der Zaadvaten: een duidelyk gevoel van vogtgolwing daarenboven, als ik de drukking der beide handen aan weerzyden van het Gezwel gelegd, beurtelings afwiffelde, bevestigde my geheel in dit gevoelen. Uit aanmerking van de Jaaren des Lyders, zoo wel, als van de goede gefthheid zynes Lighaams, ftelde ik hem voor, het Gezwel door infnyding, langs deszelfs geheele uitgefthheid te openen. Dog hier aan wilde hy zig niet onderwerpen; en liet my alleenlyk toe, het ingehouden Water, door
eens

eene opening met de driekante Priem te ontlasten. De Bewerking, uit hoofde van eenige beezigheden des Lyders werd uitgesteld tot den 24 derzelfde Maand. Op dien Dag, ontlaste ik; in tegenwoordigheid van den Heelmeester. S. C. omtrent drie vierden van een Pint, wateragtig Vogt, dat eene flauwe geelagtige kleur hadde, en niet verschilde, van het gene in den Natuurlyken staat, in den schedenrok der Ballen, en misschien ook in die der Zaadstreng, word afgescheiden. De Balzak, en Roede, verkreegen onmiddelyk hier op, haare Natuurlyke gedaante. Ik stooftde met een sterk afkookzel van de *Cortex Quercinus*, daar ik weinige dagen mede aanhield; en liet het overige aan de Natuur bevoolen. Deeze Waarneeming waarlyk, ten zy ik my geweldig bedriege, bewyft het bestaan van dit Soort van Waterbreuk, meer dan baarblykelyk. Misschien zyn 'er weinigen, welken dit stuk met eene gelyke nadruk bevestigen.

HET derde Soort van Waterbreuk; de verzaameling naamlyk van Water in den Scheederok der Ballen, gelyk dezelve meermaalen voorkomt, dan die der Zaadstreng, is aan minder tegenspraak onderhevig dan deeze. Men vind egter Schryvers, die dezelve eerder schynen aantemerkken, als eene ophooping van Vogt, tusschen de verdubbeling van de Vliezen des Scheederoks, dan wel, als eene verzaameling van hetzelfde, tusschen de binnenste oppervlakte van den Scheederok, en de Ballen (a). LE DRAN, beschouwd dezelve als een soort van *Hydatides*, op één der Ballen gevormd, en vergeelyktze met dat Soort van Omkleede Waterzugt des Onderbuiks, in dewelke het uitgestorte Vogt in affonderlyke

(a) GARENCEOT, *Traité des Oper.* Tom. I Chapitr. VI.
Artic. 2.

ke Blaasjes begreepen is (a). Het is ondertusschen zeker, dat zoo wel de een als de ander deezer Heelkundigen, in dit opzigt gedwaald hebbe: en, dat het Vogt in dit geval, altoos in de Holte van den Scheederok, gehuisvest zy. Ik hebbe gezegd, dat dit Soort van Waterbreuk gemeener was dan die van den Scheederok der Zaadvaten; en moet 'er byvoegen, dat zulks afhanglyk is, van het biezonder maakzel des Scheederoks in dewelke zy gevormd word. De Scheederok der Ballen immers, is in den staat der Natuur zelve, eene zeer ruime Zak; en die altoos besproeid word met een zeker slymagtig Vogt, door hetwelke deszelfs aanhegting, aan de oppervlakte der Ballen, verhoed worde. Eene te groote verzaameling derhalven van dit Vogt, dat op veelerhanden wyzen kan te wege gebragt worden, is zoo wel geschikt om eene Waterbreuk van dit Deel te doen voortkomen, dat het inderdaad te verwonderen is, dat dezelve niet nog meermaalen gezien worde.

ALLE deeze beschreeven Soorten van Waterbreuken, zyn verzeld met biezondere omstandigheden, welken ieder op zig zelve, als een onderscheidend Kenmerk derzelve moet beschouwd worden. In het eerste Soort, is den Balzak gelykelyk uitgezet door eene witte en gespannen Zwelling, in dewelke de merktekenen eener drukkende vinger, een geruimen tyd behouden word: de Roede is gezwollen, en wel somtyds tot zoo verre, datze eene soort maakt van *Paraphymosis*, die de Glans zelve doet uitzetten: dikmaalen ook, kan men de golfing van het ingedrongen Vogt waarneemen: en altoos, is de Zwelling als in tweeën gedeelt door den Naad des Balzaks. De Kentekenen van het tweede
Soort,

(a) LE DRAN. Handw. der Heelk. Pag. 131 & 132.
Ned. Vert.

Soort, kunnen voor het meeste gedeelte, uit de Waarneeming welke ik hier voor hebbe bygebragt, ontleend worden; en om die reede, zal ik dezelve hier met stilzwygen voorby gaan. In het derde Soort eindelyk, dat is te zeggen, als het Vogt, in den Scheederok der Ballen zelve begreepen zy, voeld men de schommeling van het ingehouden Vogt als men uiterlyk eene beurtelingsche drukking maakt met de Vingeren: het Gezwel is meer rond dan langwerpig, en hersteld zig als het gedrukt word, onmiddelyk in zyne voorige gesteltheid: de Bal is onmerkbaar: de Roede niet opgezwollen: en den Lyder gevoeld geen pyn, dan in den Streng der Zaadvaten, die in dit geval somwylen, boven maaten worden uitgerekt. In alle deeze gevallen egter, onderstelle ik, dat het Gebrek enkel, op zig zelfs bestaande, en niet met eenigerhanden andere ongesteltheden gelyk somwylen gebeurd, vergezeld is: want, in deeze omstandigheden doen 'er zig gemengde Kentekenen op, welken gedeeltelyk de Waterbreuk, gedeeltelyk de nevensgaande Ziekte aanwyzen. Het zal niet noodig zyn, dat ik ieder deezer verschynzelen in 't biezonder, hier by voege: men kan dezelve ontleenen uit de gewoone Beschryvingen deezer ongesteltheden zelve: en, het zal genoeg zyn als ik aanmerke, dat de verplaatzing van sommigen der Ingewanden des Onderbuiks, en de Vleeschbreuk, de voornaamste nevensgaande Gebreken zyn, van dewelken de Waterbreuk met de grootste zorgvuldigheid moet onderscheiden worden.

DAT de naaste Oorzaak, van alle verschillende Soorten van Waterbreuken, in niet anders, dan in eene opheoping van een Weyagtig Vogt moet gezogt worden, leerd het onderzoek van het Vogt dat in alle deeze gebreken gevonden word, zoo nadruklyk, dat het voor zoo veel ik weet, aan geen de minste tegenspraak onderhevig is. De oorsprong van dit Vogt egter, is niet
in

in alle deeze gevallen dezelfde; maar verschillend, naar de verscheidenheid der plaats in dewelke hetzelfde verzameld is; gelyk ook, naar de verschillende Natuur der Gebreken welken de Waterbreuk kunnen vergezellen. In dat soort van Waterbreuk, welke in het Celwyze Weeffel van den Balzak gevormd worde, is deszelfs oorsprong gelyk, aan alle verschillende Soorten van Waterzugt: dat is te zeggen, datze bestaat in eene verbreeking, of ontsluiting der Watervaten. In de Waterbreuk van den Scheederok der Zaadvaten daarentegen; waarin het verzamelde Vogt, dans eens beslooten is in de holte deezes Scheederoks zelve; en dan eens, in eene overgebleeven uitzakking van het Buikvlies, na het herstellen van eenigerhanden Darm, of Netbreuken; is het somwylen oorspronglyk, uit eene vermeerderde Doorwaaszeming van dit gedeelte des Buikvlies zelve; en somwylen, uit eene verbreeking van de Watervaten des Scheederoks; en misschien ook, uit eene aanhoudende Affcheiding van het Doorwaaszemende Vogt deezes Scheederoks, terwyl het opneemend vermoogen der terugvoerende Vaten vernietigd is. In de Waterbreuk eindelyk, van den Scheederok der Ballen, is het meer dan waarschylyk, dat het altoos oorspronglyk is, uit eene vermeerderde affcheiding, zoo wel, als verhinderde terugvoering van dat Vogt, 't welk natuurlyker wyze, in de Holte deezes Scheederoks begrepen is.

SOMWYLEN gebeurd het, dat verscheiden der beschreeven Soorten van Waterbreuken, in één en denzelfden Lyder, ter gelyker tyd plaats hebben: en dit verdient zeer de oplettenheid des Heelmeesters. In den Jaare 1756 vertoonde den Heer CAMPER, in een Dood Lighaam, zulk eenen saamenloop van Waterbreuken: één naamlyk, aan de regter Zyde, in den Scheederok des Bals: één aan de linker Zyde, die in denzelfden Scheederok

Unable to display this page

merkt, dat het eerste Soort van Waterbreuk, de Verzaameling naamlyk van Water in het Celwyze Weeffel van den Balzak, dikmaalen gezien werd in Kinderen, zeldzaamer by Volwassenen; en in de laatste meermaalen gepaard gaat met eene algemeene Waterzugt des Ligbaams. Alle deeze veranderingen, zyn van eenen volstrekten invloed op de wyze van behandelen: en maaken deeze, aan even zoo veele verscheidenheden onderworpen. In het eerste geval, is het genoeg den Balzak te stooven met Verwarmende tevens, en Oplossende Heelmiddelen; daar men in sommige omstandigheden, het gebruik van zeer zachte Buikzuiverende, zoo wel als Zweet verwekkende Geneesmiddelen kan byvoegen. Zeldzaam gebeurt het, dat het gebrek onder eene aanhoudende toediening van deezen, niet overwonnen worde. In het tweede geval daarentegen, gelyk de Middelen welken wy zoo aanstonds hebben voorgeschreeven, hier niets uitwerken, is 'er geen anderen toevlugt, dan het Handwerk. Men kan in deeze Omstandigheid, het Water eenen uitgang bezorgen door één of meerder insnydingen aan de zyden van den Balzak, die tot in het Celwyze Weeffel doordringen, en grooter of kleiner zyn moeten, naar maate van de uitgestrektheid zelve, der uitzetting. Men kan het ook doen door middel eener doorbooring, met de Driekante Priem; als mede door behulp eener Seton, gelyk van sommige is voorgeschreeven: maar, niets is beter, dan eene inkerving, op verscheiden plaatzen tevens van den Balzak. Deeze inkervingen kunnen met de punt van een fyn Snymesje, of van een Lancet gedaan worden: zyn niet pynlyk: niet zeer onderworpen aan Toevallen: en, geneezen gemaklyk van zelve. Ik bekenne datze niet altoos in staat zyn om eene nieuwe verzaameling van Vogt, in het Celwyze Weeffel van den Balzak te verhoeden: maar in dit opzigt waarlyk, zynze gelyk aan de

voorgaande; die daarenboven nog dit hebben, dat ze niet alleen zeer pynlyk, maar ook aan meerder Toeval-
len onderhevig zyn, dan deezen. Misschien ook was
het niet onmooglyk, dat men door het aanleggen van
een Blaartrekkend Middel, uitgestrekt genoeg om den
gantschen omtrek van den Balzak te doen ontfteken; na
dat alle deeze kleine insnydingen waren toegeheeld,
eene volmaakte geneezing deezer Ziekte, konde uitwer-
ken. Dit egter, geeve ik alleenlyk op, om door dezul-
ken welken daar toe gelegenheid hebben, beproefd te
worden: en, niet meer dan één geval weete ik, waar
in hetzelfde ooit ondernoomen, en met eenen ge-
wenschten uitslag bekroond is. In het laatste geval
eindelyk: dat is te zeggen, wanneer de verzaame-
ling van Water, in het Celwyze Weeffel van den Bal-
zak, gepaard gaat met eene algemeene Waterzugt des
Lighaams; is het dikmaalen best, niets dat na eene Ope-
ratie gelykt, op den Balzak zelve te onderneemen. Ge-
lyk in deeze omstandigheid, de geheele uitgestrektheid
van het Celwyze Weeffel des Lighaams, gelykelyk met
een wateragtig Vogt is opgevuld; en alle de Vakjes van
hetzelfde, indervoegen gemeenschap hebben met elkan-
deren, dat zy allen, door eene zelfde opening, aan het
benedenste des Lighaams gemaakt, kunnen ontleedigt
worden; is het veelmaalen genoeg, inkervingen te maa-
ken aan de Beenen, gelyk aan die genen, welken
byna alle Heelkundigen, by gelegenheid van het Lyf-
water hebben voorgeschreeven. Somwylen egter, ge-
beurd het, dat de zeer groote uitzetting van den Balzak
in dit geval, denzelven met Verfterving dreigen; en als-
dan is het van nut eene insnyding te doen in dat Deel
zelve, om eene te vaardiger ontlasting van het ingehou-
den Vogt te bezorgen.

DE behandeling der twee overige Soorten van Wa-
ter-

terbreuken, is tweeledig: Onderhoudend naamlyk, en Geneezend. De eerste bestaat in de enkele Aftapping des Waters, door eene opening met de Driekante Priem; en moet zoo dikmaalen hervat worden, als eene nieuwe verzaameling in de Scheederokken, dezelve doet opspannen. De tweede, die door verscheiden Heelkundigen onder biezondere gedaanten is voorgeschreeven, behoord naar eisch der omstandigheden verandert, en dan eens op deeze, dan eens op geene wyze ondernoomen te worden. Waterbreuken van deeze Soort, zoo lang dezelve niet veroudert zyn, en men reeden heeft om te onderstellen, dat de Zak welke het verzaamelde Vogt bevat, geene biezondere verdikking ondergaan hebbe, kunnen, of door een *Seton*, of door een aangelegd Bytmiddel met voorzigtigheid bestierd, of, op de wyze van RUISCH en MARINUS, door eene kleine insnyding aan derzelver bovenste en zydelyke gedeelte, daar een Steekwiek met eenig Ettermaakend middel besmeerd word ingebracht, in zeer veele gevallen, geneezen worden (*a*). Anders is het gelegen, wanneer de uitzetting der Scheederokken zeer groot is; en derzelver Zelfstandigheid, gelyk somwylen gebeurd, verhard, of op eene buitengewoone wyze in dikte is toegenoomen; vermits alsdan, zonder dat een groot gedeelte derzelver word weggenoomen, geene volstrekte Geneezing kan gehoopt worden. In dit geval derhalven, moet eene insnyding gedaan worden, welke langs de gantsche uitgestrektheid des Gezwels is uitgebreid: het grootste gedeelte van de Wanden der Zak, te gelyk met de gemeene Bekleedzelen moet wegge-

(*a*) HEISTER. Heelk. Onderwyz. 2. Deel. 121 Hoofdd.
§. 7. BUTZER. De Hydrocele. by HALLER. Dissert. Select, T.
III. RUISCH. Advers. Anatom. Dec. II. P. 22.

gesneden worden: en, het overblyvende gedeelte van den Scheederok, word of verdeeld door kleine inkringen, om deszelfs Affcheiding te verhaalen; of, weggenoomen met een ftomp Werktuig, de gedaante hebbende van een Myrhten blad (a). Ten opzigte egter van alle deeze zoogenaamde *Ontwortelende behandelingen*, is het waar, datze veelmaalen gevolgd worden van toevallen, welken het leeven des Lyders in het uiterfte gevaar brengen. Een Geneeskundig beftier derhalven, moet in deeze omftandigheden, de Heelkonft te hulpe komen; en, menigvuldige Aderlaatingen, zoo wel, als Verkoelede Geneesmiddelen, in eene ruime hoeveelheid genoomen, zyn voornaamlyk die dingen, welken geenzints behooren verzuimd te worden. Men moet ook, als eene zaak van het uiterfte gewigt in agt neemen, dat men geene deezer Bewerkingen onderneeme, by Menfchen, welkers Jaaren zeer verre gevordert zyn; of, welkers kragten niet toelaaten, datze, zonder in levensgevaar gebragt te worden, eene aanmerkelyke Pyn, en Verettering ondergaan kunnen. In beide deeze gevallen waarlyk, komt niets dan de Onderhoudende Behandeling in aanmerking.

SOMWYLEN gebeurt het, dat de Bal, de Zaadvaten, of wel beiden deeze Deelen tegelyk, eene aanmerkelyke ontaarting ondergaan hebben; en in dit geval is het waar, dat 'er buiten derzelve geheele wegneeming, geene Geneezing altoos kan verwacht worden. In eene ligte Opzwellling daarentegen der Zaadvaten, gelyk ook, als 'er in de Zelfftandigheit der Ballen, of onder derzelve witte Rok, eene niet zeer diepe Verzweering gevormd zy, is het veelmaalen nog mooglyk, deeze zoo noodwen-

(a) BERTRANDI fur l'Hydrocele, dans les Mem. de l'Acad. Roy. de Chir. Tom. VII. Pag. 408.

wendige Werktuigen te behouden; mits dat men in het eerste geval, gebruik maake van Oplofende Stoovingen; en in het laatste, de Stof eenen uitgang bezorge door insnyding.

Ik hebbe in het optellen der Behandelingen, welken tot volkoomen Geneezing van de Waterbreuken dienen kunnen, niet gesproken van die kleine insnydingen, welken verscheiden Heelmeesters voorstellen; en die zy willen dat met een Ettermaakend Kaarsje zullen onderhouden worden. Dus heb ik ook niets gezegd, van het Branden met de *Moxa*, in de Liefch; nog van het inspuiten van zachte Corrodeerende Hulpmiddelen in den Scheederok; daar anderen van verzeekeren, dat somwylen met eenen goeden uitslag zyn te werk gesteld. Het schynd my toe, dat alle deeze Behandelingen niet overtuigend genoeg beweezen zyn, om met de voorige in vergelyking te kunnen gebragt worden; en, ik ben zeer geneigd om te denken met den Heer BERTRANDI (a); „ dat, gelyk men in het stuk van geneezen, altoos de „ zyde der bekwaamsten kiezen moete; wy ons eerder „ moeten laten geleiden, door verstandige en beredeneerde raadgeevingen; dan bepaalen door uitslagen, „ welken niet dan aan een blind geluk kunnen toege- „ eigend worden.”

§. v.

DE WATERZUGT DER GEWRIGTEN.

DE Gewrigten, zoo wel als andere Deelen, zyn onderworpen aan eene verzaameling van Water, welke derzelver omtrek, op eene aanmerkelyke wyze doet toe-

(a) Mem. de l'Academ. Roy. de Med. Tom. vii. Pag. 412.

oeneemen. De Latynen noemen dit gebrek *Hydrops Articuli*: en men vind Schryvers, welken hetzelfde verward hebben met de Sponsagtige Uitwasfen der Gewrigten.

TWEE Soorten deezer Ziekte zyn mooglyk. In de eerste naamlyk, is het Vogt bevat in het Celwyze Weeffel welk de Peezen en Banden der Gewrigten omvangd, en niet, dan door eene zeer losse heging met dezelve vereenigd is. In de tweede daarentegen, is hetzelfde uitgestort in de eigen Holte des Gewrigts zelve, en, het is enkel by toeval, dat het gezegde Celwyze Weeffel, daar aan deel neeme.

BEIDE deeze Soorten worden door biezondere Kenmerken onderscheiden; hebben verschillende Gevolgen; en moeten in sommige opzigten op verschillende wyzen behandelt worden. Dit alles derhalven, maakt eene afzonderlyke Beschouwing derzelve onvermydelyk.

IN het eerste geval, dat zeer wel een *Zugtgezwel der Geleding* kan genaamd worden, vermengt zig de Zwelling meestentyds met het overige van het Deel, en heeft eene zeer merkelyke uitgestrektheid: de Pyn is gering: de Vogtgolwing onmerkbaar: de indrukzelen der Vingeren blyven een geruimen tyd daar in over: en de natuurlyke afstand der saamengeleede Beenderen, blyft dezelfde, of word eenigermaten vermindert.

DEEZE Ziekte kan het gevolg zyn van eene algemeene ontbinding der Vogten tot eene wateragtige dunheid, welke in zyne uitwerking op deeze Deelen, door toevallige Oorzaaken bepaald worde. Zy kan ook afhanglyk zyn van plaatselyke beleedigingen, welken, door de Veerkragt des Deels te vernietigen, zoo wel, als door het verbreeken van sommige Watervaten, eene
Uit.

Uitstorting en Ophooping van Vogt in het Celwyze Weeffel doen stand grypen.

Zoo lang dezelve aan de omvangende Deelen der Gewrigten bepaald blyve, is ze op zig zelven genoomen, niet gevaarlyk. De langduurige beweegloosheid egter van het aangedaane Deel, een onaffcheidelyk gevolg deezer uitzetting, kan eene verstyving des Gewrigts veroorzaaken, welken in 't vervolg niet dan met zeer veel moeite overwonnen worde. Dikmaalen ook, als zy zeer lang geduurd hebbe, breid zy zig uit tot in de Holte des Gewrigt zelve; en is alsdan aan dezelfde toevallen onderworpen, als wy omtrend die van het tweede Soort zullen aanmerken.

SOMWYLEN gebeurd het, dat de Stof welke in dit geval in het Celwyze Weeffel huisvest, eene zeer slymerige gedaante hebbe; en by de minste beweging van het Deel een geluid maakt, welke niet ongevoeglyk by dat van gekreukt Parkement kan vergeleeken worden. Deeze omstandigheid is erger dan de voorgaande; en word veel moeilyker geholpen dan deeze.

DE Geneezing deezer ongesteltheit der Gewrigten, word begonnen met het toedienen van Geneeskundige hulpmiddelen, welken niet tot ons onderwerp behooren. De Eetregel moet maatig zyn, en Verwarmend. Uitzwendig bediend men zig eerst van een Pap uit Mostert Zaad, in Azyn gekneust, om de Zweet gaten der Huid te openen; en vervolgens van dezulken, welken uit Scherpe, Prikkelende, en Oplossende Heelmiddelen zyn toebereid. De *Radix Bryonia* met Azyn en Zout gekneusd, en onder de gedaante van een Pap aangelegt, is onder deeze allen, een der voornaamsten. Oplossende Pleisters, met *Ammoniak Zout* bedeed, konnen van gelijken met vrugt gebruikt worden. Konstige Slyken daar-

enboven, gemaakt van Steenkoolen en Water: het Straat
 lyk zelfs van groote Steeden, dat door het aflyten van
 de Hoefyzers der Paarden, en Wielen der Rytuigen,
 met eene aanzienlyke veelheid van zeer fyn Yzer belaa-
 den is, heeft men op de Proef bevonden, dat uitmun-
 tende diensten gedaan hebbe (a). Als alle deeze Hulp-
 middelen egter, van geen de minste uitwerking zyn mog-
 ten; of, wanneer het Gebrek gepaard ging met eene ver-
 zaaming van Vogt in de holte des Gewrigts zelve, neemt
 men den toevlugt tot eenige dier Handwerken, welken
 zoo aanstonds ter geneezing van het tweede Soort, zul-
 len aangewezen worden.

DE Verzaaming van Water in de eigen Holte der
 Gewrigten, daar wy nu van spreken moeten, word
 onderscheiden van de voorige, door deeze Kenteken.
 De zwelling des Gewrigts, hoe groot dezelve ook zyn
 mooge, is naaukeurig omschreeven, en strekt zig niet
 uit tot de naastgelegen Deelen: de Beenderen, welken
 het lydend Gewrigt saamenstellen, wyken van elkande-
 ren; dat is te zeggen, derzelver natuurlyke Afstand,
 word op eene zichtbaare wyze vermeerderd: de uitzet-
 ting welke het gewrigt in dit geval ondergaat, word niet
 zelden door den tegenstand der Zybanden, als 't waare
 verdeeld, in verscheiden afzonderlyke Uitzettingen: de
 Pyn, die somwylen vry hevig is, doet zig voornaamlyk
 gevoelen in de Holte zelve van het Gewrigt: en, de Be-
 weeging des Deels, is of geheel vernietigd; of word ten
 minsten niet, dan met de alleruiterste moeilykheid vol-
 trokken. By dit alles, kan men nog met betrekking tot
 het Kniegewrigt in 't biezonder aanmerken; dat de Knie-
 schyf op eene zeer zichtbaare wyze, door het ingeslooten
 Vogt

(a) Mem. de l'Academ. Roy. des Sciences Ann. 1743.
 Hist. de l'Academ. de Chir. Tom. III. Pag. 6.

Vogt naar vooren geperst worde: en dat deeze, met de Vingers gedrukt zynde, geen en tegenstand ontmoet, dan wanneer het Vogt dat tusschen dezelve en de Knokken des Dyebeens bevat zy, is weggeweeken.

GEMAKLYK is het zig een denkbeeld te vormen, aangaande den oorsprong van het Vogt, welk in deeze gevallen, in de Holten der Gewrigten huisvest. Eene vermeerderde Affcheiding immers van het zoogenaamde *Lidvogt*, door de Slymklieren des Gewrigts; gepaard, met eene verhinderde opneeming van hetzelfde, door de terugvoerende Vaten, is alleen genoeg om eene ongesteldheid als deeze, te doen stand grypen. De algemeenste Oorzaaken van beide deeze biezonderheden zyn deezen. Eene te groote Wateragtigheid of dunheid van het Bloed, afhanglyk van eenen vertraagden Omloop van hetzelfde, door de Vaten: Uiterlyke beleedigingen van welk eene Natuur dezelve ook zyn moogen: toeschietsing van jigtige Stoffen; blootstelling van een anders welgedekt Gewrigt aan eene zeer koude Lugt, en dergelyken.

DE gevolgen deezer Ziekte, als dezelve eenigermatten veroudert is, zyn ten uitersten beklaglyk. De scherpte welke het verzaamelde Vogt in dit geval verkrygt, veroorzaakt eene zeer gevoelige prikkeling in de omvangende Deelen des Gewrigts: de Kraakbeenderen welken de uiteinden der Gewrigte Beenderen bekleeden, gelyk ook het beenagtige deezer uiteinden zelve, worden verknaagd, en bederven: en somwylen zelfs komen 'er uitgroeiingen van Been, welken, van weërzyden tot elkander schietende, de twee gewrigte Beenderen, onmiddelyk saamenhegten. Deeze zelve Stof daarenboven, door een langduurig verblyf van hoedanigheid verandert, baand zig zelfs een weg door de Bekleedzelen, en ontlast zig geheel of gedeeltelyk, onder de gedaante van een dik, lymagtig Vogt, eenigermatten naar witte Honig

Honig gelykende , en hetzelfde zynde , welk de Grieken *Melicera* genaamd hebben (a). In dit geval komen 'er Pypzweeren , welken zeer dikmaalen van Vleeschagtige Uitwassen gevolgd worden.

TER Geneezing deezer Waterzugt , neemt men onmiddelyk den toevlugt tot inwendige Hulpmiddelen. Onder deezen moet men als de voornaamste aanmerken , die het Water door den Stoelgang uitdryven ; de Openende ; Verdeelende ; en de Zweetdryvende. De Eetregel zy maatig , verwarmende , en versterkend. Uitwendig , behoord men te beginnen even als in het vorige geval , met het *Cataplasma Seminum Sinapi* , welkers werking men vervolgens maatigd , door Verzagtende en Pynstillende Hulpmiddelen. Deezen worden vervangen , door Verwarmende en Oplofende , genoomen uit de *Radices Bryonia* , en *Cucumeris Asinini* , de *Flores Sambuci* , *Chamomillæ* , *Meliloti* , en dergelyken. De Kumyn Pleister , bedeed met eene ruime hoeveelheid van *Ammoniak Zout* ; smeltingen van dit Zout in Pis , of in Wynmoer ; het *Kalk Water* ; als mede de Loogen , uit Asch van Eikenhout , en Wyngaard Ranken , met *Ammoniak Zout* aangezet , kunnen alle met voordeel gebruikt worden. In de Waterzugt der Knie daarenboven , is het van nut een Blaartrekkend Middel te leggen aan het bovenste gedeelte van het dik des Schenkels , om eene afleiding , en ontlasting van Vogt langs dien weg te verkrygen.

SOMWYLEN gebeurd het , en vooral wanneer de Ziekte zeer veroudert is , dat geene deezer aangewezen middelen , de Oploffing van het by een verzaamelde Vogt kunnen uitwerken. In dit geval , moet het Gezwel door

(a) CELSUS. Lib. v. Cap. 26. N. 20.

door insnyding, doorsteking met de driekante Priem, of, met behulp van een aangelegd Bytmiddel, op de voordeligste plaats die mooglyk is, geopend worden. Men verbind de gemaakte Wonde met Versterkende, Zuiverende, en niet zeer vette of Olieagtige Heelmiddelen. Eene volstrekte rust van het lydend Deel is noodzaaklyk: en het is goed, dat het Gewrigt met een stevig Verband omvangen worde. In eene allerzwaarste trap deezes Ziekte: dat is te zeggen, wanneer dezelve gepaard gaat met zeer uitgestrekte Verzweeringen, en verknaaging der Beenderen, is de afzetting des Deels, onvermydelyk.

VAN de beschreeven Ziekten der Gewrigten, moet wel onderscheiden worden, zekere schielyke vloeijingen van eene Jigtige stof op dezelve. Deeze waarlyk, gelyk dezelve met een zeer duidelyk gevoel van Vogtgolving vergezeld gaan, en veelmaalen eene uitermaaten groote Zwelling maaken, zyn misschien maar al te dikwyls voor eene Waterzugt der Gewrigten aangezien en behandeld, en kunnen in de meeste gevallen, door Verwarmende en Oplossende Stoovingen geneezen worden (a).

(a) DE LA MOTTE. Trait. Compl. de Chir. Tom. II. Observ. 131 en 132.

ZEVENDE AFDEELING.

Bebelzende de Gezwellen der Bloedvaten.

DE Bloedvaten, niet minder als andere Deelen, zyri aan uitzettingen onderhevig. Deezen, door dewelken de Natuurlyke gesteltheit dier Werktuigen, op meer dan ééne wyze, en met onderscheiden gevolgen verandert word, kan men gevoeglyk in twee soorten onderscheiden.

IN die der eerste Soort, welken alleen de Slagaderen aantasten, krygt het Gezwel den Naam van *Slagaderbreuk*. Die der tweede daarentegen, om datze niet anders, dan in de Aderen plaats grypen, worden gemeenlyk onder de benaaming van *Aderispatten* begreepen.

BEIDE deeze Gezwellen, zullen de Stof zyn van twee naaftvolgende Onderdeelingen.

§. I.

DE SLAGADERBREUK.

WANNEER men agt slaat op den Oorsprong van het Woord *Aneurysma*, 't welk de Grieken, ter benoeming van het bovenstaande Gezwel gebruikt hebben; zoude men hetzelfde niet moeten toepassen, dan op dusdanig eene verandering eener Slagaderlyke Buis, in dewelke derzelver middenlyn op eene tegennatuurlyke wyze vergroot werde.

GALENUS wel is waar, schynd daar mede biezonderlyk te doelen op eene toevallige kwetsing der Slagade-

aderen, welke niet gelyktydig met de Huid, tot een Lidteken gebragt word. Zeeker ondertuffchen is het, dat de Kentekenen, door dewelken hy zegt dat men het van andere Gezwellen onderscheiden kan, zeer wel overeenkomen met eene uitbryding van den Omtrek der Slagaderen: en eerder betreklyk kunnen gemaakt worden tot deeze, dan tot eene kwetsing van derzelver faamenstellende Bekleedzelen (a).

NUK, egter, BOERHAAVE, LITTRE, en de meeste der Hedendaagschen, hoewel zy zig allen van dit Woord bedienen, geeven aan hetzelfde eene meer uitgestrekte betekenis; en verstaan 'er niet alleen door, eene uitzetting van de holte eener Slagader; maar ook, eene kwetsing derzelver door uiterlyke Oorzaaken, met uitvloeijing van Bloed, in de vakjes van het Celwyze Weeffel. In het eerste deezer Gevallen ondertuffchen, werd het gebrek een *Waare* in het tweede daarentegen, een *Valsche Slagaderbreuk* geheeten (b).

Ik zal, om my naar het gemeen gebruik te voegen, de verdeeling van dewelken wy zoo even gesproken hebben, aanneemen; en beide deeze Gebreken, onder den gemeenen Naam van *Aneurysma* beschryven. Ik zal 'er zelfs, een derde Soort byvoegen; en van deeze, zal onder de benaaming van *Saamengestelde Slagaderbreuk* gesproken worden.

EEN

(a) VAN ZWIETEN. Verkl. der Korte Stell. van BOERHAAVE. I. D. §. 178. P. 558.

(b) NUK. Exper. Chir. BOERHAAVE. Korte Stell. §. 176. & 178. LITTRE. Mem. de l'Acad. des Scienc. de l'Ann: 1707 & 1712. HEISTER. Heelk. Onderw. 2 D. Pag. 495. LE DRAN. Handw. der Heelk. Pag. 380. SHARP. Oordeelk. Aanm. P. 458. enz.

EEN *Waaere Slagaderbreuk*, is niet anders dan eene plaatslyke verwyding van de holte eener Slagader: of, eene zakwyze uitbryding van het een of ander gedeelte zyner zyden, zonder uitstorting van Bloed in de naastgelegene Deelen.

EEN *Onwaaere* daarentegen, die veel meer gemeen is dan de vorige, bestaat in eene uitstorting van het Slagaderlyke Bloed in het Celwyze Weeffel; zoo van het Vat zelve, als van de nabuurige Deelen. Eene uitstorting, alleen afhanglyk van eene toevallige Opening in de eigen Bekleedzelen der Slagaderen.

DE *Waaere* Slagaderbreuk, in zoo verre toegenoomen zynde in grootte, dat de Rokken der Slagader niet meer bestand zyn, om zig tegen de onophoudelyke Werking van het ingehouden Bloed te kunnen aankanten, maakt door eene uitstorting van hetzelfde in het Vetsvies der omringende Deelen, een meer uitgebreide Zwelling dan te vooren: en aan deeze is het, dat men den Naam van *Saamengestelde* moet toeëigenen.

DE bestaanlykheid van het eerste Soort deezer Georeken, word inderdaad door zoo weinig Waarneemingen beweezen, dat den Heer FREIND, na eene meenigte van gevallen onderzocht te hebben, niet spreekt van dezelve, dan op eene ontkennende wyze (a). 't Geval egter, door VAN ZWIETEN beschreeven, schynd my toe, dat tot deeze moet gebragt worden.

EEN klein Man, naamlyk, des avonds door de Duisternis gaande, stoot zyn regter Borst zeer sterk tegen een Paal. Hy betuigde eene zeer zwaare pyn gevoeld te hebben

(a) FREIND. Hist. Medicin. Tom. I.

ben in het bovenste gedeelte van zyn Borst, die evenwel kort daar na ophield. Na verloop van eenige Maanden begon hy eene ongewoone klopping te gevoelen onder het regter Sleutelbeen, die allengskens vermeerderde. Hy hygde van de minste Lighaamsbeweeging; en werd op het laatst van zyn Leeven byna verstikt: dus een Jaar lang kwynende stierf hy eindelyk. De Heer VAN ZWIETEN vond in het Lyk de regter Ondersleutelbeens Slagader, tot eene groote zak verwyd: zoo dat het Vlies deezer Slagaderbreuk dunner was dan Papier, en men door dit doorschynend Vlies, het daar in bevatte Bloed zien konde. Een ligt Wondje gemaakt zynde, kwam 'er veel geronnen Bloed uit (a).

VAN het tweede Soort, zyn menigvuldige Voorbeelden. Dat van SEVERINUS egter, is geenzints een van de minsten. Een Jongeling van 17 Jaaren, werd gewond met een Musket Koogel, door de Dye heen dringende, agt Vingeren breedte van de Liesch. Aansonds volgde 'er eene zeer zwaare Bloedvliet, welke egter door een Heelkundig Verband gestuit werd. Den volgenden Dag zag men eene groote Zwelling, vergezeld met zulk eene sterke Klopping, datze de beide opgelegde Handen opligtte. Door de Wonde onder tusschen, liep dikmaalen Bloed uit tot drie en vier Unzen; welk vervolgens weer van zelfs ophield. In dezen toestand bleef alles tot op den veertigsten Dag, na de toegebragte Wond. Toen werd 'er met gemeen overleg beslooten, schoon de Koorts, en vervallen kragten des Lyders zeer groot gevaar voorspelden; dat men de beleedigde plaats moest openen, en de gewonde Slagader toebinden, om de bloedstorting te stuiten. De plaats

(a) VAN ZWIETEN. Verkl. der Korte Stell. van BOERHAAVE. I. D. §. 176. P. 543.

plaats open gescheiden zynde, vertoonde zig eene groote veelheid bloedklonters, weegende in alles zes Ponden, welk SEVERINUS met eigen handen wegnam. Terstond liet de geopende Slagader, van deeze drukkende zwaarte bevryd, haar ingehouden Bloed met eene hevige sprong uitvloeijen. Een zeer kundig Heelmeester, bond de half afgescheurde Slagader aan weërzyden toe, en den Lyder was na verloop van zes Weeken volkoomen geneezen; zonder dat de Dye zwakkêr of dunner werd (a).

TOT het derde Soort, behalven veele anderen, behoord inzonderheid het geval van WALTHER. Zee-ker Dienstknecht van meer dan Vyftig Jaaren, klein van gestalte, maar zeer Bloedryk en Welvarend, willende iets, dat op den grond verspreid lag, by een zaamelen; bevond zig onpaslyk, en stierf oogenbliklyk. De Heer WALTHER, vergezeld van verscheiden Studenten in de Geneeskunde, opende deszelfs doode Lighaam; en ontdekte onder anderen, de volgende biezonderheden. De regter kwabbe van de Long was gehegt aan het Borstvlies: de Groote Slagader byna leedig: en de bogt derzelver, in dat gedeelte welk het Hartenzakje beantwoord, indervoegen verandert, dat men met zekerheid besluiten konde, dat by het Leeven eene aanmerkelyke uitzetting daar ter plaatze geweest ware. Dat gedeelte deezer Slagader daarentegen, welk het Hartenzakje aanraakt, was natuurlyk, en vertoonde geen de minste verandering. Het Hartenzakje was uitermaaten verwyd: en, toen het geopend werd, vloeide 'er twee Ponden Bloed uit: een gedeelte van dit Bloed was tot klonters saamengeronnen. Het Hart, door deszelfs laatste

(a) M. A. SEVERINUS. de Efficace Medicin. Lib. I. Pars. 2. Pag. 51.

fte kloppingen, zoo wel als de beide Ooren van hetzelfde waren leedig. Men vond zeer weinig Bloed in het opklimmend gedeelte der Groote Slagader, dog meerder in de een, zoo wel als ander der Longvaten. De Kroonslagaderen waren vol: de Aderen daarentegen van denzelfden naam, waren zulks minder. Geheel geene *Polypi* waren 'er, nog in de Holten van het Hart, nog in deszelfs Ooren, nog in de Stammen der daar uit voortkomende Vaten. De Groote Slagader egter, opeen Duim afstand van deszelfs oorsprong, en nog binnen de bevassing van het Hartenzakje, had eene *Aneurysma* ter grootte van een klein Ey: en, aan deszelfs zydeylke gedeelte, digt by het Hart, ontdekte men eene opening, groot genoeg om toe te laten dat 'er eene kleine Noot werd ingebracht. De rokken der Slagader waren terdeezzer plaatze niet dikker dan Natuurlyk, en men zag geene uitstorting, nog tusschen deezzen, nog in het Celwyze Weeffel dat de Slagader omvangt (a).

DE *Waare Slagaderbreuk* komt misschien zeldzaam anders, dan in den Stam zelve der Groote Slagader; of, in de voornaamste Takken van deezze, onmiddelyk na haaren oorsprong. Zeeker ten minsten is het, dat allen, welken men onder dien Naam, aan de uiterlyke Lede maaten beschreeven heeft, aan veelerhanden betwistingen onderhevig zyn. Men kan hetzelfde zeggen, van de *Saamengefelde*, als alleen het gevolg zynde van deezze.

DE Kentekenen van dit Soort, zoo lang ze nog geene aanmerkelyke vorderingen gemaakt heeft, zyn zeer bezwaarlyk te bepaalen. De Hoefft immers, de Benaautheid

(a) WALTHER. Progr. de Aneur. by HALLER. Disp. Chir. Tom. v. P. 189.

heid omtrent de Deelen, in de nabyheid van het Hart gelegen; en wat dergelyke Toevallen meer zyn, welken men heeft waargenoomen dat veelmaalen met dezelve vergezeld gingen, zyn Verschynzelen, gemeen aan zoo veel andere Ziekten, dat men geen het minste besluit uit dezelve kan opmaaken. Veelmaalen egter gebeurd het, dat het Gezwel, door langheid van tyd, in uitgestrektheid zynde toegenoomen, allen tegenstand van de omvangende Deelen overwind, en zig aan de uiterlyke Oppervlakte der Borstholte, onder verschillende vertoonzelen voordoet. In dit geval alleenlyk is het, dat wy door de volgende Kenmerken, van deszelfs bestaan verzeekerd worden. Het Gezwel naamlyk, dat naar deszelfs verscheiden grootte, meer of min bepaald en omschreeven is, maakt geen de minste verandering in de natuurlyke kleur der Bekleedzelen. Zoo lang het Bloed, welk daarin word opgehouden, nog vloeibaar is, verminderd deszelfs Omtrek eenigermaten door drukking, en den Lyder gevoeld ter zelfder tyd eenige Benaaudheid omtrent het Hart: de drukking nalaatende, keerd het wel haast weder tot zyne voorige uitgestrektheid. Den Lyder, gevoeld nog pyn, nog hitte in hetzelfde: maar, zoo wel hy, als den Heelmeeſter, beſpeuren eene meer of min ſterke Klopping, overeenſtemmende met die der Slagaderen. Dit alles egter, is in veele gevallen, aan zoo veele verſcheidenheden onderworpen, dat men ook in dit opzigt, niet te voorzigtig kan zyn in het bepaalen van zyn Oordeel.

MANGETUS bekend openhartig, dat hy, zoo wel als de Voorzitter van zyn Genoodſchap, zig bedroogen vonden by een Mysje van Tien Jaaren, die een groot Gezwel aan de Borst hadde, van het regter Sleutelbeen, tot aan het midden des Borstbeens; zonder verandering van de Natuurlyke kleur der Bekleedzelen; en waar

aan nog roodheid, nog hette, maar eene zeer sterke klopping bespeurd werd. Zy beschouwden hetzelfde voor eene *Aneurysma*, minder agt slaande op deszelfs hardheid en tegenstand, dan op de gezegde klopping; die ondertusschen niet afhanglyk ware, dan van de gewoone beweegingen van het Hart. Geheel vooringenoomen met hun gevoelen, oordeeldenze het niet geoorlooft, iets het allerminste daaraan te werk te stellen. De Natuur egter, deed hun wel haast zien, dat het geval geenzints tot de *Aneurysmata* behoorde: want, zig zelve door den weg van doorbraak eene redding bezorgende, vloeide 'er eene groote veelheid welgestelde Etter uit; en de Zieke werd volkoomen geneezen (a).

GELYK derhalven in dit geval eene zeer sterke klopping plaats hadde, zonder dat 'er eene Slagaderbreuk ware: zoo worden 'er ook *Aneurysmata* van het beschreeven Soort gevonden, in dewelken men geene merkbare klopping zoo het schynd bespeurd hebbe. RUISCH immers, vond in het doode Lighaam van een Jongeling, die sedert langen tyd geklaagt hadde over Benauddheid omtrent die Deelen, welken in de nabyheid van het Hart gelegen zyn, vergezeld met eene zeer vermoeijende Hoest; eene Slagaderbreuk ter grootte van een Hoender Ey, in één der Tusschenribbige Slagaderen; welke zoo vast aan de Ribben en de Lighaamen der Wervelen was aangewassén, datze niet dan door Hamer en Bytel daar van konde gescheiden worden (b).

EEN en dezelfde Slagaderbreuk, wat meer is, vertoond zig op verscheiden tyden, dan eens met, en dan eens zonder klop-

(a) MANGETUS. Biblioth. Chir.

(b) RUISCH. Cab. x, No. 5. 2. Deel. Pag. 781.

klopping. Dit is afhanglyk van zekere klonteragtige Stremmingen, welke het Bloed, in den zak der Slagaderbreuk begreepen, na eene langduurige ophouding ondergaat. Van deezen aart was het geval, door denzelfden Hoogleeraar op eene andere plaats beschreeven. Een Soldaat naamlyk, in deeze Stad woonagtig, had eene *Aneurysma* in de Borst, zonder kenbaare oorzaak voortgekomen, welke zoo groot ware, datze met een middenmaatig Stoelkussen, de Hoeken daar af getrokken, overeenkwam. Veele Dagen voor zyn Dood, brak het Gezwel open, zonder eene groote Bloedvliet te veroorzaken: en de klopping, die te vooren vry sterk geweest ware, had reeds, zedert eenige Weeken nagelaaten. Het doode Lighaam geopent zynde, vond men dat het Gezwel zyne zitplaats hadde in den Stam der Groote Slagader, omtrent drie dwarsche Vingeren van het Hart. Het bestond uit eene opeenstapeling van ontalylke dikke, Vleeschagtige, en zeer taaije Platen, tuschen welken het gestolde Bloed verhoolen lag; en welkers buitenste, dat de eigen Zelfstandigheid ware der Slagader, de dikte, van de gewoone breedte eener Stroohalm hadde. Byna alle de Ribben, zoo wel als het Borstbeen, waren geheel vernietigt (a).

DE *Onwaare Slagaderbreuken* kunnen in alle Deelen des Lighaams zonder onderscheid plaats grypen. De meesten egter derzelve, zyn het gevolg eener kwetfing van de *Arm Slagader*, by het openen der *Vena Basilica*. Deeze Soort, is aan verscheiden veranderingen onderworpen, en kan, naar de verschillende omstandigheden welken daar mede vergezeld gaan, in even zoo veele onderhoorige Soorten verdeeld worden.

SOM-

(a) Ibid. 38. Waarn. Pag. 82.

SOMWYLEN naamlyk, het Vat met eene taamelyk ruime opening doorboord zynde, geschied 'er eene uitstorting van Bloed in de Vakjes van het Celwyze Weefsel; groot genoeg, om de meeste uitgestrektheid van een Deel, door eene zeer miskleurige, en somwylen kloppende Zwelling, die alle werking van hetzelfde vernietigt, te doen uitzetten. Van deezen aart was het geval van SEVERINUS, van hetwelke wy hier voor gesproken hebben. Dat van MUZELL daarenboven, schoon gedeeltelyk voor een Waare, gedeeltelyk voor een Onwaare Slagaderbreuk gehouden, schynd my toe, dat tot deeze moet gebragt worden (a).

SOMWYLEN daarentegen, als de opening der Slagader zeer klein, en het vat zelve, onder het een of ander Peesagtig Uitbrydzet gelegen is, geschied 'er eene stolling van het Bloed in de nabyheid van het Wondje der Slagader, die de verdere verspreiding van hetzelfde door het Vetvlies verhindert; en een Gezwel maakt, inderdaad zoo overeenkomstig ten opzigte van deszelfs Verschynzelen met eene Waare Slagaderbreuk, dat een allergeoeffendst Oordeel zelve, naauelyks genoeg is, om het te onderscheiden van deeze. Weinige gevallen mischien, zyn 'er, welken de bestaanlykheid van dit Soort, met zoo veel nadruk bevestigen, dan het volgende.

JACOB FORREST, door een val, de beide Beenderen van zyn regter Been, in verscheiden kleine stukken vermorzeld zynde, werd het Been weggenoomen. Drie Dagen hier na, opende hem een jong Heelmeeester de *Vena Basilica* van den regter Arm; welke kleine Bewerking hem eene zeer gevoelige pyn veroorzaakte. Na verloop

van

(a) MUZELL. Medic. und Chir. Wahrn. 2. Samml. P. 27.

van nog vier Dagen, bespeurde hy in den Omtrek van het Wondje eene Zwelling, zoo groot als een kleine Kers. Den twaalfden Dag na zyn ongeval, in *Edenburg* gebragt zynde, werd hy in het Ziekenhuis ingenoomen; alwaar de heeling van den Stomp, gewenste voortgangen maakten. Agt Dagen, in dit Huis geweest zynde, verhaalde hy aan één der Heelmeesters van hetzelfde, dat hy een Gezwel hadde aan den Elleboog, welk hem zeer hinderde. Deeze, het geval onderzoekende, ontdekte een Eyronde Gezwel, dat de grootte hadde van een klein Hoender Ey; en agter de *Vena Basilica* gelegen ware. De Huid, welke het Gezwel dekte, was Natuurlyk; men bespeurde geen Poliflag in hetzelfde; en, het was zoo vast gehegt aan de Peesagtige uitbryding van de *Tweehoofdige Armspier*, als een Peesknoop gehegt is aan de onderliggende Peezen. Twee Dagen hier na egter, bespeurde men daar in duidelyk eene klopping, overeenstemmende met die der Slagaderen. Door drukking, konde men het Gezwel wei eenigzints vermindere in uitgestrektheid, maar niet geheel onmerkbaar maaken. Den Lyder hadt geen Pyn, nog wanneer het Gezwel gedrukt, nog als den Voorarm bewoogen werd. Verscheiden Genees- en Heelkundigen, verklaarden het geval voor eene *Waare Breuk der Slagader*. De kragten des Lyders, voor als nog niet toerykend zynde, om eene Operatie te ondergaan, kwam men overeen om de uitwerking der drukking te beproeven. Deeze werd eerst met een taamelyk gevolg bezogt, door het aanleggen van trapswyze Drukdoeken, door een omgelegd Bindzel ondersteund: en naderhand, dog met minder uitflag, door verscheidenerley Werktuigen: men keerde derhalven weder tot het aanvoegen van Drukdoeken en Windzels. Eene geringe Zweering, staande het gebruik der voorgemelde Werktuigen opgekomen, werd intusschen geneezen. De Zwelling, welke in weerwil van

van alles toenam, werd over het geheel vast en hard; deszelfs meest uitpuilend gedeelte egter, was zagter; en hier alleen bespeurde men de Polslag, als den Arm geboogen, niet, wanneer dezelve uitgestrekt ware. Om voor alle plotslyke Bloeding vylig te zyn, leide men het *Tournequet* aan den Opperarm. In het begin van January 1733. oordeelde men den Zieke in staat te zyn, om de Operatie te ondergaan: en, gelyk in die Maand, het Ziekenhuis door den Heer MACGIL bedient werd, moest dezelve gedaan worden door deeze. Het Gezwel was nu naar alle zyden aanmerkelyk vergroot. Deszelfs grond strekte zig inwendig uit, tot aan de binnenste Knokkel des Opperarmbeen: uitwendig had hetzelfde de Pees der Tweehoofdige Armspier gedreeven tot aan de *Vena Cephalica*. Het strekte zig uit langs de binnenzijde der gemelde Spier, tot op omtrent drie Duimen naar boven: naar beneden maakte het eenen gelyken voortgang over het Gewricht van den Onderarm. Gelyk het onzeeker ware, of het Gezwel buiten de Slagader, of, door deszelfs uitzetting zelve gemaakt was; besloot men om de Bewerking met de uiterste voorzigtigheid, en door een Soort van Ontleding uit te voeren. Het *Tournequet* werd op de gewoone wyze aangelegt; en het Gezwel, na de Bekleedzelen wat opgeligt te hebben, tot in het Vetvlies doorsneden. Eene kleine gegroefde Sonde, onder de Huid, naar de een en andere zyde van het Gezwel ingesteken, diende tot geleide van het Mes, in het doen eener kruiswyze insnyding. De vier hoeken deezer insnyding, werden met een rondsneedig Mesje van de ondergelegen Deelen afgescheiden: en, men onderschepte eene Slagader, welke men voorzag dat het vervolgen der Bewerking zoude vertraagt hebben. Het Gezwel, op deeze wyze ontbloot zynde, was van boven bedekt met een dun Celwys Weeffel; en van onderen, had hetzelfde een zeer sterk

pees=

peesagtig Bekleedzel. Dit laatste ontdekte men wel haast, dat niet anders ware, dan het Peesagtig Uitbrydzel van de Tweehoofdige Armspier: dit weggenoomen zynde, lyde de Zelfstandigheid van het Gezwel zelve, duidelyk voor Oogen. Deszelfs Bekleedzel bestond uit een zeer teder Vlies, 't welk zoo wel als de Vaste Stof, daar in beslooten, ter plaatze alwaar de meeste uitpui-ling gezien werd, doorknaagd scheen. Men ondernam, om het gantsche Gezwel met den Vinger van de onderliggende Deelen af te scheiden; dog dit werd, door het breeken van deszelfs Bekleedzel, op verscheiden plaatzen, verhindert. Niets derhalven, was 'er over, dan dit Bekleedzel, van boven tot beneden door te snyden; en dit gedaan zynde, werden 'er eenige Uncen van een zwart graauw Vogt ontlaf, zeer wel gelykende naar Koffy, die uit half doorgebrande Boonen is toeberyd: deeze Vogt was doormengt, met veele Bloedklonters niet alleen, maar ook met verscheiden Polypeuse saamenrunningen. Het overblyvende, dat de gedaante hadde eener *Polypus*, woog Zes Uncen. Eenige Lepels vol daarenboven, van een zwartagtig Vogt, met Bloed vermengt, werden met een Spons uitgewischt. Geenerhande Vleeschagtige Bindzels waren van de eene naar de andere zyde uitgespreid: maar de *Armslagader*, kwam in alle zyne Vliezen beslooten voor Oogen. In het midden van het ontbloote gedeelte van deeze, ontdekte men eene opening, welke zoo groot ware datze het grootste soort van Sondeeryzer inliet: en, nog uitwaards geboogen randen, nog eenig ander teken hadde, waar uit men konde afleiden, dat de binnenste Rok der Slagader, door de volgenden waren uitgeweeken: in alles waarlyk, had het de gedaante, als of het door een Eyvormig, puntig, en snydend Werktuig gemaakt ware. Een der helpers, eene stevige Sonde in deeze opening gebragt hebbende, om de Slagader op te ligten; onderschepte men dezelve met

met eene Naalde tot dergelyke Bewerkingen geschikt; en leide niet alleen boven, maar ook beneden de opening, een Bindzel; zonder egter de Zenuwen en Aderlyke Vaten daar in te begrypen, welken de voorgemelde Slagader vergezellen. Het aanleggen van het bovenste deezer Bindzels, veroorzaakte den Lyder, zoo hy zyde, gevoelige pynen: dog men voleindigde het Verband op de gewoone wyze. De Hand, na dat de Lyder verbonden was, bleef omtrent een half Uur koud en ongevoelig; naderhand egter, verkreeg dezelve zyn natuurlyk Gevoel, en Warmte. De Geneezing, wasten einde van Maart reets voltrokken: de Arm ondertusschen, de Hand, en de Vingeren, schoonze wel konnen bewoogen worden, zyn Zwak gebleeven; en vooral de Duim en Wysvinger. Na verloop van eenige Maanden, konde men weder de klopping der Slagaderen bespeuren aan den Voorhand (a).

EEN derde Soort van *Omwaare Slagaderbreuk* mischien, is afhanglyk van eene verbreeking van de binnenste Rok der Slagader, ingevolge eener schielyke uitzetting van het Vat, van eene Verzweering, of van eene Doorknaaging, door eenigerhanden scherpte welke in het Bloed huisvest. Gelyk in dit geval, het doorlopend Bloed eenen open weg gebaad word, om in het Celwyze Weeffel, welk dit Vlies verbind met de overigen, in te dringen; zoo kan het ook gebeuren, dat deeze zelfde Vloeistof, zig verspreidende tusschen de saamenstellende Vezelen der Veeragtige Rok, deeze Vezelen doet van een wyken; derzelver Saamenhang vernietigt; eene Uitstorting maakt in het buitenste Celagtig Vlies der Slagader, zoo wel, als in het Vetsvies der nabuurige Deelen: en dus, eene Slagaderbreuk doet voort-

(a) Medical. Essays. Tom. 11. No. 15.

voortkomen, welke ten opzigte van deszelfs uiterlyke Vertoonzelen, gedeeltelyk gelyk is aan een *Waare*, gedeeltelyk aan een *Onwaare*. De meesten dier gevallen, welken men wil, dat zonder uiterlyke Oorzaaken, op eene schielyke wyze zyn voortgekomen; schynen my toe, dat tot deeze moeten gebragt worden.

EEN vierde Soort deezer Gebreken eindelyk, is het gevolg eener Kwetsing van de Veeragtige Rok der Slagaderen; de binnenste ongeschonden blyvende. In dit geval waarlyk, vooral wanneer de Kwetsing eenigermaten uitgebreyd is, word het evenwigt tusſchen den Tegenſtand van het Vat, en de Werking van het Bloed indervoegen weggenoomen, dat de laafte de overhand krygt, op de eerſte. De binnenſte Rok derhalven, op die plaats niet meer geſteund wordende door de Veeragtige, wykt naar buiten, en word onder de gedaante eener meer of min bepaalde Zwelliſg, welkers klopping zeer merkbaar is, opgeheeven. Het maakzel van deeze egter, die ten uiterſten teder is, laat niet toe, dat dezelve zig merkelyk uitzette, zonder verbrooken te worden: en, dit plaats grypende, moet het geval tot een der twee eerſte Soorten gebragt worden. De beſtaanlykheid van dit Soort, word door de Waarneemingen van DE LA FAYE, beweezen. (a);

ALLE deeze beſchreeven Soorten van Slagaderbreuken, zyn van verſchillende Oorzaaken afhanglyk. Het geval door VAN ZWIETEN beſchreeven, van hetwelke wy hier voor geſprooken hebben, was het gevolg eener ſtoot, aan de omvangende Deelen der Borſtholte toegepaſt. Dat van LANCISIUS werd veroorzaakt, door het on-

(a) DIONIS. Cours d'Oper. de Chir. Pag. 690. in Nota.

ongelukkig werpen van een houten Kloot tegen den Rug (a). Door iets zwaars te tillen, kreeg zeker man eene Slagaderbreuk aan één der *Carotides*, even boven het Sleutelbeen (b). Dat uit Lagchen eene *Aneurysma* gekomen is, in de Voorhoofds Slagader, leeft men by COWPER (c). Door Braaken was het geval veroorzaakt van LITTRE (d). Door Hoesten kwam 'er een in de beide *Carotides* (e). Door sterk Huilen werd 'er een veroorzaakt aan de regter *Carotis*, welke zoo groot werd, dat den Lyder 'er aan stikte (f). Slagen op het Hoofd, en het trekken by het Hair, hebben het geval doen stand grypen, dat volgens PLATNER, by HOLTORFFS gemeld word (g). Van eene ongelukkige Kwetsing der Armslagader, by het openen van de *Vena Basilica*, waren afhanglyk de gevallen van RUISCH, MACGIL, TEYCHMYER, en VAN DEN HESPEL (b).

DE gevolgen deezer Gezwellen, tot welk eene Soort zy ook behooren, zyn in alle gevallen zoo beklaglyk, dat men niet anders, dan eene zeer ongunstige Voorzegging doen konne. Die aan de uiterlyke Ledemaaten voortkomen, zelfs als zy reets verre gevordert, en verouderd zyn, kunnen egter somwylen door een Heelkun-

(a) LANCISUS. de Mot. Cord. & Aneur. Pag. 235.

(b) MANGETUS. Biblioth. Chir. Lib. 1. Pag. 88.

(c) COWPER. Anat. of Hum. Body.

(d) Mem. de l'Acad. Roy. des Scienc. Ann. 1707. P. 30.

(e) Ephem. Nat. Cur. Dec. 1. Ann. iv.

(f) VAN LEEUWEN. Dissert. de Aneur. Ver. P. 13.

(g) PLATNER. Heelk. 1. D. Pag. 403. in Nota.

(b) RUISCH. Ontleedk. Aanm. 2 Waarn. 1. D. Pag. 48. MACGIL. Medic. Essays. Tom. 11. No. 15. TEYCHMYER. by HALLER. Disp. Chir. Tom. v. Pag. 195. VAN DEN HESPEL. Uitgez. Verhandel. VII. Deel. P. 189.

kundig Handwerk geneezen; of den Lyder, door het wegneemen des Deels gered worden. Dezulken daarentegen, welken in één der Holten van het Lighaam, of op plaatzen liggen, welken de hulp der Handen niet toelaaten, zyn vroeg of laat doodelyk.

EEN zeer gewoon gevolg van de Slagaderbreuk der *Aorta*, is het Bederf, en de vernietiging van het Beengestel, door hetwelke de Borstholte van rondsomme bepaald word. Dit immers, had plaats in het geval welk wy te vooren uit RUISCH hebben overgenoomen (a); en het blykt nog naader uit de drie volgende Waarneemingen.

ZEKER Mensch, had eene verouderde *Aneurysma*, van de Groote Slagader, ongelyk van Oppervlakte; welkers agterste verhevenheden, geplaatst waren, in even zoo veele overeenstemmende Gaten, uitgehold in de Lighaamen van de derde, vierde, vyfde, en zesde Rugwervel. De dikke Band, welke tusschen deeze ligt, was zoo wel, als die Lighaamen zelfs, gedeeltelyk verteerd; zoo dat het Gezwel niet meer dan één of twee Lynen afstand had van het Ruggemerg (b).

IN het doode Lighaam van een Man, die een langen tyd eene *Aneurysma* gedraagen hadt in de Borst, welks grootte, die van het Hoofd eens eerfgebooren Kind evenaarde, en met eene zeer sterke klopping, uiterlyk merkbaar, vergezeld ware; vond men eene uitzetting der Groote Slagader, omtrent twee Duimen van het Hart. De waare Ribben, gedwongen om van een te wyken, waren indervoegen bedorven, datze voor een

(a) Zie Pag. 200.

(b) Comm. Petrop. Tom. VI. P. 315.

een groot gedeelte ontbraken; en het gene 'er van ware overgebleeven, was zoo verandert, dat het met de Vingeren konde gewreeven worden als tot een Papje (a).

EEN Man van omtrent 50 Jaaren, hadt aan de rechter zyde van de Borst, een kloppend Gezwel, van kleur als de Huid, van gedaante langwerpig rond. Het was van het Borstbeen tot aan den Oxel, twaalf Vingeren lang, agt Vingeren breed, en strekte zig van drie Vingeren onder het Sleutelbeen, tot twee Duim breed beneden de Tepel uit. De Ziekte was begonnen met eene Kneuzing, voor eenigen tyd aldaar geschied, waar uit een Gezwel ontstond, dat allengs tot die grootte aangroede. Hy klaagde over eene zwaare knelling in de Borst, benaauddheid voor het Hart, en eene drooge Hoesft. De Puls was klein, oneenpaarig, en somwylen naauwlyks merkbaar. Op deeze wyze heeft hy met veele ongemakken zes Weeken lang geleefd, dog stierf eindelyk. Het geval onderzoekende na het overlyden, bevond men hetzelfde ten grootste deele gelegen onder de grootte Borstspier; en voor een gedeelte, onder de voorste Zaagspier, of kleine Borstspier. Deeze Spieren weggenomen zynde, openbaarde zig zwart gestold Bloed, met eenige Etter gemengt; en, toen men dit ook had weggeruimd, kwam 'er eene Opening te voorschyn, groot genoeg, om 'er met gemak een Vuist te kunnen insteken: want, de derde, vierde, en vyfde, der egte Ribben, waren met haare Kraakbeenderen zelfs, door Beenbederf verteerd. Toen openbaarde zig tevens het geborstene *Aneurysma*; 't welk een Zak was, zig van de uitkomst der *Aorta*, uit het Hartenzakje, tot aan den oorsprong van de linker Ondersleutelbeens Slagader uitstrek-

(a) RUISCH. Ontl. Waarn. 37. Aanm. 1. D. Pag. 81.

strekken. Deze Zak bevatte agt en dertig waare Polypi, plaatswyze om elkander heen gelegd. De grootste derzelver woog vyftien, een ander zes Uncen en vyf Dragmen; de overige minder. Allen te saamen haddenze de zwaarte van drie Ponden, elf Uncen, en twee Drachmen. Deze Zak was van onderen, voor een gedeelte saamen gegroeid met het Middenrif; en van vooren, gedeeltelyk met het Ribbenvlies. De regter Long, maakte door haare aangroeiing één Lighaam met dit Vlies, zynde ter grootte van de Slagaderbreuk naar agteren en om hoog gedrongen. Het Vlies zelve was op verscheiden plaatzen zeer dik, zoodanig dat hetzelve daar het met de Long vereenigt was, een halve Vinger evenaarde. De linker Long was wel gezond, dog zwom in eene groote veelheid van Weyagtig Vogt. Eindelyk: daar vertoonde zig eenige Ontsteking aan de punt van het Hart (a).

EEN der zeldzaamste Verschynzelen misschien in de *Aneurysmata* der Groote Slagader, is de ontaarting van deszelfs binnenste Bekleedzel, in eene Beenagtige Zelfstandigheid. Dit egter, zag ik voor weinig Jaaren in het doode Lighaam eener bejaarde Vrouw, by dewelke de Bogt deezer Slagader tot eene zeer ruime Zak, met veele Bloedklonters vervuld, ware uitgezet. De geheele binnenste oppervlakte der Slagader naamlyk, voor zoo veel dezelve in deeze uitzetting deel hadde, was bezet met een ongelooflyk getal van zeer dunne Beenplaatjes, welken allen met hun midden gehegt waren, aan de overeenstemmende Oppervlakte der Veeragtige Rok, dog welker randen, door eene soort van omkrulling naar de Holte van het Vat, daar van afweeken. Het overige

(a) Nov. Comm. Acad. Scienc. Imp. Petropol. Tom. 111.
Ann. 1750 & 1751.

rige van de Zelfftandigheid der Slagader, was ter plaatze alwaar deeze afwykingen der Beenplaatjes gezien werden, doorschynend. Alle de Beenderen daarenboven van dit Voorwerp, geheel doordrongen met eene rosgtige Wey, waren zoo broos, datze naanlyks zonder verbreeking konden behandelt worden. De Ribben zelfs, van de eerste tot de laatste toe, aan de eene zoo wel als aan de andere zyde, droegen op verscheiden plaatzen de merktekenen van Beenbreuken, die voor een gedeelte geheeld, voor een gedeelte nog los waren. De Ruggegraad, welkers saamenstellende Beendeelen, van eene gelyke ontaarting waren aangegreepen, was naar de een en ander zyde omgeboogen: en de Rugwervellen inzonderheid, hielden zoo zeer voor over, dat de waare lengte deezer geheele Beenkolom, omtrent vier Duimen vermindert ware. Deeze laatste omftandigheden, welken eene algemeene verbaftering der Vogten aanwyzen, konden eenig licht geeven, om den Oorsprong van dit Soort van Slagaderbreuken, in sommige gevallen te bepaalen: Dezelfde Oorzaak immers, van dewelke deeze weekheid der Beenderen afhanglyk ware, kan ook gediend hebben, om de Veerkracht der gemelde Slagader in zoo verre te verminderen, datze niet meerder bestand ware, om zig tegen de Werking van het Bloed, welkers grootste kracht zeekerlyk ter deezer plaatze word aangewend, te kunnen aankanten.

ALLE Slagaderbreuken, van welk eene Soort dezelve ook zyn moogen, wanneer ze in één der Holten van ons Lighaam plaats grypen, kunnen niet, dan op eene onderhoudende wyze behandeld worden. De vermindering derhalven van de perssing des Bloeds tegen de Wanden der Vaten, door Aderlaaten, Buikzuiveringen, en eene verkoelende Leevenswys: gelyk ook de bescherming van de uitgerekte Wanden der Slagader, als het Gezwel uiterlyk zichtbaar is, voor geweldige aandoeningen;

gen; is met één Woord, alles, wat men in dergelyke gevallen kan aanwenden.

DAT Soort van Slagaderbreuk integendeel, welk het ongelukkig gevolg is eener Aderlaating op de *Vena Basilica*, kan somwylen geneezen worden door eene konstige toedrukking van het Vat, door aangelegde Verbanden, of Werktuigen (a). Meermaalen egter word 'er vereischt, dat de Zak der Slagaderbreuk, door eene regtlynige of kruiswyze insnyding der Bekleedzelen ontbloot zynde, geopend, het geronnen Bloed wegge- noomen, en de verdere uitvloeijing van hetzelfde, door het aanleggen van één of meer stukken *Agaricus*, van een welsluitend Verband ondersteund, of, door het Binden der beleedigde Slagader, zoo wel boven als beneden de gekwetste plaats, verhindert worde.

DE verschillende Omstandigheden welken in het doen deezer Bewerking moeten in agt genoomen worden; zyn gedeeltelyk in de te vooren bygebragte Waarneeming van den Heer MACGIL aangewezen: gedeeltelyk ook kan men dezelve ontleenen uit de gewoone Beschry- vingen der Heelkundige Konstbewerkingen, van dewel- ken zy, een der voornaamste Onderwerpen uitmaaken.

GELYKE Behandelingen als deezen, zyn betreklyk tot alle andere Soorten van *Aneurysmata*, welken, aan eene der uitwendige Deelen van het Lighaam zyne zit- plaatshebbende, niet met eene algemeene Uitstorting van Bloed in de gantsche uitgestrektheid eenes Deels verge- zeld gaan. Want, wanneer dit laatste plaats hadde, zoude de eerste deezer behandelingen, meer schaadelyk dan nuttig zyn, en van eene Verstikking des Deels kon-
nen

(a) Zie HILDANUS, Cent. III. Observ. 44.

nen agtervolgd worden, welke geen anderen toevlugt overliet dan de Afzetting. In dit geval derhalven, moet alleen tot de voorgemelde Operatie beslooten worden.

§. II.

DE ADERSPATTEN.

HETZELFDE gebrek, dat een Waare Slagaderbreuk genaamd word, met opzigt tot de Slagaderen; noemt men een *Ader spat* (*Varix*) met betrekking tot de Aderen. Een *Ader spat* derhalven, is eene tegennatuurlyke vergrooting der Middenlyn van een bepaald gedeelte eener Aderlyke Buis: indervoegen, dat dezelve, tot eene meer of min aanzienlyke Zwelling, boven de natuurlyke Oppervlakte des Deels, word opgeheeven.

DE gemeenste Zitplaatzen deezer Gezwellen, zyn de Beenen. Somtyds egter, heeft men dezelve gezien, aan den Buik der Zwangeren; aan de Slaapen des Hoofds; aan de binnenzyde van den Dye; in het Balzakje; en dergelyken. HIPPOCRATES zelve, heeft ze in de Aderen van de Long waargenoomen (*a*).

ALLE Ader spatten, welken zig aan de uiterlyke Oppervlakte des Lighaams opdoen; worden daar uit gekend, datze Gezwellen maaken, die zagt, ongelyk van Oppervlakte, knoopagtig, loodverwig of zwartagtig, en meêrendeels onpynlyk zyn. Men kan hier nog byvoegen, datze naaukeurig eene zelfde strekking volgen als den loop is van het Vat in hetwelke zy stand grypen; als ook, datze met geen de minste klopping be-
deelt

(a) MUNNIKS. Heelk. Pag. 145.

deelt zyn; en in de meeste gevallen, door drukking eenigermaten kunnen verkleind worden.

OVERMAATIGE Arbeid, sterke Beweegingen, Bloedrykheid, lang aanhoudende Drukking, sterk fluitende omgelegde Windzels, eene regtstandige plaatzing van het Lighaam, by aanhoudenheid voortgezet; Kwaade Gesteltheid, Miltzugt, Zwangerheid; en met één Woord, alles door hetwelke de terugkeering van het Bloed naar het Middenpunt van Beweeging vertraagd word; moet men als zoo veele Oorzaaken derzelve, aanmerken.

SCHOON het niet zeer gemeen zy, dat de Aderspatten, tot eene bovenmaatige grootte aanwassen, vind men egter Voorbeelden, uit dewelken blykt dat dit somwylen geschieden konne. LOWER immers, heeft 'er een gezien aan het Been, welke de grootte van een Beuling hadde, en omtrent twee Ponden Bloed in haare holte bevatte (*a*). HILDANUS heeft 'er een terzelfder plaatze geneezen, welke de lengte hadde van een Span, en zoo breed ware, als de dikte was van zynen Voorarm (*b*). Niet minder was het geval van BIDLO, vermits één der drie *Varices*, welke hy zegt dat aan de Knie eenes Mans plaats hadden, aan de uitgestrektheid van het Hoofd eenes Kinds evenaarde (*c*).

GEENE deezer Gezwellen, alsze zonder eenige blykbare oorzaak voortkomen, en van eene maatige grootte zyn, is gevaarlyk. Ingeval van Aambeijen zelfs, vooral in Droefgeestige Lighaamen, wordenze voordeelig geoordeelt. Alsze onvoorzigtiglyk met sterke Terug-

(*a*) LOWER. Tract de Cord. Cap. 2.

(*b*) HILDANUS. Cent. IV. Observ. 85.

(*c*) BIDLO. Exercit. Anatom. Chir.

rugdryvende Middelen behandeld worden, geeven ze in sommige voorwerpen gelegenheid tot allerley foorten van Bloedstortingen, inwendige Ontstekingen, en Be-roerten. Sommigen derzelve egter, welken na eene toevallige doorbraak, eene groote veelheid Bloed laten uitvloeijen, kunnen den weg baanen tot eene Kwaade Gesteltheid, Waterzugt, en Teering; en worden daarenboven meermaalen gevolgd van zeer hardnekkige Ver-zweeringen. Aderspatten eindelyk, zoo wel aan den Buik, als aan de Beenen van Zwangeren, geneezen in veele gevallen, na dat de Verlossing haar beslag heeft, van zelve.

MEN moet als een biezonder gevolg van dat soort van Aderspatten, welken aan den binnenkant der Dey, by Vrouwen plaats grypt; aanmerken; een zeker soort van Kankeragtige Zweeren, door déwelken niet zelden, den geheelen Omtrek des Deels vernield worde. Deeze Zweeren waarlyk, hoe gering zy ook in den eersten opslag moogen toeschynen, zyn kwaadaartig genoeg, om zig tegen alle Hulpmiddelen der Heelkonst aan te kant-en. Uitermaaten pynlyk zynde, vloed 'er niet uit, dan eene zeer scherpe *Febor*, die alles rondom de Zweer zelve, wegknaagt; en dezelve by aanhoudenheid doet toeneemen. Van oppervlakkig alze te vooren ware, gaatze wel haast over tot eene zeer diepe Verzweering, welke met verscheiden hoolen en uitbultingen op derzelve grond bezet zynde, eene loodverwige kleur heeft, en eene byna ondraaglyke stank van zig afgeeft. De randen deezer Zweer, welken alsdan omkrullen, zyn zeer pynlyk, ontfteken, en miskleurig. De Liefchklieren, worden vervolgens, even als in de Kanker der Borsten omtrent die van den Oxel plaats heeft, door overbrenging der Stof, aangedaan, en verharden. Eindelyk komen 'er Vleeschagtige uitspattingen in de Zweer zelve, die somwylen tot eene aanmer-

kelyke grootte aanwassen: en, niet zelden gebeurd het in dit geval, dat, alles tot op het Been toe vernield wordende, de doorknaaging der Bloedvaten, zeer aanzienlyke Bloedstortingen veroorzaakt, welken het elendig Leeven der lydende, op eene haastige wyze doen eindigen.

DE behandeling van alle deeze gevallen is tweeledig; algemeen naamlyk, en biezonder.

DE eerste, welke voornaamlyk zyn opzigt heeft, tot de verbetering of het wegneemen dier ongesteltheden, welken wy gezegt hebben, dat dikmaalen als de voortbrengende Oorzaaken deezer Gezwellen moeten aangemerkt worden, behoord inzonderheid tot de Geneeskunde; en is in de meeste omstandigheden waariyk, aan zeer veele zwaarigheden onderworpen.

DE tweede, die naar de verscheiden toestand waar in de Aderspat zig bevind, verschillend is, word van verscheiden Heelkundigen, onder biezondere gedaanten voorgeschreeven; en is dan eens bepaald tot het aanleggen van Saamentrekkende en Opdroogende middelen, door een welluitend Verband ondersteund; dan eens door het openen van de Aderspat, op de wyze eener Aderlating; somwylen, door wegsnyding van het uitgezette Deel der beledigde Ader; en somwylen, door het aanwenden van Daadelyke, of Vermoogende Brandmiddelen.

DE eerste deezer Behandelingen egter, de eenige mischien welke by onze Heelmeeesters in gebruik is, voldoet in de meeste gevallen zoo weinig aan het Oogmerk, dat men wel als eene doorgaande waarheid, mag aanmerken, datze naauylks anders, dan als eene onderhoudende Geneeswyze moet beschouwd worden.

VAN denzelfden Natuur is het openen der Aderspat,
op

op de wyze eener Aderlaating, welke eerst van HIPPOCRATES, en naderhand, dog met eenige veranderingen, door GALENUS, ÆTIUS, AVICENNA, ALBUCASIS, en RHASES is voorgeschreeven (*a*). PARÉ ondertuschen verzeekert, dat hy verscheiden ryzen, zig met veel voordeel daar van bedient heeft, op zig zelve.

DE derde deezer handelwyzen, de geheele wegsnyding naamlyk van den Zak der Aderspat, die van CELSUS en ÆGINETA, op verschillende manieren is voorgesteld (*b*) gaat zeekerder. Deeze egter, word in 't algemeen geagt zoo pynlyk te zyn, dat PLINIUS verzeekerd, dat maar éenen CAJUS MARIUS, die zevenmaalen te Rome Burgemeester was, staande heeft toegelaaten en verdraagen, dat dezelve in zyn eene, en geenzints in het andere Been, schoon met dezelfde ziekte bezet, werd te werk gesteld (*c*). SEVERINUS ondertuschen, heeft op deeze wyze verscheiden Aderspattengeenezen: in weerwil zelfs, van den tegenstand derzulken, welken het bestier van het Ziekenhuis in Napels, de plaats alwaar hy deeze Bewerkingen uitvoerde, in handen hadde (*d*).

DE uitroeiing der Aderspatten, door middel van een daadelyk Brandyzer, is van denzelfden CELSUS oorspronklyk (*e*). Of deeze egter, immer met eenen goeden uitslag beproeft zy, is my onbekend.

't GEBRUIK van Vermoogende Brandmiddelen, dat den

(*a*) M. A. SEVERINUS. De Efficace Medicin. Pars. II.

(*b*) CELSUS. Lib. VII. Cap. 31. P. ÆGINETA. Lib. VI. Cap. 28.

(*c*) SEVERINUS. Loc. Cit. & MUNNIX. Heelk. Pag. 146.

(*d*) Ibid.

(*e*) CELSUS. Loc. Cit.

den laatsten weg is, welke men ter Geneezing der meergemelde Gezwellen heeft ingeslaagen; is misschien afkomstig van MENGUS FAVENTINUS, een Italiaansch Geneeskundige (a). BIDLO bediende zig van dezelve, in het voorbeschreeven geval, met eenen goeden uitslag: hy bekend egter, dat de Boter van Spiessglas, welke hy ten dien einde gebruikt hadde, zynen Lyder zeer gevoelige Pynen veroorzaakten (b).

EEN biezonder Soort deezer Ziekten, is eene uitbryding van de Vaten der Zaadstreng, afhanglyk van Wel lustige Denkbeelden, ongesteltheid der Vogten, en verhinderde terugkeering van het Bloed, door Gezwellen in de nabyheid van het één of ander gedeelte derzelve.

DEEZE uitbryding, welke men door den Naam van *Cirfocele* onderscheiden heeft van alle andere Soorten van Aderspatten, is in de meeste gevallen, niet anders dan eene toevallige Ziekte, welke van zelve overgaat, zoo draa de Oorzaaken van dewelke zy afhanglyk is, zyn weggenoomen. Somwylen egter, kan men haar aanmerken als een Gebrek dat op zig zelve bestaat: en in dit geval, is ze meerendeels bepaald tot de zoogenaamde *Epididymis*.

EENE knobbeltige Zwellling van den Zaadstreng, zoo wel, als van het voorgemelde Vaatagtig Lighaam, zyn de gewoone kenmerken van beide deeze ongesteltheden.

BEHALVEN eene meer of min groote uitrekking van den Zaadstreng, en een soort van uitdrooging van het
Lig-

(a) SEVERINUS. Lib. III. Pars. II. Cap. 98.

(b) BIDLO. Loc. Citat.

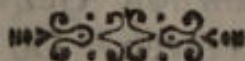
Lighaam des Bals zelve, dat fomwylen met dezelve gepaard gaat; is het zoo zeldzaam datze eenigerhande kwaade gevolgen, veroorzaakt, dat men byna altoos volstaan konne, met 'er niet anders dan eene Verzagte Geneeswyze op toe te passen. Eene Horizontaale plaatzing derhalven van het Lighaam, by Nagt; het ondersteunen van den Balzak, door een opschortend Verband; het aanleggen van Saamentrekkende en Versterkende Hulpmiddelen; eene gemaatigde Levenswys; en het doen van één of meer Aderlaatingen, in gevalle van Bloedrykheid; zyn de eenige biezonderheden, welken in de meeste gevallen moeten in aanmerking genoomen worden.

GEBEURD het nogtans, datze door de een of ander bykomende Oorzaak getergd zynde, pynlyk worden, en den Lyder drygen met eenigerhanden schaadelyke Toevallen: alsdan kan men de Geneezing beproeven door het Openen en Afbinden van de uitgespatte Vaten. MONRO egter verzeekert, dat hem nimmer een geval is voorgekomen, in hetwelke dergelyk eene Bewerking vereischt werde (a).

DAT Soort van Aderfpatten, welken in de Vaten zelve van den Balzak plaats grypen, en door CELSUS als een ander soort van *Cirfocele* aangemerkt zyn (b); verschilt in geenen deele van de overigen. Alles derhalven, wat wy te vooren met betrekking tot de Aderfpatten in het algemeen gezegt hebben, moet men ook begrypen dat plaats hebbe, omtrent deeze.

(a) Medical. Essays. Vol. v. Part. 1. N. 22.

(b) CELSUS. Lib. vii. Cap. 18.

AGTSTE AFDEELING.

Bevattende de Twyffelagtige Gezwellen.

TWYFFELAGTIGE Gezwellen, noeme ik dezulken, welken, of uit hoofde van hunne biezondere Natuur in verscheiden gevallen, niet toelaaten, dat ze tot één der te vooren beschreeven Soorten van Gezwellen gebragt worden: of, welkers waare hoedanigheden ons tot nog toe niet bekend genoeg zyn, om met zeekerheid te bepaalen, welk eenen Naam dezelve eigenlyk toekomen.

Tot deezen derhalven, behooren het *Keelgezwel*; de *Koude Verzweeringen*; en de zoogenaamde *Lymphatike Gezwellen*. Ieder van deezen, zal het Onderwerp zyn van één der naastvolgende Onderdeelingen.

§. I.

HET KEELGEZWEL.

KEELGEZWEL, *Keelbreuk*, en *Kropgezwel*, zyn zoo veele verschillende benaamingen, welken de voornaamste Gences- en Heelkundigen, aan één en het zelfde Gebrek gegeven hebben. Men verstaat 'er naamlyk door zulk een Gezwel, 't welk op de hoogte van het Strottenhoofd, een aanvang neemende, langs de uitgestrektheid der Luchtpyp voortgaat, en niet zelden de geheele breedte van den Hals inneemd.

DE Grieken hebben dit Gezwel onder den Naam van *Bronchocoele* beschreeven. De Latynen noemen het *Hernia Gutturis*: en men vind Schryvers, welken daar
van

van onder den Naam *Botium*, *Bocium*, en *Boffium* gesproken hebben.

VERSCHIEDEN foorten deezer Ziekte zyn mooglyk; en dit is de reede, dat dezelve voor geene biezondere bepaaling vatbaar zy. Zomwylen waarlyk, is dezelve niet anders dan een Soort van Vetgezwel, in het Celwyze Weeffel welk de Halspieren van elkanderen fcheid, plaats grypende. Somwylen daarentegen, behoordze tot de Classe van het derde Soort van Papgezwellen; en is afhanglyk van eene opzwellling der Waterklieren, welken in den omtrek van dit Deel, in een groot aantal gevonden worden. In sommige gevallen eindelyk, is deszelfs Natuur verschillend van die van alle andere Gezwellen, en moet alleenlyk in eene Uitbryding van de Schildwyze Klier des Strottenhoofds gesteld worden. Dit alles derhalven, maakt eene affonderlyke Beschouwing van een ieder deezer ongesteltheden op zig zelve, onvermydelyk.

HET eerfte Soort van Keelgezwel, is ten opzigte van deszelfs Verschynzelen, zoo gelyk aan alle andere Vetgezwellen, dat men flegts de aangewezen Kenmerken van deezen behoeft in agt te neemen, om over deszelfs bestaan te oordeelen. De gevolgen egter van deeze, zoo wel als deszelfs Behandeling, verschillen in verscheiden opzigten van die der overigen; en zyn niet zelden aan veele verdrietelykheden onderworpen. Dikmaalen waarlyk gebeurd het, dat door de zeer groote uitgestrektheid van het Gezwel, de Lugtpyp niet alleen gedrukt, maar zelfs aanmerkelyk vernaauwd, en de Ademhaaling derhalven belemmerd word: De Konftbewerking daarenboven, dat de eenige Geneeswyze in deeze Ziekte zyn zoude, is uit hoofde van de veelheid van zoo veele aanzienlyke Bloedvaten, als hier ter plaatze gelegen zyn, byna

na ondoenlyk; en beide deeze omftandigheden, maaken dezelve ten uiterfte gevaarlyk.

KEELGEZWELLEN van het tweede Soort, komen zelden tot eene aanzienlyke hoogte. Derzelver Kenmerken, zyn volmaakt gelyk aan de genen welken wy in de algemeene Beschryving der Papgezwellen van het derde Soort, hebben aangewezen. Hunne Geneezing is gemaklyk; en kan in de meeste gevallen door de enkele Opfnyding des Gezwels verkreegen worden. Dit is afhanglyk, van de biezondere Natuur der Stof, welke in dit geval plaats heeft, als meerendeels van eenen zeer Vloeibaaren aart zynde.

HET derde Soort, is zeer gemeen aan de bewooners van *Carinthia*, *Styria*, en andere Plaatzen, omtrent het *Alpifè Gebergte*. De Stof, welke in dit geval in de Schildwyze Klier word opgehouden, is verschillend; en fomwylen, niet ongelyk aan door warmte gestold Eywit; fomwylen Etteragtig, Vleefchagtig, of van eenige andere hoedanigheid; en veelmaalen als een Soort van *Hydatides*, met een meer of min lymagtig Vogt opgevuld.

DE eerste beginzelen van deezen, zyn in de meeste gevallen naauelyks merkbaar. Vervolgens egter, groeijen ze dikmaalen tot zulk eene verfchriklyke grootte, datze niet alleen de vrye Beweegingen van den Hals verhinderen, maar ook door eene gedeeltelyke toedrukking van de Lugtpyp, de Ademhaaling belemmeren. De kleur der Huid, welke dezelve uitwendig bedekt, zoo wel als deszelfs dikte, is in den eerften aanvang natuurlyk; maar ondergaat by de vergrooting des Gezwels aanmerkelyke veranderingen, en fomwylen zelfs gebeurd het, dat de oppervlakte van dit Weeffel besproeid word, door eene groote menigte verwyde Bloedvaten. Alle deeze om-
ftan-

ftandigheden, gevoegd by de plaatzing des Gezwels op de Schildwyze Kraakbeenderen van het Strottenhoofd, en de zeer fchielyke toeneeming van hetzelve in uitgeftektheid, moeten als zoo veele Kenmerken deezer Ziekte worden aangemerkt.

DE Naafte Oorzaak van dit Soort van Keelgezwel, moet alleenlyk gezogt worden in eene ophooping van dat Vogt, welk natuurlyk in de Schildwyze Klier word afgefcheiden: eene ophooping, welke afhanglyk is, van eene veranderde gefteltheid van het Lympha, zoo wel als van de natuurlyke gefteltheid deezer Klier zelve, welkers Veerkracht ten uiterften gering is. Of ook het Drinken van Sneeuwwater, van gefmolten Ys, en van Water dat met veele Kwikdeeltjes belaadend is, dezelve kan voortbrengen, is twyffelagtig; en fchynd zelfs door de Waarneemingen van den zeer beroemden HALLER betwift te worden (a).

GEENE deezer Gezwellen, op zig zelven genoomen, is gevaarlyk. Die egter, welke zig uitftrekken tot agter het bovenfte gedeelte van het Borftbeen, gelyk fomwylen gebeurd, en de Lugtpyp voor een groot gedeelte toedrukken, kunnen verfcheiden nadeelige gevolgen veroorzaaken. Dezulken, welken na eene buitengemeene vergrooting, by toeval tot Ontfteking overslaande, doorbreken; worden enkele ryzen, door eene daar op volgende Verettering geneezen: en dit gebeurd voor al, wanneer deszelfs ingehouden Stof, van eenen vloeibaaren aart is. Ik zegge niets van de overgang deezer Gezwellen tot eene Kankeragtige hoedaanigheid, die door sommige beweerd worde. Overtuigd zynde, dat dezelve door geenerhande befliffende Waarneeming beweezen, maar alleen op ongegronde Onderftellingen, is aangenoomen; kan ik eene verandering, zoo kwaadaartig als deeze, niet toeftemmen.

GE

(a) HALLER. Opusc. Pathol. Lauf. 1755. Pag. 16.

GELYK het Gezwel waar van wy spreekten, in de meeste gevallen niet dan door deszelfs misstand hinderlyk zy, is het naauylks der moeite waardig, dat men eenigerhanden Hulpmiddelen, daar op toe passe. De tederheid egter van veele Menschen, omtrent dit punt, is zoo groot, dat den Heelmeester niet altoos voorby kan, om zyne poogingen, ter Geneezing van hetzelfde, aan te wenden: en in dit geval kan men tot één der volgende Behandelingen den toevlugt neemen.

Zoo lang het Gezwel naamlyk, nog klein is, en vooral, wanneer eene duidelyke Vogtgolwing aanwyft, dat daar in eenige Vloeibaare Stof is opgeslooten, tragt men de verspreiding van dezelve te bevorderen door het aanleggen van Oplossende middelen, onder de gedaante van Pleisters. Meermaalen egter, voldoen dezelve niet aan de verwagting des Heelmeesters: en in deeze omstandigheid, schiet 'er niets over dan het Handwerk.

DEEZE, die van verscheiden Heelkundigen, onder verschillende gedaanten is voorgeschreeven, moet naar eisch der omstandigheden, in dewelken het Gebrek zelve zig bevindt, opeene onderscheiden wyze worden ingerigt. Somwylen naamlyk, en vooral indien de stof des Gezwels dun is, kan men volstaan met eene opening daar in te maaken door middel van de driekante Priem, die in dit geval een weinig dikker zyn moet dan gewoonlyk. Somwylen daarentegen, als het Vogt eenen minderen trap heeft van Vloeibaarheid, en men ondersteld dat hetzelfde door de opening van het Pypje niet zoude kunnen uitvloeijen, tragt men het Gezwel op eene langzaame wyze te doen veretteren, door een Seton; die zoo lang onderhouden word, als de noodzaaklykheid medebrengt. Sommigen zelfs hebben voorgesteld, om het gantsche Lighaam des Gezwels door den weg van Uitpelling weg te neemen: dog, met welk een

een gevaar eene Bewerking als deeze vergezeld is, leerd de volgende Waarneeming.

EENE Vrouw van aanzien, werd tegen het gevoelen van de eerste Heelmeefters van Parys, door het overreden van een ander, zoo verre gebragt, datze zig overgaf aan de behandeling van deeze, en een Gezwel van dit Soort, door uitpelling liet wegneemen. De Bewerking werd gedaan: maar, naauylks was dezelve geëindigt, of 'er kwam zulk eene hevige Bloedftorting, dat, in weerwil van alles welk men ter Stemping van dezelve aanwende, de Operateur en deszelfs Helpers, naauylks vertrokken waren, of de Lyderes overleed zoo fchielyk, dat men zelfs geene gelegenheid hadde, om haar de laafte Kerkgeregtten toe te dienen (a).

IN gevallen derhalven, waar in, nog plaatselyke Hulpmiddelen, nog eenige der twee voorgemelde Bewerkingen iets uitrigten, moet alles aan de Werking der Natuur worden overgelaaten.

§. II.

DE KOUDE VERZWEERINGEN.

ONDER deezen Naam begrype ik zekere harde, niet zeer pynlyke, dog inderdaad hardnekkige Gezwellen; inzonderheid plaats grypende by Menfchen, in dewelken eene kwaade gefteltheid der Vogten, de overhand heeft.

DE Latynen hebben dezelve beschreeven onder de benaaming van *Abscessus Frigidi*: en, men vind 'er waar-

(a) PALFYN, Anat. Chir. 1753. Tom. II. P. 313.

waarlyk weinigen, welken daar van op eene voldoende wyze gesproken hebben.

GEEN Deel van ons Lighaam misschien is 'er, in dewelke, dezelve niet kunnen plaats grypen: gemeenlyk egter ontmoet menze in het midden der uiterste Ledemaaten; en in den Omtrek der Gewrigten. Kinderen, zyn in 't algemeen genoomen, meerder aan dezelve onderworpen dan Volwassenen. De zeer groote zwakheid van de Vaste Deelen by deezen; de overvloed der Vogten; en inzonderheid eene maar al te dikmaalen voorkomende ziekelijke gesteltheit derzelver, moet men als de voornaame reede deezer biezonderheid aanmerken. Menschen, welkers Jaaren zeer verre gevordert zyn: dezulken, in dewelken eene alleruiterste trap van Scheurbuik, eene ontbinding der Vogten tot eene wateragtige dunheid, veroorzaakt hebbe: Vrouwen eindelyk, die een stilzittend Leeven leiden; of aan eene Opstopping der Stonden onderhevig zyn; worden dikmaaler van dezelve overvallen, dan anderen.

IN den beginne zyn dezelve zeer bezwaarlyk van andere Gezwellen te onderscheiden. De zeer groote hardheid egter, welke altoos daar aan eigen is: de langzaame toeneeming in uitgestrektheid: de geringe pynlykheid derzelver, als ze aan zig zelfs overgelaaten, en niet door menigvuldige drukkingen getergd worden: de naauwlyks merkbaare verandering van de natuurlyke kleur der Bekleedzelen: een zeer duister gevoel van Vogtgolwing in het midden der Verharding: maar vooral, de van elders bekende verandering en ontaarting van de hoedanigheden der Vogten, in het Onderwerp by hetwelke zy voortkomen: zyn zoo veele biezondere Omstandigheden, welken derzelver bestaan aanwyzen.

SCHOON wy gezegt hebben, dat de Gezwellen waar
van

van we spreken, meerendeels onpynlyk; niet miskleurig; en derhalven zonder Ontsteking zyn; moet men egter niet begrypen, dat zulks altoos, en in alle gevallen plaats hebbe. Veelmaalen waarlyk gebeurd het, dat, of door eene allengskens verkreegen scherpte der Vogten, welken het Gezwel maaken; of, door eenigerhande uiterlyke Oorzaak, eene Ontsteking worde voortgebracht, welke niet alleen zeer gevoelige pynen te wege brengt; maar ook eene Verzweering doet stand grypen, welke, alsze doorbreekt, eene groote menigte van een wateragtig Vogt laat uitvloeijen, en niet zelden van zeer nadeelige gevolgen vergezeld worde. Alle deeze veranderingen egter, behooren zoo weinig tot den eigen aart deezer Gezwellen; dat dezelve een geruimen tyd kunnen stand houden, zonder dat 'er eenige derzelver bespeurd worde: en, het is hierom, dat ik dezelve van de eigen kenmerken dier Gebreken hebbe uitgeslooten.

GEZWELLEN van dit Soort, alsze in een Deel stand grypen, welkers uitgestrektheid niet zeeraanzienlyk, en waar van het Saamenstel voor het meeste gedeelte Klieragtig is; worden somwylen gevolgd van eene geheele verteering des aangedaane Deels zelve: en dit verdient vooral de oplettenheid des Heelmeesters. By eene Vrouw van middenmaatige Jaaren, die onder het Heelkundig bestier van den Heer SWAGERMAN, in weerwil van haar ongeval een vry gelukkig Leeven leid, is door een dergelyk Gezwel, de geheele Schyf der Mam byna, zonder dat de Huid merkelyk benadeelt is, tot niet geworden; en het geheele Saamenstel derzelver indervoe-gen verteerd, dat de Huid zelve, de onderliggende Borstspier onmiddelyk aanraakt.

INDIEN in eenige, zoo is het in deeze Ziekte, dat de Genees- en Heelkunde moeten saamenwerken, om

eene bestendige Geneezing te doen stand grypen. De heerschende ongesteldheid der Vogten inderdaad, moet verbeterd; de zwakheid der Natuurlyke Werktuigen moet versterkt; en het Gezwel zelve, dat naauwlyks vatbaar is voor Oplossing, moet zoo draa mooglyk tot Verettering gebragt, en het ingeslooten Vogt ontlast worden. Oogmerken waarlyk, welken by geene mooglykheid, door het opvolgen der Leerregelen van eene dier beide Wetenschappen op zig zelve, kunnen be-rykt worden.

Om aan de laatste deezer Oogmerken te voldoen, neemt men den toevlugt tot het aanleggen van Pappen, saamengesteld uit Verwarmende, en Prikkelende Hulp-middelen. Gommen, van aart, als de *Ammoniak gom*, de *Galbanum*, *Bdellium*, *Opopanax*, *Sugapenum* en dergelyken, in een Dooijer van een Ey ontbonden; zoo wel, als de *Herbæ Menthæ*, *Flor. Chamæmeli*, *Meliloti* en *Sambuci*, met Melk en Kruim van Brood gekookt, en met voorgemelde Gommen vermengd, zyn onder deezen allen de voornaamsten. De Werking deezer Hulpmiddelen, moet men zorg draagen dat bevorderd worde, door dezelve zoo warm als den Lyder het maar eenigermaten verdraagen kan, aan te leggen; als ook, door het zieke Deel naaukeurig te bevyligen voor den toegang der uiterlyke Lugt.

Zoo draa men oordeeld, dat de Ettermaaking genoegzaam gevorderd zy, om het ingeslooten Vogt eenen uitgang te bezorgen; moet het Gezwel door eene ruime insnyding geopend, en vervolgens met Dragtmaakende Middelen verbonden worden. Dezulken zelfs, welken in den omtrek der Gewrigten voortkomen, behooren hoe eer hoe liever op eene zelfde wyze geopend te worden; om de verspreyding van derzelver stof, in de holten derzelyer te voorkomen. Eene zoo

traa-

traage Ettermaaking naamlyk, als in alle deeze gevallen plaats hebbe, maakt, dat we in deeze omftandigheid, eene van zelfs komende doorbraak niet kunnen afwagten.

§. III.

DE LYMPHATIEKE GEZWELLEN.

LYMPHATIEKE Gezwellen, zyn door QUÉSNAÏ genoemd, dat Soort van Langduurige Gezwellen, door dewelken niet zelden het Werktuiglyke der Deelen geheel vernietigd worde; en welkers ingehouden vogt, in zeer veele gevallen, aan de gewoone hoedanigheden van het *Lympha* beantwoord (a).

DEEZE Gezwellen, van welk eene Natuur derzelver vogt ook zyn mooge; kunnen in alle Deelen van het Lighaam zonder onderscheid plaats grypen. Somwylen waarlyk, ziet men dezelve onder de Huid, in het Celwyze Weeffel; maar dikmaalen ook dieper, tusfchen de Lighaamen der Spieren; en enkele ryzen zelve, in het Beenvlies.

IN alle deeze gevallen, gefchied geen de minfte verandering, nog in de Kleur der Huid, nog in deszelfs Natuurlyke Warmte. Men gevoeld 'er zelfs, naauelyks eenige gewaarwordelyke Pyn in; ten zy dezelve in de nabyheid van zeer gevoelige Deelen geplaatst zynde, door eene bovenmaatige vergrooting, eene uitrekking en spanning dier Deelen veroorzaakt. In deeze omftandigheden waarlyk, kunnen de Smerten welken zy voortbren-

(a) Verhandel. van de Koninglyke Akademie der Heelk.
I. Deel. P. 102. in Nota.

brengen ondraaglyk zyn. In sommige gevallen, zynze van alle kanten naaukeurig bepaald en omschreeven: in anderen daarentegen, beflaanze de gantsche uitgestrektheid van het Deel welk zy aantasten, en doen hetzelfde op eene verschriklyke wyze uitzetten. In den beginne, zynze den eenen Dag grooter dan den anderen; en somwylen zelfs geheel niet merkbaar dan uit de Pyn, welke de drukking der Vingeren daar in veroorzaakt. Altoos is hunne meeste dikte in het midden; en zy verminderen allengskens naar den Omtrek. Schoonze, in 't algemeen genoomen, niet ten eenemaal van vastheid en veeragtig vermoogen versfeken zyn, zynze egter zulks onvergelykelyk minder dan de Knoest en Vleeschgezwellen. Zy zyn daarenboven minder bepaald in Omtrek, en nog zoo rond, nog zoo verschuifbaar als de Vetgezwellen; en worden alszo zeer groot zyn, uitwendig besproeid, van verscheiden Verwyde Bloedvaten. In deeze laatste omftandigheid zelfs, geschied 'er niet zelden door het verwyden van de Huidopeningen, eene zichtbaare ontlasting van een Wateragtig Vogt, welke geen de minste verandering egter, in de uitgestrektheid des Gezwels veroorzaakt: verscheiden dunne plekken, aan deszelfs oppervlakte zig voordoende, geeven veelmaalen een bedrieglyk vermoeden van eene aanstaande doorbraak: en, de kragten des Lyders eindelijk, gaan indervoegen verlooren, dat dezelve niet langer het geweld der Ziekte konnende tegenstaan, ingevolge eener volflaagen uitteering, word weggerukt. Alle deeze Verschynzelen derhalven, moet men als zoo veel Kenmerken deezer gebreken aanmerken.

DE eigen zitplaats deezer Gezwellen is het Celwyze Weeffel. De naaste Oorzaak derzelve, die in verscheiden gevallen misfchien verschillend is, kan nogtans voor het meeste gedeelte onderfeld worden te bestaan, in eene ophooping van het *Lympha*, of, in de Vaten zelve welken

ken tot de voering van dit Vogt verordend zyn; of, in de vakjes van ditzelfde Celwyze Weeffel. In den beginne naamlyk, fchynd den loop van dit Vogt door de gezegde Vaten, niet dan voor een gedeelte vernietigd; en dit maakt, dat dusdanig een Gezwel den eenen tyd meerder is opgezet dan den ander. Naderhand egter, als de Ziekte meerder veroudert is, word den Omloop derzelve door de aangedaane Vaten geheel weggenoomen: een gedeelte deezer Vaten zelve word verbrooken: het daarin behouden Vogt word uitgestort in de Celletjes van het Vetvlies: en, hier in vermengd zynde met de daarin begreepen Vetstof, doet het de eigen Zelfftandigheid van dit Vlies verdikken; en maakt dus eene uitzetting, welke gedeeltelyk Vliesagtig; gedeeltelyk Vet en Korlagtig; en over het geheel genoomen, aan eene verdunde Gomagtige Stof, niet ongelyk is.

DAT Soort deezer Gezwellen, welke ik gezegt hebbe dat fomwylen in het Beenvlies plaats greepen; zegt men gemeenlyk, dat gevormd worden tusschen de binnenste Oppervlakte van dit Vlies, en de Beenderen. Dog, wanneer men in aanmerking neemt, dat het Beenvlies zelve, even gelyk het Celwyze Weeffel van andere Deelen, met Water doordrongen zynde, in een soort van vlokagtige Spons ontwonden word; en hier byvoegd, dat hetzelfde met een groot getal Watervaten besproeid zynde, aan dezelfde veranderingen ten deezen opzigte bloot staat, als het algemeene Celwyze Weeffel; zal men gemaklyk kunnen begrypen, dat het natuurlyker is te denken, dat dezelve in de eigen Zelfftandigheid van dit Vlies, dan tusschen dit en de buitenste oppervlakte der Beenderen, gemaakt worden.

ONDER de afgelegen Oorzaaken deezer Ziekte, zyn eenige inwendig, andere uitwendig. De inwendige, bestaan voornaamlyk in eene verdikking van het *Lympha*,

hetzelve onbekwaam maakende, om met genoegzaame vryheid, door deszelfs eigen Vaten te kunnen bewoogen worden: 'tzy dat deeze afhanglyk is, van eene verzwakking der voortdryvende Werktuigen; of, van eenig Pokkig, of ander Gif, dat nogtans te zwak is, om eene verknaaging der Deelen te kunnen voortbrengen. Deeze egter, moeten niet anders dan als algemeene Oorzaaken beschouwd worden, gelykelyk werkende op alle Deelen van het Lighaam zonder onderscheid; en niet meer geschikt zynde, om de Gezwellen waar van gesproken word, eerder op de eene plaats, dan op de ander, en meer in het eene, dan in het andere Deel te doen stand grypen. Hier toe derhalven, worden andere plaatzelyke en uiterlyke Oorzaaken vereischt, welke deeze Stof, in een bepaald Deel, eerder dan in eenig ander doet ophoopen; en deeze zal men vinden in alles, waar door ons Lighaam op eene geweldige wyze word aangedaan. Een Slag by voorbeeld, een Kneuzing, fterke drukking, en eene langduurige gedwongen houding van eenig Deel, geeft 'er aanleiding toe: eene Verdraaijing des Gewrigts met betrekking tot de Geleeding des Opperarms; en eene Verstuiking met opzigt tot die van den Voet, doet hetzelfde: en, de blootstelling van een Deel, aan de Werking eener zeer koude Lugt; gelyk ook, het aanleggen van naauwfluitende Windzels om hetzelve, hebben niet zelden dergelyke Gebreken doen voortkomen.

GELYK dusdanige Gezwellen, uit zig zelve niet zeer geneigd zyn tot Ontsteking, konnenze in veele gevallen, zeer lang gedraagen worden, zonder eenig merkelyk ongemak te veroorzaaken. Ik zelve heb 'er één behandeld, dat tusschen de Schouderbladen van een zesjaarig Kind geplaatst ware; 't welk eerst na verloop van agttien Maanden, door een zeker toeval ontsteken geraakt zynde, doorbrak. Somwylen egter, zyn derzelver vorderingen zoo aanmerkelyk, datze in een korten tyd, de gant-

gantsche uitgestrektheid van een Deel inneemen: en de Werktuiglyke Werkingen van het Saamenstel deezes Deels indervoegen uitbluffen, dat dezelve van eene volstreckte vernietiging van dit Saamenstel zelve, gevolgd worden. In de eerste deezzer omstandigheden, verkrygt men eene zeer lastige en langduurige Verzweering; die in plaats van Etter, niet anders dan ontaard Vetvlies, en eene zeer taaije en Lymige Stof uitleverd: dikmaalen zelfs, geschied 'er in dit geval, zulk eene groote toevloed van *Lympha*, dat de kragten voor het meerder gedeelte verloren gaan, en het Lighaam by uitslek vermaagerd word. In de laatste omstandigheid, is al de hulp welke de Heelkunde kan aanbieden vrugteloos, en, de afzetting niet mooglyk zynde, den Dood des Lyders onvermydelyk.

ALLES wat ik tot dus verre, aangaande de Natuur en Gevolgen deezzer Gezwellen gezegt hebbe, word door zeer naaukeurige Waarneemingen beweezen.

EENE Vrouw van 62 Jaaren, werd onderworpen aan zeer hevige Hoofdpynen. Deeze werden wel haast gevolgd van eene volstreckte gevoelloosheid in den Omtrek van het Ooghol, die zig langs de geheele regter zyde van het Hoofd uitstreckte. Het Oog van die zyde, schoon volmaakt welgesteld schynende, was uitermaaten pynlyk; werd allengskens Scheel; en pilde eindelyk zoo zeer naar buiten, dat het in den tyd van zes Maanden, na dat al het Gezicht en Beweeging daar van verloren waren, naar de zyde van het Wenkbraauwsche Gat, uit het Ooghol gedreeven werd. Alle deeze Toevallen waren alleen afhanglyk van een Gezwel in het Ooghol, dat in den eersten opslag niet scheen dan eene geringe Verharding, maar welkers aanhoudende toeneeming in uitgestrektheid, na verloop van drie Jaaren den Dood veroorzaakte. Menigvuldige Neusbloedingen, Doofheid, verlies van Gezicht, en eene zeer belemmer-

de Doorflikking der Voedzelen, waren de eenige Verschynzelen, welken het geval vergezelden. Na den Dood der Zieke, werd het Gezwel Ontleedkundig onderzocht; en zie hier wat men by dit onderzoek heeft waargenoomen. DeZwelling, welke in het regter Ooghol huisveste, strekte zig uit naar vooren tot op omtrent zeeven Lynen boven den Neus, die zy naar de linker zyde had toegedrongen: zy vervulde naaukeurig de helft van den Oogkuil, en had het Oog genoodzaakt, naar buiten te wyken: naar beneden wasze uitgebreid tot aan de Tandkassen, welken zy indervoegen had doen uitzetten, dat de Bovenkaak, meer dan een Duim over den rand der Onderkaak heenreikte: het Verwulft des Verhemelte was in zoo verre nedergedrukt, dat hetzelve een plat Vlak uitmaakte; en de Tandkassen der linker Zyde, waren van gelyken begonnen, zig uit te zetten: naar binnen maakte het eenen voortgang, niet minder aanzienlyk dan de buitenste: van den Zadel des Wiggebeens naamlyk, die geheel daar door vernietigd ware, strekte zy zig uit tot aan het Steenbeen, en berykte zelfs het Groote Gat van het Agterhoofdsbeen, van welks omtrek zy byna een derde verknaagd hadde: alles wat dezelve in haaren weg ontmoet hadde was ontaart: verscheiden Zenuwen zelfs, Bloedvaten, en Vliezen, maakten met het Gezwel zelve, niet meer dan ééne klomp, die van den Wang zig uitstreckte tot de Herffenen. De Zelfstandigheid derzelve was Vast, Wit, en Kaasagtig: in de nabylheid der Herffenen egter, was haare vastheid en witheid minder, en hier had ze zeer veel overeenkomst met eene Klieragtige Zelfstandigheid (a).

By eene andere Vrouw, was een groot gedeelte van den

(a) ASTRUC. Trait. des Tum. & des Ulcer. Tom. II. P. 190.

den Arm bezet met eene dergelyke Zwelling, welkers zwaarte in den laatsten tyd, aan omtrent twee honderd Ponden evenaarde. Men onderzocht dezelve na den Dood van de Zieke; en men werd gewaar, dat het vaste gedeelte daar van, voornaamlyk gemaakt werd door Vliezige Celletjes, opgevuld met een zeer vloeibaar en helder Vogt, 't welk met vetagtige Vlokjes vermengt zynde, byna geheel smaakloos ware, maar op het Vuur, de dikte, witheid, en smaak aannam van gekookt Eywit. De Celletjes, welken dit Vogt bevatteden, waren van binnen met een lymig Vogt besmeerd, en doorzaaid met sommige kleine Klieragtige stippen. De Zelfstandigheid van dit Gezwel was niet zeer bedeed met Bloedvaten; en geleek wel naar eene Koespeen. Gedroogd zynde, bedroeg deszelfs zwaarte slegts zeeven Ponden: zoo dat de hoeveelheid van Vogt, welke daar in bevat ware, meer dan zeeven en twintig maalen, de Hoeveelheid van de Vaste Deelen overtrof. De zeer groote uitrekking van de Huid, die de openingen van dit Weeffsel uitermaaten verwyd hadde, verschaften uitgangen, door dewelken het Vogt zig somtyds in groote menigte ontlafte, zonder eene merkelyke vermindering van het Gezwel. Deeze ontlasting werd gemeenlyk voor af gegaan van eene pynlyke spanning: het Zieke Deel werd loodkleurig; en 'er kwam Koorts: maar de ontlasting deed alle deeze Toevallen verdwynen; en de Zieke genoot, buiten het Gezwel, eene taamelyke Gezondheid (a).

Den 12 September 1740 werd in het Hospitaal van Bicêtre een Man gebragt, wiens Dye door eene onmaatig groote Zwelling indervoegen was uitgezet, dat dezelve twee Voet in den Omtrek hadde, en dus ten minsten

(a) Ephem. Germ. Ann. 1692. Dec. 3. Observ. 2.

ften tweemaal dikker was als de andere. De Huid, die gelyk uitgestrekt scheen over den geheelen Omtrek, bood overal gelyken tegenstand: men merkte nogtans eenige ligte indrukkingen, waar van de grootste niet meer als drie Lynen middenlyn had. In deeze kuiltjes voelde men eenige Vogtgolvingen zeer naby de oppervlakte; gemaakt door eene Stof, welke men merkte dat wegschoot door kleine Puisten, die in 't midden van deeze kuiltjes waren, en die in hunnen top open zynde, uitgang aan het Vogt, dat in deeze bepaalde ruimtens bevat was, daar men de Vogtgolwing had gevoeld, door een byna ontzichtbaar klein gat gaven. Het Vogt, dat door deeze Puisten uitkwam, was uitneemend Vloeibaar, en van eene roffe kleur. De geheele Huid was indervoegen bezet door verwyde Bloedvaten, dat dezelve daar mede, als doorzaaid scheen. Men ondervroeg den Lyder, om de Oorzaak van zyne Ziekte te ontdekken. Hy zeide, dat hy, op het midden van een weg zynde, van twee honderd Mylen, welke hy gedwongen was af te leggen, eene zoo geweldige pyn in zyne linker Dye omtrent den grooten Draaijer, had gevoeld, dat hy verplicht ware, zig in 't midden van zyne reys op te houden; en zelfs zes Weeken te vertoeven in eene Herberg, alwaar hy geene hulp kreeg, by gebrek van een Heelmeeſter, die bekwaam was hem die toe te brengen. Hy voegde 'er by, dat, hebbende eenige verligting gevoeld, maar niettemin nog veel uitstaande, hy zyne ryze vervolgde, en kwam aan zyn Huis, met dezelfde pyn, die zedert zyn vertrek bleef duuren tot in de Maand October 1739, zonder dat in dien tyd, die een geheel Jaar uitmaakte, hy eenige Zwellings, nog verandering in de kleur der Huid, gemerkt had: maar de Pynen zoo heevig en geweldig zedert geworden zynde, gelyk zy de eerste zes Weeken waren geweest, kwam 'er een Gezwel by den Grooten Draaijer des Dyebeens, dat van het begin van deszelfs opkomst, niet afgelaaten had

had te vermeederen. Dit was alles, 't gene men van den Zieke konde hooren. Men zette te vergeefs, zyne ondervraagingen voort, en vond geen teken van Pokken, Koningszeer, of Scheurbuik. De Zieke, niettegenstaande zyn Ongemak, konde nog gaan: maar telkens als hy de Hiel nederzette, werd de pyn zoo scherp, dat hy in 't oogenblik in flaauwte viel. Het Gezwel werd wel haast, door deszelfs dagelyksche aangroei, zoo groot, dat de Lyder volstrekt niet meer gaan konde; het heeft dus voortgegaan met aanwassen tot den 8 February, wanneer hy gestorven is. Zeedert de laatste veertien Dagen, zyperde uit de geheele oppervlakte des Gezwels, onder de gedaante van eene Daauw, een uitneemend helder Vogt, zynde den Omtrek van het Gezwel, nu drie Voeten; en het Gewigt, de Dey daar onder begreepen, een en veertig en een half Pond. De Heeren GRAMONT, SORBIER, en HEVIN, waren tegenwoordig by de opening die de Heer DU FOUART daar van deed. Men vond dat het Gezwel als in drie Zakken verdeeld ware, welker eerste en grootste, het geheele voorste Deel van den Dye besloeg; onder de *Muscul. Cruralis*, *Gracilis*, en de beide *Vassi*, welke alle zeer verdund waren, zonder nogtans vermengd te zyn met het Gezwel. De tweede was niet als eene uitbryding van het Gezwel, dat voortliep onder de groote Bilspier, en *fascia lata*; vervolgens door de sleuf van het Heupbeen tot in het Bekken, alwaar het verscheiden uitsteekzels, of verlengingen maakte, die vervuld waren met een Vogt, dat meer of min dik en geleyagtig was. De derde Zak, strekte zig uit langs de geheele lengte van het inwendige en agterste Deel van den Dye, zig by de tweede voegende omtrent de Uitpuiling van het Zitbeen. Men nam de twee laatste Deelen weg, ten einde men met minder moeite aan het middenpunt van het Gezwel konde komen. De Dye zelfs, werd los gemaakt van het Heupbeen. De Geleding was in goeden staat: het

Hoofd

Hoofd van het Dyebeen, nog de ronde Band, waren niet grooter dan gewoonlyk: het Deybeen egter was gebrooken, twee Duimen onder den kleinen Draaijer. Het Gezwel had zyne zitplaats in het Beenvlies: het bewys hier van was, dat de uitwendige oppervlakte van hetzelfde, niet anders ware, als de uitwendige oppervlakte van dit Vlies zelve; want, de hegting der Spieren, die zig in den Dye inplanten, vertoonden zig buiten op het Gezwel; zynde de uitwendige zyde van het gezegde Beenvlies, en de hegting der Spieren, die te saamen door de Vogten, welken het Gezwel maakten opgeheeven waren, zoo verre van het Lighaam des Beens verwydert, als de geheele dikte ware van het Gezwel zelve. In het midden des Gezwels vond men eene beenagtige Saamengroeijing; of liever, eene saamenloop van witagtige en vryfbaare Stof: deeze werd van het Been zelve gescheiden door de Zelfstandigheid van het Gezwel, dat haar bekleedde, en overal gelykelyk omvattede. Het gene in deeze Saamengroeijing in 't biezonder aanmerkelyk was, is, dat de laagen van de Stof, die dezelve uitmaakte, geen vaste saamenstelling hadden, dewyl de Deelen daar van zoo vryfbaar waren, datze byna zoo ligt van malkanderen scheiden, als de Deelen van een verbrand Been: zy maakten zelfs geen gelyk vereenigde Massa uit; dewyl haare Deelen, door oneindig veel Tusschenruimten die zeer zichtbaar waren, van één gescheiden werden: eindelyk, zy maakten in 't geheel geen Werktniglyk Deel uit, om dat het niet als eene verzaaming van ongelyke Platen was, zoodanig als de opeenhooping dezelve had konnen opeenstaapelen; zonder Vaten; zonder tusschenloopende Draaden; zonder hegting; zonder Orde; en zonder Saamenhang: met één Woord, het was niet, als tot zoo verre Verdikte Sappen, dat zy eene Vastheid konden aanneemen, die in schyn Beenagtig was, welke eerst door de geopende Vaten, die geschikt waren dezelve

te

te voeren, uitgestort zynde, zig vervolgens, doordien haar belet werd, zig te verspreiden, verzaamelden, en dus eene onregelmaatige vergaadering vormde, die geen andere gedaante had, als die, welke haar was voorgeschreeven door de meer of minder tegenstand, welke de Zelfstandigheid van het Gezwel maakte, tegen de uitstorting van deeze Sappen. Verscheidenerley Proeven, met de grootste naaukeurigheid, op de Zelfstandigheid van het Gezwel gedaan; hebben doen zien, dat hetzelfde bestond uit twee derden *Geleiagtige*, en één derde *Lymphatieke* Sappen: zynde het Vaste Gedeelte van hetzelfde, dat niet anders ware dan het Beenvlies, zoo weinig, dat het naauwlyks verdiende in aanmerking genomen te worden (a).

Om de behandeling van dit Soort van Ziekten vast te stellen, moet men de verscheiden Omstandigheden derzelve wel in agt neemen; en zorgvuldig letten op de Natuur der Oorzaaken, van dewelken zy afhangen.

In den beginne naamlyk, dat is te zeggen, zoo lang het Vogt welk het Gezwel maakt, geene andere verandering, dan eene vertraaging van deszelfs Omloopende Beweeging, ondergaan hebbe, en het Lighaam voor het overige welgesteld zy; is het somwylen mooglyk, datze door het aanleggen van Oplossende Middelen, bedeed met eene ruime hoeveelheid van *Ammoniak Zout*, en ondersteund met gepaste Buikzuiveringen, verdreeven worden. In gevallen egter, waarin zig eenige toevallen van Venusziekte opdoen, of, als men op eenige andere wyze reede heeft, om eene dergelyke ongesteltheit der Vogten te vermoeden; moeten tevens de gewoone Middelen tegen die Ziekte worden aangewend.

WAN-

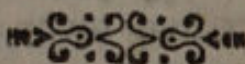
(a) Verhandel. van de Koninkl. Akademy. der Heelk. 1 Deel. Pag. 318 enz.

Wanneer integendeel, het geval reeds tot zoo verre gekomen is, dat de Vogten, daar in bevat, ingevolge eener voorafgaande verbreeking der Watervaten, in de Vakjes van het Celwyze Weeffel zyn uitgestort, en eenen meer of min bepaalden trap van ontaarting ondergaan hebben; is de Oplossing onmooglyk, en moet niets anders ondernoomen worden dan het Handwerk.

DEEZE egter, is niet in alle omstandigheden dezelfde, maar verschillend naar de verscheiden uitgestrektheid des Gezwels; zoo wel, als naar de verschillende verwoestingen, welken hetzelve in het Werktuiglyke der Deelen, heeft aangerigt. Somwylen naamlyk: dat is te zeggen; als 'er niet meer dan een bepaald gedeelte van de Zelfstandigheid eenes Deels door hetzelve is aangetaft, kan het op de wyze der Vetgezwellen, door Uittelling worden weggenoomen; en, de Waarneemingen van den Heer PETIT leeraaren, dat men dergelyk eene Bewerking, in het onderstelde geval, met eenen goeden uitflag gedaan hebbe (a). Somwylen daarentegen, wanneer de gantsche uitgestrektheid van eenig Deel indervoegen ontaart is, als de te vooren gemelde Waarneemingen aanwyzen; moet, of het gantsche Deel zelve worden weggenoomen; of, dit niet mooglyk zynde, den Lyder worden overgelaaten aan zyn noodlot, dat in deeze omstandigheid waarlyk, ten uitersten elendig is.

(a) Ibid. Pag. 106 en 114.

E I N D E.

BLADWYZER

D E R

VOORNAAMSTE

Z A A K E N.

A.

Bladz.

AANDOENINGEN (*geweldige*) van buiten ons be-
staande Voorwerpen op ons Lighaam, wat die
uitwerken. 8

AANGEBOOREN VLÈESCHGEZWEL: zie *Vleeschgezwel*.

AANMERKINGEN (*Voorbereidende*) betreklyk tot de
Leer der Gezwellen in het algemeen. 2

ABSCUSSUS SUB LINGUA, word van *Celsus*, het
Vorschgezwel geheeten. 83

ADERBREUK, zie *Cirfocele*.

ADERSPAT, wat daar door verstaan word. 213

— deszelfs gemeenste Zitplaats. ibid.

— Kenmerken van dezelve. ibid.

— deszelfs Oorzaaken. 214

Q

ADER-

- ADERSPAT kan fomwylen zeer groot worden. Bladz. 214
- Voorzegging aangaande dezelve. ibid.
- deszelfs Behandeling. 216
- aan den binnenkant der Dye, deszelfs bijzondere gevolgen. 215

ALLUMINOSA zyn dienftig in verzworeen Kreeftgezwellen. 48

ANEURYSMA, zie *Slagaderbreuk*.

ASTRUC, beweerd ten onregten uit *Celfus*, dat het woord *Struma*, by de Romynen gebruikt werd om de *Bronchocele* te betekenen. 13

—— houd het bestaan van een knaagend Vogtin de Kreeftgezwellen, voor eene herffenschim. 41

ATHEROMA: zie *Papgezwel*.

B.

BALZAK der Kinderen is zeer onderworpen, aan een foort van Waterbreuk. 173

BEENBEDERF, de einden der gewrigte Beenderen aangrypende, maakt een Uitwas der Gewrigten. 140

—— der Ribben, en van het Borstbeen, is fom-

sonwylen het gevolg van eene *Aneurysma* der
Groote Slagader. 208

BEENDEREN (*de*) schynen door overbrenging van
eene Kankeragtige Stof, eerder te worden aan-
gedaan, dan de Zagte Deelen: en waarom? 53

BEENWORDING (*gebreklyke*) der Hoofdbeenderen, en
van de Ruggegraad, is niet de oorzaak van de
Watergezwollen deezer Deelen. 152

BEET VAN VENYNIGE DIEREN; wat die uitwerkt. 8

BELLADONNA (*de*) is geen *Specificum* in de Kreeft-
gezwollen. 50

BEURSGEZWELLEN: derzelver Bepaaling. 55

— hoe genaamd worden by Landeren. *ibid.*

— derzelver verschillende Soorten. 56

BINDZELS, te sluitend aangelegd, wat die veroor-
zaaken. 8

BOONGEZWEL; deszelfs Bepaaling. 69

— deszelfs Zitplaats. 71

— Oorzaaken van hetzelfde. 73

— deszelfs Kenmerken. 74

Bladz.

BOONGEZWEL ; (*bet*) maakt langzaame vorderingen, dog veroorzaakt fomwylen moeilyke Verzweeringen.

75

— deszelfs Geneezing is verdrietelyk.

76

— (*bet*) kan fomwylen door Oplosfing geneezen worden ; en op wat wyze.

ibid.

— (*bet*) moet meermaalen geneezen worden door het Mes.

ibid.

BRANDING is de zeekerfte geneeswyze der Vleefchgezwellen.

104

— door *Paré*, en *Louis*, voorgesteld ter geneezing van het Vorschgezwel.

86

— moet te werk gesteld worden in zekere Uitwaffen van het Tandvleefch.

121

BREUKEN , wat dezelve zyn.

9

C.

CANCER (*bet Woord*) is door *Celsus* in den zin van *Heetvuur* genoomen.

36

CARCINOMA , word van *Celsus* een Kreeftgezwel geheeten.

ibid.

CELWYZE WEEFSEL en VETROK, voor hetzelfde genoomen.

3

CEL-

CELWYZE WEEFSEL (*bet*) is de gemeene Zitplaats
der Gezwellen. 2 Bladz.

CERCOSIS; zie *Vleeschprop der Vrouwelyke Teeldeelen.*

CIRSOCELE wat dezelve is. 218

—— is meest al eene toevallige Ziekte. ibid.

—— deszelfs Kenmerken. ibid.

—— de Gevolgen derzelve. ibid.

—— deszelfs Geneezing. 219

—— van *Celsus*, als een biezonder foort beschree-
ven, waar in bestaat, ibid.

D.

DARTOS (*bet*) is niet anders, als een foort van
Celagtig Weeffel. 172

—— (*bet*) bepaald geen affonderlyk foort van
Waterbreuk. ibid

E.

ELECTUARIUM VAN HAAGDISSEN: door sommigen
ter geneezing der Kropgezwellen aangepreezen. 18

EPIDIDYMIS, deszelfs Saamenstel beschreeven. 124

EPULIS; zie *Uitwas des Tandvleesch*.

— is door *Aegineta* en *Ætius* van *Parulis* onderscheiden.

119

F.

FUNGUS: zie *Sarcoma*.

G.

GANGLION (*het Woord*) door de Grieken als eene saamengroeiing der Zenuwen genoomen, is egter van hun toegepast, op eene ontaarting der Peezen, welken by ons *Peesknoop* geheeten word.

77

— (*Tweeërley Gebreken, onder den naam van*) beschreeven.

78

— (*een*) door *Celsus* beschreeven onder de Gezwellen welken hy voornaamlyk aan het Hoofd toeëigend.

81

GENEEZING (*aanmerkelyke*) van een verzworenen Kreeftgezwel in de Borst van eene 66 Jaarige Vrouw, door *Le Cat*.

46

— van een doorgebrooken Boongezwel aan de Knie.

77

— van een hard Gezwel in de Borst, voor een Knoestgezwel gehouden, door het inwendig gebruik van het *Extract. Cicutæ*.

25

GE-

GEZWEL: wat is.

2

—— hoe door de meeste Schryvers bepaald word. *ibid.*

GEZWELLEN behooren, of tot de Harde, of tot de
Zagte Deelen. *ibid.*

—— derzelver algemeene Zitplaats. *ibid.*

—— der zagte Deelen, hoe gemaakt worden. 9

—— in dewelken eene ontaarting van het Weef-
fel der Deelen-plaats heeft, kunnen niet wel
onder de Vogtgezwellen geteld worden, dan
onder zekere Voorwaarde. 10

—— UIT EENE VASTE ZELFSTANDIGHEID BE-
STAANDE, welke die zyn. 95

—— DER BLOEDVATEN, welke die zyn. 192

—— ——— derzelver Soorten. *ibid.*

GRANDO, een foort van Papezwel. 68

GRASHUIS, heeft het best geschreeven, over het
Vleeschgezwel. 97

—— Verklaaring van het Uitwas der Gewrigten,
is de volleeidigste. 141

H.

HAASTIGE GEZWELLEN, wat zyn. 10

Q 4

HAND-

Bladz.

HANDWERK in de verschillende foorten van beslooten Waterzugt.

169

HERNIA CARNOSA; zie *Sarcocoele*.

HERSSENBREUK wat door sommigen genaamd word.

148

HERSSENEN: een gedeelte derzelver, is somwylen in de Watergezwellen des Hoofds uitgeweeken.

151

HOONIGGEZWEL (*bet*) is niet anders dan een bijzonder foort van Papezwel.

64

— gevonden in het doode Lighaam van een zeer vermagerd Man, in de nabyheid van den Slokdarm; ter grootte van een Hoender Ey.

60

HUIDKLIERTJES zyn de zitplaats van zekere Papezwellen.

57

HYDATIS, wat oudstydts betekende.

158

— wat 'er thans door verstaan word.

ibid.

HYDATIDES, zyn door *Aretaeus* het eerst met naaukeurigheid beschreeven.

ibid.

— zyn gemeen aan alle holligheden des Lighaams.

159

— eenige bijzonderheden omtrent dezelve.

160

— derzelver Kenmerken zyn duister.

ibid.

HYDA-

Bladz.

HYDATIDES, naaste Oorzaak derzelver. 162

— derzelver grootte en hoeveelheid is somwylen zeer aanzienlyk. ibid.

— Aanmerking betreffende het aanwenden van hulpmiddelen in dezelve. 163

HYDROCELE, wat betekende by *Aspasia*. 171

I.

INKT (*Schoenmakers*) met Myrrhe en splytbaare Aluin vermengd, door *Oribasius* ter geneezing van het Uitwas des Tandvleesch aangepreezen. 122

K.

KEELGEZWEL, wat daar door verstaan word. 220

— is van drieërley aart. 221

— eerste Soort derzelver beschreeven. ibid.

— tweede Soort daar van beschreeven. 222

— van het derde Soort, waar in bestaat. ibid.

— — deszelfs Kenmerken. ibid.

— — Oorzaaken van hetzelfde. 223

— — Voorzegging aangaande dezelve. ibid.

- KEELGEZWEL, deszelfs Behandelingen aangewe- Bladz.
zen. 224
- met een ongelukkig gevolg wegge-
noomen. 225
- KLIERGEZWELLEN, derzelver bepaaling. 12
- kunnen in twee Soorten onderscheiden
worden. ibid.
- KNOESTGEZWEL, deszelfs Bepaaling. 22
- hoedanig by de Grieken en Latynen ge-
naamd. ibid.
- word by *Hippocrates* onder dien naam niet
gevonden. ibid.
- word waarschynlyk van *Celsus* bedoeld, on-
der den naam van *Cacoëthes*. 23
- derzelver Kentekenen. ibid.
- de overeenkomst van hetzelfde met zekere
goedaartige Verhardingen in de Borsten der
Vrouwen, heeft het somwylen doen verwar-
ren met deezen. 24
- deszelfs onmiddelyke Oorzaak. 25
- waar in verschild van de Kropgezwellen. ibid.
- afgelegen Oorzaaken van hetzelfde. 27

Bladz.

KNOESTGEZWEL, deszelfs gewoone onderscheidingen betwift. 29

— in welke Deelen hetzelfde voortkomt. ibid.

— deszelfs Voorzegging is zeer ongunstig. 31

— (*bet*) is niet vatbaar, nog voor Oploffing, nog voor eene goedaartige Verettering. 32

— (*bet*) moet door uitsnyding geneezen worden. 31

— welke vereifchten ter uitsnyding, hetzelfde hebben moet. 32

— DES BALS, een foort van Vleefchbreuk befchreeven. 125

— dat niet kan weggenoomen worden, hoe danig te behandelen. 33

KOUDE VERZWEERINGEN, wat dezelve zyn. 225

— — by welke Onderwerpen meeft voorkomen. 226

— — derzelver Kenmerken. ibid.

— — doen fomwylen een geheel Deel verlooren gaan. 227

— — moeten zoo wel door Genees - als Heelkundige hulpmiddelen geneezen worden. 228

KOU-

Bladz.

KOUDE VERZWEERINGEN, in den Omtrek der Gewrigten plaats grypende, moeten vroegtydig geopend worden. 228

KREEFTGEZWEL (*bet Woord*) waar van afkomstig is. 34

— (*bet*) is een gevolg van het Knoeftgezwel. 36

— (*beflooten*) wat is. 37

— (*verzwooren*) wat betekend. ibid.

— (*beflooten*) werd door *Philoxenus* de Kanker der Darmen, Lyfmoeder, enz. geheeten. ibid.

— (*bet*) word in deszelfs beginzelen bezwaarlyk gekend. 38

— deszelfs Oorzaaken. 39

— (*in bet*) is eene zeer fcherpe *Œchor* voorhanden. 40

— deszelfs Zitplaats. 42

— (*bet*) heeft verschillende gevolgen. 43

— deszelfs Voorzegging is in alle omftandigheden ongunftig. 44

— (*bet*) kan alleen door wegneeming geneezen worden. 46

KREEFT-

Bladz.

KREEFTGEZWEL dat niet kan weggenoomen worden, hoedanig te behandelen. 47

KROPGEZWEL, wat is. 13

— hoe door de Grieken en Latynen geheeten. ibid.

KROPGEZWELLEN, op welke plaatzen dezelve voortkomen, 14

— zyn zeer gemeen aan Kinderen, en zeldzaamer in Volwassenen. ibid.

— (*verscheiden*) gezien by een Man van 35 Jaaren. ibid.

— kunnen in twee Soorten onderscheiden worden. ibid.

— derzelver Kenmerken. 15

— derzelver Oorzaaken. ibid.

— hoe veelvuldig, en groot, dezelve ook zyn moogen, beginnen altoos, met de ontaarting eener enkele Klier. 16

— verscheiden gezien in een Jongen van 13 Jaaren. ibid.

— derzelver geneezing is aan veele verdrietykheden onderworpen. 17

— het gevoelen van *Celsus* omtrent de bezwaarlykheid van derzelver Behandeling. ibid.

KROP-

KROPGEZWELLEN, wat in derzelve Geneezing moet
in agt genoomen worden. 17

———— hoedanig ze kunnen opgelost worden. 18

———— (*verouderde*) moet men tot Verzweering
tragten te brengen. 19

———— (*verzwooren*) moeten niet schielyk geopend
worden, en waarom? *ibid.*

———— (*uitsnyding der*) wanneer te pas komt, en
hoedanig moet verrigt worden. 20

———— (*Knoest-en Kreeftagtige*) bestaan niet dan in
de inbeelding. 21

L.

LANGDUURIGE GEZWELLEN, welke die zyn? 10

———— ————— worden niet, of zeer be-
zwaarlyk geneezen. 11

LEVRET, deszelfs methode om de Vleeschproppen
der Lyfmoeder af te binden, is de beste. 137

LUPIA (*het woord*) word fomwylen door *Boonge-*
zweel, en fomtyds door *Wolfgezwel* vertaald. 69

———— deszelfs Oorsprong is onzeeker. *ibid.*

———— (*verscheiden Schryvers hebben het Woord*) op
verschillende Gebreken toegepast. 70

LYFMOEDER, derzelver Uitwassen beschreeven. Bladz: 130

—— (Uitzakkingen der) zie Uitzakkingen der Lyfmoeeder.

—— derzelver Saamenftel beschreeven. 135

LYFWATER, behoord niet onder de Gezwellen geteld te worden. 143

LYMPHATIEKE GEZWELLEN, welke die zyn. 229

—— ——— kunnen in alle Deelen plaats grypen. ibid.

—— ——— derzelver Kenmerken. ibid.

—— ——— derzelver Zitplaats is het Celwyze Weeffel. 230

—— ——— Naaste Oorzaak derzelver. ibid.

—— ——— worden fomwylen gezegd voort te komen, tuffchen het Beenvlies en het Been; dog bestaan in dit geval, in de Zelfftandigheid van dit Vlies zelve. 231

—— ——— afgelegen Oorzaaken derzelver. ibid.

—— ——— kunnen fomwylen lang gedraagen worden, zonder veel ongemak te veroorzaaken; dog breeken dikmaalen van zelve door. 232

LYM-

LYMPHATIEKE GEZWELLEN, derzelver Behandeling. 239

M.

MAANDSTONDEN (*de opbouding der*) veroorzaakt
zeer dikmaalen Knoeftgezwellen. 30

MELICERA, wat is? 189

N.

NEURON (*het Woord*) betekende by de Grieken zoo
wel een Pees, Band, en Peesagtig uitbrydzel,
als eene Zenuw. 78

NEUSPROP, wat is? 106

— vyfderley Soorten derzelver door *Hippocrates*
beschreeven. 108

— word by van *Mekeren* zeer wel *Slymprop*
geheeten. 109

— Kenmerken derzelver. *ibid.*

— kan in vier Soorten onderscheiden worden:
en welke? *ibid.*

— (*Vleeschagtige*) wat is? 110

— tot het Soort der *Uitwassen* behoorende, welke
die zyn. *ibid.*

— (*Slymagtige*) beschreeven. 111

NEUS

NEUSPROP, (*Slymagtige*) is somwylen zeer zagt:
voorbeeld daar van. 1111

—— (*Kraakbeenige*) moet onder de Speelingen
der Natuur gerekend worden. ibid.

—— ——— Voorbeeld derzelver. ibid.

—— Oorzaaken van een ieder der biezondere
Soorten van dezelve. 1112

—— deszelfs Gevolgen. 1113

—— de Voorzegging aangaande deszelfs uitkomst,
is naar maate van hunne verscheiden Natuur,
verschillend. 1114

—— Vraagstuk aangaande de veelheid van des-
zelfs *Pedunculi*. ibid.

—— deszelfs Geneezing. 1116

NEUSZWEER, is somwylen de voorlooper van een
Polypus. 1110

NIESWORTEL (*witte*) door *Celsus* aangepreezen ter
geneezing der Kropgezwellen. 118

NIET NATUURLYKE DINGEN, derzelver misbruik
en kwaade hoedanigheden, veroorzaaken me-
nigvuldige veranderingen in ons Lighaam. 9

O.

OEDEMA. Zie *Zugtgezwel*. Bladz.

ONTSTEKING, is geene Oorzaak der Knoestgezwellen. 27

OPIATA, in de Kanker aangepreezen. 48

OORZAAK (*Naafte*) wat is. 4

—— (*afgelegen*) wat is. ibid.

OORZAAKEN DER GEZWELLEN. 3

—— (*inwendige*) welke die zyn. 8

—— ——— kunnen tot drie hoofdsorten gebragt worden. 7

—— (*uitwendige*) moeten meestal als bepaalend worden aangemerkt. 4

—— ——— welke die zyn. 8

P.

PAARDESTAART, de verspreide draaden derzelver, zyn dikmaalen bevat in het Watergezwel der Lenden en van het Hyligbeen. 151

PAPGEZWEL, deszelfs Bepaaling. 57

—— drie Soorten derzelver zyn mooglyk. ibid.

—— (*eerste Soort van*) beschreeven. ibid.

P A P-

	Bladz.
PAPGEZWEL, (<i>tweede Soort van</i>) beschreeven.	57
—— (<i>derde Soort van</i>) beschreeven.	58
PAPGEZWELLEN, derzelver verschillende Soorten door Waarneemingen beweezen.	ibid.
—— (<i>oorzaak der</i>) volgens het gevoelen van sommige der Hedendaagschen.	62
—— derzelver Kenmerken.	63
—— (<i>de Stof der</i>) is verschillend, dog kan ge- voeglyk tot drie Soorten gebragt worden.	64
—— derzelver Gevolgen.	ibid.
—— derzelver Behandeling.	65
—— (<i>Celfus heeft de Natuur van sommige der</i>) be- ter gekend dan verscheiden zyner navolgers.	67
—— (<i>de</i>) hebben op verscheiden plaatzen, on- derscheiden naamen gekreegen: welker nutloos- heid word aangetoond.	68
PARAPHYMOSIS, vergezeld somwylen het eerste Soort van Waterbreuk.	177
PEDUNCULI, <i>der Neusproppen</i> , derzelver veelheid te- gengesprooken.	115
PEESKNOOP, wat is.	80

PEESKNOOP, Oorzaaken derzelve.

80

—— deszelfs Kenmerken.

81

—— (*de gemeenste Zitplaats der*) is het bovenste
van den Hand.

ibid.

—— (*de*) is niet gevaarlyk, en kan lang zonder
ongemak gedraagen worden.

ibid.

—— deszelfs geneezing.

82

POLYPI. Zie *Neusprop*.

POLYPUS (*het Woord*) had eene meer bepaalde be-
tekenis by de Ouden, dan by de Hedendaagschen.

107

PROEVEN (*vrugtlooze*) ter Geneezing der Knoest en
Kreeftgezwollen genoomen.

49

Q.

QUESNAY heeft waargenoomen, dat de *Sedum Ver-*
miculare flore albo, zeer dienstig is in rotte Ver-
etteringen.

48

R.

RANULA. Zie *Vorscbgezwel*.

RUGGEGRAAD (*gespleeten*) wat daar door verstaan
word.

148

RUGGEMERG: een gedeelte van hetzelfde wykt som-
wylen in de Watergezwollen der Ruggegraad
naar buiten.

151

S. SAA-

S.

Bladz.

SAAMENHANG (*verbrooken*) der Deelen; wat daar
uit voortkomt. 5

SARCOCELE: zie *Vleeschbreuk*.

SARCOMA: zie *Vleeschgezweel*.

—— is onderscheiden van *Fungus*. 96

SCHEEDE; deszelfs Uitwas beschreeven. 132

—— deszelfs Uitzakkingen: zie *Uitzakkingen der
Scheede*.

—— deszelfs Saamenstel beschreeven. 135

SCHEEDEROK DER ZAADVATEN; is verkeerdelyk
beschreeven. 174

—— ——— is de Zitplaats van het tweede
Soort van Waterbreuk. 173

SLAGADERBREUK; wat is. 192

—— hoe door *Galenus* is aangemerkt. *ibid.*

—— door de hedendaagfchen in *Waare* en *Valsche*
onderscheiden. 193

—— in drie Soorten verdeeld. *ibid.*

Bladz.

SLAGADERBREUK (*Waare*) wat is,

194

—— (*Onwaare*) wat is,

ibid.

—— (*Saamengefelde*) wat is.

ibid.

—— (*Wqare*) door eene Waarneeming beweezen. ibid.—— (*Onwaare*) op eene zelfde wyze beweezen. 195—— (*Saamengefelde*) door eene Waarneeming bevestigd.

196

—— (*de Waare*) komt zeldzaam anders dan in den Stam der *Aorta*, of in de voornaamste takken van deeze: deszelfs Kenmerken,

197

—— (*de Onwaare*) is verschillend.

220

—— ——— eerste Soort derzelver beschreeven. 201

—— ——— tweede Soort derzelver aangetoond, door eene Waarneeming.

ibid.

—— ——— derde Soort beschreeven.

205

—— ——— vierde Soort derzelver;

206

—— deszelfs Oorzaaken.

ibid.

—— deszelfs Gevolgen.

207

—— *der Groote Slagader* is fomwylen vergezeld met eene Beenwording van het binnenste Be-
kleedzel van het Vat,

210

SLAG-

Bladz.

SLAGADERBREUKEN, in één der Holten van het Lig-
haam: hoedanig moeten behandeld worden. 211

— die het gevolg zyn eener kwetsing; en aan
de uiterlyke Deelen voortkomen, hoe dezelve
moeten geneezen worden. 212

SLANGEN (*het eeten van*) zegt *Celsus*, heeft verschei-
den Landlieden van Kropgezwellen geneezen. 18

SPONGGEZWEL, zie *Uitwas der Gewrigten*.

T.

TALPA; een Soort van *Papgezwel*. 68

TANDVLEESCH: deszelfs Saamenstel beschreeven. 119

TEKENEN (*gemeene*) der Gezwellen, wat daar door
verstaan word. 5

TESTUDO; een ander Soort van *Papgezwel*. 68

TWYFFELAGTIGE GEZWELLEN, welke die zyn. 220

V.

UITWAS DER GEWRIGTEN, beschreeven. 138

— — — is zeer na verwand aan de
Knoeft en Vleeschgezwellen. *ibid.*

— — — deszelfs Oorzaaken. 139

Bladz.

UITWAS DER GEWRIGTEN, word het meest gezien in
het Gewrigt des Elleboogs, en het Kniegewrigt. 139

— — — — — deszelfs Geneezing is zeer be-
zwaarlyk. ibid.

— — — — — moet onderscheiden worden
van het *Boongezwel*, en de *Waterzugt der Ge-
wrigten*. 140

— — — — — is van weinigen met genoegzaa-
me naaukeurigheid beschreeven. 141

— — — — — DES TANDVLEESCH: wat is, 118

— — — — — is fomwylen pynlyk, fom-
wylen niet. 119

— — — — — algemeene Kenmerken van het-
zelve. ibid.

— — — — — hoe gemaakt word, 120

— — — — — behoord fomwylen tot de
Vleeschgezwellen, fomwylen tot de Uitwassen. ibid.

— — — — — is fomwylen zeer groot. ibid.

— — — — — word veeltyds Kraakbeenig. 121

— — — — — hoe moet Behandeld worden. ibid.

— — — — — deszelfs Geneezing word van
fommige Schryvers zeer gemaklyk gesteld, 122

UIT-

Bladz.

UITZAKKINGEN DER LYFMOEDER zyn fomtyds met,
fomtyds zonder omkeering van derzelve Bo-
dem. 133

— — — hoe onderscheiden worden van
de Vleeschproppen der Vrouwelyke Teeldee-
len. ibid.

— DER SCHEEDE, bestaan alleen in eene afwyking
van deszelfs binnenste Bekleedzel, of in eene Uit-
zakking van derzelve gantsche Zelfftandigheid. 134

— — — hoe onderscheiden word van
de Vleeschprop deezes deels. ibid.

VEERKRAGT (*vermeerderde*) der Vaste Deelen, wat
dezelve veroorzaakt. 5

— (*verminderde*) der Vaste deelen, derzelve
gevolgen. ibid.

VETGEZWEL wat is. 87

— deszelfs Zitplaats. 88

— ter groote van een Vuist, door *Bonetus* in
de Herffenen gevonden. ibid.

— van omtrent zeeven Ponden, door *Boer-
baave* gehaald uit de Borst van een Edelman. ibid.

— deszelfs Oorzaaken. 89

Bladz.

VETGEZWEL kan geen *Beursgezwel* genaamd worden. 89

— Kentekenen van hetzelfde. *ibid.*

— (*het*) schoon klein in den beginne, kan zeer groot worden. *ibid.*

— (*het*) neigd niet ligt van zelve tot verandering, 90

— deszelfs Gevolgen. *ibid.*

— zittende op den Rug van een Man, van 7 Ponden. *ibid.*

— in het Darmfchyl van een Jongeling, van 18 Ponden. *ibid.*

— aan het onderfte van den Rug gegroeid, van 20 Ponden, *ibid.*

— aan het Schouderblad, van 11 Ponden. 91

— Geneezing van hetzelfde. *ibid.*

— welke middelen men moet aanwenden, in een Vetgezwel dat niet kan weggenoomen worden. *ibid.*

— (*een zeer zeldzaam*) aan het Hoofd, met bijzondere Verschynzelen. 92 & seq.

VLEESCHBREUK; ls tweeërley. 123

VLEESCH-

Bladz.

VLEESCHBREUK; als eene ongesteltheid der *Epididymis* aangemerkt, hoedaanig zig vertoond. 123

— DER EPIDIDYMIS; hoe veroorzaakt word. 124

— — — — — deszelfs Gevolgen. ibid.

— als eene ontaarting van den Bal zelve aangemerkt, hoe gekend word. 125

— DES BALS; welke veranderingen dezelve ondergaat. 126

— — — — — is, alsze doorbreekt, gelyk aan eene *Verzwooren Kanker*. ibid.

— van welk eene Soort zy ook zyn mooge, is niet vatbaar nog voor Oploffing, nog voor eene goedaartige Verettering. ibid.

— DER EPIDIDYMIS, kan door Affchyding van dit Deel, geneezen worden. 127

— DES BALS, kan niet geneezen worden zonder *Castratio*. ibid.

— met omftandigheden vergezeld, welken de wegneeming verbieden, hoedanig moeten behandeld worden. 128

— is fomwylen vergezeld met een *Waterbreuk*. ibid.

VLEESCH-

Bladz.

VLEESCHBREUK; deszelfs gewoone Zitplaats volgens
Hildanus, tegengesproken. 129

VLEESCHGEZWEL: wat is. 96

—— moet onderscheiden worden van *Uitwas*. ibid.

—— is door *Hippocrates*, nog *Celsus* beschreeven. ibid.

—— is zeer wel beschreeven van *Paré*, *Pigraeus*,
Hildanus, *Heister*, en *Titsingh*: allerbest egter,
 van *Grasbuis*. 97

—— deszelfs Kentekenen. ibid.

—— kan in Aangebooren, en Verkreegen onderscheiden worden. 98

—— deszelfs Oorzaaken. 100

—— (*bet*) kan fomwylen zeer groot worden. 101

—— (*bet*) komt fomtyds in een klieragtig Deel;
 en is alsdan bezwaarlyk van een *Knoestgezwel* te
 onderscheiden. ibid.

—— (*bet*) Ontleedkundig onderzocht zynde, hoe-
 danig zig vertoond. 102

—— deszelfs Gevolgen. 103

—— deszelfs Geneezing. ibid.

VLEESCH-

Bladz.

VLEESCHGEZWEL; (*bet*) moet den meesten tyd, door Branding worden uitgeroeid. 104

VLEESCHPROP DER VROUWELYKE TEELDEELEN: is vierderley: en hoe. 130 & seq.

— hoe onderscheiden word van andere Ongefteltheden deezer Deelen. 132 & seq.

— waar uit oorspronglyk. 134

— is in 't algemeen genoomen, minder kwaad-aartig, dan een *Vleeschgezweel*. 135

— is fomwylen vergezeld met eene zeer gevaarlyke Bloedstorting. *ibid.*

— DER LYFMOEDER, is altoos met een dun beginzel gehegt aan het Deel, waar uit zy voortkomt. 136

— DER SCHEEDE, heeft fomwylen een zeer uitgestrekt beginzel. 137

— van wat Soort ook, is ongeneeslyk door Plaatsmiddelen: en moet door Afbinding geholpen worden. *ibid.*

VOGTEN (*de hoefselheid der*) is aan eene tweevoudige verandering onderworpen. 5

— (*de vermindering der*) is niet zeer geschikt om Gezwellen te veroorzaaken. 6

Vog-

Bladz.

VOGTEN (*de vermeerdering der*) is eene zeer gewoone Oorzaak der Gezwellen.

6

—— (*de gebrekige hoedanigheid der*) waar in bestaat.

ibid.

—— (*de afdwaaling der*) uit hunne eigen Vaten, is eene zeer gewoone Oorzaak der Gezwellen.

7

VOGTGEZWELLEN, derzelve Soorten.

10

VOGTOORZAAKEN, welke die zyn.

5

VORSCHGEZWEL wat is.

32

—— waarom dus genaamd word.

33

—— (*bet*) is zeer gemeen by Kinderen.

ibid.

—— waar, en in welke Deelen, zyne zitplaats hebbe.

ibid.

—— (*bet*) bevat verscheidenerley Stoffen.

ibid

—— (*verandering van bet*) in eene kankeragtige hoedanigheid, door *Heister* beweerd, tegen gesproken.

84

—— (*bet*) kan somwylen tot eene zeer aanzienlyke grootte aanwassen.

ibid.

—— Oorzaak van hetzelfde.

85

—— (*bet*) moet door Branding geneezen worden.

ibid.

VORSCH-

Bladz.

VORSCHGEZWEL: bewerking, door *Celsus* ter Geneezing van hetzelfde aangepreezen. 85

—— (*het*) is onderscheiden van de Beursgezwellen. 86

W.

WATERAGTIGE GEZWELLEN; welke die zyn. 143

—— VERZAAMELINGEN, welken eene geheele Holte des Lighaams beslaan, behooren tot de Geneeskunde; en moeten niet onder de Classe der Gezwellen geteld worden. *ibid.*

WATERBREUK, wat is. 171

—— verschillende Soorten derzelve by de Ouden. *ibid.*

—— hoe veele Soorten derzelve, moeten aangenoomen worden. 172

—— *van het eerste Soort*, beschreeven. 173

—— *van het tweede Soort*, aangewezen. 174

—— *van het derde Soort*, beschreeven. 176

—— Kenmerken van een ieder van deszelfs Soorten in 't biezonder. 177

—— deszelfs naaste Oorzaak. 178

—— verscheiden van deszelfs biezondere Soorten, vergezellen somwylen elkanderen. 179

WATER-

WATERBREUK VAN DEN SCHEEDEROK DER BALLEN, is fomtyds het gevolg eener biezondere ongesteltheid dier Werktuigen zelve. 180

— de Geneezing derzelve, is aan veele verdrietelykheden onderworpen. ibid.

— deszelfs Behandeling, agtervolgens hunne biezondere Natuur aangewezen. ibid. & seq.

WATERGEZWEL DES HOOFDS, is van sommigen onder den Naam van Herffenbreuk beschreeven. 148

— — — deszelfs Kenmerken. ibid.

— — — is door weinig Waarneemingen beweezen. 149

— — — gaat fomwylen gepaard met een *Watergezwel der Ruggegraad*. 151

— — — deszelfs naaste Oorzaak, waar in bestaat. ibid.

— DER RUGGEGRAAD, wat is. 147

— — — is door verscheiden Heelkundigen, onder den Naam van *Gespleeten Ruggegraad*, beschreeven. 148

— — — deszelfs Kenmerken. 149

— — — (*bet*) is door zeer veele Waarneemingen bekragtigd. 150

WATER-

Bladz.

WATERGEZWEL DER RUGGEGRAAD, deszelfs Oorzaaken.

152

_____ aan welk gedeelte deezer Kolum, meest voorkomt.

158

_____ deszelfs Gevolgen zyn by uitstek verderfelyk.

ibid.

_____ moet wel onderscheiden worden van zekere affonderlyke Verzaamelingen van Water, in het Vetvlies, onder de Huid.

157

WATERGEZWELLEN DES HOOFDS: welke die zyn.

147

_____ zoo van het Hoofd, als der Ruggegraad; worden nimmer gezien als by Kinderen, onmiddelyk na de geboorte.

148

_____ vergezellen dikmaalen elkander.

151

_____ derzelver Vogt, is beflooten in eene Vliezige zak.

ibid.

_____ gaan veelmaalen gepaard met eene uitwyking der Herffenen, en van het Ruggemerg.

ibid.

_____ derzelver naaste Oorzaak, is door sommige Schryvers gesteld in eene gebreklyke Beenwording der Herffenpan, en van de Ruggegraad.

152

S

WA-

Unable to display this page

WATERZUGT DER GEWRIGTEN, Kenmerken van
het tweede Soort. 188

_____ van het tweede Soort, des-
zelfs Oorsprong. 189

_____ gevolgen van het tweede
Soort. ibid.

_____ geneezing van het tweede
Soort. 190

_____ moet wel onderscheiden
worden van zekere Jigtige Vloeiingen. 191

WATERZUGT IN EEN BESLOOTEN ZAK, welke die
is. 158

_____ welke Ziekten hier toe be-
hooren. ibid.

_____ DES BUIKVLIES: wat is. 163

_____ waar van afhanglyk is. ibid.

_____ is verschillend in verscheiden
gevallen. 164

_____ de hoeveelheid van Vogt, daar
in bevat, is somwylen zeer aanzienlyk. ibid.

_____ deszelfs Kenmerken. 165

Bladz.

WATERZUGT DES BUIKVLIES, deszelfs Gevolgen,
zyn verderfelyk. 166

—— DER VROUWLYKE EIJERNESTEN, wat de-
zelve is. ibid.

—— ——— door wie best beschreeven. ibid.

—— ——— deszelfs Kenmerken zyn in
den beginne twyffelagtig, dog vervolgens dui-
delyker. 167

—— ——— deszelfs verschillende Na-
tuur, in verscheiden Omftandigheden. 168

—— ——— deszelfs uiteinde is meestal
doodelyk. 169

WITTE ZWELLING: zie uitwas der Gewrigten.

Z.

ZAAD, deszelfs belette uitschieting veroorzaakt som-
wylen een Vleeschbreuk. 124

ZENUWEN (*de*) zyn waarschyglyk de Deelen, langs
welken het Kankeragtig gif, word voortgeplant. 53

ZENUWKNOOP: eene Ziekte der Huidzenuwen be-
schreeven. 78

ZENUWKNOOPEN (verscheiden) zyn door den Heer
Camper waargenoomen. 79

ZENUW-

ZENUWKNOOPEN verschynzelen derzelve. 79

—— kunnen door geenerhanden plaatsmiddelen geneezen worden. *ibid.*

—— moeten door het Mes worden weggenomen, en hoe? 80

ZUGTGEZWEL, en ZWELLING, betekende by de Ouden, hetzelfde. 144

—— bepaald. *ibid.*

—— deszelfs Kenmerken. 145

—— deszelfs Oorzaaken. *ibid.*

—— welke by uitstek daar aan onderhevig zyn. *ibid.*

—— deszelfs Behandeling. 146

—— de inwendige Behandeling van hetzelfde, kan door uiterlyk aangelegde middelen te hulp gekomen worden; en hoe? *ibid.*

—— (*bet*) gaat fomwylen over tot Verfterving; en is alsdan zeer gevaarlyk. 147

—— DER GELEEDING; wat is. 186

Drukfeilen, dus te verbeteren.

Bladz. 26 Reg. 11 staat, dat te voeren, lees, dat de te
voeren.

— 43 — 21 — gedeelteyk, — gedeelte-
lyk.

— 58 — 24 — ondervlindingen. — ondervin-
dingen.

— 130 — 4 — *Cercofts.* — *Cercofis.*

— 171 — 16 — Schedenrok, — Scheede-
rok.

— 173 — 6 — buitengevatte. — buitenge-
vate.

